

Bylo to prvou nedělí v červenci roku 1734. Sotva se ukázaly růžové červánky nad tmavým temenem Radhoště, probudily se bystřické hvozdy k novému životu. Na tisíce opeřených koncertních mistrů ladilo své nástroje k jásavé ranní modlitbě, aby jí oslavilo svého Tvůrce.

Na vrcholcích majestátních jedlí a vonících smrků zaujali místo drozdi se svými klarinety a na pokrajích lesa je doprovázeli flétnami černí kosi. Z chudých políček, jež se tu a tam odrážela od tmavé zeleně lesů, vylétali hnědí skřivánci a nesli svou modlitbičku přímo k nebi. S rostoucími červánky přibývalo také života v kraji.

I dřevěné chaloupky, jež se ojedinele krčily na lesních mýtinách, otevíraly ospalá očka a z kamenných komínů vybíhaly první proužky modravého kouře. Zavrzly domovní dveře v dřevěných veřejích a z nich vycházely ženy, oděné jen košilemi s baňatými rukávy a reznými suknicemi z domácího plátna. Nesly v ruce dřevěnou putýnku, aby v blízké studni nabraly vody k vaření.

První sluneční paprsky vyvolaly z chlévů stádečka strakatých krav a z košárů na horských polanách bělavé obláčky ovcí. Nábožné písničky malých pasáček, jasné úderky kravských a ovčích zvonků, do různých tónin naladěné šveholení ptactva, to vše nyní splývalo v mohutnou symfonii k oslavě Boha ve velebném chrámu přírody.

Z výstavného bystřického fojtství, jež stálo na pokraji malebného údolí „Žáry“, vyšel fojt Jiří Křenek se svým třináctiletým synkem Jurkou. Oba byli svátečně ustrojeni a podle větších uzlíků, jež nesli v rukou, mohlo se soudit, že jsou vypraveni aspoň na jednodenní cestu. Fojtovu hlavu pokrýval tmavomodrý klobouk, pod krkem mu z bohatého vyšívání probleskovala sněhobílá košile z jemného plátna, jejíž límeček byl pod krkem svázán bleděmodrou pentlí. Na červené vestě - brunceku - se svítila řada lesklých červených knoflíků, nohy mu obepínaly fialové nohavice, v jejichž límci byl zašitý dlouhý řemen s mosaznou přezkou. Konec řemene, pobitý mosaznými bombíky, otočený zprava doleva, volně splýval kolem boků až na kyčle. Vysoké černé boty byly špičaté, v nártu uměle faldované, v předu i vzadu opatřené podkůvkami a pod kolena ozdobené drobnými třásněmi. Přes ramena měl přehozenou zelenou župicu, sahající až ke kolenům. Podpíral se volně o hůl - obušek, jejíž rukojeť na způsob sekyrky byla umělecky vykládána stříbrem a perletí.

Jurka byl podobně oblečen. Jen místo vysokého klobouku měl na hlavě aksamitku, lemovanou vzadu vydřinou a u košile místo modré měl pentličku červenou.

Několik kroků před fojtstvím bublal bystrý potůček, přepažený dřevěným mostem. Vpravo se vinul chodník k Rožnovu přes kopec Hlaváčky, vlevo podle potoka, který se vléval do říčky Bystřičky, vedla vozová cesta pod kopec Bůřov, kde se oba potoky stékaly. Tato cesta tvořila pod fojtstvím oblouk a zahýbala okolo kopců Polomce a Vavřince na trať Křižnice a odtud se táhla jižním svahem Svatoňka přes Spinu k dědinu Vidí.

Fojt s Jurkou šli z počátku mlčky. Starý byl zabrán do vážných myšlenek a Jurkova duše se kochala nádherou nedělního rána...

*Kresba portáše od Mikoláše Alše,
konec 19. století.*

Pater Metoděj Karel Bystřický.

Za nimi se rýsovaly křivolaké hřebeny Gigule a Dílů, zahalené lehkým oparem ranní mlhy. Před nimi se rozbíhal po obou stranách cesty březový háj a v načechráných korunách bříz si pohrával čiperný větřík.

Když došli na kraj březového lesa, ohlédli se zpět. Fojt si utřel zpcené čelo, neboť kopec Křížnice, na který právě došli, byl dosti příkrý. Po krátkém oddechu se otázel Jurky:

„Víš-li, po kolikáté jdeme spolu na pout' do Zašové?“

Jurka v duchu počítal a pak odpověděl:

„Myslím, že po sedmé!“

„Po deváté!“ opravil ho otec. Po prve jsme tam byli, když ti byly čtyři roky. Tehdy jsem tě nesl celou cestu na zádech.“

„Ach, to jste se zapotili, tatíčku!“

„Zapotil, to je pravda, ale rád jsem to udělal! Dodnes, tuším nevíš, proč jsme tam tehdy, víš, proč jsme tam tehdy šli.“

„Nevím! Řekněte mi to, tatíčku!“

„Dnes ti to řeknu. Poslouchej pozorně a dobře si zapamatuj, jaké dobrodiní nám Panna Maria zašovská tehdy prokázala!“

Fojt se na okamžik odmlčel a pak pokračoval:

„Bylo to asi za rok, co jsem prodal majetek ve Videckých pasekách „Pod bukovinou“ a koupil bystrické fojstství od bývalého fojta Randýska. Přestěhovali jsme se a já se tak stal bystrickým fojtem. Jednoho večera koncem máje přivedli k nám portáši zbojníka, kterého chytili na vrchu Gigule. Byl to jeden z veliké bandy zbojníků, který, jak jsem při výslechu zjistil, měl vypátrat příležitost k přepadení našeho fojství. Ostatním, kteří se skrývali na Dílech a čekali na jeho zprávy, se podařilo uprchnouti. Když ho přivedli do šenku, bylo již tma. Jeden z přítomných sousedů zakřesal a zapálil louč. Maměnka seděla na lavici a chovala tě na klíně. Sotva však padlo světlo na zbojníka, vyplázl tento na tebe jazyk a příšerně vzkřikl. Všichni jsme strnuli hrůzou. Maměnka se tak ulekla, že tě upustila na zem. A od té doby tlouklo tebou „bředisko“.

„Na to se vůbec nepamatují!“

„To věřím! Vždyť jsi měl sotva čtyři léta.“

„A jak to se mnou dělalo?“

„Když přišel na tebe záchvat, a to bývalo každý den, zkrivil se ti obličej, zmodral jsi a tloukl sebou do země. A nepomáhaly žádné léky. Zanesl jsem tě do kněhyňských ráztok ke starému bačovi. Ten vyléčil každého a zvláště od „břediska“ uměl dobře pomáhat. Však k němu vozívali nemocné z dalekého okolí. S tebou si však nevěděl rady. Když nic nepomáhalo, vzal jsem tě domů. A záchvaty bývaly horší a horší. Polévali jsme tě chladnou vodou, dávali užívat co kdo poradil, avšak bez výsledku.

„Zanesme ho do Zašové, snad se nad námi Panna Maria ustrne!“ řekla jednou maměnka po takovém záchvatu.

Svolil jsem a hned jsem litoval, že jsme tak neučinili již dříve. Na druhý den byla neděle a svátek svatého Františka. V Zašové byla právě veliká slavnost. Světli tam právě základní kámen pro nový klášter. Slavné bohoslužby měl urozený pán olomoucký kanovník Thurn. Nám se podařilo dostat se až k hlavnímu oltáři před zázračný obraz Panny Marie. Maměnka tě držela před sebou a oba jsme se modlili za tvé uzdravení.

Po ukončení bohoslužeb jsme šli s ostatními poutníky do „Stračky“ ke svatě vodě. Stáli jsme v zástupu a čekali, až se dostaneme ke studánce. Tu jsi hlasitě vykřikl. Hned jsme věděli, že je zle. A také bylo! Upadl jsi na zem a zmítal sebou v hrozných křečích. Z úst ti šla bílá pěna a oči vylézaly z důlků.

„Matičko zašovská, pomoz!“ modlil jsem se nahlas a maměnka těž. Lidé se seskupili okolo nás a všichni tě litovali.

„Polejte ho svatou vodou!“ zvolal kdosi a hned jeden muž, který měl právě nabranou vodu, vylil ji na tebe.“

„A pomohlo to?“ zvolal nedočkavě Jurka.

„Počkej! V prvním okamžiku jsem sám pochyboval. Ale když ti stekla voda z obličej, hned jsi se utišil. Pomalu jsi začal nabývat přirozené barvy a po malé chvílce sám jsi se postavil na nohy. Plni radosti, nabrali jsme ještě svatě vody a šli do kostela poděkovat Panně Marii. S obavou jsme očekávali následující dny, ale záchvaty se od té chvíle již nikdy neopakovaly. Buď za to Pánu Bohu a Panně Marii zašovské chvála!“

Jurka byl dojat otcovým výkladem a v duchu si umiňoval, že Panně Marii sám dnes poděkuje.

„A od té doby chodíváme do Zašové každého roku?“

„Ano. Nyní jsou tam pravidelně každou neděli bohoslužby. Ale dříve tomu tak nebylo.“

„A jak to bývalo dříve, tatíčku?“

„Povím ti všechno, co vím o Zašové,“ odvětil otec, když pozoroval zájem u synka.

„Zašová je slavné valašské poutní místo. O tom, jak vznikla, vykládal mi sám rožnovský pán farář. Bylo to v době - je tomu již pět set let - kdy divocí Tataři se valili do našich zemí. Co jim přišlo do cesty, všecko zničili. Lidi pozabíjeli, dědiny vydrancovali a zapálili. Přihnali se od východu a přes Slezsko hnali na Moravu. Lidé před nimi utíkali do hor a skrývali se v lesích. A tak se stalo, že jeden rytíř z rodu Korniců prchaje před nimi, zabloudil v hustém lese. Tam bloudil po tři dni a noci, až mu padl kůň vysílením. Hladov a utrmácen opřel se v lese o skálu a usnul. Usínaje, prosil Pannu Marii, aby mu pomohla. Ve snu se mu zjevila Matka Boží s Ježíškem v náručí a podala mu šňůru se štrápcem. A když se šňůry chytil, vyvedla ho z lesa. Když se rytíř ráno probudil, viděl okolo sebe bažinatou krajinu uprostřed lesů. V hustém rákosí se brodili čápi a hejna různého vodního ptactva. Tu a tam na stráních bylo vidět i chalupy. Rytíř poklekl a děkoval Panně Marii za záchranu. Učinil také slib, že na tom místě postaví kapličku a v ní pověsí obraz Matky Boží, jak se mu zjevila ve snu. Slib ten také splnil. Dal namalovat obraz, jak Panna Maria spouští šňůru klečícímu rytíři a v pozadí na obraze je vidět také čápy. A od té doby putují lidé do Zašové a bývají tam vyslyšeni ve všech potřebách.“

„Říkali jste, tatíčku, že v Zašové nebyvaly pravidelné bohoslužby.“

„Bať že nebyvaly! Ještě před desíti lety chodíval tam rožnovský kněz jen jednou za měsíc. Jiné neděle tam mše nebyvala. Poutníci, kteří tam přišli, se jenom pomodlili a zase odešli. Ani k svátostem nemohli jít, protože nebylo kněží!“

„Ale teď je tam kněží dost!“

„Je tomu teprve deset let, co tam přišli otcové trinitáři.“

„Kdo jsou ti trinitáři, tatíčku?“

„Jak bych ti to vysvětlil... Trinitáři jsou řeholníci, jako například piaristé v Příboře. Jsou to kněží, kteří kážou, zpovídají, slouží mše svaté a vyučují lidi svatému náboženství. Chodí také do okolních dědin na misie a křesťanské cvičení. Jsou mezi nimi i fráteri, neboli bratři laikové, kteří vykonávají domácí práce jako kuchaři, zahradníci, kostelníci, malíři a jiní řemeslníci a při tom se modlí, aby Pán Bůh požehnával kněžím jejich práce. Všichni žijí pohromadě v domě, kterému se říká klášter, nosí stejný šat a řídí se ve všem podle církevně schválených pravidel, čili řehole. Proto jim říkáme řeholníci.“

„A proč je, tatíčku, těch řádů tolik?“

„Každý řád má svůj zvláštní účel. Tak piaristé, kteří mají klášter v Příboře, Lipniku a jinde, mají školy, jesuité v Olomouci mají vysoké školy a chodí na misie a trinitáři vykupují křesťanské otroky ze zajetí nevěřících. Mimo to vyučují svatému náboženství a chodí na misie. Proto je povolal milostivý pan hrabě do Zašové, aby poučovali náš valašský lid a utvrzovali ho ve svaté víře. Z Uher a Pruska přicházejí do našich hor kazatelé nové víry a protože naši lidé nejsou dostatečně poučeni ve svaté víře a náboženských pravdách, lehce se odřikávají víry naší a přidávají se k nim.“

Jurka vážně kývl hlavou na znamení, že pochopil otcův výklad. Po chvíli se však otázel:

„Kdo jsou ti otroci, které trinitáři vykupují?“

Fojt, potěšen synkovým zájmem, jal se mu obšírně vysvětlovati:

„Před mnoha lety zajížděli nevěřící Turci do našich zemí. Byli to divoši, kteří jen všude pálili a vraždili. Komu se nepodařilo před nimi utéci do hor, toho pobili. Mladé lidi, zvláště ženy a děvčata svázali a odvlékli sebou do Turecka. Tam je prodávali na jarmaku jako u nás koně a krávy. Bohatí Turci je kupovali a zacházeli pak s nimi jako se zvířaty. Takový otrok neměl žádných práv a za nejhorší práce dostával jen bití. Jeho pán ho mohl zase prodati, nebo zabít. Nikde se nedovolal pomoci, a proto musel obyčejně zahynouti bídně v hrozném nevolnictví. Když těch ubožáků bylo již mnoho, založili dva kněží, a sice svatý Jan z Mathy a svatý Filip z Valois řád na vykupování oněch nešťastníků. Nazvali jej řádem Nejsvětější Trojice. Dle toho jim říkají také trinitáři, neboť Trojice se latinsky jmenuje Trinitas. Členové tohoto řádu konali ve všech křesťanských zemích peněžité sbírky a pak chodívali na trhy, kde se otroci prodávali a tyto kupovali. Pak je pouštěli na svobodu, aby se mohli vrátit domů. Když se někdy stalo a chybělo jim peněz, sami se dávali do otroctví, jen aby vysvobodili nešťastného člověka. K tomu se zavazovali zvláštním slibem. Když jsi byl maličkým, přišel k nám jednou fráter Václav na sbírku. Byl rodným bratrem zašovského rectora Vranečky a letos na jaře v Zašové zemřel. Tehdy nebyli ještě trinitáři v Zašové. Ten mi tehdy vykládal, že již přes sedm tisíc trinitářů zahynulo v otroctví místo těch otroků, které pro nedostatek peněz nemohli koupiti.“

„Chudáci!“ vyklouzlo Jurkovi z úst.

„Hrdinové jsou to!“ opravil ho otec. „Hrdinové lásky k bližnímu! Či je to malý skutek lásky k bližnímu - dát se dobrovolně do otroctví za člověka, kterého před tím vůbec neznal?“

Za té řeči došli do hlubokého lesa Spiny. Kamenitá cesta, vroubená z obou stran starými jedlemi a smrky, vedla z příkrého kopce až pod valy zašlého hradu „Zámčiska“ a odtud se stáčela k dědině Vidči. Kousek nad dědinou řídnu les a bylo dobře viděti na

protější kopec mezi Vidčem a Zubřím, porostlý rovněž hustým lesem. Okolo výstavného videckého fojstství kupilo se několik šindelových střež větších gruntů a chalup. Na lesních polanách a pastvinách se již pásal dobytek a se stoupajícím sluncem umlkal ptačí zpěv.

Z otevřených dveří a oken videckých chalup pronikal na dědinu příjemný zápach zapražené polévky, kterou gazděny chystaly k snídani.

Bystřický fojt byl ve Vidči dobře znám. Vždyť byl donedávna videckým sousedem. Svůj majetek v pasekách „Pod bukovinou“ však před desíti lety prodal a koupil bystrické fojstství, jež bylo právě na prodej. Jda nyní dědinou, byl svými vrstevníky přátelsky zdraven.

Několik kroků za fojstvím dohonil je portáš Mikulěnka. Byl v plné portášské výzbroji. Přes župicu měl přehozenou krátkou ručnici „těšítku“, přes druhé rameno na širokém řemeni upevněnou brašnu „sajdák“ a hliněnou „čutoru“ na vodu. Po boku se mu houpala kratší šavle a v ruce svíral až po prsa dlouhý obušek. Okolo pasu měl ovinutý pevný provaz s olověnou koulí na jednom konci.

„Dej Bůh zdraví!“ zvolal na oba Křenky několik kroků za nimi.

„Dej to Bůh!“ odpověděl fojt. Počkal, až k němu portáš dojde a podal mu pravici.

„Kam tak časně zrána?“ otázal se portáš.

„Do Zašové. Je tam přece dnes hlavní pouť!“

„I to máme stejnou cestu! Mám tam také dnes službu.“

„Nevím, nevím.“ navazoval fojt řeč. „Ty tři roky od smrti pana hraběte vzrůstá v poddaném lidu tajná nevole. Paní hraběnka je sice hodná a lidumilná, ale v řízení rozsáhlého panství nemá veliké moci. Tu vykonávají, jak víš, poručníci nezletilých dědiců Františka a Michala a ti jsou k lidu tvrdí a nemilosrdní. A úředníci? Všichni cizáci, kteří mají pro náš lid jen pohrdlivý úsměv. Jediný, který se lidu zastával, byl mladý Doliňák z Bečvy a za to byl přesazen ze zámku do hamer. Nevím, jak dlouho bude na panství klid!“

„Věř mně, fojte, že to ve mně kolikrát vě, když slyším, jak poručníci a ostatní panská čelad' zachází s naším lidem. Ach, kolikrát jsem již litoval, že jsem portášem a musím hájit vrchnost, která je na náš valašský lid tak zlá. Tolik roků sloužím věrně císaři v portášském sboru, mnoho loupežníků jsem s kamarády pochytil, ale když musím někdy zakročit proti našim, kteří se domáhají aspoň trochu lidského zacházení a voditi je do panského vězení, tu mně krvácí srdce. Ještě dobře, že nás portáše nepoužívají k tomu často!“

„Kolik našich lidí jste ji odvedli do vězení?“ otázal se Jurka.

„Chvála Bohu, jen jednoho. Byl to nějaký Koláček ze Zubří. Že musel zaplatit dvojnásobný poplatek za jeden den nevykonané roboty, ukradl pánům z košáru na Hradisku velikého berana. Proneslo se to a když přišel pro něj zámecký mušketýr, utekl do hor. My jsme ho pak museli chytat.“

„A kde jste ho chytili?“ otázal se fojt.

„Ve Svatoňku nad Vidčem. Přivedli jsme ho do zámku. Na nádvoří jsme potkali zašovského pátera ministra, který právě odcházel od pana hraběte. Tázal se nás, koho to vedeme a když zvěděl i příčinu, vrátil se do zámku zpět. My jsme odevzdali Koláčka oficírovi, jenž rozkázal vysázet Koláčkovu padesát ran a pak teprve že půjde k soudu.“

Koláček se zachvěl, když slyšel o bití. Již jsme ho odváděli ze zámku do krásenského dvora, kde se vykonávají rozsudky a pod sýpkou je panské vězení, když se v poschodí otevřelo okno a v něm stanul sám pán. Za ním jsem zahlédl státi bílou postavu zašovského trinitáře.

„Pusťte toho chlapa domů! Toho berana mu odpouštím!“ zvolal na nás a zavřel okno. To víte, jak se nám ulehčilo! Hned jsme Koláčka rozvázali a přáli mu šťastnou cestu.“

„Ten asi utíkal ze zámku!“ prohodil fojt.

„Ba ne! Hleděl na nás vyjeveně a nechtěl ani věřit, že je to pravda.“

„Poděkuj velebnému trinitárovi!“ povídám mu.

Teprve nyní se mu rozsvítilo v hlavě. My jsme odešli a Koláček počkal u brány, až vyšel kněz.“

„Měl opravdu štěstí, že jste se s knězem potkali. Padesát ran by sotva zdržel a když by při tom nevypustil duši, poležel by si pod sýpkou na holé zemi hodně dlouho!“ řekl fojt a vážně zakýval hlavou.

„Od cizáků nemůžeme čekat nic dobrého. Jsou žádostiví nejen našich peněz, sil a majetku, ale i naší krve. Jako pijavice vysávají naši životní sílu, aby z ní bohatli, utlumují duševní schopnosti, aby nás jenom udrželi pod svojí nohou. Může dát obyčejný robotník syna na studie? Co to dá prošení, než milostivá vrchnost dovolí!“

„Máš pravdu!“ přisvědčil fojt. „Jsem fojtem, zastupuji v dědině vrchnost, mám rozličné výhody, co se týká roboty a platů a přece jsem musel jít několikrát do zámku, než dala paní hraběnka souhlas, abych mohl dát Jurku do škol.“

„Jurka půjde do Příbora? To ještě nevím! Tak mně napadlo, jestli by ho zašovští trinitáři nevzali do cviku.“

„Chceš mít z něho pána?“

„Když by chtěl být knězem, nebránil bych mu, ač bych mu rád jednou odevzdal fojství. Avšak i tak mu vzdělání neuškodí. Já sice umím číst a psát, ale v němčině se moc nevyznám a to mně často škodí. Víš, že zámeční úředníci neradi slyší naši řeč.“

„A co, když si Jurka cizí řeč zamiluje a odnárodní se?“

„To se nikdy nestane!“ zvolal Jurka a zvedl ruku do výše jako k přísaze.

„Nevíš, synku, co všechno ještě přijde, ale věřím ti!“ řekl portáš, potěšen chlapcovým prohlášením.

„Otcové trinitáři znají dobře naši řeč, vždyť jsou všichni Moravané a Češi. Milují náš lid a mají snahu všemožně jej povznést. Myslím, že bude Jurka v dobrých rukou, přijmou-li ho,“ řekl fojt přesvědčivě.

„Znám je také. Pomáhal jsem dobrovolně při stavbě kláštera, když jsem měl volno. Jednali s námi jako s bratřimi, až se nad tím panský direktor, který stavbu řídil, pohoršoval. Kteří nebyli právě venku za svými povinnostmi, pracovali s námi a jejich tehdejší představený sám podával cihly a nosil maltu. Bránili jsme mu, ale on se jen usmíval.“

„Těch bylo na Valašsku třeba jako soli! Každému poradí, kde mohou, se přimluví a nic jim není zatěžko. Tak když nedávno umírala v bystřických Tisňavách stará almužnice Golánka a rožnovský pan farář nebyl doma, přišel jí zaopatřit páter Adolf až

ze Zašové. A to jsou dobré čtyři hodiny cesty! Dávali mu též nějaké peníze, ale nevzal nic.“

Jurka kráčel mlčky vedle otce a pozorně sledoval hovor obou mužů. Věděl, že ho chtějí dát rodiče do zašovského kláštera, aby se tam učil. To se mu líbilo. Čísti, psátí, a počítati naučil ho tatíček. Zvláště čtení a psaní mu šlo dobře. Písmo měl úhledné, takže se mu paní hraběnka podivila, když jí je fojt ukázal. A četl také plynne, že ho rádi domácí a sousedé poslouchali, když jim v neděli předčítal z Písma svatého. Knihy měl velmi rád a těch několik, které měli doma, znal téměř z paměti. Že se bude dále učit, bylo mu po chuti, ale nyní, když přemýšlel o tom, co slyšel o trinitářích, zmocnil se ho strach, jestli ho snad trinitáři nedají také do otroctví místo některého otroka. Husí kůže mu naskakovala při té myšlence, že by on, který tak miluje rodné hory, měl být někde v Turecku prodáván na trhu jako ovce. Již chtěl vsí silou protestovati proti otcovu rozhodnutí, avšak v přítomnosti portášově se zdržel hlasitého projevu.

„Třebas mne tam ani nevezmou!“ napadlo mu a tou myšlenkou se poněkud uklidnil.

Za řeči se pomalu přiblížili k Zašové. Slunce stálo již hodně vysoko a jeho paprsky vysušily z trávy rosné perly. Jen tu a tam ve stínu se ještě leskly a svítily duhovými barvami.

Přešli strouhu ke Hřívovu mlýnu a pile a dali se podle potoka Cedronu vzhůru dědinou. Po obou stranách potoka je přívětivě vítaly dřevěné chalupy. Cesta dědinou byla stále živější, neboť se ze všech stran scházeli poutníci v menších i větších hloučcích. Z cesty od Meziříčí donášel sem vánek jímavý zpěv mariánské písně, nadšeně zpívané meziříčským procesím.

Když došli oba Křenci s portášem k zašovským kostelům, stálo tam již několik Bystřičanů a Vidčanů, kteří fojta uctivě zdravili. Po několika přátelských slovech vešli všichni do nového kostela, kde již sloužili mše svaté. Všechny jedenáct trinitářských kněží bylo této neděle doma, neboť se sešli na hlavní pout' i ti, kteří vypomáhali v duchovní správě v sousedních farnostech. Někteří seděli ve zpodobnicích, kolem nichž se kupily zástupy poutníků. Také fojt s Jurkou přistoupili k jedné.

Sluneční hodiny na starém kostele ukazovaly půl desáté, když se na vížce nad presbytářem ozval zvonek. Ohlašoval příjezd rožnovského faráře, jenž každoročně o hlavní pouti sloužil zde slavnou mši svatou. Bylo to jeho právo, které si vyhradil, když před dvanácti roky dovolil trinitářům vykonávatí bohoslužby v zašovském chrámě.

Zašová byla přifařena do Rožnova a rožnovský farář zůstal i po obsazení kostela trinitáři nadále jeho rádným správcem. Všecky funkce jako svatby, křty a pohřby byly mu vyhrazeny a teprve s jeho svolením je mohli vykonávatí řeholníci.

Nový představený, neboli ministr kláštera páter Vincenc od Očist'ování vyšel s průvodem faráři vstříc ke starému kostelu. Přivítal ho a uvedl do nového kostela a když se naplnil prostorný chrám lidmi, vystoupil na kazatelnu a pronesl slavnostní mariánské kázání. Přítomní poutníci nábožně poslouchali a mnozí vzpomínali na doby, kdy zde nebylo kněze a oni museli odcházeti ze Zašové, aniž byli přítomni mši svaté. Příchodem trinitářů se smutné ty časy změnily. Dnes při slavné mši svaté se obrady za jejich přísluhy rozvinuly v plném lesku.

Jen varhany nestačily k tomu, aby svým hlasem vyplnily chrámový prostor. Byly sem přeneseny ze starého malého kostela a ač rector Vranečka spustil všechny rejstříky, zanikl jejich hlas ve zpěvu. Proto při slavných bohoslužbách doprovázeli rectora jeho dva synové, starší Baltazar na gajdy a mladší Jan na housle.

Po bohoslužbách se kostel rychle vyprazdňoval a poutníci se hrnuli v dlouhém průvodu do „Stračky“ ke svatě vodě. Pramen chutné studené vody, vyvěrající z příkré skály, byl do široka obstoupen těmi, jimž vedro v kostele vysušilo hrdlo. Tisnili se kolem studánky, takže portáš Míkuleňka musel častěji zasáhnouti, aby nevznikly sváry.

Poutníci se posadili na lesnaté stráni a s chutí pojídali svůj poutní oběd - suchý černý chléb, který zapíjeli svatou vodou. Nad jejich hlavami drželi své řasnaté paže smrkoví veličkáři, po jejichž kmenech stékaly praménky sluncem roztavené pryskyřice. Na zelené lučině na pokraji lesa se zastavil hlouček mladých lidí a jak už to mezi mládeží bývá, v malé chvíli bylo odtud slyšeti hlučný smích. Avšak ne dlouho. Ze zástupu u studánky vystoupil portáš a silným hlasem zvolal:

„Nevíte, že jste na svatě pouti?“ a pohrozil obuškem.

Smích ihned utichl a mládež se rozešla. S portášem si není radno zahrávat.

Z kostelní věžky zanesl sem vánek hlas zvonu. Zvonili na odpolední požehnání.

Poutníci rychle dojídali a v malé chvíli vládli v okolí svatě vody naprostý klid.

Po slavném požehnání vyprovodili mniši rožnovského faráře a poutníci se pomalu rozcházel. Jen několik těch, kteří měli blízko a pak ti, jež tlačila nějaká bolest, zůstali klečet před hlavním oltářem. Mezi těmi byl i bystrický fojt s Jurkou. Oba se vroucně modlili. Fojt prosil Pannu Marii, aby trinitáři přijali Jurku a tento zase, aby nebyl přijat. I když se mu řeholníci líbili, pociťoval u srdce divnou úzkost a obavu.

Když se fojt pomodlil, vstal, vzal Jurku za ruku a vyšel z chrámu. Před nimi zrovna proti chrámovým dveřím vedla cesta přes mírný kopeček k Meziříčí a vlevo zahýbala cesta do dědiny. Vpravo stál klášter a jeho brána byla jen několik kroků od kostela. Jurka se raději na ni ani nedíval.

Fojt stanul na několik okamžiků před kostelem. Pohládl očima bělající se pásy obilí na protějším kopečku, pohlédl vlevo ke starému kostelu a pak rázně vykročil - k veliké hrůze Jurkově - ke klášteru. Jurka šel poslušně za ním.

Vešli do větší předsíně. Podél stěn stály pevné lavice, na nichž ležely drobtý chleba a kalužky polévky. Byly to zbytky od oběda, který dostávali z klášterní kuchyně chudí z vesnice a celého okolí. Vpravo od vchodu se tměly silné dubové dveře s malým okénkem v horní výplni. Fojt zatáhl za rukojeť, upevněnou po straně dveří.

Ticho, jež vládlo klášterem, přerušil nyní ostrý hlas zvonku, nesoucí se dlouhou chodbou a schodištěm až do patra. Okénko ve dveřích se otevřelo a na zvonící hleděla hubená, hladce vyholená tvář mladého mnicha.

„Co si přejete?“ otázal se mnich klidným hlasem.

„Rád bych mluvil s důstojným otcem představeným.“

„Zavolám ho. Vstupte za mnou!“ řekl mnich a vešel do předsíně. Uvolnil z řemen, jímž byl opásán, objemný svazek klíčů, oddělil jeden od ostatních a otevřel jím dveře do klášterní hovorny.

„Posad'te se na chvíli! Důstojný páter ministr přijde hned!“ dodal a vzdálil se.

„Počkáme rádi!“ řekl fojt a posadil se ke stolu.

Uprostřed hovorny stál dlouhý stůl na zkřížených nohách, okolo něj stály dubové židle a podél stěny byly rozestavěny dlouhé lavice. Stěny i strop byly bíle vylíčený a na čelní stěně visel veliký kříž. Po jeho stranách byly obrazy obou zakladatelů trinitářského řádu. Visely tam i podobizny zemřelého hraběte Františka Ludvíka ze Žerotína a jeho dosud žijící manželky Ludviky Karoliny, rozené Španělky, hlavních to zakladatelů a štedrých dobrodinců zašovského kláštera. Světlice byla jasná, neboť okno bylo na západní straně a v té chvíli ji ozařovalo k západu se klonící slunce.

Nežli se mohl fojt řádně po místnosti rozhlédnouti, vstoupil páter Vincenc, nový ministr kláštera. Byl muž majestátní postavy. Ostříhanou hlavu zdobil jen úzký věnec kučeravých vlasů, vinoucí se z čela okolo uší do týla. Velikou tonsuru pokrývala široká kapuce, zpod níž vyčníval skoro až k zemi sahající škapulíř s červenomodrým křížem vpředu. Na bosých nohou měl řemínky připěvněné jednoduché sandály. Obličej jeho byl oduševnělý s mírně vysunutým čelem a malé jiskrné oči pronikaly každému až na dno duše.

Jakmile vkročil do hovorny, povstali oba Křenci a uctivě pozdravili. Fojt se sklonil, aby políbil knězi ruku a mžkl na Jurku, aby tak učinil též.

„Co si přejete?“ otázal se kněz.

Fojt slabě odkašlal a pravil zvučným hlasem:

„Jsem Jiří Křenek, fojt na Hrubé Bystřici a toto je můj syn Jurka. Přicházím vás, velebný otče, poprosit, abyste vzali Jurku do vašeho kláštera a pocvičili ho ve vědách. Čísti, psátí a počítati už umí a protože má dobrou hlavu, bylo by škoda, kdyby se nevzdělával dále. Povolení milostivé vrchnosti k tomu mám.“

Mnich byl takovou žádostí velmi překvapen. Podíval se Jurkovi do očí a zdálo se, že se mu Jurka líbí. Potom však řekl:

„O splnění vaší žádosti nechci sám rozhodovati. Nejsem v Zašově dlouho, a proto se otáží na radu svých spolubratří. Počkejte chvíli, přijdu brzy.“

Po těch slovech se vzdálil.

Páter Vincenc vynikal velikou znalostí lidských povah. Před příchodem do Zašové byl vychovatelem čili magistrem řádových noviců, a proto dovedl na prvý pohled posouditi povahu a schopnosti člověka. A že Jurku hned neodmítl, bylo znamením, že v něm viděl veliké, dosud dřímající duševní hodnoty.

Vešel do jídelny, kde byli shromážděni všichni členové kláštera. Poněvadž byla neděle a k tomu hlavní pouť, měli dovolenou zábavu, ač jinak bylo řeholními pravidly předepsáno v jídelně přísné mlčení.

Ti kněží, kteří se včera vrátili z misí a výpomocí do kláštera, vyprávěli své zážitky a zkušenosti, kterých nabyli venku. Zábava plynula v bratrské lásce a když některý vyprávěl veselou příhodu ze své působnosti, zazvonila jídelna srdečným smíchem.

Když vešel představený zpět do jídelny, ustal hovor a mniši povstáním ho zdravice, dychtivě očekávali, co jim zvěstuje.

„Důstojní otcové a spolubratři!“ oslovil je představený. Přišel k nám bystrický fojt a prosil, abychom vzali jeho syna a poskytli mu v našem klášteře obстойné vzdělání. Poněvadž však přítomnost hochova by měla určitý vliv na náš řeholní život, nechci v této věci rozhodovati ze své moci, ale dávám vám všem poradný hlas, jak se zachovati k fojtové žádosti. Co o tom soudíte, otče Tomáši?“

Páter Tomáš, starší a vyhublý kněz, jemuž řeholní umrtvování bylo denním chlebem, sklopil pokorně oči a tichým hlasem řekl:

„Svůj úsudek srovnávám úplně s vaším, otče ministře!“

„Rád bych slyšel mínění vás všech. Nežádám, abyste v tom případě souhlasili se mnou. Máte volnost projevit svůj vlastní úsudek. Otec Cyril jistě dobře poradí.“

„Tuto věc třeba dobře uvážit!“ řekl oslovený. „Práce s vyučováním cizího chlapce bude na újmu ostatních našich prací. O předměty, kterým bychom ho učili, museli bychom se rozdělit a tak by nás bylo vázáno několik po celý den. Navrhují žádost fojtovu zamítnouti!“

„Tak jest!“ ozvalo se z úst téměř poloviny přítomných.

„Souhlasíte všichni?“

U posledního stolu se zvedla do výše ruka pátera Adolfa. Ten byl z kněžší nejmladší a k tomu malé postavy. Proto mu v klášteře říkali „oteček“.

„Oteček se hlásí!“ upozornil jeden z jeho blízkosti.

Páter ministr udělil otečkovi slovo.

Mladý kněz vystoupil na špičky a promluvil jasným hlasem:

„Důstojní otcové! Jsem jiného názoru, nežli s kterým snad všichni souhlasíte. Přimlouvám se za splnění fojtovy prosby a sice z těchto důvodů: Bystřický fojt požívá nejen ve své osadě, ale i v celém panství veliké vážnosti a je dobře zapsán u milostivé vrchnosti. Jeho synek se stane jednou otcovým nástupcem a dostane-li se mu větších vědomostí, užije jich k upevnění svaté víry a také k časnému blahu svých osadníků. Naší snahou musí býti, aby v každé vsi našeho kraje byl aspoň jeden muž, vynikající vědomostmi a ve svaté víře utvrzený, aby byl dobrým vůdcem svých spoluosadníků k jejich duchovnímu i hmotnému blahu. Jsme zde přece proto, abychom zdejší kraj duchovně povznesli a vyučování bude jedním z prostředků k tomuto cíli. S našim zaneprázdněním nebude to tak zlé. Najdeme-li si chvíli k rybolovu, pěstování ovocných stromů, hudbě a jiným podnikům, najdeme jistě i těch několik chvil k vyučování fojtova synka. Sám bych ho učil řečem a matematice, otec Antonín vezme vědy přírodní a fráter Viktor krasopis a kreslení. O tom bychom se už dohodli. Co tomu říkáte, důstojní otcové?“

„Bravo!“ zvolal otec Hermelandus. „Otečku, kde se to ve vás vzalo?“

Plamenná řeč otečkova nadchla všechny kněze, takže i ti, kteří se stavěli proti, nyní ochotně souhlasili. Páter ministr dal k tomu rád svůj souhlas.

Zatímco se mniši radili, procházel se fojt po hovorně. Nitro mu svírala obava, že jeho žádost bude zamítnuta. Když se však vrátil představený provázený otečkem, hluboce si oddychl. Jejich úsměv prozrazoval, že nesou dobrou odpověď.

„Dobře to dopadlo! Kdy se k nám nastěhujete?“

„Za čtrnáct dní, důstojný otče!“ zvolal potěšený fojt.

„A nedáte mne potom pryč místo nějakého otroka?“ otázal se Jurka.

„Chtěl bys jít?“ poškádlil ho oteček a oba kněží se zasmáli.

„To bys musel být nejdříve členem našeho řádu. Chtěl bys být trinitářem?“ vysvětlil mu ministr.

„Ne!“

„Čím chceš tedy být?“

„Portášem!“ vyrazil ze sebe chlapec.

„Portášem? Tak budeš portášem!“ přisvědčil mu kněz s úsměvem.

Dohodli se s fojtem o odměně za stravu a vyučování a pak se rozešli k oboustranné spokojenosti. Kněží je doprovodili až ke starému kostelu, kdež jim fojt znova poděkoval.

II.

Bystřické fojstství byla výstavná dřevěná budova. V přízemí byly obytné místnosti pro „staříčky“ - rodiče fojtovy - v patře obytné místnosti pro fojtovu rodinu a prostranná nálevna. Nad vchodem do přízemí byly dveře do široké síně, z níž jedny dveře vedly do šenku a druhé do kuchyně, jež byla spojena s větší a menší jizbou. Ve větší jizbě bydlela celá rodina fojtova a menší si vyhradil fojt sám pro sebe. Tam měl uloženy rodinné památky, důležité listiny a v almárce nad stolem několik knih náboženského obsahu, z nichž čítával v neděli své rodině a sousedům, kteří se sem scházeli, když pro špatné počasí nemohli jít do rožnovského kostela. V poslední době však nepředčítával fojt; tento „úřad“ po něm převzal malý Jurka, jehož otec záhy naučil číst, psát a počítat.

Naproti šenku na druhé straně síně byly komory a malý obchůdek se solí, kaší a různým kořením. Před dveřmi do síně byla široká pavlač, zdobená vyřezávanými prkny. Na pavlač se vycházelo z obou stran po dřevěných schodech, opatřených pevným zábradlím

V oknech šenkovny se kmitlo světlo. To Ondra Drda, pasekář na „Šachetném“, který se cestou z Rožnova stavil na hlt piva, zakřesal do suchého bukového „hubáně“ a roznítil oheň. Od něho zapálila fojtka suchou louč a zatkla ji do stojanu poblíž výcepu. U stojanu stál škopík s vodou, do něhož padaly oharky z ohořelé louče.

Na tento okamžik čekali všichni přítomní hosté. Jeden po druhém teď přicházeli k plaménku a zapalovali si vyhaslé dýmky. Za chvíli bylo v šenku dýmu jako v udírně.

„A že fojt tak dlouho nejde!“ přerušil ticho, jež nastalo při zapalování dýmek, mlynář Petružela. „Vždyť někteří poutníci jsou už dávno doma.“

„Čekám je každou chvíli. Jsem velice zvědavá, jakou zprávu přinesou!“ řekla fojtka a pohlédla do okna.

„A o čem?“ otázal se soused Trčka.

„Ale chceme dát Jurku do škol. A protože je do Příbora dosti daleko, tak se šel dnes pantáta zeptat do zašovského kláštera, jestli by ho tam nevzali na pár roků.“

„Kéž by Pán Bůh dal a dobře pořídili!“ zvolal chalupník Ondra Pavleňák a na důkaz upřímnosti svých slov udělal větší puk.

„Však se už dlouho za to modlím!“ přiznala se fojtka a jala se natáčeti do plecháčů čerstvé pivo.

Vtom zaduněly síni těžké kroky a ve dveřích stanula statná fojtova postava.

„Dej Pán Bůh dobrý večer!“ pozdravil fojt hned ve dveřích.

Sousedé zvedli klobouky a téměř jedním hlasem odpověděli:

„Dej Pán Bůh!“

„Vítáme vás, tatulko, z pouti!“ přivítal ho jeden za ostatní. Fojtovi říkali všichni osadníci z úcty k jeho postavení v dědině „tatulko“.

„Panenka Maria Zašovská vás všechny pozdravuje a že nás tam bylo letos málo!“ sdělovat fojt obvyklý pozdrav z pouti. „A teď nechte piva a napijte se svaté vody!“

Podal čturu se svatou vodou nejdříve „maměnce“ fojtce a ta ji podala mlynářovi, až prošla rukama všech sousedů. Všichni se nejdříve požehnali a pak uctivě udělali hlt.

„Zanes, Jurko, také „staříčkům“! Vybídla fojtka chlapce.

„Staříčci už mají! Poslali si ráno malou čtorku a teď stařenka na ni už čekali.“

„Tož dobře! Zbylou vodu schovám a zítra ji zaneš na salaš. Starý bača Martin bude tomu rád!“

Fojt si natočil do plecháče piva a s chutí se napil. Zatím se vrátila fojtka a nedočkavě se otázala:

„Tož jako jste pořídili?“

„Dobře. Za čtrnáct dní se Jurka postěhuje.“

A nyní vykládal, co zažili za celý den a jak byli v klášteře přijati. Sousedé pozorně naslouchali a mlynář si několikrát povzdechl. A když se fojt odmlčel, řekl mlynář smutně:

„Také jsem chtěl dát svého Janka do učení, ale vrchnost řekla: Ne! a tak se bude Janek učit mlynářem.“

Jurka se přitočil k matce a šeptal jí něco o hladu.

„Pojď do kuchyně! Zabíla jsem kohouta a nechala vám kytky. Věděla jsem, že přijdete hladoví!“

Fojt vyměnil na stojanu novou louč a chtěl i on odejít do kuchyně, když vtom vrazil do nálevny mladý valach z fojtova salaše a všecek udýchán vyrážel ze sebe:

„Tatulko, strýc bača vám zkazují, abyste hned přišli na salaš. Viděli prý před večerem ložit kolem koliby dva jakési chlapiska a myslá, že to budou Uhři. A tož abyste tam přišli hned, dyby se něco stalo!“

„Už se ta banda zase ukazuje!“ zvolal fojt, nemile dotčen pastýřovou zvěstí. „Musím se tam jít podívat!“

„Pujdeme s vámi, tatulko!“ nabídli se všichni sousedé jako jeden.

„S holýma rukama? Pro jednoho bych tu flintu měl, ale co ostatní?“

„Skočím domů. Mám tři bouchačky. Vezmu všecky a přijdu hned!“ nabídl se Trčka.

„Nezapomeň vzít prach!“ volal za ním Drda.

„Kolik máte zbraní na salaši?“ otázal se Martin Smutek.

„Bača má flintu a dvě pistole, salašník, košárník a tři valaši po jedné flintě a pistoli.“

„A prachu mají dost?“

„Nevím. Však jim pošlu. Vezmi, Michale, kabelu s prachem a nes to opatrně, ať nerozsypeš a řekni bačovi, ať nabije všecky zbraně a že tam za chvíli přijdeme. A dávejte dobrý pozor!“

„No šak!“ přisvědčil valach, vzal kabelu s prachem a ztratil se ve tmě.

„Ty, Petruželo, běž domů!“ řekl fojt mlynářovi. „Tvůj mlýn stojí o samotě a může tě být doma zapotřebí. Nás bude pět a na Giguli je jich šest, tak se ubráníme, kdyby k něčemu došlo. Myslím však, že to byli nějací sousedé, které bača nezná!“

„Eh, nemyslete, tatulko, bača má dobrý čuch! Ten zdaleka rozezná dobrého člověka od zbojníka. Však Martinovi Křenkovi na Šerhovni se před několika dny ztratilo pár ovcí!“ odporoval fojtovi Pavleňák.

Vtom se vrátil Trčka. Přinesl tři ručnice, jednu pistoli a na řemeni přes rameno toulec s prachem.

„Tož pojďme!“ zvolal, když přišel.

„Měls napřed pojít!“ zvala fojta k večeři panímáma.

„Na jídlo už nemám času! Něco mi říká, abychom pospíšili!“ řekl fojt a rozdělil ručnice. Drdovi dal svoji a z Trčkových jednu Smutkovi a druhou Pavleňákovi.

Jurka všechno pozoroval z kuchyně a když si sousedé dali ručnice na ramena, vyběhl z kuchyně a prosil, aby ho vzali s sebou.

„Zbytečně bys překážel! Zůstaň doma a vylož maměnce, jak se ti líbili trinitáři v Zašově!“ odbyl ho fojt a dal sousedům pokyn k odchodu.

„Opatruj vás Pán Bůh a Panna Maria zašovská!“ zvolala za nimi fojtka pohnutým hlasem.

Dřevěné schody pavlače zaduněly pod nohama pěti mužů, kteří se mlčky vzdalovali.

Mlynář si poseděl ještě chvíli a pozorně naslouchal Jurkovu vyprávění. Pak se také zvedl, zaplatil útratu a odešel. Měl ke mlýnu téměř půl hodiny cesty, a proto přidal do kroku, aby byl brzy doma.

Po jeho odchodu zavřela fojtka dům a dveře zajistila dubovou závorou. Přesvědčila se, zda služky a pasák už spí a když zjistila všechno v pořádku, klekla s Jurkou v jizbě před kříž k večerní modlitbě. Přidali také několik Otčenášů za tatíčka, aby se vrátil ze salaše zdrav a ulehli.

Jurka unavený putováním brzy usnul, ale panímámu spánek míjel. Měla stále na mysli muže a sousedy a obávala se o jejich životy.

Fojt se sousedy vkročili do hustého šera. Před nimi do úzkého průsmyku běžel bublavý potůček, z něhož za teplého letního večera líně vystupoval řídký opar šedivě mlhy. Temná obloha byla postříkána jasnými hvězdičkami, čekajícími na svého pastýře, který se opozdil někde za horami.

Koronou krásy letního večera je jisté měsíc. V jeho světle nabývá kraj pohádkového vzezření a jde-li právě člověk hornatým krajem, mimoděk v chůzi ustane a se zatajeným dechem vyvolává v mysli bájně představy, jak mu je tam zanechaly pohádky dětských let. V měsíčním světle se stávají stromy a keře živými bytostmi a když jimi zakymácí silnější vánek, tu hýbající se stíny dovedou bázlivé srdce pořádně naplašiti.

Když vystoupili muži strmým úbočím Gigule k jejímu vrchu, vyšel nad temenem Radhoště právě měsíc. Jeho jasný kotouč byl veliký a usměvavý. A jako by se styděl, že tak pozdě vychází, vystupoval rychle po temné obloze nad valašským krajem. Hvězdičky v jeho blízkosti jaksi zanikaly a jenom, když jej zastínil lehký mráček, zasvitly jasněji.

„To je krásný měsíc!“ řekl polohlasně Smutek.

Ostatní se zastavili a ohlédlí se. Utřeli si zpcená čela a fojt řekl:

„Bude se nám dobře mířit, bude-li třeba.“

„To bude!“ přisvědčil Drda. „Ale nadarmo ani jednu ránu. Škoda prachu!“

Po krátkém oddechu pokračovali v chůzi. Blížili se k vrcholu Gigule, odkud již bylo viděti na rozlehlou planinu, na níž byla koliba a pro ovce košár. Opět se zastavili.

„Zde se musíme rozdělit. Ty, Pavleňáku, půjdeš kousek výše, ty, Smutku, zůstaneš zde a vy, Trčko s Drdou, běžte níže pod košár kousek od sebe. Tak přehlédnete celý salaš a podle potřeby zasáhnete. Já se podívám do koliby a vyptám se bače na všechno. A kdyby zbojníci přišli, čekejte, až vystřelím já!“ nařídil tiše fojt.

Sousedé se odplížili na vykážána místa a fojt opatrně kráčel ke kolibě. Vysoké jedle, jež ze tří stran vroubily salaš, vrhaly dlouhý stín přes polanu až ke kolibě a v tom stínu došel fojt až k ní. Šel tak tiše a nepozorovaně, že ho nespátřil ani hlídající valach, jenž seděl na širokém špalku poblíž koliby. Fojt mu klepl zezadu obuškem na rameno.

„Vítám vás, tatulko!“ řekl tiše, když se probral z úleku.

„Kde je bača?“

„V kolibě aji s ostatními.“

„Co dělají?“

„Nabíjajú flintiska.“

„Podívám se na ně. A ty už nedřímej!“

Fojt zaklepal obuškem dvakrát na dveře koliby, což bylo znamením, že jde někdo známý. Bača uvnitř odsunul závoru a opatrně otevíral. Jakmile skulinou poznal fojta, otevřel dokořán a radostně zvolal:

„No šak, že už idéte! Celý tu trnu strachem, jak dočkáme rána!“

„Vždyť je vás šest! Snad byste se nebáli?“

Salašník Francek, košárník Tomáš a valaši Michal s Matoušem přiskočili k fojtovi a políbili mu ruku.

„O to by nebylo! My byzme třeba aj padli, ale škoda by bylo téj foroty, co tady máme. Zítřa majú přijít nekeří mišaníci pro sýr a co by si vzali, dyby byla koliba vykradená?“

„A viděl jsi koho?“

„Jakby né? Šel sem po svačinách podívat hen do kříbjá, esli tam nenajdu nekerý hřib a najednúc sa přede mnú mihlo chlapisko v uherském dalamáně a stratilo sa ve smrécú. Dělal sem sa, že ho nevidím a idu kúsek výš a vtem zas druhé chlapisko smýklo sebú do kříbjá. - Sto strél jasných! Zahřešil jsem. Už ste tu zasěj?“

„A nebyli to naši chlapi z horního konce?“

„Ale co vás, tatulko, nemá? Dyt' znám bystrické chlapy všěcky! a co by tí tu zblýňali? Naisto sú to ti, co nedávno šerhovskému Křenkovi přebraovali košár. Proto hned' jak naši přihnali, poslal jsem Michala dolů, abyste přišli. A ste tu, tatulko, edem sami?“

„Pět nás přišlo. Jsou na kraji lesa okolo salaše.“

„To je dobře, že vás tolěj přišlo! Cítím, že nám bude kolem půlnoci horko!“

„Však už do ní mnoho neschází! Pusť Turka wen, ať oběhne salaš!“

Bača zavolal psa a pohladil ho: „Běž, Turečku, obleť košár a podívej sa na ovečky!“

Pes zavrtěl ocasem, jako by rozuměl a škrábl přední nohou o dveře. A když mu bača otevřel, stanul na okamžik před kolibou a pak oběhl ohradu, kde nocovaly ovce.

Nyní si fojt prohlédl zásoby sýra. Police zvaná „komorník“ byla plná větších i menších hrud. Některé byly čerstvé a bílé, jiné už měly tvrdou kůru a byly nažloutlé.

Také vytopeného másla bylo tu několik nádob. V koutě stál pytel kaše, jiný s rýží a menší s krupicí.

„Dobře to vedeš, Martine!“ pochválil fojt starého baču. „Na svoje stáří máš ještě dobrou hlavu!“

„Šak sem na salaši vyróst a jiněj práce už myslím hledat' nebudu.“

„To ne. Budeš u mne až do smrti!“ ujistil ho fojt.

Zvenku sem dolehlo Turkovo zaštekání. Bylo zřejmo, že cítil někoho cizího.

„Pes ščeká!“ upozornil valach Matouš.

„Je tam něco?“ otázal se fojt hlídajícího pastýře.

„Štyřé a ohlídajú sa. Myslím, že ich tam bude věcej!“

„Ať je jich třeba celá kompanie, nelekne se! Pravda chlapci?“ dodával fojt odvahy.

„Bajže né!“ přisvědčili všichni.

„Vezměte flinty a do práce! Ty, bačo, zůstaneš v kolibě a my se rozestavíme po salaši. Francku a Tomáši, vlezte do košáru a já s Michalem, Štěpánem a Matoušem se postavíme na obranu koliby. Když jich nebude více, snadno si s nimi poradíme! Stříletí však budeme jen tehdy, když budou oni. Bez potřeby zabíjet nesmíme!“ udělal fojt rozkazy a hlídajícího Štěpána se otázal:

„Kde jsou?“

„Ale hen v dolince. Není jich včil vidět.“

„Rychle na místa!“ zavelel fojt.

Košárník se salašником se odplížili ke košáru a fojt s valachy stanuli každý na jednom rohu koliby.

Na tiché zapísknutí se Turek utišil. Přiběhl k salašníkovi a ten jej vzal sebou do košáru.

Nad salašem zavládlo nyní naprosté ticho. Jenom stíny, jež vrhaly malé mráčky, zastíňující měsíc, se honily od koliby přes košár k lesu.

Po krátké chvilce zahoukala na kraji lesa pod košárem sova. V zápětí nato se ozvalo houkání z místa, kde podle Štěpánovy zprávy měli býti lupiči.

„Jsou rozděleni na dvě tlupy. Jedna půjde na kolibu a druhá na ovce v košáru,“ zašeptal fojt a zbystřil pozornost.

A skutečně! Z doliny se vynořily čtyři postavy a zamířily ke kolibě a za nimi v dálce dvou set kroků zase čtyři a spěchaly ke košáru.

„Nechejme je, až se přiblíží, pak se na ně vrhneme!“ řekl polohlasně fojt a přikrčil se ke kolibě.

V málo vteřinách byli zde. Stanuli u vchodu do koliby a jeden zabušil těžkým tureckým palašem na dveře.

Z koliby se ozval rozechvělý bačův hlas:

„Hdo je tam?“

„Nepýtaj sa, šak pozříš!“ odpověděl jeden slovenskou řečí a znovu zabouchal palašem.

„Ej, chlapci, stávejte! Máme tu vzácnú náščevu!“ zavolal bača uvnitř, jako by budil spící valachy, a pomalu odsunoval závoru.

Lupiči se postavili proti dveřím a čekali, až bača otevře. A když závora zachřestila, vrhli se jako dravci na dveře. Ale už jim byli v týle tři valaši a Štěpán se pověsil jednomu na krk. Jiný lupič se po něm rozehnal palašem a byl by Štěpána jistě poranil, kdyby mu fojt svým obuškem nevyrazil palaš z ruky.

Zbojníci byli obratní chlapi, ale i strážcové salaše se vyznali v bitce. V několika okamžicích se válelo sedm mužů na udusané zemi před kolibou a nad nimi stál fojt a pomáhal obuškem, kde bylo třeba. Bolestné výkřiky ze zbojnických hrdel svědčily, že obušek nedopadal lehce.

V té chvíli vrazila též druhá tlupa do košáru. Domnívající se, že košár není hlídán, vpadli do něho jako hladoví vlci. Ale zmýlili se! Hned v brance je přivítal Turek, kterého musel salašník až do té chvíle držeti v klidu. Zakousl se prvním do lýtka, až lupič zaúpěl.

Po krátké chvíli byli lupiči u koliby přemoženi a spoutáni. Fojt vida, že je u košáru živo, vystřelil do vzduchu. Rána zahoukla a její ozvěna se nesla po horách. Po tomto výstřelu se zbojníci zarazili. A poněvadž byl košár jen několik kroků od koliby, snadno přehlédli situaci svých kamarádů a rozhodli se pro útek.

Košárník Tomáš se nezdržel a z kouta košáru vystřelil. To pohnalo lupiče ke spěchu. Přeskočili ohradu a hnali se pod košár k lesu. Avšak tam jim vyšlehl vstříc olovený obsah Drdovy flinty, a proto změnili směr. Pustili se podle lesa do kopečka. Ale po několika krocích je přivítala rána Trčkova. V divém zmatku zahuli opět k lesu, avšak Smutek, jenž právě vystřelil, je donutil, aby prchali dále podle lesa okolo koliby. Za kolibou u lesa čekal ještě Pavleňák. Nechal je přeběhnouti do vzdálenosti asi dvaceti korků, zacílil a spustil.

Do rány se vmísilo hlasité maďarské zaklení a jeden z prchajících se chytil za stehno. Pak již jen několik skoků a zbojníci zmizeli za hřebenem Gigule v jedlovém houští. Košárník se salašníkem je kousek ještě pronásledovali a když za nimi vypálili každý po jedné ráně, vrátili se ke kolibě. Tam se již sešli sousedé a prohlíželi si spoutané.

„Měli jste s nimi pernou práci!“ pravil Smutek, když viděl jejich zavalitá těla.

„Moji chlapičí sú do rvačky fortelní. Tí přemožú aji čerta!“ pochválil bača svoje valachy.

„A tož proč jsi nás volal?“ řekl fojt.

„Hdyby věděl, že budu edem štyré... Ale hdož to věděl! Šak na všeckých osum byzme nestačili!“

„Dobře tak bylo!“ pravil Drda. „Ale jak to, Pavleňáku, že po tvójí ráně jeden poskočil? My jsme střileli jen do vzduchu...!“

„Snad si nemyslíš, že je nechám odejít jen tak naprázdno? Jsou sem až z Uher a tak ať donese domů aspoň v kýtě trochu kaše, když se nedostal v kolibě k měchu!“

„Na mů milú dušu, tí sem už věckrát nepřítáhnú! Do svojí smrti budu měť od nich pokoj!“ liboval si bača.

„Škoda, že nemáme v dědině stálých portášů!“ zatesknul Smutek. „To by byly naše košáry v bezpečí!“

„Také na to myslím!“ řekl fojt. „A víte, co mi napadá? Vzkážu do Vidče pro Mikulenku, aby s naším Bitalou odvedli chlapy na Vsetín k lajtnantovi Šardenovi. Jsou to Uhři, a proto nepodléhají našim soudům. Lajtnant je musí dopravit do Trenčina

k potrestání. Vzkážu mu, aby se postaral o zřízení stálé portášské stanice v naší obci. Je jí tu třeba, jako soli, vždyť v posledních časech nejsme ani chvíli jisti svým majetkem.“

„Ba, ba!“ přikývli sousedé.

„Hned sa k nim dám a budu tú zbojnickú bandu honiť jak zajíce!“ rozhorlil se Štěpán, foukaje při tom na krvácející prst.

„Teče ti krév?“ otázal se ho bača.

„Ale edem belinku. Toť ten mňa ukúsil, že jak sem ho drapnúl pod krk!“ řekl Štěpán a kopl do spoutaného zbojníka.

„Nekopej do něho! To není valašské ani chlapské! Pamatuj si: Valach svého nepřítel přemůže, spoutá, ale nikdy netrápí bezmocného!“ napomenul fojt mladého horlivce.

Štěpán se zastyděl a vyhledav v kolibě kus bílého plátna, zavázal si poraněný prst.

„Nestůjme před kolibou a pojdme se dovnitř posilnit!“ zval fojt všechny do koliby.

„No nezahodíme!“ přisvědčil Drda a vešel dovnitř.

Sousedé i obyvatelé salaše odložili zbraně a vcházeli do koliby, osvětlené rozdmýchaným ohněm, jenž nesměl bačovi nikdy vyhasnouti. Jen košárník zůstal venku, aby hlídal spoutané, hroze jim obuškem, jak se jen pohnuli.

Na východě se počalo rozbřeskovati, když se chystali sousedé k odchodu. Zapálili si ještě na ohništi dýmky a loučili se s bačou. Děkoval jim za pomoc a přál šťastnou cestu.

„Pomůžeme tatulkovi dohnat ty uherské ovce na fojtství!“ navrhl Pavleňák.

„Budte tak dobří!“ požádal je o to fojt.

Muži nabili ručnice. Dělal tu práci před zbojníky, aby jim snad zašla chuť kdyby chtěli cestou uprchnouti. Byli právě s tou prací hotovi, když Trčka zvolal:

„Tam jde ještě jeden!“ a ukázal na postavu, která sem přicházela od Suché.

„To je portáš Bitala!“ poznal příchozího Pavleňák.

„Bať, je to on!“ zvolali ostatní.

„Jde jako na zavalanou!“ řekl potěšen fojt a pokročil, aby přivítal portáše.

Při slově „portáš“ zavládlo mezi lupiči zřejmé vzrušení. Dosud stále doufali, že se jim cestou k fojtství podaří nějak uprchnouti, avšak přítomnost portášova odňala jim všechnu naději.

„Co se tu stalo?“ zvolal Bitala, když byl ještě opodál.

„Máme tu vzácnou návštěvu až z Uher!“ vysvětloval fojt a vítal portáše.

„A to jste bouchali na jejich počest? Slyšel jsem vás až na Humenci!“

„Bylo tu veselo!“ oznamoval fojt a s úsměvem ukazoval na spoutané.

„Ale podívejme se! a zrovna čtyři! Více jich nebylo?“

„Čtyři ještě utekli!“

„Škoda, že jsem byl tak daleko, teď už je nedohoním!“ litoval portáš.

„To istě né! Dyby tak métlí tahem, jak zmetali odsád, budú už néhde v Karlovicách!“ přisvědčil bača.

Portáš přistoupil k lupičům a zkoušek jejich pouta. Pak sňal svůj provaz z beder a svázal jím lupiče k sobě.

„Zavřeme je do rána u nás. Pošlu ihned, jak se jen rozední, do Vidče pro Mikulenu, aby ti je pomohl odvést na Vsetín,“ navrhoval fojt.

„Tož třebaš!“ svoloval portáš, „ač bych si s nimi sám poradil.“

Na to se hnul zástup mužů z Gigule příkrou strání dolů k fojtství. Na salaši si oddechli.

Okolo osmé hodiny odváděli portáši chycené lupiče ke Vsetínu. Lidé, kteří je cestou potkávali, jim dobrořečili a přáli šťastnou cestu...

III.

Nad Valašskem se probouzel nový den. Byl jedním z dlouhé řady krásných žňových dnů, prohřátých horkým sluncem, v jehož žáru tvrdlo zrno v žitných a pšeničných klasech. Úzké záhony na horských stráních kvapem šedly a zelené stvoly řídkých obilnin se rychle měnily v tvrdé stéblo.

Hejna mlsných vrbců přelétávala z jednoho pole na druhé a bezohledně vyzobávala nasládlá, dosud mléčná zrnka z hubených klásků. Strašáci, postavení v obilí, jim už zevšedněli. Tak ještě den, dva dni, kdy je tam hospodáři postavili, naháněli vrbcům strach, ale když vrbci zjistili jejich bezmocnost, směle jim usedali na rozpažené ruce i na hlavu, kterou představoval rozbitý, nepotřebný hrnec. Z pole uletěli jen tehdy, když byli nasyceni anebo nad nimi zakroužil jestřáb, nebo jiný dravec.

Na fojtství u Křenků byli již vzhůru před východem slunce. A všichni měli pilno. Uprostřed jizby stála nová malovaná truhla a fojtka do ní ukládala Jurkovu výbavu. Služky Rozka s Veruší jí podávaly různé věci, které ležely přichystány na stole a lavičích podél stěny. Šest krásně vyšíváných košil z jemného plátna, též tolik podvlékaček a ručníků, dvoje valašské šaty, jedny krpce a vysoké čizmy ukládala na dno truhly. Na to prostřela tři ložní prostěradla a teprve na to rovnala věci k jídlu.

Bylo to několik kousků čerstvého másla, veliký hrnec topeného sádla, míšek s krupicí, jiný s rýží a pohankovou kaší, dva pecny domácího chleba, tři hrudky ovčího syra a hrnec namíchané brynzy.

V jizbě vládlo tísnivé mlčení. Fojt se mlčky procházel po šenkovni, Jurka si v koutě jizby mačkal hrdlo, jako by chtěl uvolnit tam nahromaděný tlak. Služky naň občas smutně pohlédly a jenom fojtka promluvila, když jmenovala věc, kterou jí měla služka podati. I několik tajných slzí jí ukáplo do truhly, jak byla nad ní nakloněna.

„Ešče vajíčka, maměnko!“ připomněla Rozka, když viděla, jak fojtka přemýšlí, co by měla do truhly ještě dát.

„Ta zanesu v neděli do Zašové sama. Na voze by se mohla rozbít. Cesta dolů Spinou je samý balvan, truhla na voze se bude otrásat. Beztoho mám strach o hrnce, jestli se nerozbijí.“

Po těchto slovech zavřela truhla, otočila klíčem ve visutém zámku a podala klíč přicházejícímu fojtovi.

„Rozko, nadrob na mísu chleba! V komoře je ještě jeden pecen z minulého pečení, ten vezmi!“ poručila služce a sama se jala připravovatí kmínovou polévku na ohništi.

Ohniště bylo před pecí zrovna pod širokým komínem. Říkalo se mu „kútek“. Hrnce se stavěly na železnou třínožku a pod hrnci se kladl oheň. Kouř ucházel přímo do komína. V zimě, nebo když bylo vaření více, zatápělo se v peci. K ohni se tam přistavily

železné hrnce pomocí dlouhých vidlic. Jeden zub železné vidlice se zasunul za ucho a druhý se opíral o vnější stěnu hrnce pod uchem. Takto se udržel hrnec v rovnováze. Stavění hrnců do pece vyžadovalo značné zručnosti, aby hrnec nesjel z vidlice a se nepřevrátil. Na podávání hlíněných hrnců byla zvláštní vidlice, zvaná „oblapače“. Výšeč mezi zuby byla obloukovitá, přizpůsobená tvaru hrnce. Hrnce musely býti dvouuché, neboť by je nebylo možno na oblapače vzít.

Rozka přinesla pecen, požehnala jej nožem na spodní kůrce a ukrojila skrojek.

„Pomoz jí!“ kývla fojtka na Verušu.

Obě služky krájely a drobily chléb do mísy, a když byla mísa plná, polila fojtka chléb vřelou polévkou.

„Zavolej, Verušo, Ondru k snídani a zatím, než pojíme, zapřáhni koně!“ poručil fojt.

Veruša odešla a za chvíli přišel pacholek Ondra.

„Pojíme a hned vyjedeme!“ řekl krátce fojt a začal předříkávati modlitbu před jídlem. Pak zasedli s Jurkou ke stolu.

U Křenků neznali rozdílu v jídle mezi členy rodiny a čeledí. Čeled' tam byla vždy počítána k rodině a co měl k jídlu fojt, to jedl i nejmladší pasák. Proto se u nich čeled' držela a říkala fojtovi „tatíčku“ a fojtce „maměnko“ jako vlastní děti.

Mladší Jurkův bratr se probudil a slezl z pece. Rozespálýma očima hleděl na snídající a nemohl pochopiti, proč tak brzy jedí. Vždyť teprve vycházelo slunko!

„Obleč se a pojez s námi. Můžeš s Jurkou kousek odejít!“ řekl mu otec.

Janek si teprve teď uvědomil, co se děje v domě. Natáhl si rychle nohavice, do plechového hrnku nabral vody a vyšel na pavlač, aby se umyl. Ponořil ruce do hrnku, mokřými dlaněmi přetřel několikrát tváře, namokřil vlasy a vrátil se do kuchyně, kde mu Rozka podala utěrku. Přičísala mu vlasy a pomohla se obléci do brunclku.

„Nemám ještě hlad!“ pravil Janek, když viděl, jak tatíček s Ondrou odkládají lžíce. Myslel, že by ho odběhli, zatímco by jedl.

„Tak se pomodli ranní modlitbu. Než naloží truhlu a vyjedou ze dvora, budeš hotov!“ napomenula ho fojtka.

Chlapec poslechl, klekl a hlasitě říkal Otčenáš.

Mezitím vzal fojt s Ondrou uzamčenou truhlu a snesli ji opatrně po schodech na dvůr, kde stál vůz, do něhož Veruša zapřahala koně. Na voze už byly dva pytle mouky jako dar pro klášter.

Nyní nastala pro Jurku nejsmutnější chvíle. Musel se rozloučiti s domovem. Ach, jak mu to bylo těžkým! Polykaje slzy, loučil se nejdříve s Rozkou. Když jí podával ruku, propukla v pláč. V té chvíli mu odpustila všechny taškařiny, které jí kdy provedl a za něž mu slibovala odplatu.

Fojtka tlumila pláč, jak jen mohla. Mateřská láska jí zalévala srdce. Teprve nyní si uvědomila, jak má Jurku ráda, až se s ním měla, třebaš jen na několik dní, rozloučiti.

„Já tě také kousek doprovodím!“ pravila mu, když jí dával Sbohem.

„Tak pojďme s Pánem Bohem!“ řekl fojt, když se vrátil do kuchyně.

Rozka pohládila ještě Jurku po lících a vyprovodila ho až na cestu před fojtství. Veruša otevřela široká vrata a Ondra vyjel ze dvora. Měl nový bič s červeným střapcem na pružné jalovcové násadce.

Za vozem se vyhrnula domácí chasa. Pasák Jakub si rukávem utíral zaslzené oči. Měl Jurku upřímně rád a velmi těžce nesl ztrátu dobrého přítele. Obstoupili Jurku, stojícího s matkou a Jankem již na cestě před fojtstvím, loučili se s ním a přáli mu všechno dobré.

Ondra zapráskal bičem a sjížděl k potoku na cestu, vedoucí k Vidči. Fojt šel vedle něho při voze a fojtka s oběma chlapci kousek za vozem.

„Bud' hodný, Jurko, a poslouchej velebné pány. Všiměj si všeho a hled' od nich co nejvíce pochytit!“ hovořila k Jurkovi, přemáhajíc pohnutí.

„Bude mně po vás teskno, maměnko!“ řekl smutně Jurka.

„Však za tebou v neděli přijdu a tatíček tě vždycky navštíví, když pujde do města. Až tě přepadne tesknota, zazpívej si nějakou písničku, pomodli se k Panence Marii a bude ti, jako bys byl doma.“

Jurka si jenom zhluboka povzdechl a neříkal více ani slova. Cítil, že je maměnce také smutno, a proto ji nechtěl ještě více rozteskňovati.

Když vyjeli na kopec Křížnice, kázal fojt zastavit.

„Tak se rozluč s maměnkou a Jankem!“ řekl Jurkovi. „Tady jde cesta po rovině, sedneme si všichni na vůz.“

Jurka poslechl. Políbil matce ruku a zašeptal:

„S Pánem Bohem, maměnko!“ více říci nemohl. Tajený pláč mu stáhl hrdlo.

Matka objala jeho hlavu a mocně přitiskla na svá prsa. A Jurka slyšel, jak rychle bije maměncino srdce a cítil, jak jeho tlukot přechází do jeho žil a bouří v nich krev. Ó, jak měl nyní svoji maměнку rád! Jak mu bylo v té chvíli u ní dobře!

„S Bohem, Jurko! a nezapomeň se za nás k Panně Marii zašovské hodně modlívat. Budeš tam stále u ní, tak ať má z tebe radost!“ řekla fojtka a poznamenala čelo chlapcovo malým křížkem.

Janek ještě včera záviděl Jurkovi, že jde do kláštera, ale dnes, když viděl se loučit Jurku s maměnkou, byl rád, že se s ní může vrátit domů. Stíkl Jurkovi ruku a veliká slza se mu skutálela po líci.

„Přijdu za tebou, jestli mě maměnka vezme sebou!“ sliboval mu.

„Tak jed'te s Pánem Bohem!“ řekla fojtka a obrátila se s Jankem zpět.

Fojt si usedl k Ondrovi na sedadlo vpředu a Jurka se posadil na truhlu. Když se vůz rozjel, ohlédl se Jurka zpět. Viděl před sebou rozkošné údolí, vroubené hustými lesy a ozářené ranním sluncem. A na cestě stála maměnka s Jankem, dívající se za ním, pokud se vůz neschoval za kopečkem na druhé straně.

Jurka se na truhle postavil, avšak zahlédl jen hřeben šindelové střechy jejich domu. To již vjížděli do březového háje, jenž mu zacláněl pohled do údolí. Jen místy, kde byly stromy řídké, bylo vidět do milounkého údolíčka mezi Polomcem a Spinou, jež uzavíral zadumaný Tinkovec. Vlevo od Tinkovce se v dálce rýsoval pověstmi opředený Klenov se svojí sousedkou Štípou. Před nimi blíže se zvedal Santov na Malé Bystřici a od něho se táhl Bůrov, končící Humencem. Z vrcholu Spiny se otvíral úchvatný pohled na bystrické kopce. Za Polomcem je na rozloučenou zdravil strmý kopec Bukeryše s bukovou kšticí na temeni a za ním vzadu se táhl dlouhý hřeben pohraničních hor od Cábů až po Mísnou.

„Ach, jak je krásný ten náš kraj!“ šeptal si Jurka, nemoha odtrhnouti oči od známých kopců.

Na vrchu Spiny zastavili. Cesta hustým jedlovým lesem z příkrého kopce byla těžko sjízdna. Trčely z ní velké kameny, ohlazené a ořené od kol vozů a koňských podkov. Hlínu a písek odnesl z ní již dávno příval vody a o její opravu se nikdo nestaral. Vrchnost tady nejezdila a tak byla cesta každým rokem horší a horší.

„Musím hodit řetaz na kola!“ pravil Ondra.

Fojt přejal od něho opratě a Ondra provlékl dlouhý silný řetěz přes obě zadní kola a zadrhnul jej za rozvoru, aby se kola z kopce netočila. Byla to jistá brzda, ovšem pokud se neroztrhl řetěz, nebo v kole nepovolila loukoť.

Když byl takto zabezpečil vůz, vzal od fojta opratě a pomalu sjížděl dolů. Fojt s Jurkou šli za vozem pěšky. Až teprve pod zarostlými valy starého „Zámčiska“ povolil Ondra řetězovou brzdou a všichni zase nasedli. Odtud k dědině Vidči byla už cesta sjízdnější, nebyla tak kamenitá.

Když projeli dědinu, otevřela se před nimi úrodná rovina, rozestřená po obou březích rožnovské Bečvy. Cesta nyní zahýbala poněkud doleva a ztratila se v malé dědině Stříteži, která tu seděla pod lhotskými kopci jako koroptev pod mezí.

V dědině nebylo kostela. Bylo tu jen několik gruntů a chalup, nakupených okolo fojtství. Obyvatelstvo se drželo většinou „nové víry“ a pro katolíky stával na kopci, zvaném „Na kostelíčku“ mezi Střítežem a Veselou malý dřevěný kostelík pro obě obce. Rožnovský farář tam konával bohoslužby jen pětkrát do roka, a proto nebylo divu, že katolické náboženství tu pomalu chřadlo a umíralo. Střítežané se scházeli k pobožnostem u fojta Martina Dobeše, jenž byl horlivým vyznavačem Lutherova učení, v minulém století sem z Německa zaneseného, a v dědině je tajně, ale horlivě šířil.

Katolické víře tu zůstalo věrno jen několik chalupníků a sedlák Ondřej Martinek, jehož pole se táhla od dědiny na jih až ke stráni „Zábřezky“.

Když projížděl Křenkův povoz Střítežem a pod fojtstvím zahýbal k Zašové, potkal se s ním Martinek, jenž se s bystrickým fojtem dobře znal.

„Do města?“ otázal se Martinek, když se s fojtem pozdravil.

„Ale jenom do Zašové,“ odvětil fojt a kázal Ondrovi, aby zastavil.

„Mám tam též práci!“

„Tož si přisedni, svezu tě!“

„Skočím si jenom tady k Michútovi, aby mi pomohl ve žních. Budu zde v okamžiku.“

„Počkám na tebe, jen si pospěš!“

Martinek odběhl a za chvíli se vrátil.

„Zapomněl jsem, že je dnes na robotě. Však si k němu zajdu až večer,“ pravil, vylézaje na vůz.

„Budete tu mít po neděli již žně,“ řekl fojt, když se za dědinou rozhlédl po polích a viděl dozrávající lány obilí.

„Když nám to Pán Bůh zachová, tož budem!“ přisvědčil Martinek a ohlédl se dozadu na Jurku.

„A jak vidím, vezeš chlapce někam do světa.“

„Vežu, ale jenom do Zašové. Otcové trinitáři mi slíbili, že ho pocvičí. Nevím, jak dlouho tam vydrží, ale na škodu mu to nebude.“

„Slyšel jsem mnoho o tvé moudrosti, fojte, avšak teď jsem se sám o tom přesvědčil. Úplně ti schvaluji, že dáváš synka do cviku k trinitářům. Bude z něho jednou vzdělaný fojt a pro Bystřičany může vykonat mnoho dobrého. I u vrchnosti bude ve vážnosti.“

Fojtovi zalohodila pochvalná řeč Martinkova. S pýchou se ohlédl na Jurku a řekl:

„Kdyby tak učinili všichni fojti z Valašska a své synky dali do učení, brzy by náš kraj vypadal jinak. Aspoň v ohledu náboženském. Nebylo by to dobré, kdyby takový vzdělaný fojt vypomáhal v dědině faráři v poučování lidu, když nemohou pro velikou vzdálenost sami jít do kostela?“

„To se rozumí, že bylo!“ přisvědčil horlivě Martinek. „A zvláště u vás na Rožnovsku. K nám do Stříteže dochází každou neděli pater Matouš ze Zašové a má u mne ve velké jizbě křesťanské cvičení. Ale k vám do Bystřice je to daleko.“

„A co mají říkat v takových Karlovicích, které jsou též přifařeny do Rožnova? a co Horní Bečva? Tam se kněz nedostane mnohdy ani jednou do roka! Lidé umírají bez Pána Boha a pak ta cesta s nebožtíkem až do Rožnova!“

„Bylo by dobré, kdybyste si v dědině zřídili vlastní hřbitov.“

„Také o tom přemýšlím již delší dobu. K tomu by bylo potřebí dovolení olomoucké konsistoře a milostivé vrchnosti.“

„Toho lehce dosáhneš. V konsistoři to vyřídí rožnovský farář a u vrchnosti jsi dobře zapsán. A když by nemohl rožnovský kněz přijít k vám, zajedeš do Zašové pro trinitáře. A zvláště teď, když tam budeš mít synka, rád ti vyhoví.“

„Máš pravdu, kamaráde! Zkusím to, abych ulehčil svým spoluobčanům.“

„Slyšel jsem, že budeš mít v Bystřici stálé portáše...“ zavedl Martinek řeč na jiný předmět.

„Ano. Právě jsem dostal od lajtnanta ze Vsetína zprávu, že zemské gubernium povolilo zřídít novou portášskou stanicí v naší dědině. Nejsme v poslední době ani chvíli jisti životem a majetkem. A potom se velmi rozmáhá pašování tabáku z Uher.“

Jurka pozorně naslouchal této rozmluvě a zvláště o portáších mu neušlo ani slovo.

„Mám doporučit krajskému úřadu v Hranicích několik schopných mužů k portášské službě. Vystavím pro ně srub na svůj náklad,“ pokračoval fojt.

„Říkal mi oněhdy portáš Mikulěnka z Vidče, že jsi měl na salaši uherskou návštěvu. Vedl prý s bystřickým Bítalou hosty až na Vsetín.“

„Však právě proto jsem žádal o stálé portáše u nás!“

Proč se tak Jurkovi portáši líbili, nedovedl si vysvětlit. Snad to byl jejich účel: chránit rodný kraj před vpády loupeživých sousedů, nebo to byla jejich služba, vyplněná neustálým dobrodružstvím, snad to byla jejich odvaha a chytrost, nebo láska k milé vlasti. Kdož to ví! Toho si Jurka neuvědomil, co ho táhlo k portášům.

Když se některý portáš zastavil u nich na fojství a vyprávěl různé příhody ze služebních pochůzek, měl v Jurkovi vždy nejděčnějšího posluchače. A také nyní na

voze kreslila mu obrazotvornost urputné zápasy s loupežníky, nebo pašeráky. Byl tak zaujat portáši, že úplně zapomněl na klášter, do kterého se stěhoval.

Až teprve, když dojeli k Zašové, nedaleko Hřívova mlýna, se rozloučil s nimi Martinek a oni jeli dále dědinou ke klášteru.

Čím více se přibližovali k cíli své cesty, tím těžší smutek padal do Jurkovy duše a když odbočili z cesty do kopečka ke kostelu, nemohl se už Jurka ovládnouti. Skočil z truhly, objal otce okolo krku a s pláčem zvolal:

„Tatíčku, vraťme se! Já tu nevydržím tesknoutou!“

Fojt nemile překvapen, nevěděl v prvním okamžiku, co by mu řekl. Avšak brzy se vzpamatoval.

„Ach, to bude z tebe pěkný portáš! Jak pak budeš chodívat na hlídky a potýkat se s loupežníky, když se teď bojíš hodných kněží?“

Jurka se zastyděl. Vzpomínka na portášskou udatnost vypudila z něho rázem strach. Utřel si zaslzené oči a poslední táhlý vzdech byl projevem umírajícího smutku. Ještě jeden pohled zpět a vůz zastavil u klášterní brány.

IV.

Synové zašovského rectora Vranečky, starší Baltazar a mladší Jan, seděli u rybníka v klášterní zahradě a bavili se pozorováním vodních živočichů. Baltazar byl studentem na piaristickém gymnasiu v Příboře a Jan se učil doma. Prožívali právě šťastné dny prázdnin.

Vedle nich v trávě ležely housle a cimbál. Baltazar byl dobrým cimbalistou a Jan zase výtečně ovládal housle. A tak se často bavili hudbou a zpěvem u klášterního rybníka.

Před chvílí odložili hudební nástroje a zahleděli se do hlubiny. Na pokraji rybníka mezi vysokými travinami se vesele proháněl rybí potěr a když se tu objevila dravá štika, tu jako střely se rozprchly malé rybičky a skryly se v hustém rákosí.

„Boj o život!“ zašeptal Baltazar, jako by se bál, že hlasitým slovem někoho vyruší. „Silnější ubíjí slabšího! Tak tomu vždy na světě bylo a myslím, že i bude!“

„Co může slabý proti silnému? To vidíš i na našem panství. Ubozí dědinští lidé jsou proti vrchnosti jako ty rybičky proti dravé štice,“ přisvědčil Jan.

„V přítomné době, kdy vládou na panství hamižní a bezohlední poručníci, mají se poddaní ovšem zle. Ale před třemi roky, kdy žil ještě hrabě František Ludvík, byly roboty snesitelné. Aspoň si poddaní tolik neztěžovali.“

„Vyládali nedávno tatíček, že viděli v krásenském dvoře, jak bili drábi jednoho člověka z Byniny. Mluvil prý nepěkně o direktorovi a ten mu dal za to vysázet třicet ran holí. Přivázali ho k lávce a bili tak, že po desíti ranách mu tekla krev z nohavic. Když ho odvážali, byl skoro mrtev. Odtáhli ho po kamenném dvoře pod sýpku do vězení, kde z toho zemřel!“

„To je hrozné, k jaké surovosti se dovede snížit člověk! Mají takoví lidé aspoň nějakou představu o křesťanském učení? Kdyby měli jen trochu lásky k bližnímu, jak nám ji hlásá naše svatá víra, nemohli by tak krutě nakládat s lidmi.“

„Až budeš, Baltazare, knězem, jistě se zastaneš těch ubožáků!“

„Až budeš, Baltazare, knězem, jistě se zastaneš těch ubožáků!“

„O tom nepochybuj! Ale nyní je hlas našich českých kněží u cizácké vrchnosti jen jako slabý vánek proti hradní zdi. Odrazí se a zeď stojí nepohnutě dál! Ani nevíš, jak je mně těch lidí líto, když slyším jejich nářky a vidím jejich bídu!“

„Obrátí se to někdy k lepšímu?“

„Mám naději, že ano! Vždyť jsou všichni lidé stvořeni k obrazu Božímu a mají všichni stejnou cenu před Bohem, pokud ovšem plní jeho vůli, proč má tedy jeden druhému nedůstojně otročiti, když mají jednoho pána v nebesích? a nedej Bůh, aby si robotný lid právo na lidské zacházení zjednával způsobem násilným!“

„Zdá se, že k tomu dojde! Jen poslouchej lidi, co si vykládají mezi sebou! a drábi, úředníci i s direktorem, jako by to neslyšeli. Ke spravedlivým stížnostem jsou hluchí, ba ještě více svými rozkazy a bezohledným jednáním poddané dráždí!“

Další hovor rozmlouvajících jinochů byl přerušen vrznutím zahradní branky a když se bratři ohlédli, viděli vcházeti do zahrady pátera Adolfa s fojtem a Jurkou.

„To je bystrický fojt Křenek a přivedl sem svého chlapce. Víš, jak nám onehdy o tom říkal oteček...“ šeptal Baltazarovi Jan.

Návštěva došla pomalu k rybníku. Vranečkové uctivě pozdravili.

„To je mnohovážený pán Křenek, fojt na Hrubé Bystřici a zde jeho syn Jurka, který u nás zůstane. A to jsou synové našeho rektora Vranečky: Baltazar, který letos ukončí v Příboře humaniora a pak vstoupí do našeho řádu, a Jeník, který chce být po tatínkovi zašovským rektorem,“ představil je navzájem oteček.

Vranečkové se způsobně uklonili. Pak si vzali své nástroje a chtěli odejít.

„Nechejte muziku ležet a pojdte s námi!“ zval je oteček. „Ukážeme panu fojtovi naši zahradu a štěpnici.“

Mladíci uposlechli a přidali se ke společnosti.

Oteček prováděl Křenky zeleninovou zahradou a poučoval je o různých druzích zeleniny, které dosud nebyly na Valašsku známy.

U jednoho záhonku postáli poněkud déle. Rostla tam podivná rostlina, kterou ještě nikdy neviděli. V několika řádcích, stejně od sebe vzdálených, bujely silné zelené lodyhy se sytými zelenými, na spodní straně hnědými chloupky porostlými listy. Na konci lodyhy stál dlouhý stvol, zakončený chumáčkem květů s nafialovělými, nebo bílými korunkami a žlutými prašníky. Nyní byly květy většinou již odkvetlé a jen tu a tam se slunil opožděný květ ve své nádheře.

„To je divná rostlina!“ zvolal fojt a ukázal obuškem na záhonek.

„Latinsky se jmenuje Solanum tuberosum, Italové jí říkají tartufole, z čehož vzniklo německé Kartoffel. My Češi, kteří jsme tu rostlinu poznali v cizích zemích, nazvali jsme ji prostě „zemák“, poněvadž se daří v každé i kamenité zemi.“

„Odkud jste ji přivezli?“

„Ze Španělska. Studoval jsem tam a když jsem byl hotov, poslali mne představení do Zašové, abych tu působil mezi svými krajany. Mimo jiné věci vzal jsem sebou i několik zemáků na zkoušku a jak vidíte, líbí se jim na Valašsku.“

„A co se z toho může jíst?“ otázal se zvědavě Jurka.

„Ve Španělsku je už dlouho pěstují?“

„Tam jsou známy skoro již dvě stě let. Za jejich původní vlast je všeobecně pokládána Jižní Amerika. Když Kryštof Kolumbus objevil v roce 1492 Ameriku, vystěhovalo se tam brzy mnoho Španělů. Ti si začali všimnout divoce rostoucích zemáků, zušlechťovali je a okolo roku 1560 je přivezli do své staré vlasti. Odtud se pomalu rozšiřovaly do všech evropských zemí a r. 1616 byly podávány ve Francii při královské hostině jako pochoutka.“

„Škoda, že u nás nejsou ještě známy!“ zatoužil fojt.

„To bude úkolem našeho kláštera. Až je poněkud rozmnožíme, darujeme jich trochu do každé dědiny a za několik let se jistě rozšíří po celém Valašsku. - Kéž tento záhonek Hospodin požehná, aby byl počátkem lepšího živobytí chudého lidu našeho kraje!“

„Dej to Pán Bůh nebeský!“ zatoužil zbožně fojt.

Přešli zahradu a stanuli u malé branky v dřevěném plotě. Oteček ji otevřel a návštěvníkům se před očima objevil háj mladých ovocných stromků. Stály tu v řadách jako vojáci.

„Zde je království otce Tomáše!“ vysvětloval oteček. „Otec Tomáš působí v Zašové již několik let a mimo práci v duchovní správě zabývá se horlivě pěstováním ovocných stromků. Pojdme dále. Najdeme ho jistě mezi svými miláčky!“

Stoupali chodníkem od branky do mírného kopečka k západu. Celý svah byl jedinou ovocnou školkou. Štěpy různé velikosti zvedaly tu k slunci své pěstěné koruny. Na některých se už v listí ukryvalo malé jablíčko, nebo hruška, ale mnoho jich tu stálo ještě bez ovoce.

„Tam je velebný pán!“ zvolal Jurka a ukázal na bílou postavu na jižní straně školky.

„Neříkal jsem, že ho tu nalezneme?“ přisvědčil oteček a zamířil k otci Tomášovi.

Starší kněz jim pokročil vstříc a s Křenky se přátelsky přivítal. Oba mu políbili ruku a Jurka si dobře všiml tvrdých mozolů na ní.

„Odpusťte, otče, že vás vyrušujeme,“ řekl na omluvu oteček. „Zde bystrický fojt Křenek přivedl k nám synka a projevil zájem o naše hospodářství. Zeleninu jsem mu již ukázal a nyní jsme přišli k vám.“

„Taková návštěva mne velmi těší!“ odpověděl s úsměvem páter.

„Tolik ovocných stromků jsem ještě neviděl!“ přiznal se fojt a rozhlížel se s údivem okolo sebe.

„Už jsem jich několik vysázel do naší zahrady „Na hrádkách“, kterou darovali našemu klášteru manželé Oriesovi z Meziříčí. Na podzim, dá-li Pán Bůh, přesadím tam zase několik, abych měl místo pro nové štěpy.“

„Budete stromky také prodávat?“ otázal se fojt.

„Ano. Vždyť za tím účelem jsem školku založil. V prvním roce, když jsem přišel na Valašsko, jsem se přesvědčil, že je zde málo ovocného stromoví, ač podnebí je pro některé druhy velmi příznivé. S tím jsem počítal, když jsem byl přeložen z Francie do Zašové. Vzal jsem sebou několik druhů jabloňových a jiných jader a jak vidíte, za těch několik let jaký z nich vyrostl les!“

A nyní zaplálo knězovo oko zvláštním leskem.

„Neměl bych se vlastně chlubit,“ pokračoval skromně, „ale musím vám ukázat jeden druh jablek, kterému se na Valašsku zvláště líbí. Vypěstoval jsem je sprašováním různých druhů. Trvalo to mnoho let a nyní se domnívám, že jejich tvar i chuť jsou již ustáleny.“

Pátek Tomáš vedl návštěvníky vzhůru po svahu, kde na kraji štěpnice se ve slunečním světle koupalo několik jabloňových štěpů. S radostným úsměvem ukázal rukou na ně.

Fojt se vážně zadíval do jejich korun. Tam se v listí ukryvala nezralá dosud jablíčka podlouhlého tvaru. Některé již mělo červené líčko.

„To jsou ona!“ řekl kněz. Až uzrají, zabarví se do žluta. Nevím, je-li kde chutnější jablko, než toto. Dostalo již také své jméno. Podle podlouhlého jádrovitého tvaru nazval jsem je jadrnice.“

„Budu vás prosit o několik štěpů, velebný pane! Doma mám jen jednu jabloň - starou „šmurůvku“, kterou jistě sázel ještě děd mého předchůdce. Je již stářím shrbená a málo rodí. Chci si vysázet ovocnou zahradu, ale nevěděl jsem, kam se obrátit o vhodné štěpy.“

„Až na podzim opadne listí, přijďte si pro ně k nám. Vyberu vám nejlepší druhy a poradím, jak je sázet. Však do té doby nás ještě několikrát navštívíte a ovoce sám poznáte. Mne pak bude blažit vědomí, že jsem mohl něco vykonati pro hmotné zvelebení zdejšího kraje. Rád bych se dožil té doby, kdy budou všechny valašské dědiny ukryty v zeleni ovocných stromů. Tím se podpoří i chov milých včeliček a pak bude tento krásou obdařený kout Moravy oplývat nejen mlékem, ale i medem.“

Fojt na knězova slova souhlasně přikývl. I jemu leželo na mysli povznesení rodného kraje a nyní se vděčně radoval, že se toho úkolu ujal zašovský klášter. A vnitřní hlas mu opět schválil jeho čin, že dává syna na vzdělání do kláštera, aby odtud přinesl do zapadlé Bystřice snahu o zlepšení bědného hospodářského života.

Po prohlídce rozsáhlé štěpnice otevřel páter Tomáš zadní dvířka v dřevěné ohradě a vyprovodil hosty až k potoku. A když se tam od nich odloučil, vedl je dále oteček podle potoka až ke kamenolomu.

„Z kamene tohoto lomu je vystavěn kostel i klášter. Až sem sahají naše pozemky a také na druhém břehu Cedronu jsou naše louky,“ vysvětloval.

„Proč říkáte tomu potoku Cedron jako potoku ve Sváté zemi?“ otázal se Jurka.

„Tím jménem nazval zašovský potok sám nebožtík hrabě František Ludvík, když zakládal zdejší klášter a udělil klášteru právo svobodného rybolovu po celé jeho délce až k Bečvě. V dědině si na tento název dosud nezvykli a říkají potoku všeobecně „náš potok“. Však v něm budeš, Jurko, také chytávat ryby. Dovedeš to?“

Jurkovi zasvítlo v očích. Místo odpovědi svlékl župicu a u košile na pravé ruce si vyhrnul rukáv. Zapomněl, že je obut ve vysokých botách a svátečních kalhotách a skokem byl u vody.

„No, počkej ještě! Dnes lovit nebudeme!“ mírnil jeho horlivost otečko. „Až ve čtvrtek si nachytáme ryb, abychom měli na páteční oběd.“

Jurka se vrátil zardělý studem. Čekal od otce veřejné pokárání, ale fojt mu jen pohrozil prstem.

„Budete s ním mít veliký kříž, důstojný pane! Jurka je velice živý a nevím, jestli ho za pár dní nevyženete!“ řekl fojt s obavou.

„Je rozhodně lépe, je-li chlapec veselý, nežli by sedával někde v koutku a plakal steskem po domově. A kdyby byl živým přes míru, také ho dovedeme utiřit.“

„Jen mu nit nepromíjejte. Držte ho zkrátka. Jinak vám natropí neplechý až hrůza!“

„V tom ohledu buďte bez starostí! Je-li Jurka čiperný, bude z něho veliký muž, na kterého budou hrdá pozdější pokolení vašeho rodu.“

„Kéž by Pán Bůh dal a vaše proroctví se vyplnilo!“ zatoužil fojt.

Vranečkovi bratři po celou tu dobu pozorovali Jurku. Zvláště Janovi neušel ani nejmenší jeho pohyb. Pokud chodil Jurka zamlklý za otcem, tuze se mu nezamlouval. Až teprve teď, když projevil touhu po rybaření.

Baltazar nejevil takový zájem o Jurku. Za několik dní odjede zase do Příbora a pak vstoupí do řádu a odejde do ciziny na další studia. Zato Jan se bude více s Jurkou stýkat. Proto byl zvědav, bude-li z něho dobrý kamarád. Na zpáteční cestě do kláštera vzal ho přátelsky za ruku a vyprávěl mu o jednotlivých kněžích a řeholních bratrech.

„Smutno ti tu nebude!“ pravil Jurkovi. „Umíš hrát na housle?“

„Pískám jenom na fujaru.“

„Na fujaru? Jaký je to nástroj?“

„To je dlouhá valašská píšťala. U nás ji má na salaši každý valach.“

„Máš tu fujaru zde?“

„Mám ji v truhle. Však ti ji ukážu.“

„Baltazare, máme o jednoho muzikanta víc!“ obrátil se Jan vesele na bratra.

„Tak si večer zahrajeme! Tatíček nám pomohou na gajdy. To bude muzika!“ těšil se starší Vranečka.

Prošli brankou u zahrady a stanuli u rybníčka. Cimbál a housle tam dosud ležely v trávě. Vranečkové si vzali své nástroje a rozloučili se s fojtem.

„Odpoledne se tu zase uvidíme!“ řekl Jan Jurkovi při odchodu.

Když se Vranečkové vzdálili, zavedl oteček hosty do klášterní kuchyně. Prošli chodbou prostředního příčného křídla, jež spojovala obě podélná křídla uprostřed a dělila rozsáhlé nádvoří na dva stejné čtverce, zvané kvadratury. Jeho přízemí bylo upraveno za noclehárnu pro poutníky a také mimo poutní čas nalezli tam všichni pocestní pohodlný nocleh. V patře onoho křídla byla umístěna knihovna a řádový malíř fráter Viktor měl tu svoji uměleckou dílnu.

Kuchyně se nalézala v přízemí východního křídla a chodba z příčného křídla ústila zrovna proti jejím dveřím. Vedle kuchyně vlevo byl refektář, freskami bohatě vyzdobený a vpravo kapitulní síň, v níž se odbývaly řádové porady a kapitulní shromáždění. Zde také v určité dny vyznávali mniši veřejně své poklesky proti řeholi a přijímali za ně pokání. Odtud se vcházelo do sakristie a kostela.

Škvírou v pootevřených dveřích pronikala z kuchyně na chodbu silná vůně smažených ryb.

„Dnes máme řádový postní den, a proto naši kuchaři smaží k obědu pstruhy, nalovené v Cedronu,“ pravil oteček.

„Však je to dobré jídlo!“ pochválil fojt a Jurka rychle polykal sliny, jak se mu sbíhaly na jazyku. Ta vůně mu byla známá z domova, neboť mu maměnka často 29

smaživala pstruhy, které nachytil v leskoveckém potoku. Stísněnost, která ho dosud svírala, poněkud povolila a klášter se mu nezdál býti již tak cizím.

Klášteří kuchyně, v níž vládl fráter Antonín, byla rozsáhlá místnost s klenutým stropem, jehož klenba byla v nejvyšším bodě přerušena širokým komínem, probíhajícím poschodí a půdou až nad střechu. Pod komínem bylo zděné ohniště, nad nímž na železném rameni visely na řetězech měděné kotle. Nad celým ohništěm byl rozprostřen plechový trychtýř, ústící do komína, na zachycení kouře.

Pod kotly vesele plápolal oheň a uváděl do varu zeleninovou polévku. Na pokraji ohniště na žhavém uhlí opékal sluha Jakub v olivovém oleji na železné pánvi připravené ryby. Druhý sluha, Šandor, lovil ryby z velikého škopku, zabíjel je a kuchař. Byli všichni v nejpilnější práci, když vešel oteček s Křenky do kuchyně.

„Zde je místnost, z níž pochází všechna spokojenost, nebo nespokojenost v celém domě!“ řekl vesele oteček a představil fráterovi oba hosty.

Jurka se upřeně podíval fráterovi do očí a z milého pohledu mnichova uhlí, že je to dobrý člověk. Také sluha Jakub se mu zmlouval. Když však pohlédl do tváře Šandorovy, pocítil v nitru k němu odpor. Z Šandorových očí sálala na Jurku nenávisť, ačkoliv se viděli v životě poprvé. Nepodal ani Jurkovi ruku a na jeho pozdrav stáhl jen masité, odulé rty k pohrdavému úšklebku, přičemž jizva, která hyzdila Šandorův obličej od kořene nosu přes pravé líce až na dolní čelist, se temně zbarvila.

V tom okamžiku vytušil Jurka v Šandorovi svého nepřítele. Odstoupil od něho, ač by si rád pohrál s rybami ve škopku.

Nepěkného chování Šandora si nikdo mimo Jurky nevšimnul. A také nebylo k tomu času. Trvalo to jen okamžik. Nikdo z přítomných netušil, že toto krátké setkání Šandora s Jurkou položilo mezi ně temný stín.

Fráter Antonín podal hostům občerstvení a když pojedli, chystal se fojt k odjezdu. Oteček je zavedl k páteru ministrovi, jemuž fojt znova poděkoval za přijetí Jurky a odporučiv se, vyšel z kláštera. Oteček s Jurkou ho vyprovodili až před kostel, kde stál Ondra s povozem.

„Tak buď hodný, Jurko, a dobře se uč!“ napomenul naposledy otec syna.

Jurka políbil otcí ruku. Hrdlo měl staženo bolem, takže nemohl promluvit ani slova.

Poslední Sbohem od Ondry a vůz se pomalu šinul od kostela na cestu k potoku, až zmizel mezi chalupami. A když doznělo rachot jeho kol, vzal oteček zamlklého Jurku za ruku a odvedl ho do kláštera.

„Pojď! Do oběda ti ukáží všechny klášterní místnosti a odpoledne si zajdeš s Vranečkovými chlupci na vycházku.“

Jurka se dal poslušně vésti, ač by se raději rozběhl za odjíždějícím povozem. A když vešli do klášterní chodby, dodal si smělosti a zdvořile se otázal:

„Kdo je to, velebný pane, ten, co zabíjel v kuchyni ryby?“

„To je sluha Šandor. Je odněkud z uherské strany a sem přišel jako poutník. Prosil o přijetí, že je sirotek. Líbí se ti?“

„Nelíbí! Má takové zlé oči. Hledí jako jedovatá zmije!“

„Však si dej pozor na něho! Kdybys viděl u něho něco zlého, ihned mi to oznam. Není u nás ještě dlouho, tak ho dokonale neznáme.“

Oteček prováděl Jurku dlouhými chodbami a ukázal mu celý všech mnichů a sluhů. Když přešli knihovnu v příčném křídle, zaklepali na dveře frátera Viktora.

„Ave!“ ozvalo se zevnitř a když vstoupili do svaté místnosti, uviděli na stěnách mnoho krásně malovaných obrazů. Fráter právě dokončoval obraz Panny Marie zašovské.

Jurka nevěděl, na který z obrazů se má dříve podívat; všechny vábily oči a bylo jich mnoho.

„Odpusťte, carissime, že jsme vás vyrušili ve vaší svatyni!“ omlouval se oteček.

„Přivádím vám prvního žáka, jemuž budete věnovati několik chvil týdně.“

„Ach, toť Jurka Křenek, o němž mi již páter ministr říkal!“ zvolal fráter a bavil se Jurkovými rozpaky. „Vítej, Jurko! a teď mi řekni, co nejraději děláváš?“

„Nejraději chytám ryby, vybírám mladé divokým holubům, honím veverka a sbírám hříby.“

Oba mniši se zasmáli upřímnému doznání a fráter doložil:

„A pasu krávy!“

Jurka na souhlas zamžikal očima a zvolal:

„Ej, na našem pasínku, tam bývá veselo! Krávy nám obrací pes a my s Jankem a Jakubem skáče a tančíme, pískáme na fujary a zpíváme, až se to rozléhá po horách. Na podzim klademe ohně a když za námi přijdou ještě jiní ogaři, tož se aj pobijeme!“

„A modlit se umíš?“ vyzvídal dále fráter.

„Umím, aj růženec! V adventu a postě se všichni modlíme společně a já jsem předříkával.“

„Ale číst neumíš?“

„O já! Celé Písmo svaté Nového Zákona jsem již přečetl! Když je špatné počasí, nebo v zimě, chodívají lidé k nám a já jim z Písma předčítávám.“

„Umíš se podepsat?“

Jurka pohlédl na mnicha, jako by nechápal, že se ho může na takovou samozřejmost vůbec tázati.

„Nu tak se podepiš!“ Fráter podal Jurkovi papír a namočený brk.

Jurka vzal brk, podíval se, jakou má špičku, a pak hezky a čitelně napsal na papír:

Girzik Krzenek.

„Píšeš jako notáři!“ pochválil ho oteček a fráter dodal:

„Ty budeš učit mne a ne já tebe!“

Na kostelní vížce se ozval zvonek. Svolával mnichy k modlitbě žaltáře do kůru nad sakristií. Páter Adolf se ihned odebral do kůru a Jurka zůstal u frátera.

„Který z těch obrazů se ti nejvíce líbí?“

Jurka ukázal na obraz Panny Marie.

„Není ještě dokončen. Scházejí mu některé stíny a tvářím přidám trochu světla. A mimo tento obraz?“

„Tamhle ten!“ ukázal Jurka na Dobrého pastýře. Na obraze stál Kristus uprostřed oveček a choval v náručí jehňátko. V pozadí byl namalován odcházející vlk, jak se mlsně ohlíží na stádo.

„Ty ovečky jsou tak pěkné jako na našem salaši!“

„Naučím tě také takové malovat, budeš-li mít k tomu chuť.“

Nyní si Jurka prohlížel jednotlivé obrazy a fráter mu vysvětloval, co který představuje. A když byli s prohlídkou hotovi, rozlehl se chodbou zvonek, jenž svolával všechny mnichy ke krátké pobožnosti zpytování svědomí za uplynulý půlden.

„Počkáš na nás na chodbě u kuchyně. Až půjdeme z chóru, půjdeš za námi do refektáře k obědu.“

Fráter zavedl Jurku na chodbu a sám odešel do kůru.

Jurka na chodbě osaměl. Aby mu uběhl čas, prohlížel si na stěnách zavěšené obrazy, představující svaté zakladatele různých řeholí. Visel tam obraz svatého Františka z Pauly se zářícím životním heslem „Charitas“, svatého Ignáce, zakladatele Tovaryšstva Ježíšova, jehož heslo: „Všecko k větší slávě Boží!“ si Jurka dobře zapamatoval. A když stanul u posledního obrazu, vyrušily ho něčí kroky. Ohlédl se a viděl Šandora, jak chvatně pospíchá po chodbě.

U zvonku, visícího v koutě, se Šandor zastavil. Pak uchopil rukojeť a několikrát s ní trhl. Pronikavý hlas se rozběhl po všech prostorách a volal klášterní obyvatelé k obědu.

Když se Šandor vracel zpět do kuchyně, pohlédl na Jurku, až se tento zachvěl. Působil ten pohled na Jurkovu duši jako mráz na květinu.

Na znamení zvonku ukončili mniši zpytování svědomí a po modlitbě Anděl Páně se mlčky ubírali po schodech do jídelny. V čele kráčel páter ministr, za ním podle hodností a stáří ostatní kněží. Řadu ukončil fráter Viktor, jenž pokynul Jurkovi, aby je následoval.

Po latinských modlitbách před jídlem přečetl páter Hermelandus několik veršů Písma svatého. Pak vzal jinou knihu a chystal se pokračovati ve čtení. Leč páter ministr ho přerušil.

„Dejte knížku Jurkovi! Ať nám ukáže, jak umí čísti!“

V Jurkovi se mocně rozbušilo srdce. Seděl dnes poprvé ve společnosti kněží, kteří bedlivě pozorovali každý jeho pohyb. Ruce se mu chvěly, když přijímal knížku od kněze.

Jakmile však držel knížku v ruce, opustil ho všecek strach a nejistota. Vystoupil na podium, kde stál dříve páter Hermelandus a četl. Jasně, pomalu, jak vídával rožnovského pana faráře čísti na kazatelně evangelium.

Po několika větách pohlédli mniši významně na sebe s výrazem úplné spokojenosti a dali se do jídla.

A Jurka četl. Obsah knížky ho zaujal tak, že ani nepostřehl lahodnou vůni smažených pstruhů, která naplňovala refektář.

„Satis!“ zvolal hlasitě představený, když všichni dojedli.

Než Jurka četl dále. Nevěděl, že latinské slůvko „satis“ znamená „dosti“, a že má v čtení ustátí. Proto přistoupil k němu oteček a vysvětlil mu význam slůvka „satis“.

„Pěkně čteš, Jurko!“ pochválil ho páter ministr. „Proto budeš naším lektorem. Při každém jídle mimo velikých svátků, kdy je dovoleno při stole mluvit, budeš čísti jako dnes!“

Jurka se zapýřil. Pochvala a právě obdrženy „úřad“ zaplavily mu nitro vlnou radosti. Sestoupil z pódia a skromně se postavil ke svému sedadlu.

Mniši povstali k modlitbě a pak se odebrali do kůru, říkajíce cestou střídavě žalm „Miserere“, aby tam dokončili modlitby po jídle.

Po jejich odchodu usedl Jurka ke stolu. Šandor mu přinesl teplé jídlo a zase se na něho nepěkně podíval.

„Proč tak na mne škaredě zhlídáte?“ osmělil se Jurka k otázce.

„Mlč! V refektáři se nemluví!“ osopil se na něho Šandor a odešel.

Jurkovi zhořklo sousto v ústech. Uvažoval, jak je to možné, že v klášteře může býti tak zlý člověk.

„Je to jenom sluha a Pán Ježíš měl mezi apoštoly jednoho zloděje a zrádce. Trinitáři jsou na mne všichni hodní...“

Brzy po obědě přišli mladí Vranečkové i se svým otcem rektorem. Rehtor chtěl poznati Jurku, o němž mu synové vyprávěli, že píská na fujaru. Měli sebou hudební nástroje jako dopoledne.

„Vydeme si do Stračky, abychom hrou nerušili v klášteře klid!“ navrhl Jan.

Všichni s ním souhlasili a rehtor dodal:

„Musíme o tom uvědomit pátera ministra, aby Jurku zbytečně nehledali, kdyby ho postrádali.“

Páter ministr dal ochotně svolení k vycházce a oteček se nabídl, že je do Stračky doprovodí.

Z druhého nádvoří proklouzli brankou v dřevěném plotě k potoku a když přešli přes lávku, zatočili k rozkošnému údolíčku, kde ze skály vyvěral pramen svaté vody. Staré smrky a jedle šuměly svou píseň v poledním slunci. Vůně pryskyřice se táhla údolím jako vonný kouř z kadidelnice při slavných bohoslužbách chrámovými prostorami. Hmyz a hlavně včelky z nedalekého klášterního včelína libovaly si na lesní pastvě a svou radost ze života projevovaly hlasitým bzukotem.

Usedli do kyprého mechu opodál pramene. Baltazar si naladil cimbál, Jan housle a rehtor přezkoušel na gajdách všechny čtyři piskory. Jenom Jurka se svojí fujarou si nedělal žádných starostí. Spokojeně si ulehkl do vonného mechu a zatímco Vranečkové ladili své nástroje, hleděl zasněně do smrkových korun.

Najednou sebou trhl. V očích se mu rozhořel plamen a v těle rozehrály všechny žilky. Nevydržel déle ležeti na zemi. Uchopil nejbližší kámen, jichž tam bylo dost na dosah ruky, vymrštil se z mechu a již letěl kámen s prudkostí střely do výše. Ve větvích se ozvalo krátké zapísknutí a současně s padajícím kamenem se řítilo k zemi omráčené tělo statného rysa.

Jurka napjatě sledoval jeho pád a když rys dopadl nedaleko něho, hbitě skočil šelmě na hlavu, uchopil ji za zadní nohy a otočil pak na stranu celým tělem. A když měl jistotu, že zlomil šelmě vaz, uvolnil její hlavu a hodil ji mrtvou k otečkovým nohám.

Když se všichni vzpamatovali z údivu, otázal se oteček:

„Jak jsi ji dostal, Jurko?“

„Hleděl jsem do haluzí a tu vidím mezi dvěma vrchny hlavu a dvě oči. Veverka to nebyla, ta je menší. Hodil jsem kamenem a trefil jsem.“

„Máš dobré oči a trefnou ruku!“ pochválil ho rehtor.

„Nikdy jsem tak veliké kočky neviděl!“ přiznal se Jurka.

„Je to rys. Tropí velikou škodu na zvířectvu a ptactvu v lesích a zde je hojně rozšířen,“ vysvětloval rehtor.

„Zaneseš jej zítra do zámku. Jistě dostaneš od paní hraběnky odměnu za svoji šikovnost!“ řekl oteček Jurkovi.

„Půjdu tam s ním. Mám v Mezirříčí práci a paní hraběnce dosvědčím, že je to skutečně Jurkův úlovek,“ nabídl se rector.

Z muziky toho dne už nebylo nic. Jurka musel vyprávět o svých výpravách na ryby, mladé vrány a divoké holuby, o nedávném přepadení jejich salaše na Giguli a jak portáši odvedli čtyři chycené lupiče. Uměl tak živě vyprávět, že i starý rector pozorně naslouchal.

Slunko už stálo nad Jehličnou, když se muzikanti vrátili ze Stračky do kláštera. A když ukázali, jakou donesli kořist, sešli se k zabité šelmě všichni obyvatelé kláštera. I Šandor z kuchyně se přišel podívat.

„Je tlustý,“ řekl, když rysa ohmatal. „Budeš mít, Jurko, pečení na několik dní!“ dodal posměšně.

Páter ministr ničeho nenamítal proti tomu, aby Jurka zanesl rysa do zámku.

„Tento týden z vyučování ještě mnoho nebude. Do neděle ho naučíte, otečku, pěkně ministrovat. Zatím se Jurka seznámí s domácím pořádkem a klášterními zvyky.“

Když se příštího dne vrátil Jurka ze zámku, odevzdal páteru ministrovi zlatku, kterou dostal od paní hraběnky.

„Co ti řekla paní hraběnka?“

„Ptala se mne, jak se jmenuji, a co u vás dělám. Když jsem jí to řekl, ptala se mne, čím chci být.“

„A ty?“

„Že chci být portášem, abych chránil náš kraj před zlými lidmi. Usmála se na mne, dala mi zlatu a pravila: 'Uč se dobře a já se postarám, abys tím portášem byl brzy. Když dovedeš zabít kamenem rysa, bude z tebe jistě udatný a šikovný portáš!'“

„Vidíš, Jurko, jaké máš štěstí! Koho si paní hraběnka oblíbí, může se vyšvihnout vysoko!“ řekl kněz a Jurku propustil.

Těch několik dní do neděle se učil Jurka ministrovat. Mimo otečka mu byli dobrými učiteli oba Vranečkové. Když se naučil latinské odpovědi, zkoušeli s ním obřady.

V neděli měl poprvé samostatně ministrovat. Jak se na to těšil! To se maměnka podívají, až ho uvidí v zelené komži u oltáře! a co bude říkat bratr Janek, který též s maměnkou za ním přijde?

Nedělení ráno se ohlásilo růžovými červánky, z nichž se později vybatolilo usměvavé sluníčko. Vyhouplo se na temeno Radhoště a zvědavě nahlédlo do valašských ráztek. Zaťukalo paprsky i na okno Jurkova pokoje, pošimralo malého spáče pod nosem a otevřelo mu víčka. Spěšně vyskočil z postele, požehnal se svícenou vodou, rychle se ustrojil do svátečních šatů a sešel dolů do sakristie.

Při první mši svaté bylo v kostele jen málo lidí. Zašovští hospodáři chodívali obyčejně na ranní a mládež na velkou. To už tam byli i poutníci z bližších i vzdálenějších osad.

Jurka čekal dnes maměničnu návštěvu. V sakristii se nabídl k službám fráteru Viktorovi, neboť měl ministrovati až na ranní.

„Můžeš psát Otčenášky. Ber za ně, kdo co dá!“ přijal fráter nabídku.

Jurka si sedl ke stolku, na němž ležel papír a černidlo s brkem. Lidé přicházeli a Jurka psal. Darované krejčary a jiné mince ukládal do truhlice. Za chvíli ho tam fráter vystřídal a on vyběhl před kostel vyhlížet maměнку.

Stál před kostelem dlouho a když nepřicházela, vrátil se smutně zpět. Nešel však kostelem, nýbrž fortnou přes klášterní nádvoří. Nežli však vešel do sakristie, podíval se tam malým okénkem ve dveřích.

„Zloděj! Krade na svatém místě!“ zvolal polohlasně, když viděl Šandora, jenž se právě vrátil se sbírkou po kostele, jak odsypává z nasbíraných peněz do své kapsy.

V prvním návalu spravedlivého rozhořčení chtěl se vrhnouti na zloděje a na místě ho potrestati. Avšak hned se rozmyslel jinak. Uvážil, že by mohl Šandor peníze vrátit a on by ho pak neusvědčil. Proto počkal za dveřmi, pokud se neuklidnil, a pak vešel dovnitř, stavě se jako by ničeho nepozoroval.

Šandor spatřiv Jurku, odstoupil od peněz a aby nevzbudil podezření, klekl na obě kolena uprostřed sakristie a bil se v prsa. Pak s nakloněnou hlavou jako světec odešel ze sakristie.

„Jidáši! Padouchu!“ sykl za ním Jurka a v duchu litoval, že není ještě portášem, aby mohl zloděje svázati a odevzdati soudu.

Páter ministr se vrátil od oltáře a Jurka mu ihned oznámil, co se stalo.

„Počkej chvíli, až se pomodlím, pak to vyšetřím.“

Šandor právě naléval do cínové konvice mléko ke snídani, když vešel kněz s Jurkou do kuchyně. Na okamžik zbledl, pak se ale ovládl a pracoval, jakoby se nic nestalo.

„Vzal jsi, Šandore, peníze v kostele?“ otázal se kněz přísně.

„Nevzal!“

„Jurko!“

„Vzal! Viděl jsem to! Dával je do pravé kapsy!“

„Převrať kapsu, Šandore!“

„Proč? Já tam nic nemám!“

„Převrať kapsu!“

Po druhé výzvě Šandor vyslechl a obrátil kapsu. O kamennou dlažbu zazvonily stříbrné a měděné mince a kutálely se po kuchyni.

„Jurka mluvil pravdu!“ řekl smutně kněz a obrátiv se k Šandorovi, řekl velitelsky:

„Nechej práce a sbal si své věci! Během jedné hodiny opustíš klášter. Nechci tě předat úřadům, abys na mne nenaříkal. Mzdu ti vyplatím na měsíc dopředu, abys měl z čeho žít, než si najdeš práci! Jurko, posbírej ty peníze a zanes zpět do kostela!“

Jurka se chopil uložené práce a Šandor vzdorně odcházel. Ve dveřích se obrátil, šlehl po Jurkovi nenávisným okem a pohrozil mu pěstí.

„My se ještě uvidíme!“ sykl a bouchl dveřmi.

Jurka nerozuměl Šandorově pohružce; byl zabrán uloženou prací a když měl všechny peníze v ruce, zanesl je do sakristie, kde na něho již čekala teplá náruč maměnična a vřelé bratrovo objetí...

Žádost fojta Jiřího Křenka o zřízení nové portášské stanice v Hrubé Bystřici byla příznivě vyřízena. Portášský lajtnant Šarden odeslal fojtovu žádost krajskému úřadu v Hranicích s náležitým odůvodněním. Proti tomu nemohl ani krajský úřad ničeho namítati, a proto fojtovu žádost odeslal a doporučil k rychlému vyřízení zemskému guberniu v Brně.

Fojt doufal, že do zimy bude žádost vyřízena. Zemské gubernium ji sice schválilo, ale k jejímu uskutečnění scházelo ještě potvrzení zemského sněmu, který se však měl sejíti až na jaře. A tak se zřízení portášské stanice oddálilo až do jara r. 1735. Sněmem bylo fojtovi nařízeno, aby se postaral o vhodnou kasárnu pro deset mužů a navrhl schopné muže k portášské službě. Mají to býti muži mravně zachovalí, tělesně i duševně schopní a tamějšího kraje dobře znalí.

Po obdržení této zprávy se fojt zaradoval a přemýšlel, kde by bylo nejvhodnější místo pro kasárnu.

„Je to záležitostí celé dědiny. Svolám sousedy na poradu a jak se oni usnesou, tak udělám!“ rozhodl se. V duchu si však přál, aby měl portáše blízko svého fojtvství.

Na Smrtnou neděli se šelí pozvaní sousedé do fojtovy šenkovny. Nejdříve tu byl Jan Trčka, který měl nejbližší, za ním přišel purkmistr Sulovský, mlynář Petružela, tesařský mistr Ondřej Drda ze Šachetného, Martin Smutek, Ondřej Pavleňák, Vavřín Lušovjan, Štěpán Košárek, Jiří Cáb, Martin Křenek ze Šerhovně, Jiří Bařina, Martin Ševčák a jiní. Naposledy se dostavil fojtův bratr Michal, který se přiznal na paseku „Na Adámce“ na svahu žárovské kotliny.

Fojt všechny přivítal a bez říkání natočil každému plecháč piva. Sousedé si zapálili dýmky a zvědavě pohlíželi na fojta, proč je pozval. Ten nenapínal dlouho jejich zvědavost, usedl za stůl a vážným hlasem promluvil:

„Naše dávná touha, abychom měli v naší vesnici stálé portáše, se uskutečnila. Zemský sněm schválil moji žádost a povolil zříditi u nás novou portášskou stanici a zároveň mně uložil, abych se postaral o vhodnou kasárnu pro portáše. Proto jsem vás svolal, abyste si sami určili místo, kde má býti kasárna postavena.“

Sousedé pohlíželi mlčky jeden na druhého. Všichni chtěli mít portáše blízko svých chalup, aby se cítili bezpečnějšími. Žádný však nechtěl vysloviti své mínění nahlas, aby se nezdálo, že myslí jen na sebe.

Po delší chvíli naprostého ticha dodal si odvahy Zezulka z Tisňavy:

„Myslím, že nejvhodnějším místem pro portášskou stanici by byly Tisňavy. Naše ráztoka je obydlena již přes sto let a kromě fojtvství, mlýna a chalup „Na rovni“ jsou u nás nejstarší chalupy. Je to blízko hrozenkovských hranic a tak by mohli portáši patrolovat od Cábů přes Lušovou, Skálí, Šerhovně a Troják, až k Hutisku. Zachytili by každého zbojníka a také pašeráků by se pletli do cesty.“

Po jeho řeči povstalo mezi přítomnými živé vzrušení. Většina z nich si často zapašovali a docházeli si tajnými stezkami do Uher na laciný tabák, který pak nosili až na Hanou, kde jej prodávali s dobrým výdělkem. Proto vrtěli záporně hlavou k Zezulkovu návrhu a jen jediný šerhovský Křenek přichválil jeho řeč. Sám byl také

pašerákem, ale když mu vloni vybrali Uhři salaš, byla mu nyní portášská stanice vítána.

„Víš někdo o lepším místě?“ otázal se fojt.

Purkmistr Sulovský se přihlásil o slovo.

„Podle mého rozumu by bylo nejlepší místo někde „Na rovni“.“

„To chceš, purkmistře, hájit svoji chalupu?“ zvolal podrážděně mlynář, který by chtěl stanici nejráději blízko svého mlýna.

„Proč bych hájil svoji chalupu? Vždyť jsou portáši na to, aby chránili celý kraj a ne aby střežili jen jedno stavení. To si dovedeme sami obhájit, zvláště, když je několik chalup pohromadě, jako je tomu „Na rovni“. Spíše se zdá, že bys chtěl portáše umístit ve své mlýnici!“

Mlynářce dohřála purkmistrova poznámka a ač v duchu musel přiznati, že má Sulovský pravdu, přece to nechtěl nechat na sobě. Proto nakvašeně odsekl purkmistrovi.

„Ty bys chtěl mít portáše na své hůře, aby ti žádný neodnesl uzené klobásky!“

Sulovský měl na jazyku říznou odpověď, avšak Drda, majitel ujmiska „Na Šachetném“, se vložil do jejich sporu.

„Kdybychom se měli takhle radit, nebude tu kasárny ani za sto roků! Dávám návrh, aby se kasárna postavila blízko fojtvství. Tatulka fojt bude jistě portášským desátníkem, vždyť šikovnějšího člověka u nás nemáme, a tak bude mít portáše při ruce.“

Fojt vděčně pohlédl na Drdu a pak na ostatní přítomné, co tomu řeknou. Michal, bratr fojtův, a Trčka ochotně přisvědčili a také ostatní se neodvážili odporovat.

„Tož třeba!“ mávl na souhlas rukou purkmistr, když viděl, že neprosadí svůj návrh. A pak nechtěl vystupovati proti fojtovi.

„Milí sousedé!“ oslovil je fojt. Vidím, že s Drdovým návrhem všichni souhlasíte a já jsem rád, že jsme v té věci jednotni. Kasárnu postavím na svůj náklad. Obětují na ten účel dřevo, které jsem si nachystal na nové chlévy a stodolu. Hned po svátcích se pustíme do stavby. Počítal jsem s tím, že se rozhodnete pro místo blíže fojtvství, a proto jsem už vyhledal stavební místo. Dopiňte a půjdeme se na ně podívat!“

Sousedé se chopili plecháčů, dopili a vstávali k odchodu. Fojt je vedl přes dvůr do mírného kopečka. Ve vzdálenosti asi sto kroků se zastavil.

„Tož tady!“ řekl krátce a pozoroval sousedy, co tomu řeknu.

„Pěkné místo!“ pochválil Trčka a ostatní souhlasně pokývli hlavou.

„Kdo to bude stavět?“ otázal se Pavleňák.

„Kdo jiný než Drda? Tak pěkný srub jako on, dovede málokdo.“

Při této fojtově pochvalě udělal Drda větší puk a prsa se mu nadmula pýchou. Byl nejen v Bystřici, ale i v celém okolí vyhlášen jako nejdovednější tesař a lidé ho rádi najímali na práci. Svému řemeslu zaučoval i své tři syny Františka, Josefa a Michala. Avšak mimo zručnost v řemesle vynikal též veselou povahou. Kam přišel, všude byl rád viděn a žádná svatba se neodbyla bez něho. Zastával obyčejně úřad družby a svými řečmi a žerty udržoval veselou náladu až do konce svatebního veselí.

„Po svátcích přijdu jistě i s ogary. A kdo přijde pomáhat?“

„Myslím, že se někteří sousedé dobrovolně přihlásí...“

„Já nemohu!“ vymlouval se mlynář. „Mám právě mnoho mletí a Janek je ještě slabý, aby mne zastal ve mlýnici. Do svátků si musím obdělat pole a po svátcích opravit splav!“

Ostatní příslibili, že pomohou podle možnosti.

„Zastavte se všichni v šenkovně, dám vám trochu piva!“ pozval je fojt. Byl velmi spokojen s dnešní poradou; dosáhl, čeho si přál.

Až na mlynáře poslechli všichni. Petružela se vymluvil, že musí pospíchat domů a rozloučil se už na dvoře. Šel vážným krokem podle potoka a jeho mysl obestíraly těžké chmury. Hněval se na sousedy a hlavně na fojta, že prosadili, aby kasárna stála blízko fojství. A když přicházel ke mlýnu, mávl rukou a polohlasně řekl sám sobě: „Fojt je fojt! Musí ho poslouchat celá dědina, ba ani purkmistr nepořídí nic proti němu!“ a hleděl potlačit zatrpklou, která mu zalévala nitro.

Fojt hleděl za odcházejícím mlynářem a myslel si:

„Teď na jaře máš mnoho mletí, že nemůžeš ani den obětovat pro veřejné dobro! Nuže, pomohu ti mlíti, abys si mohl trochu odpočinouti!“

Tajemný úsměv přeběhl fojtovu tvář při této myšlence. Neřekl však nikomu ani slova, až teprve, když za svitu první hvězdy se rozcházelí sousedé na svoje paseky, pošeptal Drdovi, aby ještě chvíli zůstal. Když osaměli, vyzval ho:

„Pojď se mnou zítra do města! Požádám milostivou vrchnost o dovolení postavit v Bystřici druhý mlýn. Paní hraběnka mi to jistě dovolí. Zatímco já budu vyjednávat v zámku, ty zaběhneš do hustopečského mlýna a prohlédneš si jeho zařízení. Na zpáteční cestě se zastavíme v hrachoveckém mlýně a třeba i u Hřívý v Zašové. Prohlédneme si všecko dobře a z toho, co poznáme, sestavíme plán a postavíme mlýn na „Pasekách“.

Drda horlivě přikývl a slíbil, že se časně ráno staví pro fojta.

Tak vyšli druhého dne spolu do Meziříčí. Cesta jim za hovoru ubíhala a než se nadáli, stanuli před zámkem.

„Běž do Hustopeč a já si zatím vyřídím svoji věc. Ale to ti povídám, všimni si dobře zařízení mlýna a uchovej v paměti! Počkám na tebe v šenkovně u Zátoků a kdybys přišel ty dříve, počkáš tam na mne.“

„Nemějte strachu, tatulko! Myslím, že k poledni budu zpátky. A na zařízení ve mlýně si dám dobrý pozor.“

„Tož s Bohem!“

„S Bohem!“

Drda se obrátil do Krásna a okolo panského dvora pelášil k Hustopečím. Neměl sebou žádného jídla, a proto chtěl být na poledne zpět v městě, kde ho fojt pohostí.

Fojt se ohlásil v zámku. Byl ihned vpuštěn ke slyšení u direktora a když mu přednesl svoji žádost o milostivé povolení k postavení mlýna, odpověděl mu direktor, povážlivě kývaje hlavou:

„Ty se nějak vz máháš, fojte, na těch bystřických kotárech!“

„Pán Bůh mně žehná!“

„No dobře! Přednesu tvoji žádost milostivé paní hraběnce a vládnoucím poručíkům a přinesu ti jejich rozhodnutí!“

Fojt v direktorově kanceláři osaměl. Otevřenými okny doléhaly sem odměřené kroky zámeckého mušketýra, konajícího před zámkem službu. Křenkovi připadal ten zvuk těžkých kroků jako nemilosrdné dopady těžkého kladiva na tvrdý předmět. A v mysli se mu vynořil ponurý obraz valašského lidu, na nějž dopadá těžká vrchnostenská ruka, aby ho utlačila a vyždímala z něho životní mizu. V té chvíli se zastyděl sám před

sebou. On, jenž pochází z téhož lidu, jehož údělem je otroctví, tupící lidskou důstojnost, je u tyranské vrchnosti v jakési milosti, že necítí úder panského kladiva na své lebce jako jiní poddaní. Proč? Protože koupil bystřické fojství za sto dvacet zlatých a tak se stal zástupcem vrchnosti v Bystřici. Cítil, že se dopustil jakési zrady na svých spoluobčanech, když se mu podařilo kupem fojství setřásti ze sebe z velké části tíživé břemeno roboty.

„Budu k nim shovívavý a zastanu se jich proti bezpráví!“ tak si umiňoval, aby zaplašil vyčítavé myšlenky.

„A co, když postavíš mlýn, neublížíš Petruželovi?“ zaútočilo svědomí.

„Ach, ano! Petružela bude zkrácen na své živnosti!“

Lekl se toho hlasu. Jasně nyní poznal, že svým rozhodnutím postavit v Bystřici druhý mlýn, aby potrestal mlynářovu neochotu při stavbě kasáren, značně poškodí mlynáře. K němu - fojtovi - budou lidé raději voziti své obilí, aby se mu zavděčili, nežli k Petruželovi, jenž je více vázán robotou a jinými dávkami. Zmocnila se ho lítost. Po chvíli se rozhodl, že svoji žádost odvolá a Petruželovi škodit nebude.

Direktor se vrátil od hraběnky a pokynul fojtovi, aby vstoupil do jejích pokojů. Křenek učinil odmítavý posunek a právě chtěl vyslovit odvolání své žádosti, když stanula na prahu kanceláře sama hraběnka. Hlas se mu zadržel v hrdle a na laskavý její pokyn ji mlčky následoval.

Uvedla ho do přijímacího salonu a nabídla mu křeslo. Teprve nyní se fojt hraběnce hluboce uklonil a políbiv jí uctivě ruku usedl na vykázané místo.

Hraběnka se na fojta blahosklonně usmála a vidouc jeho rozpaky, začala sama rozhovor.

„Říkal mi pan direktor, že chceš stavět mlýn a žádáš povolení...“

„Ano, milostivá paní hraběnko, ale...“

„Žádné „ale“!“ přerušila ho. „Nejenže smíš, ale musíš si mlýn postavit! Toto svolení ti dávám kvůli tvému synovi, jenž mi věnoval tento dar!“ ukázala při tom na vycpaného rysa, umístěného na vyřezávané dubové skříni.

Teprve nyní si povšiml fojt šelmy, která jako živá hleděla na něj. Vyprávěla mu sice o tom žena, když se vrátila z první návštěvy od Jurky ze Zašové, ale v tom shonu a přípravách pro portáše na to zapomněl. Srdce mu v hrudi prudčeji zabušilo nad Jurkovým činem, jehož ovocem byla dnešní hraběncina blahosklonnost.

„Abys však byl přesvědčen o naší spokojenosti s tebou, povolují ti při mlýně, který bude na jedno složení, také pilu. Z toho budeš ročně platit do panských důchodů dva rýnské a do obročenství spolu z fojství čtyři míry platového ovsa. Přířičnou listinu ti napíše pan direktor ve své kanceláři. Jsi spokojen?“

„Oh, milostivá paní hraběnko!“ koktal užaslý fojt. „Čím jsem si zasloužil od vaší milosti tolik dobroty?“

Hraběnka se usmála jeho rozpakům a podala mu ruku k políbení.

Jako opilý se vypotácel fojt z hraběnciných komnat do direktorovy kanceláře, kde písař dopisoval povolovací listinu.

„Máš to skoro zadarmo. Paní hraběnka je dnes zvláště dobře naložená a já proti tomu také nic nenamítám. Hleď i nadále ve své dědině držeti poddané v poslušnosti a oddanosti k milostivé vrchnosti jako dosud a z první mouky, kterou v novém mlýně

nameleš, mi dones pěkný koláč!“ pravil direktor, když podával fojtovi vyhotovenou listinu.

„Donesu! i milostivé paní hraběnce!“ sliboval fojt a radostně odešel.

„Ta ti stojí o valašský placek!“ zamumlal posměšně direktor, když byl fojt již za dveřmi.

Fojtova tvář závodila v jasu s jarním sluníčkem, když sestupoval po zámeckých schodech. V té chvíli zapomněl na mlynáře Petruželu, na jeho škodu, která mu vznikne zavedením druhého mlýna, zapomněl na dobrá předsevzetí, jež činil před chvílí v direktorově kanceláři. Blažil ho nový důkaz vrchnostenské přízně, který mu právě hraběnka s direktorem dali najevo. Kvapně proběhl zámeckým nádvořím a když stanul na ulici, rozhlédl se jako vítězný vojevůdce okolo. Zazvonil okovanou botou o tvrdé dláždění a pyšně vykročil do města. Zdálo se mu, že je pánem celého světa a že není překážky, která by brzdila jeho plány.

Za rohem zámku se střetl se zašovským rektorem Vranečkou. Pozdravili se a zeptali navzájem na zdraví.

„Co dělá Jurka? Už jsem dlouho za ním nebyl...“

Rektor mávl rukou. Chtěl tak naznačiti, že toho o Jurkovi hodně ví.

Fojt zahorel zvědavostí a vyzval Vranečku, aby mu všechno sdělil.

„To by trvalo hodně dlouho a já mám předvolání k panu děkanovi,“ vmlouval se rektor. Litoval teď v duchu, že se posuňkem prorekl a že teď bude muset žalovat na Jurku.

„Tak víte co? Jděte k panu děkanovi a já si zatím nakoupím v obchodech potřebné věci. Za hodinu se sejdem „U Zátopků“ na trošku vína!“ navrhl fojt.

„Tož třeba!“ svolil rektor.

Rozešli se a po hodině je oba uvedl hostinský Zátopek do zvláštní světnice, kterou vyhradil jen pro vzácnější hosty. Fojt poručil víno a vyzval Vranečku, aby se rozhovořil o Jurkovi.

„Jurka je zvláště nadaný hoch,“ začal rektor, když se napil z poháru. „Všechny předměty, kterým ho důstojní otcové vyučují, lehce chápe. Ať je to latina, němčina, aritmetika, či přírodopis, všecko mu jde. A zvláště v psaní a kreslení vyniká. Fráter Viktor, jenž ho učí těmto předmětům, nemůže si ho dosti nachváliti. Učí se dokonce kreslit i plány na stavby.“

„A jak se chová?“

„Jako každý pořádný chlapec je trochu živý. Každou chvíli nás překvapí nějakým podařeným kouskem. Jak má jen trochu volno, už je v lese, nebo u Bečvy a vždycky zažije nějaké dobrodružství. Tak se na podzim vyšplhal v lomě po příkré skále až nahoru a tam na vyčnívajícím balvanu postavil suchou vrbu. Trnuli jsme hrůzou, jak jsme ho tak viděli, ale on, jako by se nic nestalo. Zamával čepičí a jako kamzík seběhl po stráni dolů. Anebo o Vánocích přivedl do kláštera živou srnku, kterou chytil v běhu portášským provazem. Divíme se všichni jeho síle v tak mladém věku!

A co provedl před několika dny! Udělal ze slámy a hader hastroše, oblékl jej do trinitářského hábitu a kapuci přehodil přes hlavu. Postavil jej k fortně a prudce zazvonil. Než se fráter Antonín došoural k fortně, oběhl Jurka klášter a ze dvora běžel k fortně,

předstíraje zvědavost, kdo to zvoní. Fráter se podíval okénkem ve dveřích a vida trinitářský hábit, pokřižoval se a tiše zašeptal:

„Páter provinciál!“

Čekali totiž v klášteře návštěvu vrchního představeného, který každého roku zjara přicházel visitovati klášter.

Fráter otevřel a nežli mohl vysloviti pozdrav, ležel mu hastroš v náručí. V prvním okamžiku se domníval, že je to můj nebožtík bratr Václav, který zde právě před rokem zemřel. Když však mu v rukou zachřestila sláma, poznal omyl a praštil hastrošem o zem. Neobešlo se to ovšem bez hlasitého výkřiku, na který se sběhli všichni mniši k fortně.

„Co se tu stalo?“ ptá se páter ministr.

„Nevím. Otevru fortnu a toto mi vpadlo do náručí!“

„Kdo to je?“ sklání se nad strašákem krátkozraký páter Hermelandus.

„To je můj hábit!“ hlásí se fráter Viktor ke svému majetku, který si před chvílí pověsil v zahradě k usušení.

„Kdo tohle provedl?“ tázal se rozhořčeně páter ministr.

„Kdo jiný, než Jurka!“ mínil páter Cyril, který se vloni vyslovil proti přijetí Jurky do kláštera.

Oči všech se obrátily na Jurku. Ten stál zkroušeně v koutě a hleděl do země.

„Udělals to, Jurko?“

„Ano!“ znělo tiché přiznání.

„Odprosíš veřejně pana frátera a zítra vzkáží tatíčkovi, aby si pro tebe přijel!“

„Tak, tak! Dobře tak!“ přichvátil páter Cyril.

Jurka mačkal v očích slzy a přerývaným hlasem odprosil frátera. Kněží odešli do svých cel a u fortny zůstal jen oteček s Jurkou.

„Pojď se mnou!“ a oteček vedl Jurku k páteru ministrovi. A když za chvíli vyšli z jeho světnice, zářil Jurkův obličej jako měsíček!“

Fojt pozorně naslouchal rektorovi a jako se usmíval, když rektor Jurku chválil, tak nyní jeho tvář zesmutněla. Mímovolně sáhl po opasku a kdyby zde Jurka právě byl, vyplatil by ho na místě.

Na kostelní věži zazvonili poledne. Rektor i fojt se pomodlili Anděl Páně a když se požehnali, řekl fojt vážně:

„Děkuji vám, pane rektore, za vaše zprávy. Za týden přijde Jurka domů na svátky a to si ho vezmu řádně na examen. Dáme si oběd. Vy beztoho dnes neučíte, tak nic nezmeškáte.“

„Učí za mne syn Jan, který má v Jurkovi dobrého kamaráda.“

„Pěkný kamarád! Snad ho neučí lozit po stromech a házet kamením?“

„Jan je vážný chlapec a tak se povahově navzájem doplňují. Jurka mu dodává živosti a on zase chladí jeho horkokrevnost.“

Do světnice vešel Drda. Byl všecek zpocen rychlou chůzí a vida seděti s fojtem neznámého pána, poněkud se zarazil. Neznal zašovského rektora, a proto nevěděl, má-li před ním vykládati o hustopečském mlýně.

„Přisedni a vylož, cos viděl!“ pobídl ho fojt. „Tento pán je zašovský rektor Vranečka.“ a obrátiv se k rektorovi, představil mu Drdu jako stavitelského mistra z Bystrice.

„Hustopečský mlýn je pěkný. Má jedno složení a mele ve dne v noci. Mlynář je mladý a má šumnou panímámu...“

„Ty starý hříšníku! Poslal jsem tě, abys ohlédl mlýn a ne mlynářku!“

„Však jsem se na ni moc nedíval! Zařízení mlýna mám dobře v paměti a myslím, když postavíme takový mlýn, jako je v Hustopečích, bude nám stačit a Petružela se musí schovat se svým hrkáčkem.“

„Tak se nemusíme zastavovat v Hrachovci ani v Zašové. Také dobře! Až se posilníme, půjdeme domů přes vrchy a cestou si pohovoříme o stavbě.“

Po obědě, který všem zaplatil fojt, šel rector domů. A za chvíli opustili útulnou hospodu i Křenek s Drdou a dali se Vsetínskou ulicí do kopce Štěpánova a odtud Podhájím na Hrubou Lhotu.

„Mám většinu rolí na půlnoční straně, a proto začnu orat až po svátcích. Do té doby nachystáme stavivo na kasárny, abys mohl co nejdříve začít,“ pravil fojt, když procházeli videčskými pasekami.

„Tak, tak!“ přisvědčil Drda. „Ve středu po svátcích přijdu i se syny. Jen, aby se dostavilo mnoho pomocníků a bylo pěkné počasí. Do měsíce může být chalupa pod střechou!“

VI.

Když dokončil fojt stavbu portášských kasáren na Leskovci, pustil se do stavby mlýna na horním konci dědiny. Vybral si k tomu místo, kde tvořila Bystřička mírný oblouk doprava. A když měl budovu hotovu, zachytil vodu pevným splavem a vedl ji odtud struhou na mlýnské kolo.

Po žních r. 1735 bylo poprvé v tichém údolí slyšet klapot nového mlýna.

„Přijdu na mizinu!“ lomil rukama Petružela, když pozoroval stavbu fojtova mlýna. Věděl, že Bystřičané půjdou nyní s obilím k fojtovi a na Malobystřičany se nemohl tuze spoléhat. Slyšel, že je láká k sobě mlynář z Růžďky, který s nabídkou laciného mletí nabízí jim také novou evangelickou víru, jejímž byl horlivým vyznavačem. Jeho souvěrci se scházeli k němu na pobožnosti a on jim dělal kazatele a kněze.

Petruželovy obavy se začínaly brzy plnit. K fojtovu mlýnu táhly povozy s obilím, kdežto Petružela chodil po mlýnici se založenýma rukama.

„Musím mlýn zavřít a jít někam za stárka. Chtěl jsem jej zachovat a ještě o jedno složení rozšířit pro syna Janka a zatím musím synka též poslat do světa, aby si tam hledal obživu a později se někam přišel.“

Zahleděl se při tom na svého chlapce, zametajícího ve mlýnici moučný prach. Bylo mu líto čiperného synka, který byl nositelem jeho jména i řemesla.

Mlynář vyšel ze mlýnice a stanul na břehu hlubokého náhonu. Zadíval se směrem proti vodě a hlasitě zahořekoval:

„Fojte, fojte, proč jsi mně to udělal?“

„Skoč do náhodu a máš po trápení!“ ozval se v něm svůdný hlas.

Petružela se zachvěl při té myšlence. Několik okamžiků zůstal bez hnutí, jako by se rozmyšlel, má-li poslechnouti. Pohlédl do šedé vody a v té chvíli mu vyrůstali před očima jeho předkové: nedávno zemřelý otec, děd, praděd, kteří žili v tomto mlýně a zanechávali jej svému nástupci. Páté pokolení Petruželů v něm vyrůstá...

Procitnul ze zamyšlení a máchnutím ruky zahnal pokušení.

„Ne, nikdy ne!“ zvolal téměř hlasitě. „A na truc fojtovi! Chtěl mne zkrušit, ale já mu dokážu, že se Petružela tak lehce nepoddá!“

Na dvoře zarachotila kola těžce naloženého vozu. Pasekář Šimčík z Malé Bystřice přivezl část své úrody do mlýna.

Petružela vyjasnil tvář a chvátal přivítat zákazníka.

„Vítej, sousede! Myslel jsem, že pojeděš letos až k fojtovi. Jsi hodný, žes mne neopustil!“

„Nejsem závislý na vašem Křenkovi, abych se mu vděčil. S tebou jsem byl vždy spokojený, a proto už jinam nepůjdu!“

„A co říkají ostatní sousedé malobystřičtí?“

„Chystají se také k tobě. Polášek, Santovják, Javorka, Snoza, Křiva a ještě jiní přijedou jistě k tobě! Ten růžděcký je přemlouvá k nové víře, a proto prý k němu nepojedou.“

„Řekni jim, že budu mlít laciněji, než růžděcký, ba i fojt. Ať jenom přijedou, že se budu na ně těšit. Právě jsem přemýšlel, že budu muset mlýn zavřít, neboť Hrubobystřičani jdou všichni k fojtovi, ale když slyším tebe, budu mlít dále, třeba s menším výdělkem.“

„Neboj se! Zahynout ti nedáme! Jsi náš člověk, kdežto fojt se tlačí více k vrchnosti.“

Složili řůru do mlýnice a Šimčík odjel. Petružela se zadíval na složené pytle a radostně se usmál.

„Domníval jsi se, fojte, že můj mlýn umlčíš, ale přepočítal jsi se. Mezi námi se rozevřela propast, kterou překlene jen mlčení tvého mlýna. Já mlít nepřestanu a pro oba je tu obilí málo!“

Chtěl pokračovati dále v tiché samomluvě, ale prudké otevření dveří ho vyrušilo. Na prahu mlýnice stanul fojt Křenek.

„Pozdrav Bůh, sousede!“ pozdravil fojt hlasitě a podával Petruželovi ruku. Tento však ji nepřijal a odvrátiv se, stavěl se k fojtovi nevšímavě.

Na takové přivítání fojt nebyl připraven. Mlynářovo chování ho hluboce urazilo. Takovou potupu zažil dnes poprvé v životě. Vroucnost, kterou vložil do pozdravu, se ihned změnila v ledový chlad.

„Nepřišel jsem k tobě pro urážku, Petruželo! Je pravdou, že jsem požádal vrchnost o povolení mlýna, když jsi odepřel pomoc při stavbě portášských kasáren, avšak když jsem uvážil, že tě hmotně poškodím, chtěl jsem žádost odvolati. Než milostivá paní hraběnka mě přímo poručila, abych postavil mlýn i s pilou. Dnes jsem přišel k tobě, abychom se v dobrém dohodli a neztrpčovali si život. Z tvého však chování pozoruji, že k tomu nemáš dobré vůli, a proto budu nyní jednat bez ohledu na tebe. Své neúspěchy přičítej jenom sobě! S Bohem!“

Nežli se vzpamatoval Petružela z údivu, byl již fojt na dvoře. Vyběhl rychle za ním a volal ho zpět. Avšak fojt, ač dobře slyšel, ani se neohlédl.

„Co jsem to provedl!“ uhodil se mlynář do hlavy. „Teď je již pozdě. Fojt je uražen a tak lehce se nesmíří!“

Marná lítost ustoupila pojednou hrdému vzdoru a nesmířitelnému hněvu.

Do večera nebylo již daleko. Podzimní slunko se kvapem nížilo k západu, až se skrylo za temenem romantického Klenova. V tichém olšovi nedaleko mlýna se zastavil chladný větřík, jako by chtěl poslechnouti šplouchání vody, řinoucí se pod mlýnské kolo. Rozdováděl se v korunách starých olší a když jim zahnal večerní dřímoty, pustil se dále údolím k „Bařinám“ a do „Tisového“.

Se soumrakem se vloučili do mlýna čtyři dráteníci. Jeden z nich pozdravil Janka, vycházející ze mlýnice a zeptal se po mlynářovi.

Janek pohlédl do dráteníkovy tváře a zachvěl se hrůzou. Z očí neznámého vyšlehl zlobný blesk a pronikl Jankovo nitro až do hlubiny.

„Tatíček jsou doma, však právě vycházejí ze mlýnice!“ vykoktal ze sebe.

Dráteníci uctivě pozdravili mlynáře a požádali o nocleh. Při pohledu na čtyři zavalité chlapy přepadla mlynáře pochopitelná tíseň. Tušení, že dostal nevítanou návštěvu z Uher, zavřelo mu na vteřinu ústa.

„Co teď?“ uvažoval. „Nechám-li je zde, vylopí mlýn a když je nepřijmu, učiní totéž, ba ještě nás povraždí!“

Po krátkém přemýšlení se rozhodl, že se k nim bude chovati vlídně.

„Tak pojd'te!“ pozval je dále a vedl do jizby.

„Matko, vedu ti hosty!“ zvolal na mlynářku, jež právě chystala večeři.

„To je dobře! Host do domu, Bůh do domu!“ odpověděla mlynářka a zapálila na ohništi bukovou louč.

Matné světlo zalilo světnici a mlynářka se podívala na příchozí. Její dobrácký úsměv se ihned změnil v temné chmury, když spatřila čtyři chlapy v uherských halenách.

„Pán Bůh s námi a zlé pryč!“ pokřičovala se v duchu a vyčítavě pohlédla na muže.

„Dej jim, co máš nejlepšího, já se zatím podívám do stáje. Mlýn jsem zastavil, tu trochu semelu až zítra.“

Na síni ho čekal Janek.

„Tatíčku, to jsou jistě loupežníci! Všimli jste si té jizvy přes obličej na jednom z nich?“

„Všiml jsem si, a proto je musíme nějak šikovně poslat pryč. Pomoci se nedovoláme, když je mlýn tak o samotě a kdo ví, kolik jich čeká ještě okolo mlýna! Buď k nim uctivý a nejev před nimi strachu!“

„Půjdu pro portáše!“ nabídl se Janek.

„Ne!“

„Proč?“

„Je večer a nevím, kolik jich tu je. Snad někteří číhají venku, půjde-li někdo shánět pomoc. Proto nesmíš ani na krok!“

Mlynářka zatím naložila na hliněnou misku pohančené kaše a polila ji kyselým mlékem. Podala dráteníkům dřevěné lžice a vybídla je, aby pojedli.

Chtivě se pustili do jídla a když se mlynář vrátil, chtěli po něm prach.

„Toho právě nemám!“ litoval mlynář. „Chci pro něj zítra poslat do Rožnova.“

„Máš nabitou flintu?“ otázal se ho ten s jizvou na čele.

„Mám!“

Dráteník sňal ze stěny mlynářovu ručnici a vysypal z ní náboj.

„Jak se ti, mlynáři, jinak daří?“

„Nevalně! Až do letoška jsem mlel v Bystřici sám. Letos si postavil náš fojt také mlýn a tím mně ubylo mnoho výtěžku!“

„Fojt Křenek?“

„Ano. Jak ho znáte?“

„Slyšel jsem o něm, ale nic dobrého!“

Mlynářovi zasvitlo v očích. Naskytá se mu vhodná příležitost k odvetě, kterou by mohli provést tito chlapi!

„Máte pravdu! Mnoho dobroty v něm není! Kdybych mohl, rád bych se mu odvděčil za jeho mlýn!“

Dráteník se divoce zasmál, přistoupil k mlynářovi a poklepává mu rukou na rameno, řekl:

„Ten vděk si vezmeme na starost my. Pravda, chlapi!“

Trojí souhlasně zamručení bylo mu odpovědí.

„A ještě této noci! Kde stojí ten jeho mlýn?“

„Jděte proti proudu a za hodinu jste tam pomalu.“

„Chlapi, jdeme!“ a obrátiv se k mlynáři, pravil:

„Abys věděl, mlynáři, kdo se za tebe bude mstít. My jsme uherští zbojníci a přišli jsme vyčistit tvůj mlýn. Protože jsi nás dobře přijal, necháme tě na pokoji a půjdeme k fojtovi. Dáš nám pantok, motyku a lopatu a o víc se nestarej!“

Petružela pocítil v nitru značnou úlevu a dal lupičům žádané náčiní. Po jejich odchodu si mnul spokojeně ruce a hovořil sám k sobě:

„Chtěl jsem se mstít a zatím vykoná mou pomstu jiný. Fojte, fojte! Petružela není více tvým přítelem! Chtěls mít portáše u sebe, ať tě nyní ochrání před uherskými lotry!“

Ani večere mu nechutnala příjemným rozčilením. Tušil, že zbojníci způsobí fojtovi škodu a měl z toho radost.

Ale ne dlouho! Když se před spánkem podle zvyku odporoučel do ochrany Boží, zaburácelo v něm svědomí, až se mu před očima točila rudá kola.

„Sám se poroučíš ochraně Boží a přitom se raduješ, když nepřítel kazí majetek bližního!“ tak naň útočilo.

„Jsem špatný křesťan!“ přiznával se kajícím a jako na omluvu se utěšoval myšlenkou, že lupiče do fojtova mlýna neposílal. Nabídl se sami, když jejich vůdce uslyšel fojtovo jméno.

Zatímco se Petružela mučil pod jehlami svědomí, bylo ve fojtově mlýně veselo. Mládež z okolních i vzdálených chalup se tam sešla a do jednotvárného mlýnského klapotu se mísil její zpěv a veselí.

„Zapívej nám „Adama“!“ zvolal veselý chasník na stárka.

Ten se nedal dvakrát pobízet. Rozkročil se uprostřed mlýnice a spustil plným hlasem.

Ej, já su zeman,
ej, já nic nemám,
jen tu jednu košulenu,
aj tu prodám!

Několik mládenců obstoupilo stárka do kruhu a spustilo další sloku:

Kúpím si za ňu
šerednú Haňu,

ona bude na mňa hledět
a já na ňu!

Po této písni se dala děvčata do křiku a nebojácně dorážela na mládence. Tito se zase bránili a tak nastal ve mlýnici hluk, v němž zanikal i vlastní mlýnský klapot.

Když se po chvíli rámus utišil, dal stárek rukou znamení, aby bylo ticho.

„Zdá se mi, že se kolo pomaleji otáčí!“

Všichni pozorně naslouchali a skutečně! Mlýnské složení ustávalo v chodu, až se zastavilo docela.

Stárek vyběhl k náhonu, aby zjistil příčinu. Pak se ihned vrátil a zvolal.

„Náhon a trouha jsou prázdné! Budťo povolil sprav na potoku, anebo někdo zarazil stavidlo!“

Do mlýnice vešel fojt, který občas přicházel do mlýna, aby se přesvědčil o noční práci své chasy. Při mlýně měl postavenou chalupu, v níž nocovával. Také dnes sem přišel a když ze své jizby pozoroval, že mlýn stojí, přišel se do mlýnice podívat, co se stalo. Byl oblečen jen napolo, klobouk a župicu nechal v jizbě.

„Tatulko, voda neteče!“ hlásil mu stárek.

„Tak se podívej ke splavu, co je tam!“

„Půjdeme s tebou!“ nabídli se mládenci stárkovi.

„A my také!“ přidala se děvčata.

Mládež se vyhrnula ze mlýna a za měsíčního světla pospíchala ke splavu.

„Půjdu se tam také podívat!“ rozhodl se fojt a jak byl bez kabátu, vykročil za chasou.

Když přicházel ke splavu, šel mu již stárek vstříc a smutně hlásil:

„Tatulko, splav je rozkopaný a voda pryč!“

„Aby vzal čert toho lotra!“ zaklel fojt, když spatřil zkázu svého splavu.

„Na týden musím mletí zastavit a tak mi utečou mleči k Petruželovi!“

„Tam je náčiní!“ zvolal jeden mladík a ukázal na protější břeh.

„Skoč pro ně!“ vybídl ho stárek.

Mládenec se rozběhl po hrázi, pokud ještě stála, a skokem se dostal na druhý břeh potoka. Vzal motyku, lopatu a pantok a přehodil je zpět ke stárkovi.

„Tu motyku já znám!“ zvolal kovářský tovaryš, když si ji blíže prohlédl. „Ta patří mlynáři Petruželovi! Před týdnem jsem mu ji ostřil a pantok také. Opravdu, to náčiní je Petruželovo!“

„Můžeš to odpřisáhnout?“ otázal se fojt.

„Mohu! Znáš v celé Bystřici, kdo má jaké náčiní. Co mi jednou přijde do ruky na správu, to nezapomenu!“ tvrdil kovář.

Fojtovou hrudí zaburácel vztek. Vzpomněl si na urážku Petruželovu. Neuznal ho - fojta - aby mu podal ruku a teď se ještě snížil k takovému činu!

„Seberte to náčiní a ráno je někdo přinese na fojtsví. Zítra si Petruželu předvolám a to náčiní ho usvědčí!“

Mlčky vykročil ke mlýnu a za ním stárek s chasou. Bujarou veselost jako by odnesla voda, jež uplynula prokopaným splavem.

U mlýna se mládež rozešla. Stárek se ztratil v mlýnici a fojt vešel do obývací jizby. Svůj úmysl přenocovat ve mlýně změnil a rozhodl se vrátit ještě v noci domů.

Po paměti sáhl na hřebík, kde si večer pověsil župicu a klobouk. Leč hřebík byl prázdný! Hmatal po zemi, zdali snad župica nespada, ale nikde nic! Teprve teď zakřesal do troudu. Rudý plamínek louče ozářil jizbu, ale po župici ani památky.

„Měl jsem v ní tobolku s dvacíti zlatými!“ zaúpěl zoufale a pokračoval v marném hledání.

Všiml si otevřených dveří do komory. Vešel tam s loučí v ruce, která mu však leknutím vypadla z ruky. Bidýlko, na němž ještě večer visela řada do černa zauzených klobás a několik kusů slaniny, zelo prázdnotou a také dva pecny chleba byly pryč!

Vyběhl ven a vši silou zakřičel:

„Lupiči! Zloději! Pomoc!“

S protější straně Kyčery, porostlé hustým mlázím, se mu na jeho pokřik ozval pustý smích. A když utichl, slyšel fojt zřetelně drzá slova:

„Fojte a mlynáři! Pozdravuje tě i tvého syna v Zašové - Šandor!“

A zase divoký smích ze čtyř hrdel se rozlehl tichým údolím..

VII.

Řada zašovských mnichů sestupovala mlčky po schodech z oratoře do přízemní chodby a ztrácela se ve dveřích klášterní jídelny. Poslední se ubíral Jurka a tvářil se nějak potutelně.

„To bude junda!“ pomyslel si a těšil se na příští chvíle.

Mniši podle zvyku sáhli do kamenné kropenky u dveří, mokrý prst přiložili na čelo, dělajíce znamení svatého kříže. Pak zasunuli ruce do širokých rukávů, pravou do levého a levou do pravého. Se skloněnými hlavami se postavili každý na své místo a čekali, až páter ministr začne modlitbu před večeří.

Jurka stál u čtenářského pultu a ztěží potlačoval smích, dívaje se na čela jednotlivých mnichů.

Po modlitbě se mniši posadili a Jurka četl Písmo svaté. Sotva však přečetl jeden verš, zdrhl se mu hlas smíchem.

Všichni se po něm ohlédlí, přičemž zavadili zrakem o čelo protisedících a páter oteček se hlasitě zasmál. Na bílých čelech tkvěla každému černá skvrna, zřetelně se odrážejíc od svého okolí. Jen páteru ministroví scházela. Ten první pochopil, co se stalo.

„Silentium!“ zavelel přísně.

Smích přestal a představený se otázal Jurky:

„Co jsi nalil do kropenky, Jurko?“

„Černidlo na psaní!“

„Učinil jsi tak omylem, nebo schválně?“

Jurka mlčel. Věděl, že to nebyl omyl, vždyť se tou myšlenkou zabýval několik dní a přiznati se také nechtěl.

„Mlčení je také odpovědí!“ řekl představený. „Jsi u nás již čtyři léta a za tu dobu jsi ještě neodvykl darebáctví. Trest za toto pohoršení ti stanoví důstojní otcové po večeří. Čti!“

Jurka pokračoval ve čtení a mniši si utírali potřísněná čela a prsty. Po večeři se shromáždili v kapitulní síni, aby soudili Jurkův čin a určili trest. Marně se přimlouval páter oteček, odvolávaje se na Jurkův věk, v němž taková taškařina není vzácností, marně byly také přimlavy fráteru Viktora. Páter Cyril navrhl propuštění a jeho návrh byl

většinou odhlasován. Páteru otečkovi bylo uloženo, aby Jurkovi sdělil usnesení rozhořčených mnichů.

Zatímco se mniši radili, vyšel Jurka, večere se ani nedotknuv, z refektáře a plížil se kočíím krokem po dolních chodbách. Tušil, že tentokrát bude jistě propuštěn a již předem cítil šlehy tatíčkovra řemene na svém těle.

Zašel až k fortně a zastavil se.

„Ráno projdu touto branou naposledy!“ myslel si a lítost jej zalila mocným přívalem. V sedmnácti letech byl dosud hravým dítětem, které nepojímá vážně své činy, aniž se cítí býti za ně odpovědným. Zíraje zamlženým zrakem na fortnu, představil si živě spravedlivý otcův hněv, maměčin zármutek a snad i posměch svých bývalých kamarádů.

„Jdi a na kolenou odpros důstojné otce!“ radil mu vnitřní hlas. Ale v zápětí se v něm ozval jiný, který přehlušil prvý. Jurkovo srdce zachvátil požár ošklivého vzdoru. Rebelantská krev mu zabouřila v žilách a Jurka byl v té chvíli odhodlán snésti raději několik švihů okovaným řemenem, než aby se pokoušel.

„Ať mne vyhodí!“ sykl a vzdorně pohodil hlavou. „Půjdu a sbalím své věci, abych mohl odejít hned ráno!“

Již chtěl provésti toto předsevzetí, když tu zaslechl před fortnou tlumený hovor. Přiložil ucho ke dveřím a naslouchal. Slyšel zřetelně každé slovo pronášené šeptem před fortnou.

„Jakmile zazvoní o půlnoci kostelní zvon, odejdou mniši do kůru, aby zpívali žalmy. To bude i pro nás znamením, abychom se dali do práce. Sakristie nebývá na noc zamčena. Naše práce nebude marná, neboť kalichy a jiné kostelní nádoby mají velikou cenu. Až uslyšíme zpívat mnichy, půjdeme do sakristie jeden za druhým. Prvnímu ukáží, kde co leží a vrátím se na stráž. Pak vás vyvedu zahradní brankou přes potok do lesů!“

Při této řeči cukala v Jurkovi každá žilka. Opatrně odsunul okénko ve dveřích a uzoučkou škvírou nahlédl před fortnu. Tam již bylo šero, ale i v něm rozeznal osm postav v uherských kabátech. Jedna z nich se obrátila obličejem k fortně. Jurkovy oči se setkaly s pohledem plným nenávisti a zloby. Mimo to zahlédl na tváři ošklivou jizvu od kořene nosu až k pravému koutku úst.

Jurka si vzpomínal, kde tu tvář viděl. Ty zlé oči a ta jizva!

„Šandor!“ blesklo mu myslí a ihned pochopil smysl vypořlouchané řeči. Zaťal rty a tiše se odplížil na nádvoří. Zapomněl na tušený rozsudek, který byl právě v té chvíli nad ním vynášen v kapitulní síni.

Přeběhl na druhé nádvoří k brance u potoka, otevřel ji a proklouzl. Poněvadž petlice byla z vnitřní strany, přiložil k brance ze strany od potoka veliký kámen, aby zůstala zavřena. Svižným skokem se přenesl na druhý břeh potoka a již uháněl ke Stříteži a odtud k Vidči a přes Spinu domů. Cestu, trvajících dobré dvě hodiny, urazil za necelou hodinu.

Když utíkal z Křižnic k Leskovci, pocítil mocnou touhu podívat se nejdříve domů na fojtství a říci, proč přichází. Leč pomyšlení, že jsou v Zašové ohroženi dobří otcové trinitáři a kostelní majetek, utlumilo v něm tento pocit a Jurka se pustil přímo k portáškým kasárnám.

Čtyři portáši byli právě přichystáni na pochůzku.

„Rychle do Zašové!“ vrazil Jurka do dveří, až se rozlétly.

„Co je tam?“ otázal se desátník.

„Povím vám vše cestou. Jenom rychle, ať není pozdě!“ zvolal Jurka a sňal ze stěny portášký provaz s olověnou koulí. Vyrazil prvý ze dveří.

Portáši, připravení do služby, vyběhli za ním. Teprve cestou jim vyložil, oč se jedná a pobídl k rychlejší chůzi.

„Zastavíme se ve Vidči pro Mikulenu. Bude nás pět portášů a Jurka šestý. Snadno si s osmi chlapy poradíme!“ pravil desátník, když pospíchali z kopce Spiny.

Šandor půjde do sakristie první. Ukáže všechno následujícímu a vrátí se hlídat. Nechte ho potom odejít! Bude utíkat zadní brankou a tam si naň počkám já sám!“ rozvínoval plán Jurka.

Ostatně znali portáši zašovský klášter velmi dobře. Mívali o poutích v Zašové pořádkovou službu a v klášteře byli jako doma.

Před půlnocí stáli již v klášteře na svých místech. Desátník s dvěma portáši se ukryli za dveřmi do sakristie a dva obsadili fortnu. Jurka čekal u zadní branky, k níž postavil prázdný sud, který stál opodál.

Po Jurkově odchodu z kláštera radili se loupežníci ještě chvíli před fortnou, pak zatáhl Šandor za rukojeť zvonku a všichni sňali z hlavy čepice.

Hlas zvonku zalehl do klášterních prostor a přivolal k fortně frátera Antonína.

„Pochválen buď Ježíš Kristus a Panna Maria zašovská!“ zaskuhral jeden z loupežníků, když fráter otevřel.

„Na věky věkův!“ odpověděl nábožně mnich a otázal se, čeho si přejí.

„Jsme ubozí poutníčkové až z Uher a jdeme se pomodlit k Panence Marii. Poniženě prosíme o nějaký kouteček na noc. Ráno zas pokojně odejdeme!“

Ostatních sedm horlivě přisvědčovalo a jeden dokonce zachrastil velikým růžencem.

„Pojďte dále!“ vyzval je fráter a otevřel fortnu dokořán. Uvedl je do společné noclehárny a odběhl do kuchyně, aby jim připravil nějakou večeři.

Nad Zašovou natáhla noc své tmavé křídlo, v jehož stínu utichl denní ruch a šum. Jen z okolních hvozdů se občas ozvalo zahoukání sovy, shánějící se po kořisti a mísilo se do tiché písničky bublajícího Cedronu, jehož vlnky ubíhaly okolo kláštera dolů dědinou.

V klášterních celách pohasla světla a mniši se uložili ke krátkému spánku. Mrtvé ticho se rozhostilo po chodbách a nádvořích, dýchajících posvátností. A do toho ticha zazněl o půlnoci zvonek na kostelní vížce a zapadl do chudých mnišských příbytků a budil jejich obyvatele ke chválám Božím.

Zahalení kapucemi, scházeli se mniši jako duchové v kůru, odkud po malé chvíli zazněl nábožný zpěv:

„Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina!“ bylo slyšeti počáteční verš žaltáře v půlnočním tichu.

To bylo také znamením pro nocležníky v klášterní noclehárně. Dva stíny přešly nádvořím k sakristii a za nimi následovaly další. Jeden z nich se po chvíli vrátil a stanul v průchodu u druhého nádvoří. Byl to Šandor, bývalý klášterní sluha.

Do nábožného zpěvu v kůru zaznělo hlasité zaklení ze sakristie, provázené šramotem a hlukem.

Šandor na stráži napjal sluch i zrak.

„Jsme v pasti!“ zahučel pro sebe, když viděl dva portáše, spěchající od fortny na pomoc svým kamarádům. Ponechal své druhy jejich osudu a hleděl se sám zachrániti. Vběhl na druhé nádvoří a spěchal k zahradní brance. Ve spěchu si ani nevšiml stojícího tam sudu, až do něho vrazil. Hlasitě zaklel a vyšvihl se na plot. Vtom však zasvištěl vzduchem portášský provaz a otočil se okolo jeho těla. Po prudkém trhnutí provazem ležel Šandor u Jurkových nohou. V mihu ho Jurka spoutal a obrátil tvář k zemi. Volným koncem provazu jal se ho Jurka vypláceti.

„Tu máš za prokopaný splav u našeho mlýna! Tu máš za tatíčkovu župicu s penězi, za klobásy, za chléb, za pozdrav, který jsi mi poslal, když jsi vykradl náš mlýn!“

Po každé ráně Šandor bolestně zasténal.

„A teď zpátky!“ poručil Jurka a hnal Šandora k ostatním.

Na chodbě před sakristií stálo již sedm spoutaných loupežníků a nyní k nim přibyl i jejich vůdce.

„Bude z tebe dobrý portáš!“ poklepal desátník Jurkovi na rameno. „Chtěl jsem ti jít na pomoc, ale když jsem slyšel jeho nárek, věděl jsem, že toho není třeba. Nyní musíme oznámit důstojným otcům, co jsme provedli v klášteře bez jejich vědomí. Půjdeš, Jurko, se mnou nahoru?“

„Zůstanu zde! Rekněte to páteru ministrovi sám!“

Desátník vyběhl po schodech ke kůru, kde právě dokončili mniši Laudy. Ostatní portáši střežili spoutané loupežníky.

Páter ministr vyšel z kůru s rozžatou svící, aby ostatním svítil na cestu. Spatřiv před sebou ozbrojeného portáše, zarazil se a ustoupil o krok.

„Nelekejte se, důstojný otče! Jsem portášský desátník z Bystřice a oznamuji vám, že jsme chytili osm lupičů ve vaší sakristii!“

Úžas ministrův rostl při každém portášově slově a jevil se také na tvářích ostatních mnišů, jdoucích za ním.

„To jsou poutníci, kteří u nás nocovali!“ zvolal fráter Antonín, když si prohlédl spoutané.

„Pěkní poutníci!“ odplivl si desátník. Zatímco vy jste se modlili, páchali oni nejhroznější zločin na svatém místě!“

„Jak jste na ně přišli?“ otázal se představený.

„Jurka nás zavolal. Byl pro nás až v Bystřici a jejich principála on sám chytil a svázal!“

Všichni pohlédli na Jurku s netajeným obdivem. Ten stál dosud jako socha vedle Šandora. Z očí mu svítila hrdost.

„V sakristii není nic poškozeno. Nedopustil jsem, aby jejich zločinná ruka se dotkla posvátných nádob. Kromě nepořádku, který vznikl při zápasu, nestala se tam žádná škoda!“ hlásil desátník. Pak řekl portášům:

„Připravte se, chlapci, k odchodu a hajdy s nimi na Vsetín!“

Po odchodu portášů se seskupili mniši okolo Jurky a zasypali ho otázkami. Pověděl jim všechno od počátku a když domluvil, objal ho oteček a radostně zvolal:

„Přece jsem se v tobě nezklamal, můj zlatý hochu!“

„Dnes jsi, Jurko, dospěl v muže! Jsi hotovým hrdinou! Doufám, že taškařina s kropenkou v refektáři byla tvým posledním nerozvázným činem!“ řekl mu pohnutě páter ministr.

„Byla, důstojný otče ministře!“ odvětil Jurka jako v přísaze.

Hned zítra oznámím tvoji udatnost paní hraběnce. Za takovou službu zasluhuješ řádné odměny!“ slíbil představený.

„Nežádám si zvláštní odměny. Učinil jsem jen to, co mi poroučelo svědomí, abych zabránil hrozné svatokrádeži.“

„Ale přece máš nějaké přání!“

Jurka se na chvílku zamyslel a pak řekl:

„Chtěl bych být brzy portášem, abych chránil náš kraj před takovými návštěvami, jakou jsme tu měli dnes. Ale jsem ještě mladý...“

„Tvé přání je šlechetné a pevně věřím, že přímluva paní hraběnky u patričních úřadů ti dopomůže k jeho uskutečnění.“

A nyní se obrátil představený k mlčky stojícím mnišům:

„Pojďme poděkovat Pánu Bohu a blahoslavené Panně za ochranu, poskytnutou nám této noci!“

Mniši radostně přisvědčili a chrámovou prostorou se rozjásal nadšený chvalo zpěv: „Te Deum laudamus!“

VIII.

Rozina Bilová, manželka karlovického fojta, vběhla ráno do jizby, kde fojt ještě vespával a vzkřikla zděšeně:

„Vstávej! Stalo se veliké neštěstí! Všecky krávy nám do rána pošly! Leží natažené na zemi a žádná se nehýbe!“

Fojt vyskočil z postele, spěšně oblékl nohavice a chvátal do chléva. Na dvoře potkal služky, které mu s pláčem totéž zvěstovaly. Stanul na chlévském prahu a letným pohledem se přesvědčoval o smutné pravdě.

„To je mor, zavlečený sem z Uher!“ zvolal rozechvěle. „Nevycházejte nikdo z domu a také sem nikoho nepouštějte!“

Vrátil se do jizby a připravil se na cestu.

„Jdu na úřad oznámit pád našeho dobytka a nebezpečí morové nákazy!“

Po této smutné zprávě zakročil ihned úřad hraběte Illešházyho u příslušných úřadů a moravský tribunál nařídil dne 9. června 1739 zvláštní opatření v příčině hrozícího dobytčího moru. Zemské hranice po celé délce moravskouherského pohraničí byly uzavřeny a portášům nařízeno je bedlivě střežiti. Bylo jisté, že nákazu by mohli nejsnáze přenášeti podlouníci, pašující tabák a sůl z uherské strany, a proto byl dán portášům rozkaz, aby po neuposlechnutí na troje zavolání použili střelné zbraně.

Za pomoci ochotných sousedů zakopal fojt pošlý dobytek a poněvadž se již nákaza na blízku nevyskytla, koupil několik krav, které mu sousedé rádi prodali.

„To mám za svoji dobrotu! Přenocoval jsem uherského vandrovníka ve chlévě a za to mám pryč všecky krávy! No, Pán Bůh dal, Pán Bůh vzal a zase dá, že se dochovám nového!“ smířoval se fojt se svým neštěstím.

Pro zvýšené nebezpečí byly zesíleny portášské hlídky. A poněvadž nebylo tolik portášů, aby se mohlo vyhověti tomuto požadavku, byli přibráni noví, které navrhl krajský úřad zemskému guberniu.

Na karloveckou stanici byl přidělen mladý portáš. Přivedl ho sám lajtnant Jiří Mikulaščík z Jasené na zvláštní doporučení hraběnky Luisy Karoliny Žerotínové a předal ho tamějšímu desátníkovi Jiřímu Straňákovi k výcviku.

Nový portáš Jiří Křenek, syn hrubobystřického fojta, se desátníkovi zalíbil na první pohled. Štíhlé a souměrně urostlé tělo, mírně klenuté čelo s mohutnou kštici kučeravých havraních vlasů a bystrý pohled jiskrných očí dávaly tušiti, že bude z mladíka dokonale portáš.

„Začneme s výcvikem hned! Pan lajtnant sám posoudí tvoje schopnosti!“ navrhl desátník a lajtnant přisvědčil.

„Nejdříve tě naučím svazovat!“

„To už umím!“

„Umíš? Tak mne svaz!“

Desátník podal Jurkovi provaz a chystal se k obraně.

„Počítejte!“ poručil Jurka desátníkovi.

„Jedna, dvě, tři, čtyři...“ Ale než řekl pět, ležel již spoután na zemi. Lajtnant spokojeně kývnul hlavou.

„Ale mne bys nsvázal?“

„Proč ne?“

„Zkus to!“

Jurka rozvázal desátníka a skočil na lajtnanta.

„Hrome, kdes nabral takovou sílu?“ záupěl lajtnant v poutech na zemi.

Desátník uvolnil lajtnantovi provaz a když tento povstal, řekl opravdově:

„Ve svazování nepotřebuješ výcviku! Střílet umíš?“

„Sestřelím motýla v letu!“

„A šplhat po stromech?“

„Ano!“

„Ukaž nám to!“

Vyšli před kasárnu, jež stála na pokraji lesa. Jurka v plné portášské zbroji přiskočil k nejbližší jedli a v okamžiku se ztratil v její koruně. Poručík s desátníkem jej sledovali a když jim zmizel z očí, s napětím čekali, kdy sleze.

„Tam je!“ zvolal desátník, ukazuje na čtvrtou jedli.

Plní obdivu sledovali Jurku, jak se spouští z větve na větev.

„Jak ses dostal až na tuto jedli?“ otázali se současně.

„Z vršku na vršek!“ odpověděl se smíchem.

„Jsi hotový portáš!“ zvolal nadšeně lajtnant. „Můžeš ještě dnes nastoupit službu! a co říká tvůj tatíček, že ses dal k portášům?“

„Mají z toho radost. K práci mne nepotřebují. Mladší bratr Jan už oře a oni si řídí mlýn.“

„Zůstaneš u nás až do smrti?“

„Nevím. Jednou musím převzít fojtství a Janek má dostati mlýn s pilou. To bych už potom nemohl chodit do služby.“

„Do té doby budeš už šikovatelem, ne-li lajtnantem! Já už mám také léta a věčně tu nebudu!“ řekl prorocky Mikulaščík a obrátiv se ke Straňákovi, otázal se:

„Valiguru jste už chytili?“

„Dosud ne!“ odpověděl tento zahanbeně. Valigura je nejchytřejší pašerák z celých Karlovic. Je velmi nebezpečný, nosí u sebe zbraň!“

„Máte právo ho zastřelit, když neposlechne na trojí vyzvání.“

„To vím! Ale nechceme zbytečně mařit lidský život, když bychom ho dostali živého. Má ženu a děti. Po náležitém trestu snad by zanechal nekalého řemesla a živil by se poctivě.“

„Máš také pravdu! Ale hleďte ho dostat, ať se vykážete nějakou činností. Jinde se portáši lépe činí! Bystřická stanice je nejmladší a má již tolik zlosynů pochytaných.“

„Slyšel jsem, že měli vloni pěkný lov v zašovském klášteře. Bylo osm těch lupičů. Dovedli je až na Vsetín, odkud je hnalo vojsko až do Trenčína k soudu. Vůdce bandy však vojákům utekl a nyní prý sbírá novou tlupu!“

„To je tu můžeme brzy očekávat!“ projevila obavu lajtnant.

„Šandora znám! Byl sluhou v zašovském klášteře a já jsem ho chytil při krádeži kostelních peněz. Byl ihned propuštěn. Za čtyři léta se tam vrátil, aby se pomstil. V našem mlýně prokopal splav, vykradl jizbu a pak mne ještě posměšně pozdravoval. Lotr jeden! Však jsem mu za to v Zašové pořádně zaplatil!“

„Tys pomáhal v Zašové portášům?“

„Ano! Šandora jsem svázal sám, zatímco portáši poutali jeho bandu!“

„Když jsi tak šikovný, dám ti na starost šverce Valiguru. Chytneš-li ho, dostaneš vyznamenání!“ sliboval Jurkovi lajtnant.

„Zahálet zde nebudu a vyznamenání potěší mne i tatíčka!“

Lajtnant udělil desátníkovi ještě několik rad a rozkazů, vzkázal napomenutí nepřítomným portášům a odešel do Hrozenkova, aby provedl visitu tamější posádky.

„Dnes si ještě odpočiň! Do služby půjdeš až zítra!“ řekl Straňák Jurkovi po odchodu lajtnanta.

„Kde bydlí ten Valigura?“

„V ráztoce „Kobylská“ zrovna pod Trojákem. Je to pusté místo, kam portáši neradi chodívají. A to Valigura dobře ví, a proto se mu švercování tak dobře daří.“

„Mne ani peklo neodradí od konání povinností. Valiguru musím chytit!“

„Nevím, nevím! Mne také jednou oklamal a jsem již patnáct let portášem!“ pochyboval Straňák. „Chceš-li, vyložím ti to, abys mu také nenaběhl.“

„Budu tomu rád!“

„Je tomu bezmála rok, co jsem měl službu na Javorníku. Přes Javorník totiž nejčastěji přecházejí šverci s tabákem. Noc byla tmavá, že nebylo na krok viděti před sebe. Seděl jsem na pařezu poblíž pašerácké cesty a čekal. Dlouho nic nebylo, jen stromy šuměly. Již jsem chtěl opustit své místo, když jsem zaslechl tiché chlapské kroky. Nechal jsem ho přejít a pak se tiše plížil za ním. Leč šverc měl také uši! Přidal do kroku a já za ním. Brzy se naše chůze změnila v trysk, až jsme doběhli do „Kobylské“. V tom jsem o něco zakopl. Hmatám a víš, co to bylo? Šverc zahodil pytel s tabákem. Vzal jsem ranec sebou a hnál se přímo k Valigurově chalupě. Vrazil jsem do dveří, ale hned jsem couvl. V jizbě jsem uviděl přesmutný obraz. Uprostřed na slámě ležela Valigurova žena, přikrytá bílým plátnem. U ní klečel Valigura a hlasitě nařikal:

„Ach, robečko moje drahá, co jsem ti udělal, žes mňa tak zrazu opustila? Co já si věil počnu s takovým krdelem děcěk? Tos mně neměla dělat, měla jsi počkat, až trochu odrostú!“

Valigurovy nářky doprovázel pláč jejich dětí, klečících u mrtvé matky. Zavřel jsem tiše dveře a šel pryč. V duchu jsem odprošoval Valiguru, že jsem ho tak podezřívá a láteřil na šverce, který mi utekl. Na druhý den jsem měl volno, a proto jsem si zašel do Rožnova na nákup. Jdu po rynku a koho nevidím? Valigurka si to čaruje zrovna proti mně.

„Hromská babo, kdy budeš mít pohřeb?“ křikl jsem na ni.

„Až umřu!“ odsekla mi a upalovala dál.

Točil jsem se od zlostí na jednom místě, až si toho lidé všímali. Hořel jsem hanbou, že jsem se dal tak obelstít a běžel jsem domů, aniž bych co koupil. Valiguru jsem od té doby nespátral.“

Jurka se dal do upřímného smíchu.

„Jen se nesměj! Možná, že také poznáš jeho chytrost a pak si s chutí zakleješ!“

„Budu mít také noční službu?“

„Až poznáš zdejší kraj. Dva, tři dny budu chodit s tebou a upozorním tě na nebezpečná místa.“

Příští dny doprovázel desátník mladého portáše na služebních pochůzkách. Ukázal mu zbojnické skrýše „Na konci babské“, „Na beraní“, „V Leskovém“, „Na Křivém Grůni“, „Dlouhé polaně“, „Cindoleně“ a „Kobylyské“, které však nyní po zřízení portášů v Karlovicích byly opuštěné a nepoužívané.

Jurku nejvíce zajímala zbojnická jeskyně „V Kobylyské“. Na pustém a divokém úpatí Trojáku se kupila spousta holých skal, o které se opíralo žhavé polední slunce. Poněkud dole na vyrubané pasece svítila mlékem svých květů lesní jahodina. Za pasekou v houští trčel k nebi kamenný komín Valigurovy chalupy.

Jurka nemohl pochopit, proč se portáši tomuto místu vyhýbají. Jej neděsilo to pusté ticho, které zde a v okolí vládlo.

„Čeho bych se tu bál?“ uvažoval, když si prohlédl jeskyni a se posadil na plochý balvan, v němž byly vydlabány okrouhlé misky, z kterých prý zbojníci jídávali. Ba naopak! To místo se mu stalo zvláště milým a přitažlivým. Přirovnával se v duchu pohádkovému princovi, který má vysvobodit princeznu, zakletou v těchto skalách.

„Polapení Valigury si vezmu sám na starost!“ prohlásil desátníkovi, když odcházeli z „Kobylyské“.

„Dej ti Bůh štěstí!“

Od té chvíle chodil Jurka do služby už sám. Opatrně a přitom nebojácně krácel po lesních cestách, naslouchaje tichému šepotu starých jedlí, smrků a buků. Častokrát se zahleděl do jejich věkovitých korun a přemýšlel, co asi bouří a víchru přelétlo přes ně. A stromy, jako by rozuměly Jurkově duši! Příjemným stínem chladily mu zpoceně čelo a šeptaly pohádku mládí...

Polední červcové slunko přímo bodalo. Ze stromů stékaly pramenky vonné pryskyřice a napájely vzduch silnou vůní. Nad vrcholky Beskyd se pjala modrá obloha, neposkvrněná ani jediným mráčkem.

Jurka seděl v „Kobylyské“ na širokém omšelém balvanu, ležícím ve stínu staré jedle a nabíral sil k další chůzi. Před očima mu ležela paseka, hustě posázená korálky zralých jahod. Vzduch se tetelil ve slunečním žáru a ani ptačí hlásek se nikde neozval.

Nitrem mladého portáše vanula divná touha, kterou nemohl vyjádřit slovy. Nevěděl, po čem vlastně touží, ač měl té touhy plné srdce a nemohl ji nikomu svěřit.

Z hustého křoví na okraji paseky dolehly k němu lahodné zvuky. Vzpřímil se na balvanu a ostřížím zrakově pátral v místo, odkud zazníval tklivý dívčí zpěv:

„Zabili synečka na karlovských lúkách,

proč si sa nebránil, měls obušek v rukách?

Zabili synečka v hoře na polaně,

už na téj polaně tráva nepolehne!“

Za posledních slov písničky se vynořila z křoví štíhlá mladá dívka. V jedné ruce nesla hliněný džbánek a druhou vedla asi pětiletého chlapečka. Pomalu s ním kráčela na místo, kde se paseka nejvíce červenala jahodami. Uprostřed paseky se bojácně rozhlédla, Jurky však nezpovozovala. Jeho zelená župica a tmavý klobouk se ztrácely v temném lesním pozadí. Shýbla se k zemi i s chlapečkem a sbírali do džbánu sladké plody.

Dívčina přítomnost proměnila pustý ten kout v Jurkových očích v rajskou zahradu. Sledoval se zalíbením každý její pohyb a za nic na světě by neporušil přirozenou krásu tohoto malebného obrázku.

Až bolestný chlapcův výkřik vytrhl ho ze zanícení. Chlapec strásal něco nemilého z nohy a dívka zděšeně zvolala:

„Pomoc! Had!“

Několika skoky se octl Jurka v jejich blízkosti. Zahlédl v trávě zmiji, jak se opět stáčela do kolečka. Chystajíc se k útoku proti němu. Máchl prudce okovaným obuškem a přetřel zmiji na několik kusů.

„Kousla tě?“ otázal se chlapec.

Chlapec ukázal na oblé lýtko, na němž se rděly dvě kapky krve.

„Přidrž chlapci nožku!“ řekl dívce a poraněnou nohu opřel o blízký pařez.

Poslechla.

Jurka vytáhl ze „sajdáku“ ostrý nůž, nařízal jím uštknuté místo a pokleknul na koleno, přiložil k ráně své rty.

Chlapec tiše zaúpěl, když mu Jurka vyssával z rány krev.

„Doufám, že hadí jed je z rány venku. Sundej z hlavy šátek, zavážu mu ránu!“ řekl k dívce, když vyplivl otrávenou krev.

Podala mu šátek beze slova a když jím ovázal poraněné lýtko, nabídl se, že zanese chlapce domů.

„Neobtěžuj se, dojdeme sami!“ odmítla jeho pomoc. Při tom upřela veliké modré oči na Jurku. Zachytil ten pohled a hlava se mu zatočila. Bylo v tom pohledu tolik vděčnosti a něhy, tolik pokory a oddanosti, že nemohl svých očí odtrhnouti od jejích zřítelnic.

„Pověz mi aspoň, jak se jmenuješ!“ žádal ji vroucně.

„Verunka!“

„A čí?“

„To neřeknu!“ odvětila tiše a sklonila hlavu.

„A proč?“

„Nemohu! Vždyť tu také nemusí záležet na mém jméně. Myslím, že křestní jméno ti stačí!“

„Přicházíš sem často na jahody?“

„Letos jsem zde poprvé, ale již sem nepůjdu, protože se bojím hadů. Kdybys nám nepřispěl, byl by můj bratříček snad již mrtev. Děkuji ti za jeho záchranu. Jsi velmi udatný a smělý!“

„Verunku!“ zvolal vášnivě. „Nejenom hada, ale i draka bych zabil, kdyby ti chtěl ublížit! Vždyť nosím jméno svatého Jiří!“

„To jsi měl žít před dávnými časy, kdy žili draci v našem karlovickém jezeře!“ odtušila s milým úsměvem.

„Škoda, že jsem tehdy nežil! Byl bych je všechny pobil!“

„S Bohem, Jiří! a děkuji ti ještě jednou!“ zvolala vzavši chlapce za ruku, pospíchala s ním k lesu.

Hltal očima její kroky a když se na pokraji lesa ohlédl, zamával jí kloboukem na pozdrav.

Dlouho stál uprostřed paseky a hleděl k lesu, kde ji naposled zahlédl. Necítil žáru poledního slunce, nedbal potu, řinoucím se mu z čela do očí. Tam, uprostřed červených jahod v tichém a skalnatém horském koutě, promluvilo poprvé Jurkovo srdce jemu dosud neznámou řečí. Tísňivý pocit nevytřené touhy, která ještě před chvílí ho mučila, změnil se v sladkobolný cit první lásky.

„Já hlupák!“ zvolal po chvíli hlasitě a ťukl se obuškem do čela. „Nechám ji odejít, aniž by mi dala nějakou naději na příští shledání! Kde ji mám nyní hledat? Mám chodit od chalupy k chalupě a vyptávat se na ni? Snad má již svého milého, když mi nechtěla říci své jméno. Anebo snad...? Ne, není možná, aby který pašerák měl tak hezkou dceru! - Je pryč! Věřím však, že se s ní někde sejdu. Pak mi ale tak lehkou neuteče!“

Toho dne Jurka ani neobědval. Sajdák, v němž měl chléb a ovčí sýr, se mu volně houpal po boku, když jako v začarovaném kruhu až do večera obcházel holá skaliska pod Trojákem.

Až teprve, když měsíc postříbřil tmavé vrcholky stromů a mezi balvany se vplížil noční chlad, usedl před jeskyní ke zbojnickému stolu a pustil se do jídla. Tajemný vnitřní hlas mu našeptával, aby neodcházel odtud. Znal ten hlas a bylo vždy dobře, když jej poslechl. Zůstal proto sedět před jeskyní a oddal se blahému snění. Prožíval v duchu znova dnešní den a s rozkoší si často opakoval jméno Verunka.

Teprve po půlnoci ho vyrušilo zahoukání sovy. Zapůsobilo to do jeho myšlenek jako falešný tón do sladké melodie. Zbystřil sluch a čekal, ozve-li se podruhé. A houkání se opakovalo. Jemný Jurkův sluch přesně rozeznal, že to není pravý soví hlas, ale že jej někdo, byť dovedně napodobuje.

Dole od Valigurovy chalupy se ozvalo houkání jako odpověď.

„Valigura se vrací z Uher a táže se ženy, zda-li je čistý vzduch“ - napadlo mu.

Opatrně a tiše jako duch opustil porůžá skaliska a plížil se krajem lesa k Valigurově chalupě. Tam se ukryl do hustého křoví a naslouchal. V malém okénku blikotalo narudlé světélko jako důkaz, že obyvatelé chalupy ještě nespi.

Jurka zaslechl tiché kroky z protější stráně. Přikrčil se ještě více do stínu a zatajil dech. Nečekal dlouho. K chalupě se přiblížil člověk s rancem na zádech, rozhlížeje se opatrně kolem. Jurka ho nechal přejít až do dveří a pak skokem se octl za ním v síni.

Valigura nestačil ani shodit ranec do kouta.

„Mám tě!“ vykřikl Jurka na pašeráka. Vtáhl ho do osvětlené jizby a jal se ho svazovati.

„Ženo, děti! Portáš vám svazuje tatíčka!“ zvolal Valigura až do otrásl chalupou.

Jako na povel seskákalo z pece hejno malých dětí v režných košíkách a za velikého pláče a nářku dotíralo na Jurku. Valigurka lomila rukama a zapřísahala ho, aby jí pustil muže, že již víckrát pašovati nebude.

„Smilujte se nad malými chásnaty, pane portášu! Co si já, chudera včelěj počnu?“ tak naříkala.

Než Jurka byl k nářku hluchým a neúprosným.

U přístěnku vrzly dveře a na prahu stanula mladá dívka. Vodopád rusých vlasů jí splýval z ramen až po pás a z modrých očí kanuly slzy. Vrhla se před Jurku na kolena a bolestným hlasem zvolala:

„Jiříku, to je můj otec!“

„Verunko, ty jsi Valigurova dcera?“

„Jsem! Proto jsem ti zamlčela své jméno. Pro všechno, co je ti svatým, prosím tě, pusť našeho tatíčka na svobodu! Víím, že jsi šlechtný a že to učiníš! Jiříčku!“

V Jurkově srdci se rozpoutal hrozný boj. Před ním klečela dívka, jejíž bytost mu zaměstnávala mysl po celý den a budila touhu po setkání a na druhé straně kázala portášská čest a povinnost, aby této bytosti způsobil největší bolest. Viděl její uplakané oči, které visely na jeho rtech jako kapka májové rosy na rozkvetlé větvi. Viděl její rty, malinové a svůdné, ochotné políbity jeho nohy. Slyšel vzdechy, tryskající z hloubi láskou k němu zažehnutého srdce a ho vyzývající ke smilování. Cítil omamující kouzlo, jež sálalo z její pokorné bytosti, neodolatelně podmaňující jeho srdce.

Několik okamžiků stál tu nerozhodně, jsa zmítán různými city jako list ve vichřici.

Stiskl pevněji rukojeť svého obušku, jímž v poledne zabil zmiji. A v tom okamžiku se rozhodl. Vzpřimil hlavu a řekl nesmlouvavě:

„Jsem portášem, Verunko, a portášská čest a povinnost mi velí, abych konal svoji povinnost!“

Od Valigurovy chalupy vykročili do noci dva muži. První kráčel obávaný švec Valigura s rancem pašovaného tabáku na zádech a za ním mladý portáš Jiří Křenek, aby ho odevzdal úřadům k potrestání...

IX.

Nad Zašovou se probudil nový den. Šedá mlha, líně se válející nad stříbrným tokem rožnovské Bečvy, se rychle srážela v rosné krupěje a sedala do kalíšků a na stěbla polního kvítí a travin. Čistá a do růžova zbarvená obloha se jako klenba nádherného velechrámu pjala nad zašovským údolím a zelené hory se zdály býti mohutnými pilíři na nichž spočívala. Vzduch pronikavě voněl a mírný vánek roznášel tu vůni do dalekého okolí.

Polními pěšinami a také po vozových cestách se scházeli lidé k Zašové a kupili se před zašovskou školou. Byla neděle - den bez roboty - a proto kdo jen mohl, pospíchal k Zašové.

Zašovská škola vyhlížela dnes jako bohatá nevěsta. Ztrácela se úplně v zeleném věncoví a chvojí a jen šindelová střecha a šedý kamenný komín ji prozrazovaly, že nebývá tak vyparáděná vždycky.

Cestou od Meziříčí přes Hrádky přijelo několik kočárů. Z jednoho vystoupila paní hraběnka, z jiných panští úředníci a meziříčský děkan se svým kaplanem. Od Rožnova

přihřel kočár s farářem Ondřejem Josefem Gburem, tažený mladými bělouši. Kněží i s hraběnkou se po příjezdu odebrali do kláštera a úředníci do panské hospody.

Lidí kvapem přibývalo. Byli tu muži z Karlovic, Vsetína, Hranic a Hodslavic a zašovská náves se podobala rozkvetlé louce, jak hýřila barvami valašských krojů.

Okolo půl desáté hodiny vyšel z kostela průvod. V jeho čele kráčel v brokátovém pluvíálu rožnovský farář, za ním děkan s kaplanem a všichni zašovští trinitáři. Vážným krokem se ubírali ke škole.

V rectorově jizbě čekal na klekátku mladý novokněz v trinitářském hábitu. Byl to starší rectorův syn Baltazar, jenž v řadě obdržel jméno Rudolf. Po vysvěcení se vrátil z ciziny a dnes měl doma sloužit první mši svatou.

Otec rector i s paní rectorkou tu stáli ve svátečním valašském kroji a na jejich tvářích bylo patrné radostné vzrušení. Rector si hladil šedivou bradku a utahoval pod krkem modrou pentličku u košile a panímáma si utírala kapesníčkem vlhké oči.

Když vešli kněží do jizby, povstal páter Rudolf a mlčky je pozdravil. Rožnovský farář nato pronesl děkovnou řeč:

„Milý tatíčku a maměnko! Za dlouhou řadu svých kněžských let mám dnes poprvé příležitost, kdy mohu rodičům nového kněze jménem Církve za něj poděkovat. Vždyť váš syn je prvním mým farníkem, jenž se odvážil nastoupit křížovou cestu katolického kněze. Nežli však dospěl k dnešnímu dni, kdy poprvé přistoupí k tajemné Kalvarii obětího oltáře, musím jménem Církve, řádu a jeho jménem poděkovat vám, milí rodiče, za všechnu starost a péči, kterou jste mu od útlého mládí věnovali, za všechny modlitby a oběti, které jste za něj Pánu Bohu obětovali a hlavně za krásný příklad vzorného křesťanského života, kterým jste ho připravovali k svatému povolání. Za plat' vám to všechno dobrotivý Bůh nebeský a Panna Maria zašovská! Váš milý syn, jehož posvěcené ruce voní ještě svatým olejem, nastupuje dnes trnitou cestu pastýře nesmrtelných duší, životní cestu řeholního kněze. Na této cestě čeká ho mnoho překážek, mnoho zrádných prohlubní a strmých vrcholů. Těmito může projít jenom duše silná, nadšená pro věc Boží, duše, prahnoucí po spáse bližních, nelekající se obětí, duše, která má stále před sebou svůj věčný cíl. A váš syn chce být takovou duší! Aby se mu však na této cestě jistěji kráčelo, posilněte ho svým rodičovským požehnáním, které bude zárukou požehnání Božího!“

Novokněz poklekl a rodiče přistoupili k němu.

„Milý synu!“ rozechvělým hlasem promluvil rector. „Raduji se z toho, že tě Pán Bůh vyvolil a přijal do své služby. Zůstaň vždy věrný svému povolání a celý tvůj život buď jediným chvalozpěvem na dobrotu Boží! Rád ti dávám své požehnání a maměnka také...“

Více říci nemohl, neboť se mu pohnutím zlomil hlas.

Oblékli novokněži vzácnou rochetu a drahocennou štolu, dary to od paní hraběnky. Pan farář mu předal pluvíál a všichni se v průvodě odebrali do nového kostela.

Hudba hrála nábožnou píseň a lid, stojící před školou, se přidal k průvodu. Pro malou vzdálenost kostela od školy se nemohl průvod plně rozvinouti a když vešli kněží dovnitř, nastala u kostelních dveří veliká mačkanice. Kostel byl již od rána plný.

Po slavném zvání Ducha Svatého usedl novokněz do křesla na epištolní straně oltáře, ostatní kněží poblíž něho a z oratoře na protější straně se občas mihl perleťový vějíř paní hraběnky, dívající se na oltář.

Na kazatelnu vystoupil slavnostní kazatel páter ministr kláštera. Přečetl nedělní evangelium a kázal:

„Drazí v Kristu! Naše milá dědinka Zašová a s ní celá rožnovská farnost slaví dnes veliký svátek. Vidím na vašich tvářích radostné vzrušení, které se na ně rozlévá z vašeho nitra, vidím vaše planoucí oči, jež se s hrdostí upírají na mladého muže u hlavního oltáře. A máte spravedlivou příčinu k radosti! Z vašeho středu vyšel onen mladý muž, velebný pán Rudolf Vranečka, kněz řádu Nejsvětější Trojice. Vaše malá dřevěná škola chovala v sobě jeho kolébku, rodina chudého vesnického rectora mu byla prvním prostředím, v němž vzklíčilo vlité seménko víry a vykvetlo v nádherný květ kněžského povolání.

A co je, drazí v Kristu, katolický kněz?

Vladař, který sám nechce, nebo nemůže vyjednávat se sousedním, nebo kterýmkoli jiným vladařem, posílá k němu svého vyslance. Král, jenž hodlá na nějakou dobu opustití svoji říši, ustanovuje v ní místo sebe svého zástupce, aby jeho jménem spravoval říši, pokud se sám nevrátí. Jak vyslanec do cizí země, tak zástupce králův v domácí říši jsou vybaveni plnomocí, aby jménem svého panovníka mohli jednat tak, jak by jednal on sám. Co oni ustanoví, platí tak, jak by to ustanovil jejich pán.

Božský Spasitel, hodlaje opustití své království na zemi, ustanovil v něm svého zástupce, jemuž odevzdal nejvyšší moc, aby je spravoval a řídil. Výslovně mu řekl u Cesareje Filipovy: Cokoliv svážeš na zemi, bude svázáno i na nebi a co rozvážeš na zemi, bude rozvázáno i na nebi. Pas beránky mé, pas ovce mé! Apoštol Petr byl si této pravomoci vždy vědom a ve svém úřadě jí používal. On řídil apoštolský sněm v Jeruzalémě, on první přijal pohany do Církve. Po několikaletém pobytu v Antiochii odešel do hlavního města říše římské a odtud jako biskup řídil rostoucí říši svého Krále až do mučednické smrti r. 67. Jeho nástupce v úřadě římského biskupa byl vždy považován za nejvyššího správce království Kristova, jak o tom svědčí nejstarší církevní otcové a spisovatelé.

Ostatní apoštoly učinil taktéž svými vyslanci. Neposlal je do určitých zemí a říší, ale do celého světa. Vybavil je plnomocí, plnomocí kněžskou, soudní a učitelskou.

Večer před svým utrpením mezi tichými stěnami večeřadla proměnil podstatu chleba a vína v podstatu svého těla a krve při zachování vnějších způsob. Ustanovil tak obět' Nového Zákona, o níž tak nadšeně hovoří již prorok Malachiáš a k apoštolům pronesl věčně památná slova: „To čiňte na mou památku!“ a když po svém zmrtvýchvstání vešel ke svým apoštolům uzavřenými dveřmi, dechl na ně a řekl: „Komu odpustíte hříchy, tomu budou odpuštěny a komu je zadržíte, budou zadrženy!“ Ejhle, nepochopitelná pravomoc v oblasti svědomí! - Pán se naposledy rozhlíží po své rodné zemi z hory Olivové. Vševidoucím okem vidí celou Palestinu, sousední říše i zámořské krajiny. Vidí v nich žijící národy až do konce světa. Vidí jejich duchovní bídu a touhu po ztraceném ráji. A nyní upřel své božské oči na hlouček svých apoštolů, jejichž zraky visely na jeho rtech. Mistr a král otevírá ústa a pronáší poslední rozkaz: „Jděte a učte všechny národy!“ Hle, toť rozkaz, jenž stále zaznívá v dějinách lidstva! Žádný filosof, žádný zakladatel náboženství nepronesl tak velikého slova! Toto slovo mohl pronést pouze onen božský Veleučitel, jenž měl to prorocké vědomí, že jeho učení je vhodné pro všechny národy, že se stane počátkem nové kultury všech národů, které je přijmou.

Nesmírnou pravomocí vybavené apoštoly posílá Pán jako své vyslance, aby získali celý svět pod jeho královské žezlo. Jejich úřad bude trvati tak dlouho, pokud nebude jeden ovčinec a jeden pastýř.

Avšak tito vyslanci byli jen smrtelní lidé. Proto se museli postarati, aby úřad, jim svěřený, nezankl. Ustanovili své zástupce, biskupy, jejichž počet rozmnožili podle potřeby vzrůstající Církve. Tito zase odevzdali část nebo všechnu plnomo svým nástupcům. Toto nepřetržité předávání moci od dob apoštolských až do dnešního dne se nazývá apoštolská posloupnost a je výhradním majetkem Církve katolické. Jen katolický kněz je vybaven pověřovací listinou svého krále, opatřenou nezrušitelnou pečeti Kristova kněžství. Jen katolický kněz je pravým vyslancem Kristovým a jeho úřad potrvá až do konce světa.

A nyní se, draží v Kristu, podívejte do svého okolí! Do vašich vesnic a horských samot se vrkádají lidé, kteří vás zvou k pobožnostem a tvrdí o sobě, že oni jsou vyslanci Kristovými. Nuž, žádejte po nich pověřovací listinu! Zeptejte se jich, kde mají moc přinášeti Nejsvětější Oběť, kde mají moc odpouštět hříchy, kdo je pověřil učitelským úřadem! Dají vám snad odpověď, ale ta odpověď bude klamná, falešná, neboť pravdivé odpovědi vám dátí nemohou, poněvadž žádné pravomoci od Krista nemají. Jsou to svůdcové, placení nepřátelskou mocí, které záleží na tom, aby dostala naše země pod svoji vládu. Uposlechnete-li těchto svůdců, stanete se zrádci nejenom své víry, ale i svého mateřského jazyka, neboť opanováním našich zemí nepřátelskou mocí zanikne hlahol naší mluvy a vaše děti a vnukové budou mluvití jazykem vám nesrozumitelným!

S velikou pozorností naslouchal lid plamenným slovům kazatelovým a v mnohém kolísajícím srdci se oživila pevná víra v Syna Božího a větší úcta k jeho vyslancům - kněžím.

Po kázání oblékli novokněze do kněžských rouch a za slavnostních zvuků varhan a jiných hudebních nástrojů přistoupil páter Rudolf Vranečka poprvé k oltáři.

Na kůře zastupoval jeho otce meziříčský rector, který si přivedl i svůj chrámový sbor.

Blížilo se již k poledni, když po skončené primici vešel novokněz do sakristie. Současně s kněžímí vešel do sakristie muž se slzami v očích a poklekl před páterem ministrem.

„Co si přejete?“ otázal se ho kněz vlídně.

„Chci složit slavné vyznání víry!“

„A kdo jste?“

„Jsem Michut ze Stříteže. Chodil jsem už dlouho na pobožnosti k našemu fojtovi Dobšovi a jeho řeči mne nadobro odcizily katolické víře. Až dnes vaše kázání mně otevřelo oči. Poznal jsem, že fojt není žádným knězem, a proto není oprávněn vykládat Písmo.“

„Co vaše rodina?“

„Žena už dávno chodí na katechismus k otci Adolfovi, když mívá u Martinků křesťanské cvičení a děti chodí s ní. Jen já jsem byl tak umíněný a chodil jsem k fojtovi.“

„Míníte-li to vážně, přijďte sem před nešporami. Do Církve vás přijme velebný pán novokněz. Bude mít aspoň radostný počátek své kněžské činnosti.“

Michut poděkoval a odešel.

Zatím se kněží svlékli a pomalu se ubírali ke škole ke slavnostnímu obědu. Po obou stranách stály husté špalíry lidu a nadšeně zdravily nového kněze.

U vchodu do školy, kde se kupilo nejvíce lidí, stál v plné výzbroji mladý portášský desátník Jiří Křenek. Po chycení pověstného šverce Valigury prosil o přeložení na bystrickou stanicí a poručík Mikulašík rád vyhověl jeho prosbě. Vyžádal mu povýšení na desátníka.

Na dnešní slavný den si Jurka sám určil pořádkovou službu v Zašově a nyní čekal před školou na svého přítele z mládí, aby ho pozdravil. Přehlédl tlačící se zástup okolo a jeho oči se střetly s pomněnkovými duhovkami mladé, zdravím kypící dívky, stojící blízko něho. V tom okamžiku ho bodlo u srdce. Vzpomněl si na podobné oči zalité slzami, kterými na něho hleděla Verunka Valigurová, když zatýkal jejího otce.

Neznámá kráska již chvíli pozorovala mladého portáše. Když na ni Jurka pohlédl, sklopila víčka a sametové tváře jí polil růměncem.

„Pěkně ti to sluší!“ pomyslíl si Jurka a obrátil pozornost na přicházejícího novokněze.

„Pochválen buď Ježíš Kristus! Vítám vás, velebný otče, do rodného kraje a milého domova! K dnešnímu dni vám přeji hojnost milostí a síly pro celý život!“

„Ach, Jurko, ty šablo udatná!“ objal kněz dávného kamaráda. „Děkuji ti za blahopřání a také já tobě přeji, abys byl ve svém povolání spokojen a šťasten. Buď dnes mým milým hostem!“

Jurka přijal rád pozvání a doprovodil kněze do učírny, která dnes sloužila za jídelnu.

Po slavnostním odpoledním požehnání složil kající Michut ze Stříteže do rukou pátera Rudolfa slavné vyznání víry a obdržel od něho novokněžské požehnání. Byla to dojemná chvíle, když se odřikal Lutherova bludu a slíboval věrnost Kristu v Církvi katolické. Lidé slzeli pohnutím a v duchu opakovali s Michutem slavnostní přísahu.

Po tomto aktu udeřoval páter Rudolf své požehnání všem. Přítomní ze vzdálenějších vesnic se tlačili dopředu, aby se pak ještě za světla dostali domů.

Sváteční ruch v Zašově pomalu utíchal; ztrácel se s odcházejícími, kteří si odnášeli do svých domovů posilu a nadšení.

Také Jurka, ač byl zván ještě na večeri, opustil Zašovou ještě před soumrakem. Kráčel polní pěšinou k Bečvě mezi dozrávajícím obilím a v mysli prožíval uplynulý den. Jedna vzpomínka stíhala druhou, až se zastavily u pomněnkových očí před školou.

„Škoda, že to bylo právě v té chvíli!“ litoval. „Jinak bych si s tou sedmikráskou pohovořil...“

Pěšina se zatáčela vlevo a od zatáčky bylo vidětí až k lávce přes Bečvu. Od hustého křoví, roubícího říční břeh, viděl Jurka zřetelně se odrážeti běl valašských rukávců. Přidal do kroku. Nedaleko lávky dohonil dívku ve valašském kroji. Šla volným krokem se skloněnou hlavou v zadumání.

Ohlédla se, když uslyšela za sebou těžké kroky a hned jí rozkvetly rudé máky na hebkých lících. V náhlém zmatku se zastavila.

Jurkovi rychleji zabušilo srdce, když viděl před sebou tu, na niž právě mysílil.

„Kam jdeš, děvče?“ oslovil ji v rozpacích.

„Na Hradisko!“ odvětila tiše.

„Máš ještě kus cesty před sebou!“

„Však do večera dojdu! Půjdu chodníkem podle Bečvy a přes Bučiska.“

„A co děláš na Hradisku?“

„Jsem tam doma. Tatíček tam jsou panským správcem.“

„Ty jsi dcerou správce Cibulky?“

„Ano.“

„A jak ti říkají?“

„Maryška.“

„Maryška Cibulková,“ opakoval šeptem její jméno a hned nahlas dodal:

„Dovolíš-li, doprovodím tě, Maryško domů!“

„To byste si zašel kus cesty!“

„Proč? Vždyť nevíš, kam jdu...“

„Myslím, že domů, do Bystřic...“

„Ty mne znáš?“

„Viděla jsem vás dnes poprvé. Moje kamarádka Rozina Halamíčková z Rožnova vás zná a ta mi řekla, kdo jste.“

„A kde je ta tvoje kamarádka?“

„Nevím. Ztratila se mně při novokněžském požehnání. Hledala jsem ji po celé Zašově a tím jsem se opozdila. Myslím, že šla s Rožnovjany domů.“

Přešli lávku a Jurka se znovu nabídl, že ji doprovodí.

Nenamítala už ničeho, ba významným pohledem mu dala najevo, že jeho doprovod jí bude milým...

X.

Záříjové slunko jasně svítlo a opíralo se teplými paprsky do šedivých zdí opuštěného rožnovského hradu. Starý pamětník třináctého století seděl na strmém kopci a smutně pohlížel do lesklého koryta hučící Bečvy. Jako by vzpomínal na staré časy, kdy ještě nepoutaly Bečvu pevné břehy a okolní hory byly porostlé divokými pralesy.

Olomoucký biskup Bruno, jenž založil městečko Rožnov, vystavěl také tento hrad, aby byl útočištěm rožnovských osadníků při nenadálém tatarském vpádu. A od těch dob tam stál a zadumaně pozoroval, jak staletí mění tvář valašského kraje, aniž mohl splnit svůj úkol. Za jeho trvání Tataři na Valašsko nevpadli.

V jeho zdech se časem usadili loupežní lapkové, a proto bylo z císařského nařízení strženo r. 1539 jeho opevnění. Až do r. 1650 se tam konávaly roční posudky a od té doby byl hrad ponechán svému osudu. Zahlodal se do něj zub času. Střechy po částech snesl vítr pod valy, prohnílé stropy se zřítily, takže nyní čnely k nebi jen holé zdi.

Na malém nádvoří vyrostly po letech mohutné buky a svými dlouhými zelenými větvemi příkrývaly nahotu pustých zřícenin.

Za dne tu bývalo pusté a mrtvé ticho. Až teprve v noci se oživily ponuré hradní zdi. Z temných úkrytů vylétaly sovy na noční lov a protivným houkáním budily v okolí hradu strach.

Na jižním svahu pod hradem stál dřevěný panský dvůr, od něhož se rozbíhaly rozlehlé louky a pastviny pro panský dobytek a ovce.

Správce dvora Michal Cibulka se rozčileně procházel prostrannou jizbou. Jeho žena a dcera Maryška s napětím čekaly, kdy vysloví příčinu svého nepokoje. Správce se

zastavil u okna a hleděl do sluncem ozářeného kraje. Chtěl tak uklidnit pobouřenou mysl. Po chvíli se obrátil k Maryšce a promluvil přísným hlasem:

„Dověděl jsem se, že se scházíš se synem bystřického fojta. Je to pravda?“

Maryška prosebně pohlédla na matku a tiše odvětila:

„Je, tatíčku!“

„Jak dlouho se už scházíte?“

„Od zašovské primice. Tehdy mne poprvé doprovodil domů,“ přiznala se pravdivě. Správce se rozkročil uprostřed světnice.

„Abys věděla - dnešním dnem přestanou všechny schůzky s Křenkem! Mám pro tebe jiného ženicha!“

„Snad ne toho plešatého Bakerta?“ vmísila se do řeči matka.

„Ano, právě toho! Požádal mne o Maryšku, když tu dělal poslední visitu. Chce si ji vzít za ženu.“

„Muži, kam jsi dal rozum? Direktor chce každé hezké děvče, které uvidí. Proč se už dávno neoženil? Běda děvčeti, které mu upadne do rukou!“

„Direktor není tak špatný, jak se o něm vykládá. Mně aspoň o Maryšku říkal vážně. Když si ji vezme, bude Maryška paní direktorovou a bude mít blahý život!“

„Anebo bude proklínána všemi Valachy jako on! Což nevíš, jak nelidsky zachází s poddanými?“

„Na rebelanty musí být přísnost, jinak by dědinští chlapi poroucheli i milostivé vrchnosti!“

„A ty jsi Maryšku direktorovi slíbil?“

„Tak trochu. Odkázal jsem ho na ni, aby se s ní domluvil. Čekám ho dnes, že sem přijede. Chovejte se k němu uctivě a ty, Maryško, se tuze nezdráhej!“

„Ach, Bože dobrý!“ zaúpěla Maryška a vrhla se matce do náruče. Pak se vzchopila a řekla pevně otci:

„Tatíčku, direktorovou milenkou nikdy nebudu! Raději skočím pod splav, než bych se dala zneuctit nenáviděným a zvrhlým mužem! Ve všem jsem vás poslechla, ale toho po mně nežádejte!“

„A já ti zase povídám, že Křenek tvým mužem nebude nikdy! i kdyby direktor od tebe upustil, Křenek tě nedostane!“

„Proč? Co máte, tatíčku, proti Jurkovi?“

„Proti jeho osobě nic, ale nelíbí se mi, protože je portášem!“

„Ale muži!“ ozvala se správcová. „Vždyť jsou portáši našimi ochránci a víš dobře, že jsou k té službě vybíráni jenom ti nejschopnější. A Jurka dosáhl po krátké době hodnosti desátníka. Odvážnějšího portáše není snad v celém sboru!“

„Právě proto! Portášská služba je těžká a nebezpečná. A zvláště v poslední době, kdy jsme opět znepokojováni Šandorovou tlupou, jsou portáši ve stálém nebezpečí.“

„Matičko zašovská, chraň mého Jurku!“ zašeptala Maryška a prosebně pohlédla na obraz Panny Marie.

Z nádvoří sem dolehlo ržání panských koní.

„Direktor je už tady!“ zvolal správce a vyběhl přivítat vzácného hosta.

„Chovej se k němu slušně. Direktor je mocný pán, aby se nám nějak nemstil!“ napomenula správcová dceru.

Maryška si jen zhluboka povzdychla. Přesto však nemohla aspoň v oku utajit hlubokou nenávisť vůči direktorovi, jenž právě vcházel s otcem do jizby.

Panský direktor Ondřej Antonín Bakert byl nejnenáviděnější osobou na meziříčském panství v době, kdy za nezletilé dědice Žerotínovy spravovali panství jejich poručníci. Byla to krušná doba pro Valachy, kteří úpěli pod járem roboty a nevolnictví. Tisíce kleteb sypalo se denně na hlavy těch ukrutníků, kteří nemilosrdně vysávali životní mízu poddaných. A zvláště Bakert byl proklet nesčíslněkrát. Kromě jiných hrubostí nejvíce bouřil citlivou mysl Valachů při povolování sňatků. Chtěl-li se poddaný ženiti, musel se i s nevěstou dostavití do zámecké kanceláře a prositi o povolení. Běda však, byla-li nevěsta hezká! Tu si ji direktor ponechal u sebe až do příštího rána, kdy dal teprve povolení. Hněv a nenávisť lidu se proti němu stupňovala až ke zjevným rebeliím, které však vždy skončily pro Valachy smutně.

Tento člověk přišel nyní do rodiny Cibulkovy, aby tu uchvátil a zničil bílý květ Maryščina nevinného srdce!

Pocit hlubokého odporu provanul Maryščiným nitrem při pohledu na vyžilého muže s tenkýma nohama a blýskavou pleší na šišaté hlavě. Hleděl na ni chtivýma očima, nepokojně mrkajícímá mezi zarudlými víčky.

Správce Cibulka nabídl direktorovi místo.

„Dobře, děkuji!“ ukláněl se Bakert správci a jeho ženě. „Nejdříve se musím přivítat se slečnou Maryškou!“ řekl rozmazleně a chtěl ji štípnouti do brady.

Vztáhla na obranu obě ruce a řekla odhodlaně:

„Posad'te se, pane direktore! Chcete-li se se mnou bavit, tak jenom přes stůl! Na sebe si sáhnout nedám!“

„Ale, ale!“ divil se na oko. „Však až poznáš moji lásku, tak se ke mně přitulíš!“ a s úsměvem usedl.

Maryšce se chtělo s chutí odplivnouti, ale přísný pohled otcův ji zdržel.

Cibulková nabídla direktorovi pecen chleba s horkou klobásou a mžikla na Maryšku, aby přinesla pivo.

Direktor jedl. Ale více než chléb s klobásou hltal očima v nadnou postavu Maryščinu. Zaváděl řeč na to i ono a nutil Maryšku svými otázkami, aby mu odpovídala.

Odpovídala zdvořile, avšak chladně a krátce.

Když konečně viděl, že u ní nedocílí, čeho by si přál, vstal a chystal se k odchodu.

„Přijdu zase v sobotu večer!“ sliboval při loučení Maryšce. „Byla jsi ke mně tuze chladná! Či máš už svého milovníka?“

„Má ráda mladého fojta z Bystřice!“ prozradil správce na Maryšku.

„Toho portáše?“

„Ano! Mám Jurku ráda a on mne také!“ odyštila Maryška rozhodně.

„Marie, nezapomeň, že já dávám povolení k svatbě!“ řekl výhrudně.

„Fojtům dává povolení sama paní hraběnka a u té je Jurka i jeho otec ve vážnosti.“

„No, uvidíme! V sobotu večer přijedu zase!“

„Tvoje chování direktora podráždilo!“ vyčítal správce Maryšce, když odprovozdil direktora ke kočáru. „Kdybys byla rozumnější, mohli bychom se již brzy stěhovati z této samoty do meziříčského zámku.“

„Raději půjdu do tureckého otroctví, než do takové mučírny! V Turecku by se mně hůře nevedlo.“

„Inu, když není roků, není ani rozumu!“ zabručel správce a vyšel ven, koje se nadějí, že v sobotu bude dcera přístupnější.

Když dojel Bakert do Meziříčí, čekalo na něho překvapení. Na zámeckém nádvoří stáli dva portáši a hlídali čtyři spoutané loupežníky, které chytili u Jarcovské skály. Byl to známý vůdce Šandor, jenž utekl vojákům při dopravě ze Vsetína do Uher a který se s novou tlupou vrátil na Moravu.

„Zavřete je zatím pod sýpku! Dnes se už s nimi mazat nebudu!“ řekl mrzutě.

Portáši odvedli zločince do vězení pod krásenskou sýpku a více se o ně nestarali.

Bakert už nešel do kanceláře. Zamkl se ve svých pokojích a bez večere ulehl. Myslel stále na Maryšku. Viděl její pohrdavý pohled, kterým ho měřila, když byl u nich. A pak ta její odměřenost! Slíboval jí pomstu a přemýšlel, jakým způsobem ji provést. Dlouho mu nic vhodného nenapadlo. Jeho nízká a v neřestech se plazící duše byla schopna každé špatnosti. Nedbal na lidská práva druhých, neviděl v nich bytosti, stvořené k obrazu Božímu. Bakert pokládal člověka jen za nástroj k ukojení své krutosti a vášně. Byl zvyklý viděti před sebou jen ohnuté hřbety podřízených úředníků a poddaných Valachů, s nimiž nakládal podle svých rozmarů.

Až teprve dnes se setkal se zjevným odporem, ba pohrdáním. A to bez trestu nechat nemůže! Zkrotit ji musí za každou cenu! Ale jak?

Po dlouhém přemýšlení se hlasitě zasmál. Plán, na kterém se ustanovil, zdál se mu nejvhodnějším.

Ráno si zavolal drába.

„Půjdeš na Hradisko a řekneš správcovi, že ve čtvrtek on i všichni chlapi ze dvora pojedou do Jičína pro kořalku a hned ji rozvezou po dědinách!“

Dráb přikývl a pustil se k Rožnovu.

V sobotu ráno poručil direktor, aby mu byli předvedeni chycení lupiči.

Stanul před ním, jektajíce zuby.

„Vy tři odstupte! Vezmu na výslech nejdříve Šandora!“

Drábi odvedli tři Šandorovy druhy.

„Ty jsi Šandor, kterého chytil v Zašové syn bystrického fojta?“

„Jsem!“ přiznal se tázaný.

„Ten mladý fojt je nyní portásem a chodí za dcerou správce Cibulky na Hradisko. Tuze hezké děvče! Dnes večer půjdeš na Hradisko a to děvče mě přivedeš sem. Pustím tě za to na svobodu i s kamarády. Ale běda ti, jestli neuděláš, co ti prikazuji! Při nejbližším dopadení tě sám vlastnoručně pověším! Znáš dvůr na Hradisku?“

„Znám! Všecko udělám podle přání milostivého pána a do rána bude Cibulkova dcera v této jizbě!“

„Bát se tam nemusíte! Poslal jsem všechny chlapy z Hradiska do Jičína. Vráti se až dnes v noci. Běžte!“

Těžko bylo Šandorovi uvěřit direktorově řeči. Až teprve, když sňali drábi z jeho rukou těžká pouta a též jeho společníkům, přesvědčil se, že direktor mluvil vážně.

Svoboda! To bylo něco pro Šandora! a potom! Unese milenku svému úhlavnímu nepříteli a ukojí tak žhavou touhu po pomstě!

XI.

Direktorův rozkaz, vyřízený drábem, přinutil správce Cibulku k zamyšlení. Nařízený úkol si vyžádá nejméně tři dnů, takže se dříve nevráží domů až někdy v sobotu v noci. A přece slíbil direktor v sobotu návštěvu!

„V tom něco vězí!“ řekl své ženě. „Než přece musím poslechnout a vás tu zůstatv samotny. Pán Bůh vás tu bude opatrovat!“

Ve čtvrtek ještě za tmy vyjela řada povozů přes Rožnov k Frenštátu.

Po jejich odjezdu bylo Maryšce nevýslovně smutno. Ve dvoře zůstaly jen ženy a malí pasáci. Muži odjeli všichni; dvůr zůstal bez jejich ochrany.

Maryška pracovala zamlkle a čím více se blížila sobota, tím více vzrůstala její tíseň.

Vzpomínala na Jurku.

„Kdybych s ním mohla mluvit, nebo mu aspoň vzkázat, v jakém se nalézám postavení!“ zatoužila.

Svěřila se s tím matce.

„Však sběhni do Rožnova a vkaž mu po někom! Snad tam někdo z Bystřice bude...“ schválila její úmysl správcová.

Maryška poslechla. V sobotu ráno sběhla do městečka, aby vyhledala někoho z Bystřice, po němž by vzkázala Jurkovi své přání. A měla štěstí! První žena, kterou na rynku potkala, byla Trčková, která bydlela nedaleko fojtství. Ochotně slíbila, že vzkaz vyřídí.

S patrným ulehčením pospíchala Maryška domů, vědouc, že Jurka přijde.

Slunce již stálo nad západem a Bakert nepřijížděl. Již se těšila, že si to rozmyslel a vůbec nepřijede, když právě zahrčel na nádvoří kočár, z něhož se vyšinul direktor.

„Svatá Panno zašovská, ochraň mne před tím ďáblem! Nedopusť, aby zničil ve mně to, co je ti zvláště milým! Zachovej mne bez úhony na duši i na těle!“ modlila se, když ho viděla přicházeti.

Direktor si počínal dnes u Cibulků mnohem směleji. Posadil se bez nabídky a uchopiv Maryšku za ruku, chtěl ji přitáhnouti k sobě.

Vytrhla se mu a rozhodným posunkem mu dala najevo, že si nepřeje takových důvěrností.

Než její odmítavost nezmátla opelichaného zástěrkáře jenž se na oko stavěl klidným a hovořil o všedních věcech, sleduje dravčím okem každý její pohyb.

Zatím se venku setmělo.

„Půjdu zažehnout louč!“ řekla správcová a odešla do kuchyně.

Této chvíli využil direktor a přiskočil k Maryšce.

„Nebud' hloupá a dej mi hubičku! Udělám^{te} za to paní direktorovou!“ šeptal jí do tváře a vycenil na ni své řídké zažloutlé zuby.

Maryška se v té chvíli nedovedla opanovati. Po celou dobu jeho návštěvy mučilo ji každé jeho slovo a nyní taková neslýchaná drzost přivedla ji z rovnováhy. Odstoupila na krok od něho a její ruka opsala vodorovný oblouk a zastavila se s hlasitým plesknutím na jeho napudrované tváři.

Po této pohaně direktor strašlivě zaklel. Zaslepen vášní, chtěl se vrhnouti na bezbrannou dívku, aby ji na místě potrestal za takovou opovázlivost. Než v tom vešla

správcová s rozžatou loučí do jizby. Bakert se v mžiku ovládl a stavěl se, jako by se nic nepřihodilo.

„Zdá se mi, že někdo tluče na vrata. Podívej se tam, Maryško!“ řekla správcová, když zasazovala louč na stojan.

A skutečně! Na dvoře se rozštěkali panští chrti, které musel správce chovat k lovům, a divoce se vzpínali, div že nepřetrhli řetězy.

„To bude Jurka!“ řekla si radostně Maryška a spěchala otevřít vrata. Odstrčila pevnou závoru a chystala se uvítati Jurku.

Leč před vraty nikdo nestál.

Maryška vykročila nebojácně ze dvora a rozhlédla se kolem. Domnívala se, že s ní Jurka žertuje a někde se schoval.

„Nedělej hlouposti a ukaž se!“ chtěla zvolati, ale nemohla. Cizí drsná a studená ruka jí sáhla na hrdlo.

„Jurko!“ zvolala vši silou. Další volání o pomoc jí zadržela škrtící ruka.

Ze tmy se vynořily další tři postavy a než se Maryška vzpamatovala, měla v ústech roubík a ruce svázaný.

„Svatá Panno Maria zašovská, pomoc mi!“ zaúpěla v duchu, když klopýtla o kámen na hrbolaté cestě ke hradu, kam ji zločinci násilím vlekli.

Po odchodu Maryšky neměl již Bakert v jizbě stání. A když se nevracela a chrti stále divoce štěkali, tušil dobře, že je Maryška již v Šandorových rukou.

„Ona se přede mnou schovala!“ předstíral zklamání, ačkoliv se v nitru velmi radoval. Rychle se odporučil a vyšed na dvůr, zapískl na pišťalku.

Od chlévů, kde právě ženy dojily, se vyšoural direktorův kočí a zapřáhnuv do kočáru, vyjel se svým pánem ze dvora.

Když vyřizovala Trčková vzkaz na bystřickém fojtství, byl Jurka právě v horním mlýně. Proto poslal fojt děvečku pro něho.

„Muselo se tam stát něco vážného, když pro mne vzkazuje. Slíbil jsem jí přece návštěvu až zítra,“ uvažoval cestou k fojtství.

„Běž tam a pozdravuj od nás Cibulkovy!“ vyběhl ho otec. Znal dobře Cibulkovu rodinu a Maryška byla nevěstou podle jeho přání. Proto nebránil Jurkově známosti, ba naopak se z ní těšil.

S první hvězdičkou na nebi vyšel i Jurka z domu. Byl v plné portášské výzbroji, neboť tušil, že bude třeba jeho zásahu. Jako srnec se přehoupl přes kopec Hlaváčky a když pospíchal přes „Uhliska“ na „Lán“, notoval si veselou písničkou:

Hopsa, Hanko, srdce moje,
až já umřu, všecko tvoje,
nohavice, župica
i baraní čepica.

Na kopci Kozáku nedaleko Hradiska se zastavil. Jemným sluchem zachytil zuřivý štěkot panských chrtů.

„Kdo tam je?“ položil si otázku, neboť chrti neštěkali bez příčiny.

„Jurko!“ zaslechl srdcelomné volání svého jména.

„Maryška je v nebezpečí a volá mne!“

Jurka teď nešel, ale přímo skákal přes rozsáhlé pastviny přímo ke dvoru. A když byl již u chlévů, zaslechl odjížděti panský kočár. Nevšímal si jej a vběhl otevřenými vraty přímo do nádvoří.

U dveří do obytné budovy stála Cibulková jako solný sloup.

„Kde je Maryška?“ vzkřikl na ni místo pozdravu.

Všecka zmatena náhlým odchodem direktorovým a ještě náhlejším příchodem Jurkovým, nemohla ze sebe vypravit ani slova.

„Kde je Maryška?“ opakoval ještě důrazněji svoji otázku.

„Nevím, co se s ní stalo!“ zvolala poděšeně.

„Zaslechl jsem, jak před chvílí volala moje jméno. Kdo zde byl?“

„Direktor Bakert, však právě odjel.“

„A co tu chtěl?“

„Přijel za Maryškou. Stále ji obtěžoval a když někdo zabušil na vrata, šla otevřít a více se nevrátila. Nato direktor spěšně odjel a více nevím!“

„Byl zde již vícekrát ten ďábel?“

„V úterý a ohlásil se na dnešek. Všecky muže ze dvora poslal s povozy do Jičina, a proto ti Maryška vzkázala.“

Jurka již déle neposlouchal. Chvatnými kroky zmizel za vrata a zastavil se. Bylo mu jasné, že Maryška byla unesena, ale nevěděl, kolik je únosců.

„Portáš se neptá, kolik je nepřátel, ale kde jsou! Jdí do hradu!“ šeptal mu vnitřní hlas.

Poslechl ho. Tiše jako stín se vplížil do hradního nádvoří a skryl se za mohutným bukovým kmenem, který tam rostl již sto let. Pozorně naslouchal, uslyší-li nějaký zvuk.

Nečekal dlouho. Za zdí, nad níž rozpínal starý buk své dlouhé větve, ozýval se tlumený hovor. Zároveň zavadil o Jurkův nos štiplavý zápach kouře.

„Jsou zde!“ zašeptal radostně.

V mžiku se vyšplhal po bukovém kmeni a stanul na silné větvi, odkud snadno přehlédl jednotlivé hradní místnosti. Šlo to pohodlně, neboť stropy v jizbách byly už dávno prolomeny, takže z buku mohl nahlédnouti do všech místností a koutů.

Jurka viděl dole pod sebou vesele plápolati oheň, kolem něhož seděli čtyři chlapi. Marně napínal zrak, aby uviděl Maryšku, neboť v pozorování mu bránil kouř, vycházející z ohně. Slyšel jen její bolestné vzdechy.

Po chvíli jeden ze zlosynů povstal, aby přiložil na oheň. Rudá záře oblila jeho obličej a Jurka poznal svého starého známého - Šandora! Zároveň se osvětlil i tmavý kout, kam předtím padal stín Šandorova těla. Jurka se zaradoval. V koutě na balvanu seděla Maryška. Ruce měla svázané a úcta upaná. Z očí jí řinuly do klína slzy.

Jak rád by na ni zavolal, aby ji potěšil! Než portášská rozvaha mu kázala, aby vyslechl hovor únosců.

Šandor se zase posadil na kámen k ohni a chechtavým hlasem pravil:

„Direktor se domnívá, že mu přivedeme panenku jen tak zadarmo, za pouhou svobodu! Oh ne! Nejdříve vymámíme na Cibulkovi výkupné a pak ji teprve dodáme do zámku. Až si s ní direktor pohraje, stejně ji pošle zpět tátovi na krk.“

„Tož direktor vás najal?!“ sykl naslouchající Jurka a zařal pěst.

„Až uslyšíme přijeti povozy do dvora, půjdeš, Andrej, k Cibulkovi a požádaš ho o padesát zlatých za Maryšku. Až je vyplatí, pak ji teprve odvedeme do Mezirčí!“ mluvil dále Šandor.

„A jenom tak?“

„To víš, že si s ní pohrajeme!“ usklíbl se Šandor a chtivě pohlédl do kouta, kde se chvěla Maryška strachem a úzkostí.

Šandorova slova přivedla Jurkovu krev do varu. Nedovedl se více opanovati.

„Dáblové!“ vzkřikl mohutným hlasem a seskočil z větve. Levou nohou dopadl na Šandorovu hlavu a pravou doprostřed ohně. Sloup žhavých jisker se vznesl vzhůru a pohasl v koruně starého buku.

Neenadály Jurkův skok zbojníky omráčil. Leknutím byli jako bez sebe. A nežli se vzpamatovali, poutal je již k sobě portášský provaz. Šandora nepotřeboval svazovati. Ten ležel mrtev se zlomeným vazem.

Zatímco poutal Jurka zločince, rozhořel se oheň jasným plamenem. Jurka uvolnil nyní Maryšce ústa a rozřízl pouta.

„Jurko! Můj drahý Jurko!“ zvolala v radostném pláči a krajně vysílená klesla do jeho náruče.

„Neublížili ti?“ zeptal se vroucně.

„Ne. Jen ruce mi zatrnuly od provazů.“

„Díky Bohu! Dobře, žeš pro mě vzkázala. Jinak bych tě navždy ztratil!“

„Panna Maria zašovská mne ochránila! Poděkujme jí spolu!“

„Ano. Půjdem zítřka do Zašové!“ svolil ochotně.

Na mužné hrudi Jurkově načerpała Maryška nových sil. Sestupovala bez podpory po neschůdné cestě a Jurka hnal před sebou tři lupiče.

Ve dvoře už vládl nepopsatelný zmatek. Ženské pobíhaly po nádvoří a hlasitě nařikaly. Chrti vyli a krávy ve chlévech žalostně bučely.

Správce Cibulka byl již také doma. Pospíchal ze světa v neblahé předtuše a již u rožnovského pivovaru zaslechl nezvyklý štěkot psů. Přidal do kroku a z kopečka Pálkovně uviděl z hradu lítati jiskry.

Dal se do šíleného běhu. Zpocen a udýchán se přihnul domů. Zdrčená žena mu krátce vyložila, co se stalo a po jejím sdělení se zdálo, že se správce pomine rozumem. Běhal zmateně po jizbě a neustále volal Maryšku.

„Už jsme zde!“ zvolal Jurka, přiváděje rodičům dceru.

Správce hleděl na oba jako na přízrak.

„Přivádím vám Maryšku!“ pravil Jurka, když pozoroval, že správce nevěří svým očím. „Nalezl jsem ji na hradě ve vzácné společnosti!“

„Tatíčku! Direktor si najal čtyři zbojníky, aby mne unesli a dopravili do jeho bytu!“

„Direktor Bakert?“

„Ano!“ přisvědčil vážně Jurka. „Měla být několik dní jeho milostnicí a pak ji chtěl vám poslat zpět!“

„Ten ničema! Ten ďábel! a mně namlouval, že chce Maryšku za ženu! Ó, že jsem kdy uvěřil zhýralému cizákovi!“

„Žes přišel konečně k rozumu!“ ozvala se nyní správcová. „Kdyby nebylo portáše Jurky, byla by naše dcera nejnešťastnějším tvorem na světě!“

„Jurko!“ řekl pohnutě správce. „Vím, že se máte s Maryškou rádi. Když jsem se to dověděl, nebylo mně to po chuti. Nechtěl jsem dáti dceru portášovi, poněvadž portášská služba je životu nebezpečná. Chtěl jsem své jediné dítě dobře zaopatřit, aby mělo lepší život, a proto jsem uvěřil ničemnému direktorovi, že to s ní myslí vážně. Teď jsem však poznal jeho mravní zchátralost a tvoji udatnost, a proto neváhám ani na okamžik, abych svolil k vašemu sňatku. Chceš-li, přijď už zítra s rodiči, abychom se domluvili o svatbě.“

„Pán Bůh vám zaplať, tatíčku!“ zvolala v radostných slzách Maryška a vděčně políbila otci ruku.

„Tak vidíte, děti! Jsem sice panským služebníkem, ale v srdci jsem věrným Valachem. Svůj poklesek s direktorem budu oplakávat po celý život. Mám radost z tebe, Maryško, že jsi dobře volila. Budeš mít muže vzácné povahy a hluboké víry, který s láskou k Bohu spojuje láskou k Valašsku, jeho řeči a kroji. Važ si ho a všemožně podporuj v jeho dobrých činech a záměrech!“

Nyní se shýbl i Jurka a na správceovu ruku se skulila mužná slza z vděčného oka...

XII.

Sotva se r. 1740 rozžehnal císař Karel VI. se světem a na rakouský trůn dosedla jeho mladiství dcera Marie Teresie, porušil pruský král Fridrich daný slib Karlovi a napadl nezkušenou panovnici. Vtrhl s velkým vojskem do Slezska. Císařovna vidouc, že se neubrání, postoupila mu Slezsko, ponechajíc si jenom malý kousek okolo Opavy a Těšína. Nejúrodnější a nejbohatší část země připojil Fridrich ke svému území a ještě neměl dosti! Jeho žoldnéři činili vpády do Čech a na Moravu.

Císařovna verbovala vojsko, které by čelilo nájezdům chtivého souseda. Poslal výzvu i moravským Valachům. Věděl, že ve východním koutě Moravy žije lid, který již tolikrát osvědčil věrnost svému panovníkovi, lid, na jehož oddanost mohla spoléhati.

Císařští verbíři procházeli krajem a zveličovali sliby panovnice. Než velkého úspěchu tentokrát nesklidili. Bylo zřejmo, že zde působí podvrtné živly a že Fridrich nebojuje jenom mečem, ale ještě horní zbraní - propagandou.

Luterán, odchovaný Voltairem, řídil se heslem: „Či panství, toho i náboženství!“ které před Bílou horou razili protestantští stavové, počali v dobytých zemích horlivě šířit Lutherovo učení. Navázal styky se zbytky moravských luteránů. Těšín se stal místem, odkud vycházeli predikanti na Moravu a rozdmýchávali oheň vzdoru a odporu proti císařskému dvoru a moravští luteráni si tajně docházeli do Těšína pro duchovní podporu a útěchu.

Fridrichem slibovaná náboženská svoboda byla svůdným lákadlem, jež mu mělo připravit schůdnější cestu do českých zemí. Proto se velmi staral, aby v nich měl co nejvíce přívrženců, kteří by ho s radostí uvítali. Vydával pro ně v Prusku české knihy - bible a kancionálky - a na predikanty nešetřil peněz. Při tom stále harašil zbraněmi na rakouských hranicích.

Do těchto pohnutých dob zapadla i Jurkova svatba. Válečné nepokoje a vnitřní rebelie nedovolily, aby se svatba konala v plné parádě tak, jak se slušelo na dědice bystrického fojtství a oblíbeného portáše, jehož věhlas se šířil po celé Moravě.

Jen za přítomnosti svědků, jimiž byli otcové snoubenců, fojt Jiří Křenek a Michal Cibulka, požehnal dne 9. ledna 1742 rožnovský farář Ondřej Josef Gbur jejich sňatku.

Jurka, nemající ani jedenadvacet let a Maryška, které do sedmnácti scházelo čtvrt roku, vyšli šťastni z chrámu a dívali se s odvahou do budoucnosti.

Za několik dní po svatbě se přestěhovala Maryška k Jurkovi. Světnice s kuchyňkou po fojtových rodičích byly prázdné a zatím stačily pro novomanžely.

„Prosím vás, maměnko, porad'te mně!“ prosívala Maryška fojtku, když si nebyla jista, dělá-li něco správně.

A fojtko poradila. Ne pánovitě, ale mateřsky, kamarádsky. Tím sílilo mezi nimi pouto upřímnosti a lásky, takže ani vlastní dceru nemohla mítí raději.

Do šťastné idylky rodinného života zaskřípla zvenčí politická událost. Oddíl Fridrichových žoldnéřů vpadl na Moravu. Vyrázil od Opavy a táhl přes Fulnek do „Moravské brány“. Císařští verbíři sháněli obranu. Z Vídně přišla výzva i k portášům a lajtnant Mikulaščík ji oběžníkem rozeslal na všechny stanice.

Jurka si právě čistil zbraň, když přiběhl kurýr s touto zprávou.

„Císařovna volá, musím jít!“

Darmo ho Maryška prosila, aby místo sebe poslal jiného, aby se nevydával v nebezpečí.

„Koho mám poslat? Jsem ve sboru nejmladší, ostatní portáši jsou všichni otcové rodin.“

Maryška se silně zapýřila.

„Snad ne?“ pochopil Jurka a pohládl ji.

„Ano, budeš tatíčkem!“

„Kdy to čekáš?“

„Až po Vánocích.“

„Do té doby budu z vojny doma!“

„Anebo tam zahyneš!“ namítla v slzách.

„Děj se vůle Boží! Bude-li to chlapec, dej mu jméno Jiří, kdybych snad nebyl ještě doma. Děvče si pojmenuj, jak chceš.“

Bylo stanoveno, aby se portáši shromáždili v Hradišti a odtud podnikli výpravu proti Prusům.

Na vsetínském panství císařští verbíři mnoho nepořídili. Jen několik starších mužů se sešlo na Vsetíně, aby se pak v Meziříčí přidali k dobrovolcům z Rožnovska. Tam to bylo mnohem lepší. Jen z Bystřice se kromě portášů přihlásilo dvaatřicet mužů a když se sešli na rožnovském rynku ze všech horních dědin, vypadalo náměstí jako mraveniště.

S ranci jídla na zádech, v rukou ručnice, vidle, cepy a kosy, tak se vydali pod vedením rožnovského purkmistra Martina Michny směrem k Meziříčí. Cestou se k nim přidávaly větší i menší hloučky a když vyrazili z Meziříčí k Hranicím, byl to již zástup, který již zdaleka naháněl strach.

Michna vedl své bojovníky po pruských stopách. Byly zřetelné, neboť Prušáci zanechávali po sobě žalostné památky... Prázdné krmníky a chlévy svědčily o jejich dobré chuti a doutnajícím spáleniště jasně ukazovala směr, jímž se ubírali. Letní vedro a prach polních cest ztěžovaly chůzi a starší bojovníci zůstávali pozadu. Michna a jeho podvelitelé jim dodávali odvahy.

Tak dorazili přes Přerov až ke Kroměříži.

Na břehu Moravy si odpočinuli. V řece se umyli a vyprali propocené prádlo. Hned se jim volněji dýchal!

Přišli vyzvědači a hlásili, že se Prušáci ubytovali v Napajedlech. Hodlají se tam zdržeti několik dnů.

„Jen ať se tam nezdrží na věky! Musíme navázat spojení s portáši, kteří se scházejí v Hradišti!“ řekl Michna a svolal své podvelitele. Dva z nich poslal naproti portášům a sdělil jim válečný plán.

„Portášům dáme na starost levý břeh Moravy a okolí Napajedel stranou k Hradišti. My obsadíme les a vesnici z východu a severu. Od západu je řeka a do té je poženeme!“

Znal dobře Napajedla i jejich okolí. Jezdával tam na trhy s plátnem.

Na Mariánském náměstí se scházeli portáši ze všech stanic. Byly rozloženy podél uherských hranic od Strážnice až po Těšín. Proto bylo voleno Hradiště za místo srazu, aby neměli někteří tuze daleko.

„Čekající portáši si se zájmem prohlíželi barokové sousoší, k němuž byl základní kámen položen 7. září 1718. Dne 17. června 1721 byla posvěcena socha Panny Marie a 23. srpna ostatní sochy. Krásné toto sousoší bylo 20. listopadu posvěceno slavnostně.“

V rohu náměstí, kde začínala dlouhá Františkánská ulice, vypínala se do výše klášterní věž, rozhlížející se po náměstí a pravidelné kvadratuře františkánského kláštera, jenž tu stál od r. 1490, kdy současně s ním byl postaven i gotický kostel Zvěstování Panny Marie.

Ze všech stran dřevěnými domy obklopené náměstí tvořilo obdélník, na němž se odbývaly trhy a různé slavnosti.

Portášů se kupilo okolo sochy již asi třicet. Netrpělivě čekali svého lajtnanta Jiřího Mikulaštika z Jasené, aby pod jeho velením zasáhli, kde bude třeba. Také jim došla zpráva, že se Prušáci usadili v Napajedlech. Hořeli dychtivostí, aby se utkali s nepřítelem. Bez svého poručíka však nechtěli ničeho podniknouti.

Slunce se již naklonilo k západu a opřelo se paprsky o pozlacený plášť sochy Matky Boží. Socha zahořela jako v ohni.

Z Františkánské ulice přichvátal zpocený portáš mladý Mikulaščík a oznamoval, že otec onemocněl na úpal, a proto postupuje velení desátníkovi Jiřímu Křenkovi z Bystřice.

Portáši byli srozuměni. Třebas byl Jurka z nich nejmladším, požíval ve sboru vážnosti pro svoji rozvahu a odvahu.

Snad všeho jiného by se spíše Jurka nadál, nežli této pocty. Pohlédl vzhůru do tváře Madony a setrval několik okamžiků v tiché modlitbě. Pak se obrátil k portášům se stručnou otázkou:

„Slibujete mně poslušnost?“

„Slibujeme!“ zaznělo vráz ze třiceti hrdel.

„Pod ochranou matky Boží vykročme proti jejímu nepříteli!“

Na náměstí se rozvířil prach pod pádnými portášskými kroky. Ač byli unaveni dlouhou chůzí a letním vedrem, vykračovali si jako srnci.

Jurka je vedl po levém břehu Moravy k Jarošovu. Za Kněžpolem, blízko už Napajedel, je potkali vyslanci Michnovi.

„Prušáci jsou v Napajedlech jako doma. Je jich prý na pět set. Dědinu již vyjedli a zítra v noci chtějí vytáhnout do Hradiště. Lidé z okolních vesnic jim prodávají selata a dobytek. Do dědiny vpustí jenom toho, kdo nese něco na prodej. Mají také dělo, kterým z kopečka u lesa ovládají okolí!“ zvěstovali cenné zprávy, jichž se dopátrali cestou.

„To dělo musí být naše! Pak jim teprve zahrajeme „marš“!“ prohlásil Jurka. „Než vyjde měsíc, stanovíme válečný plán. Musíme pokračovat jednotně, abychom zbytečně nemaršovali síly!“

Uhnuli z cesty k blízkému vinohradu a dojednali se. Portáši zajmou dělo. Starší Michnovci se nenápadně ukryjí v lese a na výstřel z děla spustí válečný pokřik. Do boje však nezasáhnou. Křikem vzbudí jenom dojem veliké síly. Mladší s Michnou se připraví a zatarasí most přes řeku. Přinutí je tak k útěku podél řeky, kde jim portáši řeknou svoje.

Michnovi poslové odešli a portáši se skryli v opuštěném sklepech.

„Půjdu se podívat do vesnice a složit poklonu pruskému veliteli!“ rozhodl se Jurka. „Než se vrátím, zůstaňte zde!“

Ztratil se do tmy. Měsíc ještě otálel za horami a Jurka byl tomu rád. V šeru se mu šlo lépe. Přešel několik sklepů, na první pohled opuštěných. Jakmile se jejich majitelé doslechli o blížícím se nepříteli, odnesli co vzácnějšího a sklepy otevřeli. Do těch se Prušáci dobývat nebudou!

Jeden však sklep byl uzavřen. Jurka zabušil na okenici. Vinař otevřel v domnění, že je to Prus. Když ale poznal omyl, rozkoktal se:

„Myslel jsem, že mně jdou platit!“

„A co?“

„Čtyři sudy nejlepšího vína. Tady mám poukaz na peníze!“ a podal Jurkovi popsanou cedulku.

Jurka se s chutí zasmál, když přečetl lístek. Bylo tam německy napsáno: „Tölpel, wir danken dir!“

„Víš, co je tu napsáno?“

„Neumím německy!“

„Máš tu napsáno: 'Truhlíku, děkujeme ti!' No to se na peníze načekáš! a že ti aspoň poděkovali!“

Vinař zalomil rukama.

„To víno ti zaplatím já! Zítra si přijdeš pro peníze. Za to mi však půjčíš teď své šaty a během půlhodiny mi seženeš malé prasátko. Ale aby nekřičelo. Peníze zaň také dostaneš!“

„A kdo jsi?“

„Portáš!“

Vinař přikývl. O portáších slyšel, ale zblízka neviděl dosud žádného. Dal Jurkovi své pracovní šaty a v naději na peníze odkvapil do vesnice. Však nebyla daleko!

Právě vyšel měsíc, když vykročil Jurka z vinohradu do nepřátelského ležení. Úbor slováckého vinaře s košíkem v ruce, v němž spalo opilé prasátko, ani zdaleka neprozrazoval velitele císařských obránců vlasti. Nikoho nepotkával. Až teprve na pokraji Napajedel ho zastavila pruská stráž.

Jurka dělal ze sebe hluchoněmého. Ukazoval posuňky, proč jde do vsi.

„Je hluchý a němý!“ řekl jeden strážník druhému a pustili ho. A tak prošel všemi strážemi až k hlavnímu stranu na rychtě. Tam byla stráž přísnější. Nepustila ho dovnitř, ač se toho řečí hluchoněmých snažně domáhal. Stráž ho jen veliteli ohlásila.

„Přiveď ho, ať se na něho podívám!“ poručil velitel.

Jurka v průvodu vojáka vkročil do osvětlené rychty. Ach, jak vzácná společnost tu byla! Okolo stěn dlouhé dubové lavice, u nich přistaveny pevné stoly a na nich džbánky a poháry zlatého slováckého vína, mísy pečeného masa, až se Jurkovi sbíhaly sliny.

Velitel Krenner seděl za největším stolem. Na klíně mu seděla mladá cikánka a hádala mu z ruky veliké štěstí, zatímco druhá tancovala uprostřed jizby. Oficiři hltali její ladné pohyby a vínem zavlažovali vyprahlá hrdla.

Při spatření Jurky se dali všichni do hlučného smíchu. Takovou figurku mezi sebou ještě neměli!

Jurka otevřel košík, vyňal z něho opilé sele a nesl ho v náručí veliteli.

„Co za to chceš?“

Jurka se jenom hloupě usmál a ukazoval, že nerozumí.

„Jednu hůl!“ rozkázal Krenner.

Stráž uchopila Jurku a na stole mu vysadila jednu ránu.

Jurka se bolestně svíjel a usadil se do kouta na zem.

„Ať si tam odpočine! Je neškodný, vadit nám nebude!“ dovolil velitel.

Ó, kdyby věděl, jak si Jurka té rány vážil!

Krenner byl ve výtečné náladě. Připíjel si s cikánkami i oficíry a na Jurku brzy zapomněl. Ten se v koutě dělal, že spí.

Blížilo se k půlnoci. Oficiři byli již vínem zmožení a nejevili zájem ani o cikánčiny kejkle a tanec, tím méně o Jurku.

Krenner to dobře pozoroval. Po tváři mu přelétl jízlivý úsměv, což bylo znamením, že chystá překvapení.

„Pozor!“ zavelel nečekaně.

Oficíry přešla rázem únava a střelhitě stáli v pozoru. Jen Jurka v koutě neslyšel a zůstal „spát“.

„Chtěl jsem odtud vyrazit až zítra večer. Rozhodl jsem se jinak. Postaráte se, aby do tří hodin ráno bylo všechno připraveno k odchodu! Jak silná je stráž u děla?“

„Čtyři muži!“

„Dejte tam ještě čtyři, aby dělo stáhli dolů! Rozhodl!“

Důstojníci se rozešli, aby vyplnili rozkazy. Stráž uchopila Jurku za límec a vyhodila ze dveří. Upaloval jako srnec po návsi.

„Prodals i s košíkem!“ smála se mu stráž na konci vesnice.

„Pro ten se ještě vrátím!“ odpověděl česky, čemuž voják nerozuměl.

Brzy po půlnoci ožila vesnice zvláštním ruchem. U statků, kde byli vojáci ubytováni, skřípala vrata. Vycházeli jimi vojáci s koňmi. Hlasité německé klení se mísilo se ržáním koní a rachotem kol. Po druhé hodině byla již náves zaplněna povozy a vojskem.

Velitel Krenner se projížděl vesnicí na grošovaném koni a sledoval přípravy k odjezdu. Vojsko i vozy stály již v řadě čelem po toku řeky.

„Dělo! Kde je dělo?“ zaburácel Krenner.

Všichni se podívali k lesu, kde na kopečku proti obloze bylo znát jeho hlaveň.

„Dali jste rozkaz, aby je stráž stáhla dolů?“

„Ano!“

„Proč neposlechli!“

„Ten prapor u něho není náš!“ zvolal zděšeně jeden důstojník, když se pozorněji zahleděl na vlající prapor.

V tom se však hlaveň děla stočila ústím k vesnici. Zahoukla rána, příšerně znějící v ranním šeru a dělová koule se roztránila uprostřed návsi, kde byl shluk vojska největší. A ještě její ozvěna neutichla, když se z lesa a severní části dědiny rozlehl válečný pokřik: „Hurá!“

Mezi Prušáky nastal zmatek. Náhlá ztráta děla, na němž si tolik zakládali, válečný pokřik ze všech stran, účinky alkoholu, to vše zhoubně zapůsobilo na jejich kázeň. Na hrdinný boj nepomýšlel nikdo. Jediná myšlenka, jež vojáky ovládala, byl útěk.

Jezdci otočili koně k mostu. Tam však již stála hradba Michnových bojovníků a mluva jejich ručnic kosila první koně. Jezdci padali zároveň s nimi. Míhaly se kosy, cepy, vidle...

Krenner křičel povel k palbě. Leč nikdo si ho nevšímal. Každý hledal místo, kam by se z návsi uchýlil.

A zase nové Hurá od lesa. Krenner se ohlédl a zbledl. Z lesa vybíhali podivní bojovníci, jakých dosud neviděl! Vysoký klobouk, obličej černý jako uhl, zelený kabát a vysoké boty, v rukou ručnice a sekerka, po boku šavle. Takových vojáků Krenner neznal! Hrůza se ho zmocnila při pohledu na ně.

„Teufel!“ zvolal a dlaní si zakryl oči.

Podivných a všem strach nahánějících bojovníků bylo asi třicet. Rozběhli se po celé návsi a svým strašidelným zjevem vnesli úžas a nepopsatelnou paniku mezi pruskými žoldněři. Nestačili nabíjet ručnice... Vytasili šavle. V jedné ruce obušek, v druhé ostrou šavli, rozháněli se okolo sebe a ani jedna rána nepadla mimo.

Slunce se vstalo podívat, co se to v Napajedlech děje. A mělo se nač podívat! Náves pokryta mrtvolami vojáků a koní, všude kaluže krve. Morava se pod mostem zbarvila do růžova.

Ačkoliv se Jurka udatně bil, nepouštěl Krennera z očí. Srážel pruské hlavy v jeho blízkosti, jeho však šetřil. Krenner to tušil.

Už jen malý hlouček cizinců se potácel na bojišti a Jurkovi „d'ábli“ jako by byli nezranitelní! Všude byli, všude bili a děsili svými bílými zuby a bělmem v očích.

Krenner v zoufalství strhl koně k řece. A na ten okamžik čekal Jurka. Grošák se na břehu vzepjal ke skoku. Ale již se okolo jezdcova těla míhala olověná koule, táhnoucí za sebou portášský provaz. Krátké trhnutí, kůň skočil a utonul sám...

Velitel pruských žoldněřů, jenž dal v noci vysadit Jurkovi jednu hůl za malé prasátko, ležel poražen a spután u jeho nohou.

Přes tři sta pruských mrtvol pokrývalo bojiště, na sto jich odnesla voda a zbytek se rozprchl do okolních lesů.

Starší Michnovci, kteří se zúčastnili boje jenom pokřikem z lesa, přivázeli teď jediné pruské dělo, které již v noci ukořistili portáši. Bylo zahaleno pruským praporem a nad ním ranní větřík vesele třepotal vlajkou rakouskou.

Zpráva o dokonalém vítězství Valachů se bleskem roznesla do širokého okolí. Ze sousedních dědin a skrýší se vraceli napajedelští občané a radostně zdravili vítěze.

„Musíme se umýt, aby se nás i oni nepolekali!“ řekl Jurka portášům, když pozoroval bojácné pohledy příchozích. Museli si nejdříve ohřáti vodu, aby černidlo, jímž se na Prusy nalíčili, snáze umyli.

Značná kořist padla vítězům do rukou. Plná truhla zlatých a stříbrných mincí, zásoby jídla a pití byly bojovníkům odměnou za udatnost.

Při rozdělování kořisti pamatoval Jurka i na onoho vinaře, jehož Prusové připravili o čtyři sudy nejlepšího vína a jenž mu zapůjčil své šaty, aby se mohl dostat do hlavního stanu nepřítele. Zaplatil mu i to prasátko s košíkem.

Zajatého Krennera odvedli portáši do Hradiště, kde brzy v žaláři zemřel.

Michna se svými Valachy se odebral domů. Nešli už semknutí, ale jak kdo mohl. Vedli sebou i několik pruských koní a vozů se zásobami. Mladší, kteří přišli domů dříve, zvěstovali všude radostnou zprávu a na meziříčském panství odpustili poručníci na rozkaz hraběnky účastníkům výpravy i značný díl roboty.

Jurka šel z Hradiště s mladým Mikulašítkem přímo do Jasené, aby svému lajtnantovi podal zprávu o boji a vítězství.

Za týden dostal pozvání do Vídně k císařskému dvoru, kde se dostavil i s Michnou, neboť sama panovnice si přála poznati muže, kteří ač nedostatečně vyzbrojeni, dovedli pobít tolik nepřátel.

Kromě upomínkových darů přinesl si Jurka domů i šikovatelskou hodnost a jeho jméno se rozléto po celé říši a bylo s úctou vyslovováno až na belgickém pobřeží Severního moře.

XIII.

Po slavné konsekraci zašovského kostela, kterou vykonal v neděli 29. července 1742 olomoucký biskup Jakub Lichtenstein, konaly se velké přípravy ke korunovaci císařovny Marie Teresie na českou královnu. Korunovace byla určena na příští rok a tentýž biskup byl určen k tomu, aby císařovně vsadil na hlavu českou korunu.

Na Nový rok 1743 se ujali vlády na meziříčském panství dospělí již dědicové František a Michal Žerotínové a vládli společně až do r. 1748, kdy převzal vládu František sám.

Spoluvláda obou bratří nebyla pro poddané šťastnou. Bývalí poručníci zůstali v zámku jako poradci a hraběnka Luisa Karolina pozbyla všecken vliv na správu panství. Rebelie poddaných byly násilím potlačeny a robota přiostrěna. Zvláště po r. 1748, kdy stavové přistoupili na tak zvaný decenální reces, jímž se zavázali zaplatiti daně na deset let dopředu v obnosu čtrnáct milionů zlatých, čímž bylo umožněno vydržování stálého vojska v počtu sto osm tisíc, nastaly poddaným zlé časy. Daně ty byly na nich vydírány a běda tomu, kdo se neměl ochotně k placení! Byl mušketýrem odveden a zařazen do vojska aspoň na třicet let.

Třesuté mrazy, které po Novém roce 1743 uhodily, zahaly lidi do chalup a lesní zvěř přiháněly k lidským obydlím. Na Beskydu bylo slyšeti vytí hladových vlků, jež zima a hlad vypudily z Tater a Karpat.

Portášská služba byla v takové zimě velmi obtížná. Vysoké závěje bránily v chůzi a ostrý severák bodal jehlicemi do tváře a profukoval i hustý kožich.

„Škoda psa vyhnat ven!“ říkali lidé. Psi leželi v jizbě pod pecí a portáš ven jíti musel!

Právě takového počasí využívali pašeráci k vycházkám do Uher. Oblečení v houněné šaty a vysoké papuče, scházeli se na Beskydu a pak ve skupinách, ozbrojeni pistolími proti vlkům a jiné zvěři, přecházeli přes Karlovice pro zakázané zboží. Čím

větší byla vánice, tím se jim šlo jistěji. Sněhová bouře zahlazovala stopy a tak se cítili bezpečnými.

Portáši však znali jejich spády. Také jejich stopy zahladil sníh a často se s pašeráky setkali tam, kde se toho nejméně nadáli. Vždyť chycení šverce v takovém počasí vyneslo nejméně pochvalu lajtnantovu a často i stříbrný groš.

Na sklonku ledna se chystal šikovatel Jurka do služby. Venku řádila hotová „draga“. Vítr hnal chuchvalce sněhu od Hlaváček do leskovského údolí, že nebylo vidět ani na krok. Skučel v holých korunách stromů a pronikavě hvízdal v komíně.

Maryška se dívala oknem na tu nepohodu. Ve tváři byla pobledlá a pod oči se jí usadily tmavé kruhy. Obrátila se k Jurkovi a zaprosila:

„Nechod' dnes nikam! V takovém počasí někde zahyneš! A potom cítím, že se blíží moje chvíle...“

Jurka právě ukládal do sajdáku uzenu slaninu a klobásu. Udiveně pohlédl na Maryšku.

„Vždyť to čekáme až za týden!“

„Pravila maměnka, že týden nerozhoduje. Chlapec přichází obyčejně dříve.“

„Služba je služba, Maryško! Musím jít!“

„Jsi velitelem zdejší posádky. Můžeš si udělat volno!“

„Nechci, aby o mně portáši řekli, že se vyhýbám nepohodě! Jako velitel musím jít příkladem!“

„Ani se mnou nemáš slitování?“

„Mám tě rád a velmi rád, ale povinnost... Ostatně řeknu maměnce, aby se na tebe podívala. Ráno, nebo nejpozději v poledne budu doma Pak si udělám několik dní volna!“

Hodil sajdák přes rameno, vzal těšítku a obušek a políbiv Maryšku s přáním dobré noci, odhodlaně vyrazil do nepohody.

Maryška hleděla za ním oknem, pokud se jí neztratil ve vánici. Pak usedla ke stolu a vložila hlavu do dlaní. Z modrých očí se jí vykulily dvě těžké slzy. Byly to první slzy od svatby. O, kdyby to věděla dříve, co je to býti ženou portáše!

V duševní trýzni zanevřela na portášskou službu. Odvádí jí muže ve chvíli, kdy potřebuje jeho útěšných slov, povzbuzení a podpory, ve chvíli pro mladou ženu nejdůležitější, kdy dává život prvnímu dítěti.

Vzpomněla si na den, kdy za ní přijel direktor Bakert. V duchu teď dávala tatíčkovi za pravdu, když jí zbraňoval vzít si portáše. Hned však tu myšlenku zaplašila. Napadlo jí, co by z ní bylo, kdyby nebylo portáše Jurky! S jakým vděkem mu tehdy položila hlavu na udatnou hrud' v rozbořeném hradě! Ale dnes, dnes měl přece zůstat i u ní!

Ohlásily se první bolesti. Co si nyní počne? Vyjít po schodech nahoru si netroufala a její volání zaniklo ve hvízdání víchru... Koho pošle pro babičku? A potom, půjde-li ona k ní v takové nepohodě?

Usedla k hořícímu krbu a hlasitě zaštkala. Meluzína skučela v komíně a Maryšce se zdálo, že se jí posmívá. Podívala se na postel. Ta byla vysoko nastlaná peřinami, povlečenými modře pruhovanými povlaky. Lákala Maryšku svým pohodlím, ale ona necítila tolik síly, aby si ji rozestlala.

Zamrzlým oknem se vkrádalo již šero do světnice, když přišla fojtká k Maryšce na návštěvu. Na první pohled zjistila situaci. Obrátila se zpět a vyběhla nahoru za fojtem.

Našla ho v malé jizbici, sedícího nad knihou. Pošeptala mu něco do ucha a fojt rychle vstal. Oblékl teplý kožich, druhý vzal přes ruku a odešel kvapně do stáje. Vždyť se jednalo o Maryšku, kterou měl rád!

Zapráhl do saní, druhý kožich vložil do košatiny a ujížděl s vichrem o závod.

Žena bystřického purkmistra Sulovského měla v dědině úlohu babičky. Nezdřáhala se ani na okamžik, když zvěděla, že ji Maryška potřebuje. Udělila domácím rozkazy, vzala tašku a usedla do fojtových saní.

Našla již Maryšku v teplých peřinách, úpějíci v bolestech a hned převzala od fojtky péči o ni. A po půlnoci dne 29. ledna 1743 zaplakal na fojtství malý Jiříček a tak zahájil řadu třetího pokolení rozrůstajícího se rodu fojta Jiřího Křenka.

Podle krátkého rozloučení mohlo by se usuzovati, že Jurkova láska k mladičké žence ustoupila na druhé místo a že první opanovala láska k povolání. Nebylo však tomu tak! Obě tyto lásky sváděly v Jurkově srdci tuhé boje, boje vždy nerozhodné, ač únavné a vysilující. Že dnes nabyta zdánlivě vrchu láska k povolání, zapříčinila to Jurkova nezkušenost v manželství. Nevěřil v možnost, že by se Maryščina chvíle uspíšila a pokládala její naléhání, aby dnes zůstal doma, jen za výron velikého strachu o něho, když je venku taková nepohoda. A vědomí povinnosti bylo u něho vždy silnějším, než osobní pohodlí. Proto nedbal na její prosby. Chtěl býti v Maryščiných očích mužem, jehož od plnění povinností nic neodradí...

Pokud šel dolů leskoveckým údolím, šlo se mu obstojně. Vítr se mu opíral do zad a zametával jeho stopy. Ale když se obrátil od soutoku potoka s Bystřičkou proti jejímu proudu, šlehal mu víchř přímo do tváře. Stáhl vydrovku přes uši a bradu zahalil límcem z liščíny. S námahou stoupal zavátou cestou až k otcovu mlýnu a odtud k místu, kde se vleval tíšňavský potok do Bystřičky.

Zde se cesty rozcházel. Vpravo vedla do Tíšňav, vlevo do údolí Hřívová pod Troják a Beskyd.

Jurka se dal cestou vlevo. Měl službu na Beskydě a Hřívovou tam byl nejkratší chodník.

Unaven dvouhodinovou chůzí zaklepal na okno šerhy Martina Křenka na Beskydě. Na heslo byl vpuštěn.

Šerha Křenek, majitel rozsáhlé javořiny a salaše na Beskydě, byl vysoký, silný a hranatý muž, který už svým zjevem naháněl strach. Zpod hustého obočí mu blýskaly černé oči, pod nosem mu úzké rty zakrýval mohutný knír. Neobyčejně silné a dlouhé ruce, zakončené velikými plochými dlaněmi a hranatými prsty, budily k jejich majiteli bezděčnou úctu.

„Od tebe bych nechtěl dostat facku!“ pomyslel si každý při pohledu na ně.

„Je někdo v šerhovni?“

„Je prázdná. Již dlouho v ní nikdo nebyl.“

Šerhovna byla pevný srub ze silných trámů, vzdálená od šerhova obydlí jen několik kroků. Bylo to zatím vězení pro chycené podloudníky, nedávno postavené u chalupy Martina Křenka a on pro svoji obří postavu a sílu byl v ní ustanoven dozorcem.

Když se Jurka ohřál, rozloučil se se šerhou a vyšel do noci.

„Mám tušení, že tě v noci vzbudím. Nespi tvrdě!“ zvolal za šerhou, když tento za ním zavíral dveře.

„Jen jich přiveď třeba deset!“ zabručel šerha a zastrčil závod. V duchu se však smál. U portášů požíval důvěry, proto chycené bedlivě střežil. Ale jen cizí. S domácími šverci byl ve spojení a mnohdy jim dělal ochránce.

Jurka vykročil směrem ke „Skálí“. Bořil se hluboko do závějí a opíral se o obušek. Ten mu zapadal do sněhu až po rukojeť. Došel tak až k Lušové a nezpozoroval nic podezřelého. Obrátil se zpět k šerhovni. Bylo již k půlnoci. Vítr hudl v korunách starých jedlí tklivou písničku a Jurka vzpomínal na Maryšku. V duchu jí dával za pravdu. Tak smutno mu nebylo ve službě ještě nikdy!

Kráčel „Skálím“ vedle jedlového prostoru. Náhle se však zastavil. Ve skučení větru zachytil cizí zvuk, jako by na blízku zafíkal kůň. Hbitě uskočil do hustého jedličí a skryl se tak, aby viděl směrem, odkud zvuk přicházel.

Nečekal dlouho. Z protější doliny se vynořila silueta jezdce na koni. Čekal, až přijede blíž, chystaje si lano. V očích mu zahorel plamen, když poznal, že jezdec má na zádech veliký ranec.

Kůň těžce vytahoval nohy ze závějí a unaveně klopýtal. Bylo zřejmé, že je už dlouho na pochodu.

Z houštiny vylítla olověná koule s lanem a stáhla jezdce z koně. Kůň se samovolně zastavil. K sedlu měl přivázaný větší vaky.

Jurka rychle svázal neznámého a postavil ho na nohy. Pak otočil koně k šerhovni a pobídl oba k chůzi.

Podle chování zajatého soudil Jurka, že to není obyčejný šverc. Ranec s tabákem nebyl by tak těžký, aby tlačil neznámého k zemi. Dobře, že nebyla šerhovna tuze daleko.

Šerhovi nebylo zrovna dvakrát milé, že musel v noci vstát a otevřít.

„Dej nejdříve koně do stáje a založ mu! Sundej z něho oba vaky a přines je do jizby!“ poručil Jurka.

Šerhova žena zatím vstala, prohrábla popel na kraji pece a na žhavé uhlíky přiložila suché třísky. Vznaly se plamenem a osvětlily jizbu.

Jurka si nyní prohlédl zajatce. Byl to třicátník štíhlé postavy. Černé vlasy mu splývaly až na ramena. Jiskrné oči byly vroubeny tmavým obočím pod vysokým čelem. Pod nosem měl dlouhý knír a bradu mu zdobila pěstěná bradka.

„Hezký člověk!“ pomyslel si Jurka a spustil na cizince přísně:

„Kdo jsi?“

Cizinec mlčel, ale Jurkovi neušel jeho tichý povzdech:

„Mein Gott! Mein Gott!“

„Nerozumíš česky?“

Cizinec zase nic.

Jurka opakoval otázku německy.

Cizinec se vzpřímil a zvučně odpověděl:

„Puri verbi divini praedicator!“

Dal tak najevo, že chce býti vyslýchán v řeči latinské, neboť se domníval, že portáš latinsky neumí.

Jurkovu tvář přelétl úsměv. Dobrořečil v duchu otečkovi v zašovském klášteře za hodiny latinské gramatiky.

„Tak - čistého slova Božího kazatel?“ přeložil doslova cizincovu odpověď.

A nyní se zase cizince zmocnil úžas.

„Ty umíš také latinsky?“ zvolal česky.

„A ty umíš také česky?“ opáčil mu Jurka. „Proč bychom se domlouvali cizím jazykem, když se domluvíme česky? Kdo jsi?“

Neznámý se kousl do rtů. Hněval se sám na sebe, že se tak prořekl.

„Jsem potomek českých exulantů a přicházím posilnit své bratry ve víře!“ odpověděl dosti neochotně.

„Kam jdeš?“

„K růždeckému mlynáři!“

„Co to neseš s sebou?“

Predikant neodpověděl.

„Podívám se!“

Do jizby vešel šerha s dvěma balíky.

„Rozbal to a vylož na stůl!“

Predikant se zhroutil na lávku pod pecí a hlasitě zaúpěl:

„Mein Gott! Mein Gott!“

Z vaku, který přinesl predikant na zádech, vytáhl Jurka dlouhý černý talár, predikantův baret, cínový kalich a knihy, v rakouské říši zakázané. Ve vacích, jež přinesl šerha, byly samé knihy. Byly to: Uzda duchovní, Zahrádka, Biblia prorocká, Prozřetelnost Božská, Perlička, Budíček a jiné. Bylo tam též několik výtisků hanlivé básně o římském Antikristovi a pamfletu o Marii Teresii.

„Peníze máš u sebe?“

„Nein!“

„Přesvědčím se!“

Predikant vztáhl proti Jurkovi obě ruce jako na obranu. Než Jurka toho nedbal. Přejel dlaní po kapsách predikantova pláště a v jedné zalovil. Vytáhl větší kožený pytlík a rozvázal jej. Byl plný stříbrných tolarů.

„Aj!“ zvolal na predikanta. „Jak tomuhle říkáš? To nejsou peníze? Víím, že nejsou tvoje! Komu je neseš?“

„Je to podpora chudým souvěrcům!“

„Od koho?“

Kazatel mlčel.

„Podívám se ti na kůži! Snad se to dovím jinak, když nemluvíš! Svlékni plášť i kabátec!“

Kazatel čistého slova Božího se k tomu neměl. Jurka proto mrkl na šerhu a ten ukázal cizinci svoje ruce. To pomohlo!

Ze záňadří vytáhl Jurka kožené pouzdro. Bylo zavěšeno na hrdle zajatcově. Otevřel je a vytáhl hustě popsanou listinu.

Predikant zaštkal: „Mein Gott! Mein Gott!“

Listina byla opatřena pečeti pruského královského kancléře a byla adresována vůdci luteránů na Vsetíně Bubelovi. Jurka hltal rozšířenými zornicemi každé její slovo.

Byl to návod, jak si mají moravští luteráni počínati v odboji proti císařovně a katolické církvi. Na tento účel posílá královská kancelář 300 tolarů a knihy, jejichž prodejem mezi souvěrce získá Bubela další peníze. Peněz ať použijí jako odměny predikantům, kteří tajně docházejí na Valaško z Uher a Pruska.

Jurkovi se v očích rozhořely plameny. Má konečně v ruce černé na bílém to, o čem měl dosud jenom podezření!

Podíval se na zhrouceninu pod pecí.

„Emisař pruského krále a ne kazatel čistého evangelia!“ zvolal a s chutí si odplivl.

„Zavři ho do šerhovny! Dej mu tam houně, aby do rána nezmrzl!“ poručil šerhovi. Složil listinu, vložil ji zpět do pouzdra a pak do své kapsy. Pytlík se stříbrňáky vsunul do sádky a se šerhou složil knihy opět do vaků.

„Ráno pošlu portáše pro něho i pro toto. Hlídej ho dobře a ten kůň je tvůj!“

S blahým úsměvem sestupoval Jurka k ránu z Beskydu.

„Deset karlovických Valigurů bych raději pustil na svobodu, nežli tohoto ptáčka!“ řekl si a ruku přitiskl na kapsu, v níž byla listina s pruskou pečeti.

Ani ve mlýně se nestavil, jak pospíchal k domovu.

A doma nové překvapení!

Maryška ho z peřin přivítala šťastným úsměvem. Políbil a na čelo požehnal svého prvorozence a pak vtiskl dlouhý polibek Maryšce jako odměnu za přestálé bolesti.

Shodil ze sebe portášskou výzbroj a vyběhl po schodech k rodičům. Fojt byl již vzhůru a jako by Jurku očekával.

„Máš syna!“ řekl mu po uvítání. „Kdy budou křtiny a kdo bude kmotrem?“

Fojtovi ani nenapadlo, že bude kmotrem jiný než on, ale přece položil Jurkovi tu otázku.

„Nezlobte se, tatíčku!“ řekl poněkud nesměle Jurka, „ale chci o tu službu požádat mlynáře Petruželu.“

Kdyby se v té chvíli zřítilo celé fojtství, nebyl by starý více překvapen.

„Cože? Petruželu?“

„Ano, tatíčku! Chci tím ukončit nepřátelství mezi námi!“

„Když nechceš mne, tak si vezmi třeba toho nejchudšího hofera, ale Petružela kmotrem být nesmí!“

„Uvážili jste, tatíčku, jaké dáváme světu pohoršení, když se dvě přední rodiny v obci nenávidí? Jen pro zamezení tohoto pohoršení jsem se tak rozhodl!“

„Trváš-li na svém, bystřickém fojtem nikdy nebudeš!“

„Netoužím po fojtství. Mám svoji službu a ta mne i s rodinou uživí. Od svého úmyslu nehodlám ustoupiti!“

„Pak nebude žádná trachta!“

„Neměl jsem hlučnou svatbu, nemusí být hlučné ani křtiny! Jiříček poroste i bez trachty!“

„Je to tvoje poslední slovo?“

„Ano!“

Fojt se od Jurky odvrátil na znamení, že mají spolu domluveno.

A tak se stalo, že na Hromnice byla v rubrice pro kmotry v rožnovské matrice zapsána jména: Jiří Petružela a Rozina, jeho manželka.

Následkem velikého sucha v r. 1746 ubylo v Bystřici mnoho dobytka i ovcí. Nebylo krmiva. Lidé osekávali stromy, aby tak získali krmivo pro ovce a tu trochu sena a slámy, kterou sklídili, nechávali pro krávy. Příšera hladu se šklebila z prázdných truhel sklepů a stodol.

V Uhrách však byl laciný tabák a na Hané zbylo trochu zrna. Celé houfy šverců přecházely do Uher a zpět a portáši byli téměř bezmocní. Na tolik práce bylo jich tuze málo. Chodili do služby po jednom, a proto bylo mnohdy lépe uhnouti pašerákům z cesty, nežli se s nimi pustit v nerovný boj.

Portáši věděli, že v době hladu nechodí šverci proto, aby poškodili stát, ale aby uhájili holý život před smrtí hladem. Nechytali proto domácí lidi, stíhali jen cizince, kteří sem přicházeli s podvratnými úmysly.

Zima toho roku přišla brzy, ale netrvala dlouho. Hned po Vánocích se převalila Valašskem teplá vlna a odnesla s sebou bílé čepice hor a jenom v hlubokých úžlabinách zanechala po sobě památku v podobě špinavých závějí. Celý masopust byl bez sněhu. Hned po Hromnicích vyrazily ze země první sněženky a v lesnatých stráních potěšily oko fialové a růžové keříky rozkvetlých lýkoců.

Skřivánek o Hromnicích opravdu vrzнул, aniž by se obával zmrznutí. Lučiny byly pokropeny květy něžných sedmikrásek a na březích potoka se nalévaly pupeny žlutých blatouchů.

Hospodáři kroutili hlavami nad tak časným jarem. Bylo to něco nezvyklého v Beskydských horách, kam jaro tak zřídka našlo rovnou cestu. Takové počasí v dubnu, květnu, by bylo na místě, ale v únoru? A přece tomu tak bylo!

Mlynář Petružela, který donesl Jurkovi již třetího syna do Rožnova ke křestní koupeli, chodil zamyšleně podél strouhy v tichém olšovi. Ve mlýně neměl mnoho práce. Byl vlastně již na odpočinku, neboť mlýn předal již vloni Jankovi, jenž si přivedl do něj mladou mlynářku. Starý jen ze zvyku chodil do mlýnice a pracoval proto, aby mu ušla dlouhá chvíle.

Dnes však ho ze mlýna vypudily dvě věci. První byla ta, že se okolo Jankovy ženy od rána otáčela babička Sulovská a druhá, že nosil v hlavě tajný plán, k jehož promyšlení potřeboval klidu. Proto vyšel po ránu ze mlýna a procházel se na břehu strouhy od mlýna až ke splavu.

Blížilo se již k poledni, když vyběhl Janek ze mlýna, jen tak bez kabátu a radostně zamával rukou na otce:

„Tatíčku, mám dceru!“ volal, až se to rozlehlo údolím.

„A já mám zase valchu!“ odpověděl mlynář jako pro sebe a vykročil ke mlýnu, aby přivítal svoji první vnučku.

Vešed do jizby, spatřil ležeti růžové děvčátko vedle mladé maminky. Udělal mu křížek na čela a pohladil uznale snachu.

Po obědě odešla Sulovská a stará mlynářka opatrovala snachu i vnučku. Janek přiběhl každou chvíli ze mlýnice, aby se polaskal s oběma. K večeru odešel na Leskovec, aby požádal Jurku s Maryškou za kmotry.

Jurka měl volno a ořezával v sadě ovocné stromy. Sad, vysázený ze štěpů zašovského kláštera, se krásně rozrůstal a Jurka si převzal starost o něj, jak to vídával u

pátera Tomáše. Některé jabloně již pěkně rodily, a proto nebylo na fojtství nouze o jablko po celý rok.

Tam našel Janek Jurku a pořídil dobře s kmotrovstvím, projevil přání založit si také takový sad.

„Na podzim budu prodávat štěpy z vlastní školky. Přijed' si a já ti poradím, jak je zasázat,“ nabídl se mu nastávající kmotr.

„Budu tomu velmi rád! Hned to bude okolo mlýna jinak vypadat, když tam budou užitečné stromy, než teď, když tam rostou jen olše a vrby.“

Tak uzavřeli Jurka s Jankem přátelství, ač otcové byli dosud na ostří nože, ba zdálo se, že od narození Jurkova prvorozence se fojt ještě více zatvrdil.

Po křtinách si zavolal mlynář Janka do mlýnice a sdělil mu svůj plán.

„Postavíme si u mlýna valchu. Jen v Bystřici je na dva tisíce ovcí a to nepočítám fojtův salaš. Naši lidé musejí chodit s houní až na Hutisko nebo Bečvy a jistě s radostí uvítají, když budou mít valchu doma. Tím získáme nové mleče a naše živnost pokvete.“

Janek nemohl ani uvěřit tak skvělému nápadu.

„Vezmete si, tatíčku, na starost valchu a já budu hospodařit ve mlýně.“

„Nesmíme však o tom mnoho mluvit, aby nás fojt nepředskočil!“

„Svěříme tu stavbu Drdovi?“

„Ten je s fojtem tuze zadobře, snadno by mu to prozradil...“

„Ale mladý Josef kamarádí se mnou. A ten je ještě lepším mistrem, než starý Ondra.“

„Dělej si, jak rozumíš!“

V neděli se cestou z rožnovského kostela domluvil Janek s Drdou. Jako před lety šel starý Drda ohlížet mlýn do Hustopeč, tak zase jeho syn Josef si šel na Hutisko obhlédnout zařízení valchy, aby mohl postavit valchu mlynáři Petruželovi.

Přede žněmi stála již nová valcha u Petruželova mlýna. Brzy se to rozneslo po okolí a hospodáři, kteří přiváželi po žních obilí, mohli se o tom přesvědčiti. A valcha přivábila i další mleče, jak předvídal mlynář. Z jejích válců vycházely hladké kusy houně, hotové k nastříhání na zimní, nohavice a papuče.

Fojta mrzelo, že ho Petružela zaskočil. Zabýval se také plánem postavit valchu a zároveň i barvírnu vlny. Měl již i místo vyhlédnuté a sice tam, kde Bystřička uhýbá od kopce Suché a přechází na druhou stranu údolí. Chtěl však dříve postavit hospodu nad svým mlýnem, aby tísňavští a hřívovští neměli do ní daleko. Musel odebrat pivo z panského pivovaru v Rožnově a na fojtství jej vyčepoval velmi málo. Teď však, když ho Petružela s valchou předskočil, byl nucen postavit valchu také u svého mlýna. Tím se stavba hospody oddálila až do r. 1750, kdy už měl zase svoje bývalé mleče u sebe.

Jeho valcha byla malá, taková jen, aby stačila zpracovat houni od jeho mlečů. Až postaví novou, velkou, pak teprve podrazí Petruželovi nohy.

Fojt se teď málo zdržoval doma. Byl většinou ve mlýně, řídil práci na pile a pomalu se chystal ke stavbě hospody. Vyhlédl pro ni místo, kde se vléval hrňovský potok do Bystřičky a na jaře 1750 se pustil do stavby.

Veliká dřevěná budova hospody byla širokou síní rozdělena na dvě nestejně části. Hlavní vchod byl od západu. Vpravo byly dveře do šenkovny. V pravém koutě u dveří stálo malé lešeníčko pro muzikanty, v levém veliká pec. V protějším koutě od muzikantů byl výčep s kuchyní, oddělenou od šenkovny dřevěnou stěnou. V kuchyni bylo ohniště se

širokým komínem. Při větším vaření se zatápělo v peci. Šenkovnu přepínalo pět stropních trámů, z nichž prostřední nesl letopočet L. P. 1750. Tři větší a jedno menší okno pouštěla sem z venku světlo.

Po levé straně síně bylo obydlí šenkýřovo. Od vchodu velká komora, sloužící za skladiště a za ní obývací místnost. Z té se sestupovalo po schodech do sklepa. V pravém rohu stála mohutná pec s komínem, který byl zároveň udrnou. Dvě okna osvětlovala místnost.

Na první neděli v září chystal fojt slavnost otevření nové hospody. Osobně k ní pozval hraběte Františka ze Žerotína, rožnovského faráře Antonína Františka Hohna, karlovického fojta Bila a také ostatním fojtům na panství vzkázal pozvání. Všichni účast přislíbili.

Jen na jednoho bystrického souseda jako by zapomněl. Byl to majitel vesele hrkající valchy a klepajícího mlýna v olšovém háji - mlynář Petružela! Ale nezapomněl na něho Jurka. Věděl, že ho otec nepozve, že by se marně za něho přimlouval, ale přece si umínil, že použije této slavnosti, aby otce s mlynářem smířil. Když tam Petružela bude, najde se už vhodná příležitost, kdy je svede dohromady.

Blížila se očekávaná neděle. V pátek a sobotu bylo okolí hospody pečlivě urovnáno a budova okrášlena zelenými věnci. Lučina u hrňovského potoka byla určena za tančírnu přes den. Byly okolo ní nastaveny lavice k posezení a dlouhé stoly. U samých dveří do budovy stálo lešení pro muzikanty, aby bylo dobře slyšet hudbu před hospodou i v hospodě. U potoka v olšovém chládku byl výčepní stůl.

Šenkovna byla uvnitř vyzdobena jako o bále. Nové dubové stoly a lavice byly ladně rozestaveny a prostřední stůl vyhrazen pro významné hosty.

Fojti z okolních dědin přišli i s rodinami hned k obědu. Byli v Rožnově v kostele a aby nemuseli zase domů, vzal je všechny fojt sebou k obědu. I karlovický fojt Bil s manželkou Rozinou tam byli, neboť Karlovice tehdy patřily pod faru do Rožnova.

Brzy po obědě přišla rožnovská kapela a před fojtstvím se utvořil malebný průvod, jenž se pak vesele ubíral leskoveckým údolím až na horní konec k nové hospodě. Cestou se k němu přidávaly hloučky čekajících na rozcestí a když přišli k hospodě, proměnila se lučina před ní v zahrádku, v níž nádherou valašského kroje rozkvetlo bystrické mládí.

Fojti a hospodáři s manželkami usedli v šenkovně za stoly a Janek, mladší fojtův syn, se točil ve výčepu.

Fojt zářil radostí. Počasí krásné, návštěva velká, nálada a zábava výborné. Seděl u hlavního stolu, zády ke dveřím a boдрým humorem bavil hosty.

Jen jedna hořká krůpěj kalila mu povšechnou radost. Byla to přítomnost mlynáře Petružely a jeho rodiny, kterou tam uvedl Jurka a posadil u postranního stolu. Odměnil za to Jurku nepřekným pohledem. Při druhé zábavě musel často zavádět okem o Petruželu a tento také dobře viděl na fojta.

Zvenku sem doléhala hudba a jásot tancujících.

Jurka jako velitel zdejších portášů se posadil do čela postranního stolu, aby měl přehled po celé místnosti. Bavil se s mlynářem a jeho rodinou. Za chvíli byl však v zábavě roztržitým.

Do šenkovny vstoupil neznámý muž, jenž se nápadně lišil od ostatních. Osmahlá tvář, černé uhrančivé oči, pod nosem řídký knírek a myslivecký oblek činily ho nápadným, ač zde bylo tolik lidí a všelijak ustrojených.

Neznámý došel až k výčepu a cestou se upřeně podíval na fojta Křenka. Poručil si pivo a usedl opodál na prázdné místo.

Hosté za hlavním stolem si ho také všimli a nenápadně se tázali, kdo to je. Nikdo ho však neznal.

Ten seděl skromně a zdálo se, že si nikoho nevšímá. Jen občas stříhнул okem po starém Křenkovi.

Venku se rozlehl potlesk a volání slávy. Hudba hrála řízný pochod.

„Pan hrabě přijel!“ křikl někdo do šenkovny.

Všichni rázem povstali a s fojtem Křenkem v čele spěchali ke dveřím.

Také Jurka vyskočil a spěchal přivítat vzácného hosta za bystrické portáše.

Vchod do šenkovny a síní byly v mžiku zaplněny a trvalo to chvíli, než se fojti dostali před hospodu, kde právě hrabě František Žerotín seskakoval z vraného koně.

Neznámý člověk v nastalém vzruchu také povstal a když se hosté hnali ke dveřím, přitočil se nenápadně k hlavnímu stolu a ukápl z lahvičky, kterou držel v ruce, několik kapek do plecháče bystrického fojta. Využil k tomu okamžik, kdy pozornost všech byla obrácena ke dveřím. Pak se hned připojil k ostatním a snažil se upláchnouti ven, což se mu podařilo.

Jeho činu si všimnul jen mlynář Petružela, který se tlačil v zástupu poslední a v tom okamžiku se ohlédl. Ve vzruchu však na to zapomněl. Až teprve, když přivedli fojti hraběte do šenkovny, kde před něho postavil šenkýř bílou čepičkou navršenou holbu.

Fojt Křenek pronesl vzletný přípitek a chopil se svého plecháče na počest milostivé vrchnosti. Jeho příkladu následovali ostatní a nesli své plecháče k ústům.

Ve zlomku vteřiny strhl Petružela fojtovi ruku.

„Nepij!“ řekl mu krátce a snažil se ho odtáhnouti do kuchyně.

Fojt zčervenal hněvem.

„Co si to ten Petružela dovoluje? Proč mi překazil, abych se nenapil na zdraví hraběte? I to mně závidí?“

Chystal se, že mlynářovi v kuchyni vylaje. Zde před hosty nechtěl dělat výtržnosti. Nepřátelství k mlynářovi dostoupilo vrcholu. Předal si plecháč do levé ruky a pravou zaťal v pěst.

Petružela hbitě vyrazil fojtovi plecháč a nesl jej do kouta kuchyně a jeho obsah vytil na psí misku.

Čtvernohý fojtův hlídač se pachtil v koutě s ohlodanou kostí a když viděl, že se mu lije na jeho misku, skočil k ní a žiznivě chlemtal nalité pivo.

Fojtovo nitro zaplavila nová vlna vzteku.

„Cože? Místo něho, fojta, má hraběti připíjetí na zdraví pes?“

Zvedl obě ruce do výše a necitě se hněvem, hnál se na Petruželu.

„Kdo tě tu volal, abys mne před tolika hosty urážel?“

Mlynář stál klidně proti fojtovi a čekal na jeho ránu. A zdálo se, že už dopadne fojtova pěst na jeho hlavu.

Leč náhlé, bolestné zavytí psa upoutalo fojtovu pozornost. Pes se rozběhl, uprostřed kuchyně se zamotal a svalil. Následovalo trojí škubnutí tělem a pes dodýchal.

Při pohledu na mrtvého psa strnul fojt jako bleskem omráčený. Jeho oči klouzaly z mlynáře na psa a zpět.

Mlynář pokynul z kuchyně Jurkovi a přišedšímu řekl krátce, co viděl a co se stalo.

Jurka okamžitě vyběhl ven, aby hledal neznámého traviče. Mezi chasou ho však nebylo, ba nikdo si ani nevšiml, kdy a kam odešel. Využil bezpochyby vhodné chvíle, kdy byli všichni shromážděni okolo hraběte a prchl, vždyť les byl tak blízko!

Zatím stanuli v kuchyni proti sobě dva muži. Hleděli si upřeně do očí a mlčeli. Jen lícní svaly se oběma chvěly pohnutím.

„Petruželo!“ pronesl po chvíli fojt hlasem, v němž se chvěla lítost a vděk a nabídl mlynáři pravici.

„Křenku!“ opáčil mlynář.

Dvě sousedské pravice se opět po letech střetly v přátelském a upřímném stisku....

XV.

Fojt se opět sprátelil s mlynářem Petruželou. Vděčil mu za záchranu života a slíbil, že zastaví svoji valchu a mimo to pošle i několik mlečů do jeho mlýna. Naproti tomu se zase Petružela zavázal, že až fojt si postaví svoji velkou valchu, zruší také on svoji.

Jurka s Maryškou se upřímně radovali z toho přátelství a přičiňovali se, aby se již nezakalilo. Obě rodiny se častěji navštěvovaly a co trápilo jednu, působilo žalost i druhé a také šťastné a radostné chvíle si sdělovaly navzájem.

Od oné kritické neděle chodil Jurka jako zařezaný. Již v okamžiku, když vyběhl z hospody hledat neznámého traviče, mu napadlo, že ta kapka jedu v otcově plecháči patřila vlastně jemu a že se zločinec zmýlil, chtěje otrávit velitele bystřických portášů. Proto nalil jed fojtovi, neboť v mladém Jurkovi tu hodnost nehledal.

Že měl Jurka jako portáš mnoho nepřátel mezi lidmi, kteří byli na křížku s platnými zákony, toho si byl vědom. Vždyť jim byl stále v patách a byla jich už hezká řada, které odevzdal k potrestání. Snad se mu z nich některý mstil? Ale vždyť toho člověka v životě neviděl a on Jurku také neznal, jinak by se tak nezmylil!

„Je v tom jistě onen predikant, kterého jsem chytil na Beskyděl!“ napadlo mu. Bránil se té myšlence, ale ona jako neodbytná moucha stále dotírala, až se posléze rozhodl, že za ní půjde.

Vyhoupł se do sedla a jel do Jasené k lajtnantovi Mikulaščíkovi. Ač byl již konec října, byl krásný den. Slunce sice nepražilo jako v létě, ale přece mile hrálo. Údolí podél Bystřičky bylo jako vyzlaceno nádherou žlutého listí, jímž se dosud pyšnily březové háje na úbočích kopců a zvláště úchvatný byl pohled na příkré svahy Klenova. Z temné zeleně jehličnatých stromů, kterou byl Klenov přímo obalen, vyšlehávaly k nebi zlaté a nachové koruny bříz a javorů a odrážely se od temného pozadí jako plameny.

Stádečka strakatých krav se líně pásala na zbytcích tvrdé trávy a z chudých políček na stráních se zvedaly bělavé sloupy dýmu z hramborové nati. Zásluhou bystřického fojta znali už všichni v Bystřici zemáky, rozšířené ze zašovského kláštera.

Jurka klusal podél potoka, nevšímaje si okolí. Hlavou mu vířila starost, jak přijít na stopu zločinci, který se odvážil tak hanebného činu.

„Musí být můj, i kdybych ho měl hledat celý život!“ tak si umiňoval a zatočil koně od Vsetína k Jasené.

Starý lajtnant seděl na zápraží, když k němu Jurka dojel. Přivítal ho a hned ve stařecké povídanosti mu svěřoval své trápení.

„Jsem už starý, nohama už nevládnou. Domníval jsem se, že už v pokoji dosloužím císařovně, avšak přišla na mne nová trampota!“

Jurka uvázal koně k plotu a přisedl k lajtnantovi.

Starý poručík se rozpovídal:

„Ze všech stran mi docházejí stížnosti, že na Vsetínsku řádí lupičská banda. Hned je hlášena ztráta dobytka, vykradený salaš, tam zase přepadli pláteníky, když jeli z jarmaku a v posledních dnech byla vykradena vsetínská fara. Portáši hlídají, slídí, ale bez výsledku. Je však zajímavé, že poškození jsou jen katolíci, kdežto luteránům se lupiči vyhýbají.“

„Musíte pátrat i mezi nimi!“

„Však portáši pátrají všude. Onehdy je vedla stopa až do Lhoty na rychtu. Ale můžeš něco takového tvrdit o lhotském rychtáři Košutovi?“

„Ze zřetele tu stopu nepouštějte! Někdy bývá pod nábožnou tvář zlotřilý duch!“

„Vždyť je Košut hlavou lhotských luteránů! Při každé příležitosti tvrdí, že jejich víra je lepší a oni že tolik nehřeší. A z portášů mu někteří přisvědčují!“

„Mají také náboženské schůzky?“

„Tuším, že ano!“

„Proč je nerozháníte?“

„Já, synku, už nemohu. Nohy mi neslouží. Ale portáše tam na ně posílám a oni mi hlásí, že tam nic nebylo.“

Jurka už věděl dost. Chtěl se svěřit poručíkovi se svojí těžkostí a požádal ho, aby mu dal okolní portáše k ruce, avšak když nyní slyšel, že jsou nespolehliví, rozhodl se, že bude jednat na svoji pěst.

„Nevíte, kdy budou mít zase schůzku?“

„Zítra mají nějakou slavnost. Prý památku reformace.“

„Co Luther vyskočil z kláštera...“

„Cosi takového. A to se dnes v noci jistě sejdou.“

„Kde to mívají?“

„Skoro pokaždé jinde. Obyčejně u některého vrchaře na kotárech. Včera si portáši šuškali, že to bude za Jasenou v lesíku na kopci. Uprostřed lesíka je veliký dub. Pod ním to asi bude. Budou tam dostávat i svátost.“

„Kdo jim ji udělí?“

„Jakýsi Maniš z Ratiboře. V dědině má chalupu a na horách salaš.“

„Ten přece není knězem!“

„Jejich svátost může udělovat každý! To víš, jaký kněz, taková svátost!“

„Rád bych se na jejich pobožnost podíval. U nás na Rožnovsku toho není!“

„Tam tě nepustí! To je jenom pro vyvolené. Zvláště, když se dovědí, kdo jsi! To by ses musel nějak přestrojit, aby v tobě nepoznali bystřického feldvébla.“

„Schovejte mi koně a já se půjdu podívat na ten dub. Do večera je ještě daleko a kdybych se brzy nevrátil, dejte mu kousek sena a vody. Portášům však neříkejte, že jsem zde, aby mi třebas nevědomky nezhatili práci!“

„Bude lépe, když si koně ustájíš u mé dcery. Bydlí v té chalupě u lesa. Lidé tě viděli jeti sem a bylo by nápadným, že jsi nejel zpět. Z dědiny až k samé chalupě nevidět, a tak si žádný nevšimne, žeš zůstal ještě v Jasené. Vrátiš se ještě ke mně?“

„Vrátím. Vždyť jsem přišel pro výplatu pro své portáše!“

„Vidíš, vidíš! I na to jsem zapomněl, že je zítra výplata! Však ji mám nachystanou již včera.“

Jurka se krátce rozloučil s poručíkem a vyšvihl se do sedla. Pak jel volně dědinou, aby si každý všiml, že odjíždí. V naznačené chalupě, když zjistil, že jsou to spolehliví lidé, zanechal koně. Rádi mu vyhověli, neboť si vážili bystrického velitele, kterého znali jen z vyprávění poručíka.

Slunce bylo ještě vysoko, když opustil pohostinnou chalupu a vydal se lesem na kopec, na jehož vrcholu hýřil neveliký hájek a odkud byl krásný rozhled po okolních horách. Vršek ten byl jako stvořen pro různé slavnosti v přírodě.

Uprostřed lesíka stál mohutný dub a rozpínal své dlouhé větve nad malou mýtinou z jedné strany a z druhé kryl husté křoví.

Jurka přešel opatrně lesík a bedlivě si jej prohlédl. Nebylo v něm živé duše. Zastavil se pod dubem. Pohlédl vzhůru do koruny, kde se mohutné haluze rozbíhaly od kmene a usoudil, že v tom přirozeném hnězdě byl by dobře ukryt a maskován. Vyšplhal se po kmeni, aby zkusil, jak dlouho tam vydrží sedět.

„Trochu listí a suché trávy a křeslo bude královské!“ pochválil si hnězdo a slezl dolů.

Prohlédl si houští za dubem. Objevil tam úzkou křivolakou pěšinu, která ho mnohými zatačkami přivedla zase k dubu. Na dubě z této strany nebylo nic nápadného. Poklepal obuškem na kmen a z dubu se ozval dutý zvuk. Teprve nyní si povšiml, že je strom dutý a otvor do něho zamaskován kůrou.

Opatrně odstranil kůru a z dubu se na něho zašklebila tmavá dutina. Zakřesal a posvítit si dovnitř.

Dutina stromu byla prostorná; bylo v ní místa pro několik osob. Nebyla však prázdná. Byly zde uloženy části rozkládacího stolu a na dně se lesklo několik lahví. Vzal jednu do ruky, byla plná. Položil ji zpět a otvor zase zakryl.

„Luteránská sakristie!“ zašeptal a odstoupil od stromu.

Z toho, co vypátral, bylo jisté, že se zde konávají luteránská shromáždění, jež byla státními zákony zakázána.

„Proč nekonají zdejší portáši svoji povinnost? Proč dopouštějí, aby se tak přestupovaly zákony, jejichž ochranou jsou oni pověřeni? Zač berou plat, který je slušný a stačí k živobytí?“

To byly otázky, jež vířily Jurkovou myslí, když se prodíral pěšinkou v hustém křoví.

Slunce již zapadlo. Od západu povíval studený větřík a trhal ze stromů zlatou okrasu. Marnotratně ji rozhazoval pod nohy do prachu.

Jurka si usedl do křoví a pojedl. Vyprázdnil tak sajdák, aby do něho nasbíral suché trávy, mechu a listí. Tím si pak vystlal sedadlo na dubě. Kdo ví, jak dlouho bude sedět!

Měsíc házel stříbrné světlo průlinami větví na prostranství pod dubem. Jurka vylezl na dub, opřel se zády o silný kmen a oddal se vlastním úvahám. Přemýšlel, jak je to možné, že tolik lidí se hnalo za Lutherem! Znají ti lidé život tohoto kacíře? Sotva! Vždyť tento muž se sám jednou podřekl, když pravil: Prostý sedlák, nehezké děvče, vodička nebo žebrácký pytel nebude nikoho dráždit ke kacířství; k tomu je zapotřebí labužnického jazyka, lesklých tolarů a hezkých dívek!

Jurka vzpomínal na své mládí. Vlna hřejivé radosti mu zalila nitro, když mu svědomí svědčilo, že jeho mládí bylo čisté. Vděčil za to vzorné výchově v rodině a svému pobytu v zašovském klášteře.

A Maryška? Podnes ji vidí, jak zahořela studem, když ji po vysvobození z hradu jako snoubenku v přítomnosti rodičů poprvé políbil!

Hodiny mýjely. V lesíku vládlo ticho, rušené jen šelestem padajícího listí. Luna stála již hodně vysoko a mráčky, jež ji občas zastínily, vrhaly unikající stíny na studenou zemi.

Jurka se zahalil újeji do župice a vydovku přitáhl na uši. Zmocňovalo se ho chvílemi pokušení, aby šel pryč, že tu dnes nikdo nepřijde. Ale vytrval!

Půlnoc již nebyla daleko, když zaslechl dole pravidelné kroky. Šustěly v napadaném listí a zřetelně se blížily. Chodec stanul pod dubem a tiše naslouchal. Rozhlédl se okolo a když zjistil, že tu není nic podezřelého, obešel křoví a pak se pěšinkou prodíral k dubu. Otevřel dutinu a vytáhl složený tam stůl. Zanesl jej pod dub na prostranství a složil. Pak se vrátil pro víno.

A již bylo ze všech stran slyšeti šustění listu pod mnohými kroky. Přicházeli muži, ženy a obojí mládež se svítilnami. Většina z nich měli v rukou silné, ale úzké kancionály, svázané v uzlíku. Mluvili potichu.

Po několika minutách zašumělo mezi přítomnými jméno Maniš. Rozestoupili se jako na povel, muži a mladíci doprava, ženy s děvčaty doleva.

Středem přicházel vysoký mladý muž, provázený dvěma o něco staršími. Byl to sedlák Jan Maniš z Ratiboře, Mynář z Jasené a Košut, rychtář ze Lhoty.

Maniš stanul u stolu a rozvázal veliký uzel, jež přinesl sebou. Vyňal z něho cínový kalich a množství nakrájeného chleba. Ubrus, v němž to měl svázáno, shrnul po okrajích stolu.

Postavil se za stůl k samému dubu. Podíval se na přítomné a na místo, kde stála dívčí mládež, vyšlehnul mu z očí zvláštní svit.

„Číslo 368!“ řekl krátce a pomodlil se Otčenáš.

Shromáždění si vyhledali v kancionálku udanou píseň a nábožně ji zapěli. Neslo se to lesní tišinou jako mnišský chorál.

Zatímco lidé zpívali, srovnával si Maniš v mysli „kázání“. Často při tom zabloudil očima ke hloučku děvčat, jako by odtud čerpal myšlenky.

Píseň dozněla.

Maniš slabě odkašlav, začal kázati. Uvedl lidu na paměť dnešní den, kdy r. 1517 strhl zakladatel jejich víry ze sebe škrabošku přetvářky, přibil své věroučné these na dveře universitního kostela ve Wittenberku a tím veřejně ohlásil svůj odpor proti papeži. Velebil Luthera jako největšího reformátora a nápravce zkažených mravů a neostýchal se vztahovati naň slova Zjevení sv. Jana, jimiž ho přirovnával k „Andělu, letícímu po nebi a věčné evangelium Kristovo zvěstujícímu“.

Jurkovi sedícímu na dubě, se chtělo několikrát odplivnouti.

„Ubohý lid!“ říkal si v duchu. „Co všechno musí věřit, aby nevěřil pravdu.“

Po „kázání“ následovala „zповěd“. Maniš se otázal shromážděných:

„Zhřešili jste?“

„Zhřešili!“ odpověděli všichni sborem.

„Litujete svých hříchů?“

„Litujeme!“

„Nuže, já vás ujišťuji, že vám Kristus hříchy odpustí!“

Do kalichu na stole nalil z láhve vína a z krajíce ulomil kousek chleba. Snědl jej a zapil vínem. Nato pokynul ostatním, aby přistupovali.

Shromážděním se rozvlnila píseň o večeri Páně. Měla čtrnáct slok a když ji dozpívali, zanotili jinou.

Celé shromáždění se vystřídalo u stolu a všichni jedli a pili. Nejdříve dívky a ženy, za nimi chlapi a muži. Těmto musel Maniš často dolévat kalich, neboť jejich zbožnost byla úměrná jejich síle.

Rychtář Košut ze Lhoty přistoupil ke stolu poslední. Závistivým okem počítal hlty přijímajících před ním a odhadoval, kolik zbude v kalichu na něho, neboť poslední přijímající kalich dopíjel.

Pokud stáli lidé na svých místech, nebylo jim vidět do tváře. Až teprve nyní, když přistupovali ke stolu, padalo jim světlo lucerny, stojící na stole, do obličejů a Jurka si mohl pohodlně prohlédnout jejich tváře. Z žen neznal žádnou a mezi muži ke svému zármutku poznal tři portáše! Teď pochopil, proč portáši nerozhánějí tato shromáždění.

Záře lucerny osvětlila Košutovu tvář. Nábožně zakroutil očima a přitiskl kalich ke svému rtům...

Při pohledu do Košutovy tváře Jurka div hlasitě nevykřikl. Ano, je to on! Určitě poznává člověka, po němž se marně sháněl při první zábavě v nové hospodě!

Od tohoto okamžiku nespustil z něho oči. Nezajímala ho teď píseň díkůvzdání, ani sbírka na víno a chléb. Nejraději by seskočil z dubu a Košuta sevřel do kleští svých dlaní.

Opatrnost mu však kázala, aby setrval na místě až do konce pobožnosti. Bylo tam přece hodně mužů a ti všichni by byli na něho. Ani od portášů nemohl očekávat pomoci a sám by se přesile neubráníl bez krveprolití. Chvěl se rozčilením a chvění to přecházelo i do větví starého dubu.

Po vykonané sbírce vsunul Maniš peníze do kapsy a vyzval přítomné k modlitbě za pruského krále. Po ní se počali všichni rozcházeti.

Muž, jenž před pobožností postavil stůl, otázal se Maníše, co má činiti se zbytky chleba, které zbyly na stole.

„Máš doma kury!“ odvětil Maniš a shrnul krajíčky na holou desku. Prostěradlo si vzal sebou a v zástupu dívek se vytratil z lesa.

V malé chvíli byl „oltář“ složen v „sakristii“, kterou „kostelník“ zase uzavřel korou a s pozůstatky „svátosti“ v brašně odcházel, aby jimi ráno nakrmil slepice...

Pod dubem zůstali jen tři muži. Košut a dva, Jurkovi neznámí.

Do koruny stromu zadul větřík a snesl bohatou pršku listů s hlasitým šelestem k zemi. Toho použil Jurka a stáhl se hbitě na spodní větev.

„Máš něco pro nás?“ pošeptal Košutovi jeden neznámý.

„Portášský lajtnant dostal včera lón pro portáše. Ráno si pro něj portáši přijdou, a proto musí být do rána náš!“

„Blázníš? Jít na lup k portášskému lajtnantovi?“

„Bude to náš nejslavnější čin! Považte, vzítí portášskému lajtnantovi výplatu pro portáše!“

„Celou ji však nedostaneme!“ podotkl druhý neznámý.

„Jak to?“

„Dnes tu byl feldvébl Křenek z Bystřice. Jistě si pro své portáše lón odnesl!“

„Kdo, pravíš?“

„Feldvébl Křenek!“

„Ten už přece dva měsíce nežije!“

„Jak to? Vždyť jsem ho tu odpoledne viděl! Viděl jsem ho, když přijel na koni i když odjížděl. Sledoval jsem ho až k lesu.“

„To není možné! Vždyť jsem ho poslal k čertu, když otvíral tu novou hospodu! Jedna kapka by stačila pro deset koní, ne tak pro jednoho chlapa!“

„Kdo otvíral novou hospodu?“

„No bystrický fojt! Více, než sedm roků jsem čekal na příležitost, abych se mu odvděčil za to, že chytil dvojctihodného z Pruska, když nesl Bubelovi na Vsetín tři sta tolarů a knihy od pruského krále a který sedí podnes na Špilberku.“

„Bystrický fojt nebyl feldvéblem, ba ani obyčejným portášem. Tím je jeho syn!“

„Tak?“ užasl Košut. „A já jsem to nalil starému! Nu, konečně je to jedno! Papeženci jsou oba!“

Jurka se už dále neovládl. Dobře vycíleným skokem srazil všechny tři k zemi a než se vzpamatovali z leknutí, byli již v poutech.

„A teď hýbaj k lajtnantovi pro lón!“

Starý poručík nemálo užasl, když ho k ránu Jurka vzbudil a oznámil mu, koho má v poutech a co zamýšleli.

„Pošlete mi pro mého koně a já je sám zaženu do Hradiště! Na zdejší portáše není spolehnouti. Musíme i mezi nimi udělat pořádek!“

Po rozsudku hrdelního soudu v Hradišti byl Košut, rychtář ze Lhoty, jako vůdce lupičské bandy odevzdán katovi a jeho dvěma společníkům vykázán pobyt až do smrti v kasematech na Špilberku.

XVI.

Od pohřbu karlovičské fojtky Roziny Bilové, která dne 5. Června 1755 zemřela, chřadla a očividně se ztrácela Jurkova matka na bystrickém fojtství. Zúčastnila se pohřbu v Karlovicích a přišla odtud jako zlomená. Domácí se domnívali, že ji unavila dlouhá chůze v letním vedru a doufali, že po několikadenním odpočinku bude zase zdráva.

Jen ona sama tomu nevěřila. Byloť tu již stáří a vyčerpání sil. A nebylo také divu! Starosti o rozsáhlé hospodářství, šenkovnu a obchůdek vyžadovaly hodně energie a třebaš ji Maryška v mnohém zastoupila, přece ji ta práce a starosti vyčerpávaly.

Fojt stále přikupoval pozemky a hleděl si více mlýna a nové hospody, než hospodářství. Vůbec měl více smyslu pro obchod a činnost navenek.

Fojtka se pomalu ztrácela. O žních ještě vařila pro žence a čeled', ale když se na podzim vykopávaly zemáky, ulehla nadobro.

V prosinci ji navštívil rožnovský farář Šimon Raab a posílil ji svatými svátostmi. Zdálo se, že nastane nyní obrat k lepšímu. Leč bylo to jen ulehčení před smrtí.

Týden před Vánocemi vyprovodili Bystřičani mrtvou fojtku na rožnovský hřbitov.

Ač bylo toho dne velmi nepříznivé počasí, sešlo se na pohřeb mnoho lidí i ze sousedních vesnic. Přišli fojti z okolních dědin, ba i meziříčský pán vyslal deputaci.

Cesta do Rožnova za hrozné vánice byla velmi namáhavá a obtížná. Vysoké závěje bránily v chůzi.

„Nebudeme se hřbitovem déle otálet!“ řekl fojt Jurkovi, když spolu kráčeli za rakví.

„Ano, zařídíme si svůj hřbitov!“ přisvědčil Jurka.

O Vánocích svolal fojt poradou. Všichni s návrhem souhlasili a mladý purkmistr Sulovský nabídl pro hřbitov pozemek.

„A já zase postavím kapličku, kde by se konaly pohřební obřady!“ slíbil fojt.

Do jara byly všechny formality se zřízením hřbitova vyřízeny. Olomoucký biskup Leopold II. rád povolil žádosti bystřické obce, doporučené rožnovským farářem a hrabětem Žerotínem.

Hned po Velikonocích postavil fojt „Na rovni“ malou zděnou kapličku a Sulovský vyhradil pro hřbitov lučinu na pravém břehu leskoveckého potoka při jeho vtoku do Bystřičky.

„Kdybychom tak měli i kostel svůj!“ zatoužil starý tesař Drda ze Šachetného a s ním téměř celá dědina.

„Když si mohli před třemi roky postavit kostel v Hrozenkově, nebylo by to ani u nás nemožným. Tu starost však ponechávám svému nástupci!“ řekl fojt a podíval se na Jurku.

Jurka z toho vyrozuměl, že mu chce otec předati fojtství a mlčky přikývl.

Z Jasené přišla zpráva, že zemřel poručík portášů Jiří Mikulašík.

„Budeš lajtnantem!“ prorokoval fojt Jurkovi. „Máš za sebou bohatou činnost a v Brně i ve Vídni jsi dobře zapsán!“

Fojtovo proroctví se vyplnilo. Za několik dní po lajtnantově pohřbu dostal Jurka z Vídně dekret, jímž byl jmenován velitelem celého portášského sboru.

S předáním fojtovství však starý fojt nějak otálel. I teď, kdy byl Jurka již poručíkem.

Věděl, že stáří nahrbená záda mu připomínají čas k odpočinku, že je nutno uhnout, zvláště když je vdovcem a úřad hospodyně na fojtství stejně zastává Jurkova žena Maryška. Ale pomyslení, že ztratí vládu v obci, nehnalo ho příliš k činu, jehož nutnost byla blížká a neodvratná.

Ovládla ho stařecká umíněnost a strach z ponížení. Zapíral si těch sedm křížků, které mu zatížily bedra a ve mlýně, zvláště před cizími lidmi, dělal ze sebe mladíka. Nosil těžké pytle a velice rád poslouchal, když ho některý z mleců pochválil, že má ještě sílu.

Až jednou...

Bylo to po žních 1760. U mlýna stála řada povozů, naložených obilím. Hospodáři nosili své pytle do mlýnice, fojt vážil a mlynářská chasa vysypala pytle do zásobníku.

Fojt se chtěl pochlubit svojí silou.

„Máš tam nějaký pořádný měch?“ otázal se jednoho z mleců.

„Mám tu šikovnou „káču“. Zbyla na voze poslední!“

„Odnesu ti ji!“ nabídl se fojt a shýbl se pro prázdný pytel, aby jej vzal na vůz.

Shýbl se, ale už nenapřímil. Zabořilo ho pronikavě v kříži, divže neklesl docela k zemi.

Odvedli ho do jizby a opatrně uložili na postel.

„Domníval jsem se, že mám více síly a zatím mne položil prázdný pytel!“ přiznával se pokorně v peřinách.

„Až se dobře vypotíte, bude zase dobře!“ těšil ho syn Jan.

Ale nebylo. Nepomáhalo napařování, ani felčar a jeho léky.

Fojt si nutně uvědomil, že je smrtelný. Zavolal Jurku a Janka a diktoval testament. Jurka dostal fojtovství a hospodu, Janek mlýn a pilu.

Zašovskému trinitářovi, jenž mu posloužil svátostmi, odevzdal větší obnos na zádušní mše svaté. Smířen s Bohem i lidmi zesnul tiše v Pánu.

Pohřeb byl velkolepý. Dva páry koní táhly černě zahalený vůz, přišli všichni fojti z okolí, řada portášů, ba i sama hraběnka přijela v krytém kočáře.

Ze Zašové přišli dva trinitáři a asistovali rožnovskému faráři Františku Heegerovi, jenž před rokem vystřídal v Rožnově svého předchůdce.

Nepřehledný zástup lidu doprovázel na poslední cestě muže, který stál po tolik let v čele obce a snažil se jí býti dobrým vůdcem k poměrnému blahobytu.

Osiřelé Bystřice se s láskou ujal Jurka. Muž v nejlepších letech, vzdělaný a bohatý na zkušenosti.

Jako poručík nechodil už do služby. Jen občas navštívil jednotlivé stanice, aby se přesvědčil, jak plní portáši své povinnosti. Často je svolával k sobě na porady a tlumočil jim přání a rozkazy nadřízených míst.

Pět Jurkových synů dorůstalo ve zdatné portáše. Vychování příkladem svého otce, cvičili se od malička v házení lasem, v běhu a skoku a když dovršili osmnáctý rok, zařadil je otec do sboru.

Nejstaršího Jiříka poslal na Hutisko.

„Já jsem začínal v Karlovicích, ty začneš na Hutisku! Později se můžeš vrátit domů,“ řekl mu, když ho tam posílal.

Než Jiříkovi se už domů nechtělo. Připoutaly ho k Hutisku dvě černé oči a když se později staly jeho majetkem, zůstal už na Hutisku trvale.

O rok mladší Josef, miláček starého fojta, lnul nejvíce k rodnému krovu. Ač se nikdy nevyhýbal portášské službě, přece nejraději pracoval na poli a v zahradě.

Miláčkem Jurkovým byl třetí syn Jan. Bystrý a nadaný chlapec naučil se záhy číst a psát a odvahou předčil často svého otce. Byl portášem tělem i duší.

„Bude mým nástupcem!“ myslíval si Jurka.

Michal nenadělal rodičům mnoho starostí. Vzal si ho jako malého chlapce mladší bratr starého fojta za vlastního a učinil ho dědicem své javořiny „Na Adámce“.

Nejmladší z chlapců Ondřej vyučil se kovářem a Jurka mu postavil kovárnou pod Sulovského „Saláškem“ blízko hřbitova.

Potěchou a sluníčkem celé rodiny byla nejmladší ratolest Marijánka. Podobou celá Maryška a povahou tichá a milá jako ovečka.

Sotva odrostla dětským sukénkám, chodila vypomáhat do mlýna a tam často zastupovala churavou tetu ve vaření a poklidu v hospodářství.

„Oh, jak by mně bylo dobře, kdybych měla takovou dceru!“ zatoužila bezdětná tetka mlynářka, pozorujíc obratné Marijánčino počínání při pečení chleba.

Đívka rostla do krásy a nebylo dívu, že se po ní točili bystřičtí mládenci. U zábavy šla z ruky do ruky, ale rvačkám, jež o ni sváděli, se jenom smála. Její srdce bylo poupětem, jež se dosud nerozvílo...

Fojti z okolních vesnic posílali své syny do Bystřice, aby se pokusili o štěstí u Marijánky, ale odcházeli s nepořízenou. Jurka s Maryškou by také rádi viděli svoji dcerku usazenou na některém fojtství, ale nenutili ji. V této volbě ponechávali synům i dceři úplnou volnost, neboť věděli, že ne bohatství, ale pravá vzájemná láska činí manželský život rájem, i když se nedostává pozemských statků. Cenili si více zbožnost a pracovitost.

Marijánce bylo osmnáct let, když se po žních nastěhoval do mlýna nový stárek. Byl hezky urostlý, světlých vlasů a modrých očí. Ač do třicítky mu mnoho nescházelo, nikdo mu více nechtal než dvacet let. Prošel již několika mlýny, ale nikde dlouho nevydržel. Mlynáři ho měli rádi, byl dobrým dělníkem a svému řemeslu rozuměl.

V Křenkově mlýně byl hned jako doma. A co uměl všelijakých taškařin! Chasa se za ním táhla jako za magnetem. Bývaly to veselé večery ve mlýnici, kdy zpěv a smích přehlušoval hučení mlýna.

Marijánka nebyla ve mlýně již několik dní. Maměnka churavěla, proto ji musela zastoupiti doma. Tatíček úřadoval v portášské hospodě na horním konci a Maryška s Marijánkou šenkovaly doma. Za maměničiny nemoci měla Marijánka na starosti kuchyň i šenkovnu.

S úsměvem a písničkou na rtech hravě zdolávala práci, jak se jí hromadila v kuchyni a odpoledne zaběhla i na pole, aby pomohla při sklizni zemědělců.

„Půjdu se podívat na tetičku do mlýna!“ řekla Marijánka maměnce, když se tato postavila zase k práci.

„No běž, ale nebud' tam dlouho. Víš, že nejsem docela zdravá!“

Jako věnek se přenesla Marijánka do mlýna.

Na dvoře se střetla se stárkem. Neznali se, proto se jen mlčky pozdravili.

„Kdo je to, tetičko?“ otázala se mlynářky a ukázala na stárka oknem.

„Náš nový stárek. Jmenuje se Dujka a je někde z Kašavy u Vizovic. Líbí se ti?“

„Ani nevím! Viděla jsem ho poprvé,“ odpověděla a zamyslela se.

Stárek uviděv ve dveřích mlýnice práška, zavolal na něho:

„Znáš to děvče, které šlo teď do chalupy?“

„Bajže znám!“ ušklíbl se prášek.

„Kdo je to?“

„Fojtova Marijánka z Leskovce. Náš starý je jím strýcem!“

„Pěkné jablíčko! Škoda, že visí tak vysoko!“ pomyslel si stárek.

„Chodívá sem často?“ vyzvídal dále na práškově.

„Už tu dlouho nebyla. Maměnka fojtka je nemocná, tak musí být doma!“

Stárek se už více nevyptával a zabral se do práce. Ale jak mu ta práce šla! Jako ve snu chodil po mlýnici, přestavoval pytle z místa na místo, bral do ruky to i ono bezúčelně a beze smyslu.

Prášek ho chvíli pozoroval a pak zvolal se smíchem:

„Vy jste, stárku, nějak rozpytlený!“

Chtěl říci rozptýlený, ale ve smíchu se mu vnitřní hlásky přesmekly.

„Hleď si, ogare, své práce a o mne se nestarej!“ odbyl ho stárek nevrle.

Divil se sám sobě. Až dosud si namlouval, že je dobře obrněn proti Amorovým šípům a domníval se, že už nikdy nebude jimi zasažen. A teď najednou... Bez hluku slov,

bez přípravy na obranu, znenadání je poraněn, aniž cítil při tom bolest! V jediném okamžiku...

Našel si práci blízko okna, aby mohl vidět, až půjde Marijánka ze mlýna. Prášek se po straně uskleboval, ale do očí se neodvážil stárkovi smáti. Tušil, že by to nedopadlo dobře.

Konečně se stárek dočkal.

Marijánka stanula ve dveřích a rozhlédla se dvorem. Na okamžik spočinuly její pomněnky na okně mlýnice, ale ihned je cudně zaclonila víčky. Oblé tvářičky jí polil temný růměnc. A ten stárkovi napovídal mnoho!

Rudá barchetová suknice zavlála dvorem a Marijánka se ztratila rohem chalupy.

Dujka si smutně povzdchl:

„Škoda, že jsi fojtova!“

Až do sobotního večera před hodovou zábavou pracoval za čtyři. Chtěl pilnou práci zahojit ránu, kterou mu způsobil nezbedný bužek a po hodech odejít do jiného mlýna, aby zapomněl...

V portášské hospodě bylo všechno připraveno k muzice. Brzy po poledni se scházeli mládenci. Mimo domácích byli tu i synové fojtů z Vidče, Solance, Hutiska a Karlovic, kteří sem přišli jen kvůli Marijánce.

Přišel fojt Jurka s Maryškou a Marijánkou spolu s mlynářovými.

Bystřičtí mládenci mrkli na sebe. Bylo to znamením, že Marijánku nevolní k tanci s mladými fojty.

Zahrála hudba a chlapani si Marijánku jenom podávali. Až po dlouhé době se podařilo fojtům přetancit s ní aspoň jeden kousek.

Videčský fojt vhodil muzikantům zlatu, aby vytroubili „volenku“. Kolo tančících se rozvířilo a fojti čekali, zda přijde Marijánka pro některého z nich. A čekal také stárek Dujka za stolem u dveří při svém plecháči. Umínil si, že dnes tančit nebude, byl zde jen proto, aby vyzvěděl, kterého z fojtů Marijánka vyznamená a s tím vědomím aby opustil Bystřici.

Marijánka seděla s rodiči a mlynářovými za čelním stolem a po vytroubení volenky se k tanci nebrala. Viděla jen smutné oči stárkovy.

„Proč nejdeš pro některého z mladých fojtů?“ otázala se Maryška dcery.

„Proč bych pro ně chodila? Vždyť se mnou více než jeden kousek žádný z nich netancoval!“

Karlovický fojt dal volenku opakovat.

„Běž tančit!“ posílala Marijánku teta mlynářka.

Dívka poslechla. Při prvním taktu hudby vstala a laním krokem zamířila ke stolu u dveří a milým úsměvem vyzvala k tanci Dujku.

Bystřičtí mládenci zatleskali. Měli radost, že pohrdla bohatými fojty a dala přednost stárkovi, kterého měli všichni rádi.

Dujka nevěděl, je-li to sen nebo skutečnost. Nechápatě vstal a šel za milým zjevem. Sotva však jí sevřel ruku do své a druhou objal v pasu, pocítil, že to není přelud a opojen rozkoší, roztočil se v kole. Nepozoroval ani, že tančí jenom oni sami a že přítomná děvčata schválně nevyzvala své tanečnický.

A mládenci jeden po druhém kývali na muzikanty, aby prodloužili tanec.

„Co tomu říkáš, Jurko?“ promluvil mlynář k bratrovi.

„Sluší jim to!“ řekl znalecky fojt. „Ale co z toho?“

„Co z toho? Svatba!“

„Prosím tě, vždyť je chudý jako kostelní myš!“

„Ale pracovitý a poctivý!“

„Bude s ním Marijánka putovat od mlýna ke mlýnu?“

„To nemusí!“

Mlynář se naklonil k fojtovi a pravil mu pološeptem, aby to okolosedící neslyšeli.

„Řekli jsme si se ženou, že když nemáme vlastních dětí, odkážeme mlýn Marijance, vezme-li si hodného mlynáře. A hodnějšího, než je Dujka, jsme dosud nepoznali. Je zbožný, veselý a pracovitý. Pro sebe si ponechává jen spropitné, mzdu posílá celou starým rodičům a sourozencům. Náš mlýn by neměl lepšího hospodáře a vy hodnějšího zetě!“

„Bůh nám požehná, takže nemusíme hledět na groš!“ přidala se ke švagrově chvalořeči také Maryška, již se stárek počínal líbiti.

„Když je tomu tak, nebudu jim bránit!“ rozhodl fojt a toto rozhodnutí dlouze zapil.

Každá písnička má svůj konec a tak skončila i volenka. Oba tančící si přáli, aby trvala až do rána, týden, ba po celý život! Během ní se fojti vytratili, bojíce se, aby nesklidili veřejný posměch.

Po tanci chtěl Dujka zase odejít na své místo ke dveřím, ale mlynář na něj zavolal:

„Pojď mezi nás! Jsi vedoucím mého mlýna, nesluší se, abys seděl u dveří jako žebrák!“

Stárek nesměle přisedl a ostýchavě se podíval na Marijánčiny rodiče. V jejich očích četl přátelské smýšlení.

Jurka se nastávajícího zetě vyptal na jeho rodinu a zvěděl, že je sice z chudobné, ale poctivé rodiny, spokojeně přikývl hlavou.

„Proč jsi se, Marijanko, nepsvětila, že se máte rádi?“ zaútočila Maryška na dceru.

„My jsme si to ještě sami neřekli. Vždyť jsme spolu ještě ani nemluvili!“ přiznala se v rozpacích.

„To je dobré!“ vybuchl mlynář vesele. „My se tady domlouváme na jejich svatbu a oni ještě neví, mají-li se vůbec rádi! Je to pravda, ženichu?“

Dujka nevěděl, žertuje-li mlynář, nebo mluví vážně. Cítil jen přátelské pohledy fojtových a mlynářových a stále pochyboval o štěstí, které se na něho přímo valilo.

„Nikdy bych si netroufal pomyslet na možnost toho, co mi tu pravíte. Jsem přece jen chudý tovaryš a Marijánka je dcerou bohatého fojta a portátského poručíka. Proto jsem se neodvážil ani slovem prozradit, co cítím v srdci. Chtěl jsem po neděli váš mlýn opustit a vandrovat dále, kde bych mohl zapomenouti. Když to ale myslíte vážně, tu vám slibuji, že si budu Marijanky i vás nade všechno vážit a že nikdy nebudete litovat, že jste pozvedli k sobě chudého, ale čestného dělníka!“

Stárkova řeč všechny dojala.

Zahrála hudba.

„Běžte se, děti, proskočit a řekněte si konečně, co jste si už dávno měli říci!“ řekl fojt bodře a odfoukl bílou čepici z čerstvého piva.

Nebylo šťastnějších lidí, kteří odcházeli z hodové zábavy nad stárka Dujku a fojtovu Marijanku. Vždyť v masopustě budou mít svatbu!

XVII.

Tři věci pojal Jurka do svého programu, když stanul v čele obce: Postavit kostel s farou, školu a valchu. Valcha byla jeho soukromým podnikem, kdežto na kostele a škole musela mít zájem celá dědina.

Svolal sousedy za tím účelem na fojtství. S radostí všichni souhlasili a přislíbili pomoc.

„Bude to stát hodně peněz!“ pravil Janek Petružela.

„Musíme na to šetřit a odkládat už teď. Pan hrabě také něčím přispěje a tak spojenými silami se nám podaří dílo, které bude pomníkem naší snahy.“

„Na kterém místě postavíme ten kostel?“ otázal se purkmistr Sulovský.

„Nejlépe by mu svědčilo „Na rovni“, kde stojí kaplička,“ navrhoval Josef Drda.

Jurka zakýval záporně hlavou.

„Nejvhodnější místo bude na hřbitově. Rozcházejí se tu tři údolí, takže bude dobře slyšet zvony na všechny strany. Od kapličky bychom na Leskovec zvony neslyšeli, bránil by tomu kopec Suchá. Ze hřbitova je uslyší až na Adámce a Hlaváčkách.“

Ti, co měli chalupy v Žárech a na Hlaváčkách, radostně přisvědčili.

„A kde bude stát fara?“

„Pro tu věnuji místo pod Saláškem proti hřbitovu, aby nebyla od kostela daleko,“ přihlásil se Sulovský.

„A škola?“

„U kovárny na druhé straně cesty. Bude to všecko pohromadě jako v jednom hrníčku. Sousedím v tom místě s purkmistrem. Já daruji místo pro školu a on může zase přidat kousek pro školní zahrádku,“ řekl Jurka a pohlédl na Sulovského.

„Proč ne? Ta rolka mne tam nespasí a tak ať mají po mně potomci památku!“ přisvědčil Sulovský.

„Kéž bych se dočkal toho kostela!“ zatoužil starý Ondra Drda.

„Což je to něco nemožného? Jakmile dostaneme povolení, může stát kostel do roka! Kolik si čítáte roků?“

„Už pětadesát! Vždyť se už můj vnuk žení!“

„Tak? a koho si bere?“

„Nevíš? Jankovu dcerku ze mlýna. Však jsi ji držel na rukách při křtu!“

„Toť opravdu pro mne novina! Proč se, Janku, nepochlubíš kmotrovi, že vdáváš dceru?“

„Chtěl jsem jim nejdříve postavit chalupu...“

„Správně jednáš! Nejdříve hnízdečko a pak mlád'ata!“

„A tak si myslím, že na ten kostel nebudu moci mnoho přispět, když na mne čeká takové vydání.“

Jurka se zasmál.

„Nikdo po tobě nežádá polovinu království! a s tím vydáním nebude to tak zlé. Dřevo máš svoje, desek ti dám, kolik budeš potřebovat, vždyť jsem kmotrem, a když se ti do toho pustí všichni Drdové, musíš rychle utíkat do lesa pro májíček na krov! Kde jim to postavíš?“

„V olší u potoka, kousek po vodě od mlýna.“

„Jak se ti Drdové rozlézají po dědině! Na Leskovci je Drda-Leskovjan, v Šachetném Drda-Šachetňan a tvůj zeť bude Drda-Olšan!“ prohodil bodře Jurka

a obrátil se k sousedům. Chvilí je poslouchal, jak slibovali, kolik kdo na kostel dá a když to spočítal, bylo toho asi sto zlatých.

„Kolik ten kostel bude stát?“ otázal se Trčka.

„Tři až čtyři tisíce zlatých a to jen, když dodáme zdarma pracovní síly!“

V přítomných se zatajil dech, když slyšeli takovou sumu.

„To nenasbíráme ani za padesát roků!“ hrozil se Josef Drda.

„Musíme se poohlédnout tam, kde peníze jsou!“ řekl tajemně Jurka.

„Snad nechceš jít se svými portáši na zboj?“ zasmál se Janek Petružela.

„V kostele, postaveném z naloupených peněz by Kristus Pán nerad bydlel. Ty musí být získány čestným způsobem. Vím o jednom zdroji, který vám však neprozradím, pokud to nebudu mít jisté!“

„A jak se stavějí úřady k naší žádosti?“ vyzvídal Sulovský.

„Pan hrabě Michal Žerotín je jí nakloněn a rožnovský pan farář s panem děkanem jí v konsistoři doporučili. Jak dlouho tam bude ležet, nevím. Pokud nemáme hotový kapitál, povolení nepřijde!“

„Toho se já už nedočkám!“ zasteskl si starý Drda a v očích se mu zaleskly slzy.

„Jen si šetřte síly, abyste byl pevným, až potáhnete na kostel vazbu!“ potěšil ho Jurka.

Myšlenka postavit v Bystřici svůj kostel rozvířila celou dědinu. V každé chalupě se přetřásala a když se sešli dva sousedé na poli, nebo v lese, hovořili o kostele. Jen asi v desíti chalupách byla přijata s nadšením.

„Nač stavěti kostel, když se může člověk modlit na každém místě?“ mudroval pasekář Ostránský před sousedem Fuskem. „Škoda zbytečně vyhazovat peníze!“

„A proč ty chodíš až do Těšína, nebo Trenčína, když se můžeš modlit doma?“ opáčil mu Fusek, který se horlivě stavěl za kostel.

„Jednou za čas se musí člověk vyznat z hříchů!“ omlouval se Ostránský.

„Tak proč nejdeš do Rožnova?“

„Hm!“

„Vím! V Rožnově musíš říci všechno na sebe, v Těšíně jen, že jsi zhřešil. V Rožnově ti řekne, že musíš všechno vrátit a nahradit, co si neprávem přivlastňuješ a tam se tě na to ani neptá. V Rožnově musíš slíbiti polepšení a vykonat uložené pokání a tam ti pastor řekne, že máš všechno odpuštěno!“

„Aspoň vidíš, že je to v Těšíně lepší!“

„Zpověď snad! Ale co je to za zpověď? Přijdeš k felčarovi a řekneš mu jenom, že jsi nemocen. On ti dá prášek od bolení zubů a tebe zatím bolí žaludek! Směješ se a to právem! Chceš-li, aby tě správně léčil, musíš mu říci, že tě bolí žaludek, co jsi před tím jedl a pil a vůbec všechny okolnosti, aby on poznal příčinu nemoci a dal ti pak vhodný lék. A tak je to i s duší! Jen katolický kněz svým posvěcením je oprávněn, aby léčil nemocnou, to je hříšnou duší. Proto musí znáti i příčiny jejích bolestí, aby mohl dát příčinné naučení a slovem rozhřešení jí vrátil zdraví. Musíš mu tyto bolesti a jejich příčiny ve zpovědi sdělit, aby poznal, co může vyléčiti - odpustiti a co ne.“

„Dej mi pokoj s takými řečmi! Já se držím jenom Písma a co není v Písmu napsáno, tomu nevěřím!“

„V Písmě svatém jsou důkazy pro sedm svátostí a ty vyznáváš jenom dvě. Také ústní podání svědčí o sedmi svátostech.“

„To je právě to, co mne od vás odráží, že uznáváte za pramen víry i ústní podání neboli tradici!“

„Víš vůbec, co je to tradice? Pozoruj, že nevíš! Ústní podání je učení svatých apoštolů, které napsali jejich žáci. Svatý Jan píše na konci svého evangelia, že Ježíš mluvil ještě mnoho jiných věcí, které nejsou v této knize napsány. Kdyby bylo všechno napsáno, celý svět by neobsáhl těch knih. Svatí apoštolové nebyli pověřeni úkolem, aby psali, ale aby kázali. Proto jejich kázání, zaznamenaná jejich žáky, dlužno považovat za zjevenou pravdu Kristovu.“

„Žáci apoštolů se mohli mýlit!“

„Nemohli! Nad pravostí učení bdí Duch svatý, Duch pravdy, kterého seslal Kristus na apoštoly a učedníky. Kdyby se žáci apoštolů mohli mýlit, pak bys musel zavrhnouti evangelium Markovo i Lukášovo!“

„Jak to? Evangelia jsou neomylná!“

„Ani Marek ani Lukáš nebyli apoštoly. Byli jen žáci apoštolů. Marek psal evangelium podle kázání svatého Petra a Lukáš podle svatého Pavla. Svatý Lukáš píše hned v úvodu, že se rozhodl psáti o těch událostech, „když důkladně vyzvěděl všechny události od jejich prvních počátků“. Snad ti to postačí, abys poznal, jak nesmyslné je tvrzení Lutherovo a jeho stoupenců, že jediným pramenem víry je Písmo svaté!“

Ostránský se po těchto slovech odvrátil a odešel.

„Pravá víra je dar Boží a kdo o tento dar nestojí, tomu jej Pán Bůh násilím nevnucuje!“ volal za ním Fusek a pokračoval v obchůzce svých polí.

Jařiny se sytě zelenaly a na slunných stránkách počínaly vymetávat. Pole slibovala dobrou úrodu, jaká se dá jen pomyslet na valašských horách.

Rok 1771 uplynul celkem klidně a kdyby nebyl rozrušen císařským nařízením o počíslování domů v celém mocnářství a povinnými odvody k vojsku, byl by přešel jako obyčejný všední den.

Zato zima se ukázala jako nemilosrdná panovnice. Již začátkem adventu napadlo mnoho sněhu a důkladně přimrzlo. Před Vánocemi se mrazy ještě přiostrily. Z Beskydu zaznívalo do doliny příšerné vytí hladových vlků, kteří se za večera odvažovali až k lidským obydlím a nahlíždali do zamrzlých oken. Běda tomu, kdo se odvážil v noci do hor!

Mladý pasekář Juraj Orság si vyšel po ránu s pantorem do lesa. Byl utečencem z sousedního panství hraběte Illešházyho, jenž měl sídlo v Dubnici v Uhrách a jemuž patřila i část Vsetínska. Pro neshodu s pánem měl býti potrestán, a proto utekl. Usadil se v Bystřici a oženil se.

Právě se mu narodila první dcera Hanička a v chalupě bylo tak zima! Pokud bylo venku obstojně, nedbal na to, aby si opatřil na zimu topivo. To odkládal až na zimu a hleděl si vedlejší činnosti - pašování.

Uměl dobře maďarsky a v Uhrách byl přece doma. Už měl i svoji bandu, kterou bezpečně převáděl přes hranice, ač po něm portáši bedlivě slídili.

Až teď ho zima vyhnala, aby sehnal nějaké poleno do pece.

S provazem kolem beder, s pantokem a pilkou na rameně namáhavě vlekl sáně do kopce. Věděl v lese o suchém buku. Stál ten buk na pokraji lesa a před lesem se bělela rozlehlá polana.

Orság se zastavil na kraji polany u jedlového mlází. Sundal čepici a utíral si zpocené čelo.

Vtom však táhlé zavytí rozřízlo zimní ticho. Orság se podíval tím směrem a s hrůzou viděl, jak z lesa na protější straně polany vyrazila smečka vlků. Úprkem se hnala přes polanu k němu. Bílý oblak sněhového prachu ji doprovázel.

Orság věděl, že se na tomto místě neubrání. Jedinou záchranou byl les, kde bude aspoň ze zadu chráněn stromem. Musel proběhnout rohem polany k nejbližšímu buku. Bleskurychle shodil z ramene pilku k saním a jenom s pantokem v ruce se dal do běhu.

Smečka se blížila s divokým štěkotem. Už jenom několik kroků a bude u stromu. Dobíhal, ale za sebou slyšel již dech starého vlka, který byl asi deset sáhů před smečkou. Doběhne, nebo se stane kořistí hladových šelem?

Vypjal síly a zvětšil skoky. Tři, dva, jeden skok a otočil se bokem.

Starý vlk mu skočil na prsa. Přední tlapou ho škrábl po tváři a nasadil zuby na krk.

Orság vrazil do vlka pěstmi a srazil ho k zemi. Vzduchem se mihl pantok a šelma s rozbitou lebkou se svíjela v posledních tazích.

Ale již tu byli další odvážlivci.

Zakrvácený pantok svištěl a po každém jeho dopadu skončila jedna šelma. Hromada mrtvol rostla a Orság se ani nenadál a měl před sebou bariéru ze sedmnácti vlků. Jen ještě čtyři mladí obíhali opodál a ač je pach krve silně vábil, neodvážili se útoku. Za chvíli se ztratili v lese.

Ufícen a do krajnosti vyčerpán tuhým zápasem zhroutil se Orság na hromadu vlků. Ale jen na malou chvíli. Vstal a přemýšlel, co s nimi.

Naložit je všechny na saně si netroufal a musí přece přivést nějaké dřevo! Ohlédl se dokola a hle! Jen několik kroků odtud stál suchý buk! Na ten by jeho síly stačily. Zašel pro saně s pilkou a strom podřezal. Rozpiloval jej na menší kusy a naložil na saně.

Zastavil se u hromady vlků. Má je nechati zde? Kdo mu uvěří, že podnikl takový zápas?

Ví, co udělá! Stáhne je z kůže a sedmáct koží bude jasným důkazem!

Uťal bukovou haluz a urobil „krumholec“. Uvázal jej uprostřed na větve a zavěrákem nařízl šelmě nohu, aby ji mohl pověsiti.

Avšak chyba lávky! Zatímco chystal fůrku dřeva, zmrzli vlci v kruté zimě na kost a stažení kůže bylo nemožným.

Orságovi nezbylo, než složit oheň a vlky nahřívati. Nasbíral suchého roští a složil pracně oheň.

Práce šla velmi pomalu. Když stáhl posledního vlka a všech sedmáct koží naložil na saně, kradlo se již do lesa šero a byla obava, že se cestou potká s jinou smečkou. Proto spíchal, aby byl brzy doma.

Přišel už za silného soumraku a svým zjevem velice polekal nemocnou ženu. Zapomněl si totiž utřítí z obličejů krev, jak se mu vyřinula pod vlčí tlapou.

Ráno zavezl vlčí kůži k purkmistrovi, kde si je mohl každý prohlédnouti.

Poručík Jurka nabídl statečnému vlkobijci službu v portášském sboru.

Orság odmítl. Byl až příliš náruživým pašerákem, a proto z celé duše nenáviděl portáše a z těch nejvíce Křenka. V duchu si přiznával, že by měl v rukou raději sedmáct portášských skalpů než vlčích koží.

Sláva Orságova jména se šířila Valašskem a brzy věděli o jeho hrdinném zápasu s vlky i v nezapadlejší chatrči. U svých kamarádů šverců nabyt velké úcty a téměř neomezené autority. Vždyť to byla také odvaha, pustit se v zápas se smečkou hladových vlků s pouhým pantokem v ruce!

Tři podélných jizev na líci od vlčích drápů si Orság více vážil, než vojenský generál řady metálů a vyznamenání na chrabré hrudi.

XVIII.

Jistě netušilo oněch sedm zbožných mužů, kteří se dne 15. Srpna 1534 zasvětili v Paříži na Mont Martre výhradně službě Boží, že jsou pramínkem mohutné řeky, jež svou blahodárnou vodou zúrodní a zavlaží rozsáhlé nivy katolické církve.

Ignác z Loyoly, španělský šlechtic a bývalý důstojník ve vojsku, odkládá zde se svými druhy světskou slávu a dává se cele do služby Boží a Církve. Zakládá řád - Tovaryšstvo Ježíšovo -, jež svou vojenskou organizací a tuhou kázní, hlubokou učeností a apoštolskou horlivostí se stává mohutnou hrází proti mravy ničícímu proudu luteránství.

Jako svatý František Serafínský svými pasivními ctnostmi je obrazem tehdejší Itálie, tak ve svatém Ignáci je zosobněna španělská bojovnost, jež staletým zápasem s Maury dostoupila vrcholu. Ignác vede boj v duchu tradice svého národa proti nepřátelům kříže, avšak zbraněmi duchovními. Jeho bojovnost a ctižádost jsou veliké, víra ve vítězství nezlomná a strategie, sepsaná v „Duchovních cvičeních“ složitá a osvědčená.

Duchovní synové Ignácovi se ve skvělém rozmachu pouštějí do celého světa. Za osm let od oné pařížské události odchází jeden z nich - sv. František Xaver - do Indie, Japonska a Číny, aby tamním pohanským národům přinesl blahou zvěst spásy. Jeho druhy vidíme brzy jak v královských palácích, tak i v bídné indiánské chatrči amerických stepí a pralesů.

Do našich zemí přišli jezuité brzy po svém založení. V národě, rozeklaném protestantským sektářstvím, rozestřeli síť k lovení. Školami vysoké úrovně, lidovými misemi, katechizováním a dobrými spisy přiváděli ovečky k živým pramenům pravdy. Ve svých školách vychovávají národu nejen dobré duchovní vůdce, ale i řadu schopných politických pracovníků.

Když pak v českých zemích rozepjala své temná křídla protestantská moc, byli jezuité z nich vyhnáni a rekatolizace na nějakou dobu zastavena.

Protestantská rozpínavost a krutost slavily triumfy. Zvláště na Moravě, která byla útočištěm všech možných sekt, byl pro katolíka život pravou trýzní. Rozličných sekt a náboženských společností zde bylo tolik, že jak píše současný zaznamenavatel událostí Lobkovic, nestačila by celá hodina jen na jejich vyjmenování. Jasný důkaz, že tu nevládl duch Kristův, jenž jest duchem jednoty a míru, ale že země byla v područí jiného ducha, jehož známkou vlády je roztržštěnost a rozbroj.

Když v r. 1599 nově jmenovaný biskup olomoucký kardinál František Dietrichstein spatřil svou diecézi, zaplakal nad jejím žalostným stavem. Jeho snahu o vzkříšení katolické víry odměnili luteránští stavové tím, že ho i s věrnou kapitulou uvěznili na Špilberku.

Nepatrný zbytek katolického kněžstva bídne živořil. Luteránští páni odpírali dávatí farářům povinné desátky, takže tito byli nuceni si hledati obživu v různých řemeslech a zaměstnáních.

Vzácnou ozdobou tehdejšího moravského kněžstva je rubín mučednické krve holešovského faráře sv. Jana Sarkandra, jenž v mukách pro zpovědní tajemství vydechl svou duši 17. Března 1620 v Olomouci.

Po dokonalém bělohorském vítězství, v němž katolická strana porazila německé protestantství, začíná v našich zemích rušný náboženský život. Ferdinand II. Do Čech a kardinál Dietrichstein na Moravu uvádí vypuzené jezuity a ti se znovu chápou opuštěného rádlu. V Praze a Olomouci budují vysoké učení, zhušťují síť svých kolejí a rezidencí, jenž se stávají ohnisky náboženského života.

Moravský lid, nasycený náboženských rozbrojů, rád se vrací do lůna mateřské církve, vyhání sám luteránské predikanty a pod vedením svých kněží vydává krásné plody ctnosti.

Jen v některých horských krajích, zejména na Valašsku a Českomoravské vysočině, kam zřídka našla cestu noha misionářova, zůstaly malé oázy stoupenců Lutherových, ale soustavnou péčí církve a působením katolického okolí se i ty pomalu zmenšovaly.

Do vysokých stromů nejčastěji bijí blesky. A tak i jezuitský řád, jako nejpřednější voj božího vojska, byl terčem zuřivých útoků. Kromě protestantů všech odstínů metali na jezuity jedovaté šípy všichni, jimž svírala hrdlo církevní kázeň a kteří se neradi podrobovali papežské autoritě.

Byli to v prvé řadě janseisté, kteří pod rouškou přísného života odváděli věřící od zdrojů života a milosti. K nim se družily francouzské parlamenty a šlechtické soudy, nositelé galikánských tradic. Francouzští králové a mnozí právníci chtěli stlačit církev na pouhou součást státního stroje a papežskou autoritu omezit na pouhé drobtý, popírajíce jeho primát a neomylnost.

Během 17. Století se zrodil v Anglii nový životní názor. Je to tak zvaný deismus. Jeho původci a hlasatelé jsou Cherbury, Hobbes, Locke, Shaftesbury, Bolingbroke, Woolston, Tindal, Toland, Collins. Tito hlasatelé nového náboženství se nazývají deisty, kteří sice Boha vyznávají, ale nemají úcty k Pánu Ježíši a učení svatých apoštolů pokládají na báchorky a smyšlenky. Jsou také nazýváni racionalisty (rozumáři), poněvadž zbožňují rozum, který nestrpí nad sebou žádné závažné autority.

Deisté pokračovali v díle Lutherově. Začali tam, kde on přestal a dokonali reformaci, tj. dílo zkázy. Luther podržel aspoň bibli, oni i té upírají božský původ. Luther se ve svém rozvratném díle zastavil uprostřed. Místo autority papežovy postavil svoji a knížata s mečem v ruce po dvě stě let zjednávala jeho učení uznání a úctu. Angličtí lordi první odhodili uzdu státní církve a zúčtovali s křesťanstvím úplně.

Tento dokonalý odpad od křesťanské víry a návrat k pohanství sluje „osvícenství“ a je chloubou 18. Století.

V Německu hlavními sloupy nové filozofie byli Lessing, Kant a protestantský superintendant Herder, jenž místo křesťanských ctností doporučoval pohanskou humanitu.

Těmto názorům otevírali dokořán své státy Fridrich Pruský, carevna Kateřina II. A císař Josef II. Vůbec paprsky nové filozofie dopadaly nejprve na vrcholky evropské

společnosti. A tito „osvícení“ lidé se domnívali, že tento dravý proud povalí oltáře, ale před jejich trůny že se nezastaví. A zatím jejich trůny a žezla jsou dávno uloženy v muzeích mezi starožitnostmi, kdežto oltáře stojí dosud!

Na vědeckém kolbišti zůstali jezuité neporaženi. Proto použili nepřátelé jiných zbraní: pomluvy, lži a nactiutrhání.

V Portugalsku byl spáchán atentát na záletného krále a jezuité byli obviněni z tohoto zločinu. Všemocný ministr Pombal je hanebným způsobem vyhnal ze země.

Po Portugalsku následovala Francie a Španělsko.

Nátlakem „osvícenských“ vlád byl konečně papež Kliment XIV. Donucen brevem Dominus ac Redemptor ze dne 21. července 1773 Tovaryšstvo Ježíšovo zrušiti. Učinil tak bez porady s kardinálským sborem, jehož většina v této věci s ním nesouhlasila. Neučinil tak na základě právního řízení, nýbrž z plnosti apoštolské moci.

Breve mělo být vyhlášeno ve všech státech a teprve veřejným vyhlášením nabývalo platnosti. Prusko a Rusko neposlechly.

Dokud byl řád mocným, Fridrich II. se ho nezastával. Teď, kdy se ho nemusel již obávat, chtěl ponechat katolíkům jeho školy. Teprve za dva roky byl řád i tam formálně zrušen.

Zato carevna Kateřina II. nedala papežskému breve průchod na svém území. Vážila si jezuitských škol a pokládala Bílou Rus, kde jezuité působili za nejmšťastnější svou provincii. Odolala všem nátlakům ze západu a řád na svém území zachovala.

Jedinou nadějí řádu v katolických zemích v době zrušení byla rakouská císařovna Marie Teresie. Úctu a náklonnost k Tovaryšstvu zdědila po svých předcích a nikdy by nesvolila ke zrušení řádu, kdyby tu nebylo jiných okolností.

Císařovna nebyla jen vládkyní, byla i něžně milující matkou svých četných dětí. Velmi jí záleželo na tom, aby své dcery dobře zaopatřila, aby je dostala na evropské trůny. U všech se jí to podařilo, pouze nejmladší Marii Antoniettu měla doma.

A tu právě přišla nabídka z Francie. Nejhledanější ženich v Evropě, král Ludvík XVI. posílá posly k rakouskému dvoru. Skvělá nabídka však byla podmíněna tím, že dá císařovna souhlas ke zrušení nenáviděného řádu. V nitru císařovny se rozpoutal krutý boj upřímné katoličky s milující matkou. A mateřská láska zvítězila!

Ó, kdyby tušila, jaký osud připravila svému miláčkovi tímto rozhodnutím!

Mladička Marie Antonietta zasedla po boku svého manžela na francouzský trůn, aby z něho po dvacítí letech od zuřivých jakobínů byla svržena a jako nejsprostší zločinka potupně vlečena pod katovu sekeru!

Přes dvaadvacet tisíc jezuitů se rozešlo ze svých klášterů do světa, aby si hledali zaměstnání. Kněží se uchýlili v duchovní správě a jako profesori na středních a vysokých školách. Značný počet jejich gymnasií byl zavřen, poněvadž nebylo prostředků k jejich udržování. Byli tím postiženi studenti z měst i venkova.

Na Vsetíně se po zrušení řádu usadili tři kněží: Jan Kořiska, Petr Jiříček a Petr Šašina. Byli tam posláni biskupskou konsistoří, aby působili jako misionáři v kraji, zamořeném Lutherovým dědictvím.

Jejich práce nebyla snadná. Bývalí profesori na vysokém učení byli po léta uvyklí mít před sebou akademickou mládež, která pilně sledovala jejich přednášky. V učených disputacích pak hodnotili získané vědomosti a při zkouškách je odměňovali přiměřenou známkou.

Jaký to rozdíl mezi vysokoškolskými studenty a horskými nevzdělanými pasekáři!
Pro úřad lidového misionáře bylo třeba jiné průpravy, než k povolání universitního profesora. A té oni neměli!

Procházeli vesnicemi a pouštěly hromy a blesky tam, kde bylo třeba lásky a mírnosti. Neuměli se snížit k prostému lidu a pochopit jeho duši. Podle toho byly také výsledky jejich námahy.

Lidé sice chodili na jejich kázání, ale odcházeli z kostela ustrašení. Stačilo pak jedno pokoutní shromáždění někde na pasece a několik slov tajně příšlého predikanta, nebo domácího písmáka a veškeré úsilí misionářovo bylo zmařeno.

Kromě bývalých jezuitů působili na Valašsku také františkáni z Hradiště a zašovští trinitáři. Avšak ani těm se nedařilo lépe.

Ve věroučných otázkách byl lid neuvědomělý. Ochotně dávali za pravdu misionářovi a na tajných schůzkách zase predikantovi. Někdy došlo i k většímu přestupu, ale vzhledem k námaze misionářově byla to jen kapka rosy, kde on očekával mocný přívál.

Kněží Kořiska s Jiříčkem se proto odhodlali k činu, který se přičí křesťanské morálce a za něj by od svých představených pochvalu nedostali.

Z jara r. 1777 nastoupili misijní cestu krajem a v kázáních slavnostně oznámili lidu, že císařovna udělila náboženskou svobodu a přeje si, aby se každý písemně přihlásil k vyznání, jak se cítí v srdci. Prošli tak panstvím vizovickým, liptálským, hošťálkovským a skončili na Vsetíně. Vydávali se za zvláštní císařské komisaře a rozkázali rychtářům, aby ve svých obcích provedli soupis. Chtěli tak zjistit počet katolíků a luteránů na Valašsku, ale foukli tak do hromady popela, v níž bylo skryto ještě mnoho žhavého uhlí. Z popela vyšlehlý plameny a rozšířily se v mohutný požár, na jehož zdolání nebylo hasičů.

Během měsíce května byl soupis proveden. Misionáři s úřady užasli nad jeho výsledkem. Některé obce se přihlásily k luteránství celé, neboť luteráni nešetřili agitačními prostředky. Tak v některých obcích zůstal pevným jen nepatrný zlomek katolíků. V Růžďce se přihlásil za katolíka jen rychtář Jan Surovec.

Byl to výsledek nemorální agitace luteránů, zvláště jejich vůdců, kteří výhrůzkami působili na nerozhodné, aby se přihlásili k luteránství.

Portáský poručík Jiří Křenek dostal dne 10. května od vsetínského vrchního tutu zprávo: Já, níže psaný, znám činím a dosvědčuji i dávám portáskému panu lieutenantovi na vědomost tímto: že jak povědomo mi jest Raužetští, Jablunečští, Ratibořští, Vsetínští a Johanovští zemští portáši při držanej kněžskéj commissi všichni za Evangelíky neb Lutherány se zapsat dali a takovými se hned od kořena býti vyznali, což na známost dávám, aby některý pravdy netajil a nimi katolíkem se býti nepovídal. O Hověžských jistoty nevím.

Že nebyli všichni portáši katolíky, bylo Jurkovi známo již dříve, vždyť se o tom sám přesvědčil v Jasené.

Podle císařských patentů z r. 1726 a 1734 byli nekatolíci neschopni veřejných úřadů, tedy i portášské služby. Proto navrhuje poručík Křenek aby ti, kdož se přihlásili za nekatolíky, byli z portášského sboru vyloučeni. Když však jim to bylo oznámeno, složili všichni katolické vyznání víry, aby jen mohli zůstat ve sboru.

Na Vsetíně se již 3. května přihlásilo devět členů městské rady k protestantismu, katolíků v ní zůstalo jen pět. Ale hrabě Illešhazy ustanovil katolíky na místo odpadlých a dne 28. května je uvedl v úřad.

Horší to bylo v obcích, které i s rychtářem se přihlásily k luteránství. Koho dosadit v čelo obce, když v ní nebylo katolíků?

Luteráni, věřice tvrzení misionářů Kořisky a Jiříčka, že je náboženská svoboda, shromažďovali se veřejně a konali své náboženské schůzky na hřbitově, obecních pozemcích a soukromých domech.

Ve Vídni však o nějaké svobodě nevěděli. Tato zpráva o náboženském hnutí mocně zapůsobila na císařovnu. Spoluvladař Josef II. dlel tehdy na návštěvě u své sestry ve Francii, proto byla nucena jednat sama.

Nařídila zemskému guberniu v Brně, aby po dohodě s olomouckou konsistoří vyslalo na Valašsko komisi, která by vyšetřila příčinu tohoto hnutí.

Moravský zemský hejtmán jmenoval vyšetřujícími komisaři gubernálního radu Beera a radu c. k. tribunálu Bohumíra Flamma. Dostali na cestu 150 zlatých.

Komisaři zahájili svou činnost 23. května 1777 v Uherském Hradišti. Předvolali oba misionáře a vyšetřili, že hlavní vinu nese kněz Jan Kořiska, jenž byl pak svého úřadu zbaven a z Valaška odvolán. Totéž se stalo i Petru Jiříčkovi.

Císařovna znepokojena nejasnými zprávami guberniálních komisařů, rozhodla, aby se jako zvláštní dvorská komise odebrali na Valašsko státní rada František Kressel, mikulovský probošt Jan Leopold Hay, probsdorfský farář Marek Antonín Vitola a děkan kapituly u Všech svatých v Praze Ferdinand Kindermann. Komise ta měla zjistit příčiny hromadného příklonu moravských obcí k luteránství, jejich vůdce odevzdat soudu a dáti duchovenstvu, působícímu na Valašsku vhodný návod, jak zacházeti s pobloudilými.

Význačný člen komise probošt Jan Leopold Hay se narodil ve Fulneku r. 1735. Byl ceremoniářem posledního olomouckého biskupa Maxmiliána Hamiltona. Po jeho smrti 1776 rozděлил papež Pius VI. Moravu na dvě diecéze. Byloť následujícího roku zřízeno biskupství v Brně a olomoucké povýšeno na arcibiskupství.

První arcibiskup kardinál Antonín Coloredo nepřijal Haye do svých služeb. Bylo mu proto z Vídně, kde měl u dvora dva švagry a kde byl tak jako biskup Hamilton velmi oblíben, nabídnuto místo probošta v Mikulově. Lidumilnost, uhlazené chování a přízeň vídeňského dvora určily ho k nesnadnému úkolu náboženského komisaře na Valašsku.

Olomoucká konsistoř na žádost gubernia jmenovala členem vyšetřující komise konsistorního radu Františka Himmera, jenž dostal plnou moc k jednání na Valašsku. Když ale císařovna jmenovala Haye, byl Himmer konstistoří odvolán a přijat Hay a jeho pomocníky ustanoveni Dr. František Schupler a tři kněží, znající valašské nářečí. Byli to pozdější vizovický děkan Tadeáš Brayer, Jan Znioviský a Ferdinand Probst.

Jmenováním komise měla vláda dvojí cíl: znemožniti na Valašsku protestantství a posílití vliv katolické církve a učinit schůdnými cesty k návratu k ní.

Dvorská komise se sešla 3. června v Brně. Nato se odebrala do Hradiště, kde jí vyšetřující komisaři Beer a Flamm podali zprávy o své práci.

Na schůzích komise bylo usneseno, aby, má-li ona splnit svůj cíl, byli nejdříve pochyťáni a uvězněni vůdcové luteránů a v tom směru byly dány směrnice vojsku.

Hay projevil přání, aby mohl osobně poznat valašský lid, na místě zkoumat obraz poměrů a odstraňovat příčiny nepokoje. Komise jeho návrh schválila a tak se vydal Hay s Vitolou a Kindermannem na visitační cestu po Valašsku.

XIX.

Vlahý letní večer se tiše snašel do údolí, v němž na pohled klidně odpočívala dědina Růžďka.

Temná obloha byla postříkána hvězdnými démanty a na východě nad vrcholky valašských kopců, zvědavě nahlédl do hlubokých ráztek a úžlabin a zrcadlil se v malých oknech růždeckých chalup v dědině a na strmých stráních a kotářech. Zdanlivý klid byl rušen jen štěkotem psů, štěkajících na zářící měsíc.

Tak klidně usínala Růžďka v neděli 8. června 1777 ve svátek Nejsvětější Trojice.

V chalupách všude tma, jen na rychtář blikalo světlo z loučí...

Rychtář Jan Surovec seděl za stolem a několik panských drábů s ním. Netrpělivě pohlíželi na hodiny a bavili se tichým hovorem.

„Zdá se, že budeme míti rušnou noc!“ prohodil jeden z drábů.

„Proč? Půjdem na ně až po půlnoci, kdy budou v nejlepším spánku. Pochytáme je bez hluku a křiku. Nemají ani tušení, že dala vyšetřující komise příkaz pochyvat hlavní vůdce. O půlnoci sem dorazí vojáci ze Vsetína, obklíčme dědinu a Hořanský, Holý a Bartoň nám neuniknou! Až ti budou z dědiny pryč, bude s ostatními rozumnější řeč.“

„Nemyslím, rychtáři, že to tak půjde snadno! Zůstane tu ještě Jura Urban, Martin Vaněk a jiní pomocníci Hořanského. Kdybychom pochytili všechny, kdo bude robotovat na panském?“ namítal dráb.

„Bude-li jen Hořanský pryč, bude dobře. Je to zlý duch celé dědiny! Pak se dá zachránit i Kateřina Škrabalová...“

„Kdo je to ta Kateřina?“

„Svobodná dcera Václava Škrabala. Je toho plná dědina, že za ní Hořanský chodí a že po náboženských schůzkách mívají schůzky spolu. Hořanský je v pořádání všelijakých schůzek zvláště pilný!“ zasmál se rychtář.

„Co tomu říká jeho žena?“

„Trápí se! Zvláště teď, co čeká rodinu, je celá zoufalá. Hořanský ji přehlíží a na schůzkách má oči jen pro Kateřinu.“

„Slyšel jsem, že i Urbanova Kateřina se plaší za ním. Při modlení se tlačí za ním a když ji Škrabalová předběhne, od zlosti se pak ani nemodlí, ani nezpívá. Onehdy si vjely kvůli němu i do vlasů!“ zasmál se dráb.

„Má to trápení s Kateřinami! Žena Kateřina pro něho pláče a dvě svobodné Kateřiny se o něho perou!“

„Dnes mu to zarazíme! Nevíš, rychtáři, mají-li dnes schůzku?“

„Jistého nevím nic! Můžeme se však podívat na „Staré sbořisko“. Karabáče si vezmeme sebou!“

„To můžeme! Než přijde vojsko, budeme s občůzkou hotovi!“ přísvedčili všichni drábi.

Pod pláštěm noci kolotal v dědině čilý život. V chalupě Ondry Holého vrzly dveře a z nich vyšel majitel chalupy se svou ženou. Podobně se dělo u Jury Urbana, Jana Bartoně, Martina Vaňka a jiných.

Rozhlédli se dokola a mlčky chvátali za dědinu k místu, kde kdysi stávala protestantská modlitebna, neboli sbor a jemuž dodnes říkali „Staré sbořisko“. Také z chalup na pasekách přicházeli sem lidé v malých hloučcích i jednotlivě.

„Staré sbořisko“ byla malá rovinka nedaleko dědiny, na jejímž okraji dokola stály staré lípy. V jejich stínu se za letního vedra příjemně odpočívalo. Pod lípami byly dokola nastaveny lavice a také několik stolů zde stálo. Obědvávali tam robotníci z blízkých panských polí a při tom si napřímili nahrbené hřbety.

Sem se také za noci a později i ve dne scházivali růždeční luteráni a pod vedením Pavla Hořanského konali své pobožnosti. Bývali zde bezpečni. Rychtář, který je měl rozhánět, býval často mimo vesnici a kromě toho mívávali vždy postavenou stráž, která dávala včas výstrahu.

V dědině stál starý kostel. Ze Vsetína sem přicházel kněz jen čtyřikrát do roka. Jinak býval kostel zavřen. Jenom klekání z jeho vížky upozorňovalo, že bývala dědina kdysi katolickou. Nyní zvonku, vyzývajícího k modlitbě, kromě rychtáře nikdo neposlouchal.

Pavel Hořanský mívával větší úspěchy. Mělť jasně modré oči, světlé vlasy, urostlou postavu a nebylo tudíž divu, že se za ním hrnul ženský svět a za ženami zase muži. Skvělou výmluvností na sebe upoutal, posluchače uchvátit a nadchl. Zjevem a řečí přímo strhoval.

V malé chvíli bylo na „Starém sbořisku“ mnoho lidí. Přišel Pavel Hořanský. Jemu po boku kráčela mladá, zdravím kypící Kateřina Škrabalová, nesouc v ruce uzel nakrájeného chleba a slaměný sotor s láhvemi vína. Jeho manželka šla několik kroků za nimi.

Lidé se rozestoupili a uvolnili jim místo. Hořanský se posadil za stůl a Kateřina, položivši přinesené věci, usedla vedle něho. Několik mužů se rozestavilo okolo Sbořiska na stráž.

Po modlitbě Otčenáš pokynul Hořanský Škrabalové, aby přečetla devatenáctou kapitolu ze Zjevení sv. Jana, počínajíc veršem sedmnáctým. Svatý apoštol tam popisuje soud nad šelmou a falešným prorokem.

Kateřina dočetla a Hořanský podal „výklad“. Šelmou byla katolická církev a falešným prorokem její viditelná hlava - římský papež. Oba budou svrženi do hořící sirné propasti a ti, kteří se klaněli jejímu obrazu, t. j. katolíci, budou pobiti mečem z úst jezdce na koni, t. j. Martina Luthera. Plamennými slovy kreslil v myslech posluchačů pás apokalyptických scén a jejich vzrušení dovedl vystupňovati tak, že by stačilo jen jediné slovo a byli by se všichni vrhli na šelmu a falešného proroka. Rozhlíželi se okolo, ale viděli, že jsou tu jenom sami vyvolení...

Po výkladu nařídil Hořanský naprosté ticho. Měli se pohroužit do sebe a zpytovat svědomí. Jako na povel sklonili hlavy a zahloubali se do svého nitra.

Hořanská však hlavy nesklonila. Seděla na lávce naproti hlavnímu stolu, za nímž seděl její muž se Škrabalovou a bedlivě pozorovala jejich chování. Viděla, jak při „výkladu“ planou Kateřině oči a když Hořanský spustil při řeči ruku pod stůl, pokaždé mu ji vášnivě stiskla.

A teď za naprostého ticha měli oba ruce pod stolem!

Hořanská cítila ve spáncích žilobití, ale přemáhala se. Nepomýšlela na zkoumání vlastního nitra, viděla jen Kateřinu a svého muže. Pozorovala záluďnou hru jejich očí a pod stolem do sebe zaklíněné ruce...

A Kateřina, jako by schválně, přisedla si k Pavlovi blížě.

Trpělivost Hořanské tím byla vyčerpána. Zachvátila ji žárlivost, opřená o pádné důkazy. Skokem se ocitla u stolu Hořanského a se zdviženou pěstí, jako bohyně pomsty, zvolala:

„Kateřino, netlač se tak na mého muže!“

Ve shromáždění nastal rozruch. Nechápatě se dívali na výtržnici, ale v tom se ozvalo zapísknutí stráží, že hrozí nebezpečí.

První se vzpamatoval Hořanský. Opřel se o rameno Kateřiny, přeskočil stůl a pádil k dědině. Za ním se hnala Kateřina. Nadšený bojovník proti šelmě a jejím stoupencům utekl před bitvou!

Prostranství pod lipami se v mžiku vyprázdnilo. Když tam přiběhl rychtář s dráby, zbyly na „Starém sbořisku“ jen uzel s chlebem a sotor s vínem.

„Vezmeme tu „svátost“ sebou na rychtu! Bude aspoň důkazem, že konáme svoji povinnost!“ rozhodl rychtář.

„Nemělo by smyslu stíhat je ve vesnici. Všichni budou na oko tvrdě spát a ještě se budou divit, co u nich v noci chceme!“ řekl dráb a vzal do ruky uzel se sotorem.

Blížila se kvapem půlnoc. Rychtář s dráby seděli už zase na rychtě a očekávali vojsko.

„Jen jestli nám zatím neupláchnou! Škoda, že jsme je vyplašili! Byli by se pomodlili a teď už pokojně spali,“ litoval Surovec.

„Kdož ví!“ odporoval jeden z drábů. „Než by snědli tolik chleba a vypili víno, přetáhli by půlnoc a mohli by se setkat ještě s vojáky. Tak je to lepší! Jsou už doma a na dědinu se nikdo neodváží.“

Rychtář uznal pravdivost drábových slov. Takto bude zásah vojska jistý.

Když doběhla Hořanská domů, nebyl ještě Hořanský doma. Postele byly ustlány jak byly večeř, když odešli z domu.

„Kde je Pavel?“ položila si v duchu otázku a rozestlala svoji i jeho postel.

Posměšný hlas z nitra jí přichvátal s odpovědí:

„Kde by jinde byl, než u Kateřiny?“

Hořanská se zhroutila na postel. Prázdna jizba a holé stěny byly příhodným obrazem jejího nitra.

Ó, jak brzy se probudila z čarovného snu, do něhož ji ukolébaly jeho modré oči! Ony se jí staly modlou i obětním oltářem. Jím věnovala svoji nevinnost, za ně vyměnila i víru!

Pokud za ní Hořanský chodil, tvářil se jako dobrý katolík. Na Vsetíně s ní chodil do kostela a míval dokonce u sebe i růženec! Ale, když už musela být jeho... Odhodil škrabošku přetvářky a ukázal se v pravém světle. Svatbu měli sice v katolickém kostele na Vsetíně, kde jako sirotek sloužila. Od té chvíle se nesměla v jeho přítomnosti přežehnat, ba ani nejmenší známky ukázat, která by svědčila o katolickém přesvědčení.

Když se zjara konal zápis u rychtáře, byla pevně rozhodnuta přihlásiti se za katoličku. Než Pavel ji na rychtu ani nepustil. Sám, proti její vůli, ji přihlásil za luteránku a ona musela k tomu mlčet. Poznala na vlastní kůži luteránskou snášenlivost a věděla to

také z příkladů jiných. Slyšela, že Pavel Mikulenčák, vůdce luteránů na Hovězí, daleko známý opilec, jenž je více zvířetem, než člověkem, zbil svého syna proto, že se vrátil do církve, znala Jana Syptáka, mlynáře z Hošťálkové, který svého syna Martina odvrací od katolických bohoslužeb hladem a hrozbami a svoji katolickou snachu všemožně pronásleduje. Věděla, co by jí čekalo u Hořanského, kdyby se přihlásila, „jak se cítí“.

Proto mlčela a mlčela i tehdy, když u Pavla pozorovala známky manželské nevěry. Svědomí jí vyčítalo, že mlčením zapřela svou víru, že se neozvala, i kdyby pro to musela trpět!

Jak hroznou duševní trýzeň musela od jara zakoušeti!

Komu se měla svěřiti? Rodiče jí zemřeli, když byla ještě dítětem a zde v Růžďce neměla nikoho, kdo by ji pochopil, kdo by jí podal pomocnou ruku.

Zachtělo se jí smrti... Ano, jenom smrt ji vysvobodí z tohoto trápení!

Smrt? a co se stane s ní, až naposledy vydechne? Kam půjde duše, obtížena hříchem odpadu? Vezme ji Bůh na milost?

Hrozné otázky, jež zůstaly bez odpovědi...

Bylo již dlouho po půlnoci, když se Hořanský vkradl do jizby. Svlékl se a na ženu se ani nepodívav, ulehl na lože. Spánek však míjel jeho oči.

Zatímco se Hořanská svíjela v duševních bolestech a výčitkách svědomí, usmíval se on při vzpomínce na prožitou chvíli, tam pod Škrabalovou hrušní...

Z blahých vzpomínek ho vyrušilo silné zabušení na okenní rám.

„Pavle, uteč, hledají tě!“ zvolal někdo pod oknem a odkvapil.

Hořanský skočil z postele, rychle se oblékl a podíval se oknem. V měsíčním světle uviděl blížiti se k chalupě četu vojáků, vedenou panským drábem. V mžiku obstoupili chalupu a dráb zabušil na dveře.

Na útěk nebylo ani pomyšlení. Vojáci měli karabiny připraveny k výstřelu a Hořanskému se nechtělo ještě umíratí. Potichu vyběhl po schodech na půdu, když dráb zabušil podruhé a silněji.

Hořanská byla nucena vstát a otevřít.

Dráb a dva vojáci vešli do jizby.

„Kde je Hořanský?“ otázal se dráb.

„Nevím!“ řekla pravdivě.

Dráb sáhl do Hořanského postele.

„Je teplá! Bude jistě doma!“ řekl vojákům.

Prohlédli nejdříve jizbu. Nahlédli pod postele, do skříně, ba i do pece. Leč ani v jizbě, kuchyni síni a chlévě ho nebylo.

Z chalupy neutekl. Bude jistě na hůře!“ pravil dráb.

Vylezli na půdu. Ač si pozorně svítili do všech truhel a koutů, Hořanského nenašli. Rozmrzeli nezdarem výpravy, chtěli již chalupu opustiti. Přišli ke schodům a drábovy oči zavádily o veliký kadlub, stojící blízko schodů.

Kadlub byl vydlabán z obrovského javora a sloužil za schránku obilí, hlavně ovsa. Takové kadluby měli ve všech chalupách a stávaly obyčejně na půdě.

Dráb sáhl rukou do kadlubu a nahmatal oves.

„Že by měl Hořanský teď v červnu ještě tolik ovsa?“ podivil se. Poklepal obuškem na kadlub a ten zaduněl.

„Převraťte jej!“ poručil vojákům.

Tito se chopili kadlubu a skutečně! Kadlub byl převrácen vzhůru dnem a na něm bylo nasypano trochu ovsy, aby se zdálo, že je plný.

Hořanský seděl pod kadlubem a když tento vojáci převrátili, zalezl dále do kadlubu.

„Vylez ven!“ poručil dráb.

„Nevylezu!“

Odpor Hořanského dohrál drába i vojáky.

„Když nechceš, my ti pomůžeme!“

Vojáci uchopili Hořanského za nohy a vytáhli ho z kadlubu.

„Půjdeš s námi!“

„Nepůjdu!“

„Když nepůjdeš, tak pojedeš!“

Na pokyn drábův stáhli vojáci Hořanského za nohy po schodech a vyvlekli ho tak až před chalupu.

Hořanský volal o pomoc. Na kostele zazněl zvon na poplach. Lidé se sbíhali na místo, kam drábi přivedli Ondru Holého, jehož dopadli na luční bažině, když utíkal z dědiny. Na to místo byli dovedeni Hořanský a Bartoň.

Kordon vojska a četný zástup lidu stanuli proti sobě. Ze zástupu se ozývaly hrozivé hlasy.

Velitel vojska naporučil lidu rozchod. Neposlechl nikdo.

Padlo několik ran na slepo.

V zástupu nastal šumot. Hořanská se prodírala dopředu. Viděla, jak nemilosrdně zacházejí s Hořanským. V záchvatu lítosti nad ním chtěla prositi velitele, aby ho pustil. Prodrala se zástupem. Černé rozpuštěné vlasy vlály nad ní a oblečena jsouc jen v rubáši a spodní sukničce, s rozpaženými rukama chvátala k veliteli. Za ní vyběhli ze zástupu Štěpán Kapitán, Václav Žamboch a Jura Čaník.

Zahoukla salva z pušek a Kateřina se svými průvodci klesla k zemi. Také v zástupu se několik lidí zhroutilo.

„Pavle, buď s Kateřinou --- šťasten! --- Ježíši, smiluj se!“

Testament, psaný láskou, odpuštěním a lítostí, nebylo třeba otevírat a čísti, ten si dobře zapamatovali ti, jimž byl určen...

XX.

Měsíc květen r. 1778 se chýlil ke konci. Po valašských horách roznášel vítr poslední bílé lístky květů, neboť jaro tam přišlo toho roku velmi pozdě. Na polích se značila velká prázdná kola, neboť oziminy byly zničeny dlouho ležícím sněhem. Jenom jařiny se sytě zelenaly. Jejich zeleň byla jemnější, než barva zemákové natě, jež se rozkládala v nadějně keříky na okopané půdě.

Rozlehlé pastviny na strmých úbočích byly protkány strakatými barvami krav a ovcí, zvolna se pohybujícími za lepším soustem. Směs rozličných tónů a úderů zvonků splývala se zpěvem malých pasáček v příjemný souzvuk.

Nad pastvinou „Skalka“ u Malé Lhoty uléhaly večerní stíny. Západ hořel červánky a jasnou září zlatil obzor. Noční motýlci opouštěli své skrýše a třepotavým letem se pletli do dráhy čilým komárům. Z romantické skupiny skalín na vrcholku „Skalky“ vylétali netopýři a honili se za potravou.

Dvě dcerky lhotického purkmistra Kamasa, starší Johanka a mladší Krista, pásly na „Skalce“ krávy. Stádečko se jim za chládku klidně popásalo. Dívky seděly na balvanu u skaliska a zpívaly nábožnou večerní píseň:

Pane Bože všemohoucí,
kterýž máš všecko v své moci,
opatruj nás této noci
před každou ďábelskou mocí!

Píseň měla osm slok a když jich přezpívaly šest, vyrušil je příchod matky Kamasové. Přišla, aby jim pomohla zahnat dobytek domů.

„Poženeme, děti!“ zvolala na ně.

„Ještě chvílku, maměnko! Tak se nám dobře pase!“ žadonila starší dívka.

„Ale dlouho tu být nemůžeme. Než podojíme a povečeříme, bude tma a zítra musíme skoro vstávat!“ svolila matka a přisedla k dívkám. „Mám z toho radost, že si zpíváte nábožné písničky!“

„Však jste nás je naučila vy, maměnko!“ zalichotila se mladší Krista.

„Pamatujte, děti, na všudypřítomnost Boží a odpírejte zlému pokušení!“

„Je Pán Bůh všude přítomen, maměnko?“ otázala se Krista.

„Je!“

„I v tomto skalisku?“

„Je!“

Krista pohlédla na vršek skály a rozpráhla ruce. Obličej se jí vyjasnil a ona bezděčně klesla na kolena.

Johanka si hned všimla sestřina počínání a pohlédla také na skálu. I ona se svezla na kolena a sepjala ruce.

„Co je vám, děti?“ zvolala Kamaska pozorujíc dcerky.

„To je krása! To je krása!“ zvolala v zanícení Krista.

„Co tam vidíte?“ naléhala na ně matka.

Děti ji neslyšely. V extatickém rozrušení hleděly upřeně na vrchol skaliska. Matka tam neviděla nic. Jen odlesk červánků se mihl po holém skalisku a ztratil se v rozsedlině.

Po chvílce přišly děti k sobě.

„Co jste tam viděly?“ naléhala znovu matka.

„Ach, to byla krása!“ oddechla si Krista.

„Nu, mluv přece!“

„Viděla jsem jasnou září na obloze. Uprostřed ní seděl na bílém koni chlapeček, který mně povídal, že bude válka. Na lidi přijde veliké utrpení!“

„Ó, kéž by již náš tatíček z Pruska začal!“ zatoužila Kamaska a toužebně pohlédla k Radhošti, za nímž se chystal ke vpádu na Moravu pruský král.

„A co ti říkal ještě?“

„Tázala jsem se ho, které náboženství je lepší, katolické nebo naše. Odpověděl, že katolické je sice dobré, ale naše se nesmí také zavrhovat. Modlitba z naší knížky: o vzkříšení Páně, je nejlepším prostředkem, aby se odvrátil hněv Páně.“

„Tys to, Johanko, také slyšela?“

„Také! Všecko, co povídá Krista!“ odvětila tázaná nejistým hlasem.

Nitro Kamasky naplnil zvláštní pocit blaha. Zpráva o tom vidění se rychle rozšířila a její děti budou středem pozornosti celého kraje!

Chvatně se rozběhla a sehnala stádo dohromady.

„Jste tam dnes nějak dlouho!“ přivítal je Kamas, když přihnaly a uvázaly krávy.

„Však ti děti řeknou, co nás zdrželo!“ odvětila tajemně Kamaska. Rozžehla v kuchyni louč a dala dětem večeři.

Veliká jízba u Kamasů byla již plná lidí, kteří se sem sešli k pokoutní pobožnosti. Čekali jen na Pavla Hořanského z Růžďky, který zase obcházel dědiny a provozoval kazatelské zaměstnání.

Hořanský byl po zatčení v červnu minulého roku uvězněn s Holým a Bartoněm v Hradišti a dne 20. srpna byl odsouzen pro pobuřování na tři roky k práci na hradbách. Portáši ho dovedli jenom do Trenčína, neboť na cestu až do Rábu neměli peněz. Tak se stalo, že byl Hořanský dříve doma, než portáši. Zjevně se však neukazoval. Většinou přebýval na Škrabalově salaši, kam za ním docházela Kateřina a přinášela mu zvěsti o všem, co se dělo v dědině a okolí.

Souvěrci ho zvali na pobožnosti a obvykle v noci ze soboty na neděli se někde uplatnil.

Starý Škrabal na něho naléhal, aby si Kateřinu vzal, když je nyní vdovcem, ale Hořanský neměl chuti. Do katolického kostela jíti nechtěli a luteránský sňatek byl před státem neplatným.

Dnes měl přijít i s Kateřinou na Malou Lhotu. Kromě místních čekali tu na něj luteráni z blízké Hrubé Lhoty, Bystřičky a také z Růžďky.

Prostorná jízba byla naplněna lidmi a jen u stolu bylo trochu místa pro Hořanského a jeho společníci.

U dveří stála a trpělivě čekala zasmušilá mladá dívka. Byla to Rozina Palušková, služebná od rolníka Hurty z Růžďky. Bylať věrnou ovečkou Hořanského a třeba s ním nikdy nemluvila, chovala k němu úctu a obdiv. Zvláště teď, co se vrátil z vězení. Nikdy nechyběla na jeho shromážděních, ba bývala mezi prvními, kteří na ně přicházeli.

Při „výkladu“ Hořanského Rozina ani nedýchala. Živá obrazotvornost, podnícená sedlákovou výmluvností, malovala jí ho se svatozáří okolo hlavy a když po ní Pavel šlehl někdy okem, zachvívala se pod mocnými údery mladého srdce.

On však byl sedlák a ona jenom obyčejnou služebnou.

Nevěděla, jak by ho na sebe upozornila.

Tak tu dnes stála zamyšlená, bezradná a melancholická...

Hořanský s Kateřinou zaujali místo. Dříve však, než započali pobožnost, vyložila Kamaska, co viděly její děti zvečera na „Skalce“.

O živém zájmu pro vyprávění dětí svědčilo neobyčejné vzrušení mezi přítomnými. Věřili pevně v jeho pravdivost a nikomu ani nenapadlo o něm pochybovat.

Rozina Palušková byla přímo nadšená.

„Zítra odpoledne se tam půjdu podívat, snad se i mně něco zjeví!“ prohlásila.

„Půjdeme s tebou!“ zvolali všichni jako jedněmi ústy.

Z pobožnosti onoho večera mnoho nebylo. Byli všichni roztržití, ba ani Hořanskému se „výklad“ nedařil. Nechali toho a rozešli se.

Příštího rána v neděli sbíhali se lidé k Malé Lhotě, neboť pověst o zjeveních se do rána roznesla po všech okolních dědinách.

Rozina, jen co ráno podojila krávy a vypravila s nimi pasáka na pastvu, oblékla si sváteční šaty a utíkala na Malou Lhotu. Na „Skalce“ byla téměř první.

O deváté hodině byl tu již četný zástup a stále přicházeli noví...

Přišly Kamasovy děti i s rodiči. Postavily se proti skalisku a upřeně hleděly na vrchol skály.

Rozina stanula u nich. I ona hleděla na vršek skály. Pojednou rozpřáhla ruce a klesla na kolena.

Celý zástup to bezděky opakoval po ní.

„Co vidíš?“ otázala se jí Kamaska, která jí stála nejbliže.

Rozina neodpovídala. Ztrnule hleděla na jedno místo a pak jí ruce klesly.

„Co viděla?“ dotírali na ni okolo stojící.

Rozina vstala, podívala se přes hlavy přítomných do neurčita a pisklavým hlasem promluvila:

„Viděla jsem na skále zářící skličko, z něhož vycházely paprsky.“

„A neslyšela jsi nic?“

Kývla záporně hlavou.

Mám tušení, že se za týden dovím, co si zjevení přeje.“

Poněkud zklamani se lidé rozešli.

Během týdne se pověst o malolhotských zjeveních roznesla po celém Valašsku. Někteří uvěřili hned, ale mnozí pochybovali. Obojí však přišli v neděli, aby se přesvědčili, nebo utvrdili.

Ještě za ranního šera bylo místo okolo skály obstoupeno poutníky, z nichž někteří ušli několik hodin cesty.

Brzy se též dostavila Rozina. Zástup ztichl, ale nečekal dlouho. Rozina upřela oči na skálu a změnila se v obličej. Rty se jí chvěly a z očí kanuly slzy.

„Byl tu poslíček Boží?“ hrnuly se na ni otázky ze všech stran.

„Byl!“

„Jak vypadal?“

„Viděla jsem čtyři pacholátka, veliké asi čtyři palce, obklopené jasnou září. Všechna měla na hlavě zelený klobouk s trojím ohnutím a malý koníček stál vedle nich.“

„My jsme je také viděly!“ hlásily Kamasovy dcerky.

V zástupu zavládlo mocné pohnutí. Lidé nahlas odříkávali modlitby a někteří se kajícně bili v prsa.

Pouti na Malou Lhotu se vzrývaly. Zdaleka, až několik mil cesty přicházeli a na parném slunci se vydrželi modlit i několik hodin.

Probošt Hay dlel právě na visitaci v Meziříčí a rožnovský farář Karel Kayl, do jehož farnosti Malá Lhota patřila, podal mu o lhoteckých poutích zprávu. Hay to dne 26. června hlásil zemskému guberniu a to nařídilo portášskému poručíkovi Jiřímu Křenkovi, aby celou věc na Malé Lhotě vyšetřil a uvedl do pořádku.

Na Lhotě se zatím scházely tisícové zástupy. Rozina Palušková tam byla po čtvrté, kdy viděla pět zářících dítek, z nichž jedno sedělo na koníčku, velikém asi jako morče a podalo jí ruku a pravilo:

„Bud' vítána, dívko! Žes mne navštívila, také tě navštívím v Růžďce!“ Od toho dne už nešla na Lhotu, ale čekala milou návštěvu doma.

Když obdržel Jurka příkaz od gubernia, tuze se tím nepotěšil. Tuto záležitost nemohl svěřiti podřízeným portášům, bylať mu dána pod osobní odpovědnost. Musel se tam vypravit sám!

V neděli ráno osedlal bělouše a vyjel. Kůň ho nesl přes Křižnice na Spinu a odtud pasekami přes Javoří na Hrubou Lhotu.

Hrubolhotští luteráni byli už všichni za kopcem na místě zjevení, proto nemohl nikdo podat zprávu, že tam poručík jede.

Za Hrubou Lhotou odbočil do lesa a jel v jeho stínu až ke „Skalce“. Nedaleko skály, u níž se děla zjevení, slezl z koně a přiblížil se pěšky ke skalisku. Stála na pokraji lesa, vroubeném hustým mlázím, jež bránilo s pastvíska vzhledu do lesa.

Nepozorován přiblížil se až k samé skále. Průlinou pozoroval shromážděný zástup. Ani v Zašové o hlavní pouti nebyvalo tolik lidí pohromadě! Naslouchal, co se modlí. Zdálo se mu, že je to nějaká litanie, ale nerozuměl jejím invokacím. Zbystřil sluch a brzy poznal, že vzývají pruského krále, aby je osvobodil. Slyšel zřetelně hromadné odpovědi, jež zněly jednotně:

„Tatíčku, přijď a zaber nás!“

„Vzorně milujete svoji vlast!“ zahučel Jurka pro sebe a odplížil se pro koně. Vsedl do sedla a potichu se přiblížil až ke skále.

Litanie byla zatím skončena a teď slyšel, jak děti Kamasovy vykřikují jedno po druhém:

„Poslíčku Boží, zjev se nám!“

Jurka přešel ostruhami běloušovy slabiny. Kůň se vzepjal a jedním skokem se ocitl před skaliskem.

„Už jsem tu!“ zvolal Jurka mocným hlasem.

„Lajtnant Křenek!“ vykřikl někdo v zástupu.

Široká vlna lidských obličejů se zvedla a valila se z kopce dolů. Takového „Poslíčka“ nečekali!

Mezi prchajícími zahlédl Jurka i portášského desátníka Kuropatu z Jablůnky. Jurka byl překvapen takovým zmatkem. Byl to obraz a výraz neklidného svědomí.

„Bodejť by vás císařovna pochválila za takovou litanii!“ pomyslel si a v duchu si představil stádo vepřů, prchající k moři, když do něho vešli d'ábli z posedlého v krajině Gerasenské.

V malé chvíli stáli před Jurkou jen Kamas se ženou a dcerami. Leknutím se nemohli hnouti z místa.

Jurka skočil z koně a přísně se otázal dětí:

„To jste vy, co míváte ta zjevení? Mluvte pravdu, nebo vás zavru do areštu až v Olomouci!“

„Já jsem nic neviděla!“ koktala Krista.

„Já také ne!“ přiznávala Johanka.

Jurka se podíval na rodiče. Stáli před ním provinile.

„Půjдете všichni se mnou do Meziříčí! Běda vám, pokusíte-li se o útěk!“ řekl krátce a ukázal rukou k cestě. Vsedl do sedla a pomalu jel za nimi.

Na meziříčském děkanství probošt Hay ještě úřadoval. Kamas mu padl k nohám, prosil a zapřísahal se, že nedovolí svým dcerám více chodit ke „Skalce“ a zaručil se, že se tam poutě již konat nebudou.

Probošt je všechny laskavě napomenul a propustil.

Rozina Palušková čekala v Růžďce na slíbenou návštěvu. Uplynulo již téměř čtrnáct dní, co přestaly poutě na Malou Lhotu a „Poslíček“ nepřicházel. Až teprve v pátek 10. července.

Dojila o poledni krávy ve chlévě a modlíla se při tom Otčenáš. Podívala se do dveří a hle!

Uviděla na prahu tři pacholata, z nichž prostřední sedělo na bílém koníčku, druhá dvě mu stála po bocích. To na koni mělo v ruce železný proutek a řeklo jí potichu:

„Proč se nepolepšujete? Zvěstuj to všem lidem!“

Na druhý den uviděla pachole zase v zahradě. V noci tam přišlo mnoho lidí ve vši. Rozina mluvila s „Poslíčkem“ do půlnoci několikrát a slyšela od něho vždy jen napomenutí, aby se lidé polepšili.

Zdálo se, že se poutě přenesou do Růžďky. Ale Rozina byla zatčena a do dědiny nasazení vojáci. Tím se vzbouřené vlny uklidnily a Rozina po vyšetření propuštěna na svobodu jako tichý a neškodný blázínek.

Ale u Hořanského úspěchu nedosáhla...

XXI.

Probošt Jan Leopold Hay zvisitoval celé Valašsko, aby se přesvědčil o náboženském životě lidu a zjistil příčiny hromadného odpadu. Poznal, že valašský lid není dostatečně nábožensky vzdělán a že nezná valně věroučných rozdílů, které dělí katolické náboženství od protestantského. Lid podléhal několika vůdcům, kteří mu nabízeli pohodlnější cestu ke spáse. Šel raději po široké cestě, o níž pravil Božský Spasitel, že vede k zahynutí...

Lidumilné srdce Hayovo cítilo mravní bídu valašského lidu, ze které ho mohla vyvésti jen laskavá a obětavá ruka katolického kněze. Avšak takových rukou bylo v kraji, bohužel, velmi málo.

Rožnovská farnost čítala dvacet dědin, rozházených v hlubokých rázťokách a strmých stráních na rozloze přes pět set čtverečných kilometrů. Bylo proto nemožným, aby se farář věnoval každé duši tak, jak mu to kázal jeho pastýřský úřad.

Práce zašovských trinitářů byla sice dobrou pomocí v duchovní správě, ale nestačila, poněvadž mniši vypomáhali i v jiných farnostech. Nebylo tudíž divu, že na této vinice bujelo tolik cizího plevelu, zaneseného sem husitskými bouřemi a lutherskou smrští.

To byl hlavní poznatek Hayův a dle toho řídil svou činnost na Valašsku. Ve svých zprávách zemskému guberniu a císařskému dvoru neustával naléhat na zřízení nových farních okrsků a ustanovení v nich vhodných kněží.

Bystřičanům kynula odtud veliká naděje. Všechny dosavadní žádosti o vlastní kostel za dlouhou řadu let ležely někde ve stole a nebylo člověka, který by je vynesl na světlo a příznivě na ně odpovídal.

Fojt a lajtnant Křenek sháněl potřebný kapitál. Dobrovolné groše Bystřičanů se scházely pomalu a třebaš byly věnovány s velikou láskou a obětavostí, nestačily na zakoupení ani potřebného vápna.

Jurka choval v mysli plán, ale netroufal si jej uskutečnit. Zdál se mu býti příliš smělým!

Vzpomněl si totiž na starý zašovský kostel. Byl dřevěný a stál těsně vedle nového kostela. Býval nyní stejně zavřen a jenom čtyřikrát do roka se v něm konaly bohoslužby. A tento kostel měl svoje jmění. Kolik toho bylo, Jurka nevěděl, ale jistě by to stačilo na stavbu kostela v Bystřici. Čím déle se tou myšlenkou zabýval, tím více se mu líbila. Konečně si dodal odvahy a šel s ní k hraběti Michalu Žerotínovi.

Hrabě byl v dobré náladě. Hovořil dlouho s Jurkou a ten nakonec odcházel ze zámku s rozzářeným obličejem. Chtělo se mu radostí metat kozelce až do Bystřice.

Starý zašovský kostel měl na hotovosti svého jmění šest tisíc zlatých. Z toho uvolnil hrabě čtyři tisíce pro bystřický kostel a sám ještě přidal pět set zlatých. Mimo to slíbil na svůj náklad dodatí sto sáhů kamene a několik lidí na práci, kteří by tam pracovali místo povinné roboty.

Náklad na stavbu byl tedy zabezpečen!

Jurka svolal sousedy a oznámil jim radostnou novinu. Starému Drdovi vytryskly při ní slzy z očí.

„Kéž mně Pán Bůh dopřeje té milosti, abych se mohl v novém kostele pomodlit aspoň Otčenáš!“ zatoužil zbožně.

„Dám hlínu na cihlu!“ přihlásil se hned Janek Petružela. Mezi mlýnem a Bařinami mám výbornou hlínu. Je to u samé cesty. Může se s cihlou začít hned.

„Já daruji zase všechno dřevo! Můžeš je, Drdo, už tesat!“ slíboval Jurka a mrzel se, že ho Petružela s nabídkou předběhl.

„Máš už na kostel plán? Nejdříve musím mít výpis dřeva, abych je mohl otesat na míru!“ připomenul Josef Drda.

„Plán leží v Rožnově na faře. Zanechal jej tam pan probošt, když se vracel z rodného Fulneka. Vypracoval jej a také stavbu kostela provede příbuzný pana probošta, stavitelský mistr František Tallher z Fulneka. Ten si dovede jen své zedníky, neboť tesaře a pomocné dělníky máme svoje.“

Zpráva, že konečně dojde ke stavbě kostela, se roznesla po Bystřici a způsobila velikou radost. Ihned se nabízely ochotné ruce, aby pomohly dělat cihlu, kácat a svážet dřevo.

Dne 26. června 1778 podává Hay guberniu zprávu, že se byl podívat v Hrubé Bystřici na stavební místo pro kostel a kaplanku a že je tam ke stavbě všechno připraveno. Vyslovuje naději, že do konce srpna bude všechno hotovo a počátkem září může tam kněz bez překážky býti uveden.

Začalo se současně se stavbou kostela, kaplanky a školy. Panu proboštovi se to lehce napsalo: do konce srpna... Mohlo to býti, kdyby tu byly všechny podmínky.

V červenci se sušilo seno, začátkem srpna se rozpršelo a celých čtrnáct dní nebylo možno ve stavbě pokračovat. Položili jen základy ke kostelu a stavěli obydlí pro kněze. Pak přišly žně. Na stavenišťích pracovalo jen málo dělníků, kteří si tu odbývali panskou robotu.

Do zimy byly však kaplanka se školou hotovy a dnem 1. listopadu jmenován pro Bystřici kněz i učitel.

Dvaatřicetiletý kněz Matouš Schäger se přistěhoval do Bystřice až o Novém roce 1779. Rodák z Jevišovic u Znojma, z kraje, kde se rodí a dozrává dobré víno, přinesl s sebou nejlepší snahu býti svěřenému stádcí dobrým pastýřem. O chudobě svých oveček neměl ani tušení. Věděl sice, že tu nejde do blahobytu, ale tak si to nepředstavoval!

Když zastavil Jurka, který sám pro kněze zajel, povoz před kaplankou, rozhlížel se kněz dokola, jako by někoho hledal.

„Kde je vesnice?“ obrátil se otázkou na Jurku.

„Když si vyjdete, velebný pane, na tenhle kopec, který se jmenuje Buřov a rozhlédnete se dokola, tak všechno, co uvidíte, je naše dědina!“

„Pane Bože!“ sepjal kněz ruce a zbožně pohlédl k nebi.

Od purkmistra Sulovského se vyhrnuli sousedé, čekající tam na příchod kněze. Přispěchali k povozu, aby ho přivítali a pomohli složit nábytek.

Ochotných rukou bylo dosti.

Nové obydlí učinilo na kněze dobrý dojem. Domek byl čistě vybílen, podlahy vydrhnuty, v kuchyňce stála řada menších i větších hrců a rendlíků. Byl tam i svazeček různých vafeček a rozmanitých kvedláčků domácí výroby. Na dvorku byly narovnány vysoké hranice tvrdého a měkkého dřeva, ba stála tam i nová psí bouda.

Vpředu od silnice byl vchod do budovy chráněn dřevěnou verandou, jež byla dílem starého Ondry Drdy.

V budově se dosud netopilo. Proto vanul ze všech koutů mrazivý chlad. Za to však vítalo kněze hřejivé teplo, sálající z upřímných srdcí vítajících ho oveček.

„kde budu sloužít mši svatou?“

„Do jara se musíme spokojit s naší velkou jizbou. Na jaře postavíme na zahradě velikou dřevěnou kůlnu i s oltářem!“ odpovídal ochotně purkmistr.

„Ale teď pojd'te, velebný pane, i vy, paní hospodyňko, k nám a ohřejte se! Naše ženy vám tu zatopí, abyste pak přišli do tepla,“ vybídl Petružela.

Hospodyně byla matkou kněžovou. Líšila se od bystřických žen svým znojemským krojem, ale svojí přívětivostí a dobrotou si rázem získala každého.

Bystřický kněz nebyl samostatným duchovním správcem. Byl jen kaplanem rožnovského faráře se sídlem v Bystřici. Teprve r. 1784 byla tato kaplanka povýšena na samostatnou kuracii a kněz v náboženských věcech byl samostatným správcem. Jen nějaké malé poplatky byl povinen odváděti rožnovskému faráři.

Zimní doby využil páter Schäger k tomu, aby poznal svěřené stádce, jeho zvyky a návyky. Pořídil si vysoké papuče, houněné nohavice, krátký ovčí kožich a vydrovku a s pevnou sukovicí v ruce navštěvoval své ovečky v jejich obydlích. Chtěl tak poznati jejich domácí život a podmínky k němu. Navštívil i ty, které mu Jurka označil jako tajné luterány, vlídně s nimi promluvil, vyptal se na jejich poměry a pozval je na nedělní bohoslužby. Nebylo jich mnoho, jen asi deset nebo dvanáct. Více jich bylo v Malé Bystřici, sousedící s Bystřičkou a Růžďkou. Slíbili mu, že budou chodit do kostela a také chodili.

Učitel, nebo jak mu tehdy říkali školmistr, neměl mnoho práce. Ve škole měl slušný byt a učírna bývala většinou prázdná. V zimě děti nechodily do školy pro velikou vzdálenost a zimu, v létě zase pásly krávy. Dosti pravidelně chodily jen děti fojtovy, purkmistrovy a mlynářovy.

Školmistr měl osmdesát zlatých ročního platu. Přivydělával si varhanictvím a v zimě šil papuče. Byl také dobrým sadařem a snažil se u žáků a mládeže vzbuditi zájem o tento druh hospodářství.

Po velikonocích oživilo zase kostelní staveniště. Zedníci pokračovali ve vyzdívání a tesaři na lučině vedle hřbitova se tužili na „profilu“.

Stařeček Drda celý ožil a pilně přikládal stářím a prací ochromlé ruce k dílu. Tvrdé nohy se mu nechtěly ohýbat, když překračoval trámy na prkenném „profilu“. Synům a vnukům více v práci překážel, než pomáhal. Neodháněli ho. Ponechali mu tu radost, vždyť se již tolik let těšil, že bude na bystřícký kostel dělat vazbu. Sem tam ještě poradil a velice ho potěšilo, když poslechli jeho rady.

Konečně se zaběhl první pár krovů nad kostelní klenbou. Vedle něho rostla do výše útlá vížka, do jejíchž útrob zasadili dubové stolice pro zvony. Nad lucernou pro umíráček nasadili dubové hřidelnici. Do ní zavrtal mladý Drda-Olšan cyrilometodějský kříž. Stařeček Drda se při tom zalykal pýchou.

Přes krovy natáhli tesaři laty a na ně nabíjeli šindele. Spodní řadu dvojmo, hořejší až po hřeben jednoducho. Nová střecha se zdaleka bělela a voněla pryskyřicí.

Zrána po čtvrté neděli po Svatém Duchu vyjížděl z Rožnova kočár. Seděl v něm probošt Hay s rožnovským farářem Karlem Kaylem.

Hay se vracel z visitační cesty zpět na Vsetín. Ač mohl jeti pohodlnou silnicí přes Meziříčí, volil raději cestu přes Hrubou Bystřici, aby viděl, jak pokračuje stavba kostela.

Pěšky by došli do Bystřice za dobrou hodinu, povozem však museli objížděti na Vidče a pak do kopce Spiny. Cestou se Spiny doháněli a předjížděli skupiny lidí, chvátajících na bohoslužby.

Zajeli až k chalupě Sulovských. Před chalupou na rovince stála velká kůlna, v níž se od jara konávaly bohoslužby, dokud nebyl kostel postaven.

Hay se rozhlédl po okolních kopcích. S potěšením pozoroval chodníky po úbočích, oživené skupinkami lidí i jednotlivci, které se jako pramenky do jezera stékaly v zástup před kůlnou u Sulovských. Lidí bylo tolik, že se sotva třetina vešla dovnitř.

Rožnovský farář se pěšky vrátil domů, neboť měl v Rožnově ještě „hrubou“.

Hay zůstal v Bystřici. Vyslechl kázání, přiměřené chápavosti lidu, v němž bystřícký kněz probíral evangelium o zázračném rybolovu, který uvedl apoštoly v úžas, takže ihned opustili všechno a šli za Kristem, aby se stali rybáři lidí...

Školmistr zanotil mešní píseň: Bože, před tvou velebností... Hayovi se líbil zpěv a ve zprávě guberniu se vyslovuje o něm velmi pochvalně.

Zvláště dojemným byl okamžik, kdy Spasitel sestupoval na oltář. Posvátné ticho bylo rušeno hlubokými a upřímnými vzdechy, jež vydávaly neklamné svědectví pravé a nelíčené zbožnosti.

Po mši svaté obklopili Bystřičané Haye a srdečně mu děkovali, že se přičinil o to, aby měli svého kněze. Zavazovali sebe i své potomky k vděčnosti.

Starý Drda se prodral zástupem až k Hayovi, políbil mu ruku a rozechvělým hlasem pravil:

„Naší jedinou útěchou je náš kostel a náš kněz. Kdo by tomu věřil, že se té milosti ještě dožijeme. Nyní chceme rádi zemřít, neboť víme, že naše děti budou v budoucnu chráněny od svádění, které okolo nás hlomozí!“

Z Hayových očí viděli všichni, jak ho potěšilo takové vyjádření. Promluvil k nim několik slov povzbuzení a mile se s nimi rozloučil.

Po obědě si prohlédl stavbu kostela a školy. Byl velmi překvapen, když se zatím shromáždil u jeho kočáru zástup bystřícké mládeže a portáši. Vyprovodili ho až na Vsetín a cestou mu podírali kočár, aby se na špatných cestách nepřevrátil.

Ve své zprávě zemskému guberniu ze dne 31. července popisuje Hay tuto návštěvu Bystřice a velmi chválí bystříckého kněze, jenž ze srdce miluje své ovečky a ony mu jeho lásku splácejí věrností.

Na svátek Nanebevzetí Panny Marie, patronky kostela a celé bystřícké kolatury měl býti kostel posvěcen. Vnitřní práce byly již tak daleko, že se s tím mohlo počítati na ten den.

Z olomoucké konsistoře byl delegován meziříčský děkan František Kostelník k vykonání tohoto aktu.

V předvečer svátku bylo už od rána okolo kostela živo. Celé fůry věnců a jedlových větviček, jež navila bystřícká děvčata doma, byly dovezeny ke kostelu a mládenci je věšeli uvnitř i zvenku. Kostel byl krásně vyzdoben a voněl lesem.

I první zvon, jenž měl být zároveň posvěcen a vytažen na věž, byl vkusně ozdoben a nachystán u Sulovských, až pro něj přijdou s průvodem.

„Zdá se mně, že přijde velká bouřka!“ pravila svému muži fojtka Maryška, když se po obědě chystal ke kostelu. „Krávy hned ráno střechovaly a ovádi píchají jako hadi!“

Jurka jí dával za pravdu. Širokým rukávem si otřel zpoceně čelo; horko a dusno bylo až k zalknutí.

Odešel do kaplanky, aby se s knězem poradil o zítřejší slavnosti.

„Vyjdeme panu děkanovi naproti s banderiem. U kostela ho přivítají družičky, vy, purkmistr a já. U Sulovských bude oběd a když bychom se nevešli do jízby, připravíme stoly v kůlně. Však tam bohoslužby už nebudou. Oltář jsme z ní odstranili, když bude zítra mše svatá už v kostele,“ rozvíjel Jurka program.

Venku se náhle setmělo. Jurka se podíval oknem a zachmuřil čelo. Od Bůrova postupoval černý mrak, jenž se v malé chvíli roztáhl od Klenova až po Troják.

Zvedl se vítr a mračno rozřízl klikatý blesk.

„Žene se hrůza!“ zvolal Jurka. „Musím pospíchat domů, aby se žena nebála!“

Vyběhl před kaplanku, ale již první krůpěje padaly do prachu.

„Vraťte se!“ volal za ním kněz, když viděl, jak deště přibývá.

Jurka poslechl. Sotva však zavřel za sebou dveře, spustil se prudký lijavec. Hrom burácel a ozvěnou v horách se jeho údery umocňovaly. Pro déšť nebylo viděti ani na krok před sebe.

Maminka Šchägerova rozsvítla hromničku a říkala modlitby za bouře.

Ta se rozpoutala vši silou. A nepřestávala. Lilo již hodinu a mračno se netrhalo.

„Jen aby se nezvedla voda!“ staral se Jurka.

„Země je vyprahlá a lesy jí také mnoho zachytí...“ těšil kněz.

„Kdyby už přestalo pršet! Když bude tak lít ještě půl hodiny, máme povodeň tady!“

Teprve ke čtvrté hodině lijavec ustával. Z horního konce doléhal ke kostelu hrozivý hukot.

„Žene se voda!“ volali na sebe sousedé od chalupy k chalupě. Tímto způsobem předběhla zpráva vodu.

U Sulovských způsobila pravé zděšení. Musí se z chalupy vystěhovat! Chalupa stojí blízko potoka a ten tam má nízké břehy!

Sulovská nevěděla, co má dříve chytit do ruky. Na lavicích stály stohy do růžova upečených valašských „frgálů“, nachystaných k zítřejší slavnosti.

„Vynesme to na hůru!“ zavelela a vzala do náručí první stoh.

„Z chalupy ven! Voda je už na valše!“ volal Sulovský. Rychle vytáhl ze stolu šuplík, vyňal z něho peníze a vyrazil ze dveří.

Bystříčka se již vylévala a hnala špinavé vlny okolo chalupy.

Sulovští odnášeli své nejnnutnější věci do koliby na salaši, který se nacházel na kopečku zrovna před kaplankou. A měli nejvyšší čas!

Od Křenkovy valchy se valila voda, nesouc na divokých vlnách trámy z mostů, jež posbírala na horním konci dědiny.

Leskovecký potok přinášel novou hrůzu! Jeho voda se hnala prudčeji, majíc od Leskovce veliký spád a úzké koryto. Přinesla dřevo za „Suchého“ mostu, který přepínal potok pod Leskovcem. Zuřivě se hnala do Bystříčky, ale nemohouc prorazit její proud a tak s ní splynouti, zastavila se a zvedla hladinu potoka.

Nové dravé přívaly zaplavily hřbitov a vnikly do kostela. Čistě umytá cihlová dlažba byla pokryta blátem.

Ani fojtův splav nad mlýnem neodolal. Voda neznala překážek! Ať to byl splav, strom nebo most, vše uchvátila a odnášela.

Můstek před kaplankou se zřítíl a voda olizovala již dřevěnou verandu. Také kůlna, jež dosud sloužila za kostel, se zvedla a jako archa Noemova plavala po proudu.

Kněz s Jurkou stáli na kopečku pod saláškem a dívali se na tu hrůzu.

„Potopa světa!“ zvolal Jurka, když viděl, jak odnáší voda kůlnu od Sulovských.

„Máme po slavnosti!“ řekl smutně kněz. „Tolik jsem se na ni těšil!“

„Pan děkan se k nám ani nedostane. Mosty budou strhány a přes Lhoty s kočárem nemůž. Projedu se časně ráno na koni do Meziříčí a řeknu mu, jak to u nás vypadá.“

Po těchto slovech se zadíval Jurka proti proudu Bystříčky směrem k valše. Zdálo se mu, že po vodě plave něco nezvyklého. Upozornil na to kněze.

Bílý bod se blížil až k ústí Šachetského potoka. Nyní Jurka jasně rozeznal chlapce, sedícího na trámu jako na koni. Napjal ještě více zrak a zalomil rukama.

„To je Janův ogar z horní hospody!“ vykřikl zděšeně. Poznával ho dobře podle světle ryšavých vlasů, jejichž barva se zřetelně odrážela od tmavého pozadí.

Chlapec asi desítiletý v režných kalhotách a košili držel v ruce odkorek a šermoval s ním jako veslem. Rozhlížel se dokola a když viděl pod saláškem státi kněze se svým dědečkem, zamával na ně vesele.

Jurka se ohlédl po nějakém bidle. Blízko byl plot z dlouhých latí okolo košáru. Skočil k němu, aby odtrhl jedno bidlo. Leč v tom uviděl syna Ondru, jenž se vracel ze služby a u kovárně nemohl přeskočiti potok. Obcházel na můstek před kaplankou, který však také voda odnesla.

„Půjč mi lano!“ volal již zdaleka Jurka na syna a ukázal na malého plavce.

„Kdo je to?“ otázal se Ondra a odvíjel z beder lano.

„Janův Fuksík!“

Chlapec se jmenoval po otci Jan, ale pro ryšavou hlavu mu říkali Fuks.

Jurka uchopil provaz a hnala se k vodě. Chlapec vesloval odkorkem a obrátil trám ke břehu. Voda, rozlítá po rovínce před chalupou Sulovských, netekla tak prudce jako v korytě.

Pomalou se blížil trám s Fuksíkem ke kraji a když byl na dohod, vyhodil Jurka

chlapci lano. Chlapec se jím opásal a nabyl větší jistoty.

„Spadl jsi do vody?“ vyzvídal děd na chlapci.

„Ne!“

„Jak ses tedy dostal do vody?“

„Když naši vynášeli věci z chalupy na kopeček, šel jsem se podívat k potoku.

Voda tekla až u samé chalupy a nesla veliký trám. Skočil jsem na něj a přiřplaval až sem!“

„Bude z něho dobrý portáš! Odvahy má nazbyt!“ poznamenal kněz.

Jurka nevěděl, má-li chlapce pochválit, nebo mu dát několik pohlavyků.

„Jak teď půjdeš domů, když jsi celý mokrý a zkrhlý?“

„Vezmu ho k nám!“ řekl Ondra a bral Fuksíka za ruku.

„Musíme vzkázat domů, aby ho zbytečně nehledali. Beztoho tam bude Boží dopuštění!“ připomenul kněz.

„Zajdi tam, Ondro! Přes potok se sice nedostaneš, proto musíš na druhou stranu zavolat!“

„Vezmu zatím chlapce do kaplanky. Než se vrátíte, bude mít šaty suché.“

Ondra se vydal po stráni proti proudu. Ale už pod mlýnem viděl pobíhati bratra se švagrovou a lomit rukama.

„Žije a je u mne!“ volal, co měl síly, aby překřičel hukot vody.

Uslyšeli ho a uklidnění se vrátili domů.

Do rána voda opadla, ale jaký smutek po sobě zanechala!

Jurka ještě před svítáním osedlal koně a jel do Meziříčí. Jel přes Lhoty a panským Podhájím přes Štěpánov.

V Meziříčí se dověděl, jak vyváděly obě Bečvy. Strhaly mosty a u Hrachovce si rožnovská Bečva vyryla nové koryto. Na cestu kočárem nebylo ani pomyšlení.

„Odložíme svěcení na třetí neděli v říjnu. Do té doby budou mosty v pořádku,“ prohlásil děkan a Jurka se vrátil domů.

Kostel byl znovu vyčištěn a vymyt. Byla to horší práce, než po zednicích. Cihlová dlažba byla nasáknuta vodou a trvalo to hodně dlouho, než dostala původní barvu.

První bystřícká pouť proběhla sice smutně, zato ale všechny následující jsou slavnostní a bývají dostaveníčkem mládeže ze širokého okolí.

XXII.

Na jaře r. 1780 chodila po vizovickém a vsetínském kraji cizí žena. Procházela vesnice, ponejvíce luteránské a vyjednávala s tamními vůdci návštěvu luteránského predikanta. Nejdříve přišla do Prlova k Martinu Polčákovi, který ji ochotně přijal a hned navázal styky s bratřími Košutovými ve Lhotě, jejichž otec, jako vůdce lupičské bandy, byl před lety popraven katem. Žena se potulovala krajem několik týdnů. Všude ji ochotně vítali a podporovali.

Luteránští vůdcové se sešli k poradě, jak by zajistili co největší účast na zakázaných pobožnostech. Rozhodli se užít lsti, aby zmátli stopu stíhajícím úřadům.

V dědinách rozhlašovali, že predikant přijde z Těšína a přinese dekret o náboženské svobodě. Probudili tím všeobecnou zvědavost a zájem.

V pátek před svatodušními svátky přišel očekávaný predikant do Prlova. Depeše od Polčáka se rozlétly na všechny strany, takže ještě téhož dne se shromáždilo veliké

množství lidu na rozhraní Seninky a Liptálu. Cizinec tam „zpvídal“ a uděloval „svátost“. Za hromadnou zповěd' si určil poplatek tři groše od každého účastníka.

Všichni byli přesvědčeni, že přišel z Těšína a jenom několika málo vyvoleným prozradil, že se připravil z Trenčína do Püchova po Váhu.

Na statku Matouše Kováře se uchýlil do lesa blízko vesnice. Tam vysluhoval a vybíral groše až do večera.

O vzácné návštěvě se brzy dověděly úřady. Vizovický rychtář Jan Pravda, portáši a drábi byli vysláni do lesa, aby ho zatkli. Prodrali se zástupem až k němu, když seděl za stolem, na němž byla svítilna, džbány s vínem, pytel nakrájeného chleby a kniha.

„Odkud jsi přišel? Ukaž své papíry!“ obořil se na něho rychtář.

Predikant se nemohl ničím vykázati.

„Půjdeš s námi do Vizovic!“

„Co,“ ozvalo se výhružně ze zástupu.

Rychtář měl černý oblek a byl od luteránů považován za katolického kněze.

„Zabijte toho černého ďábla!“ zněl nový výkřik.

Několik selských rukou se chopilo rychtáře. Jiné se zase obořily na vizovického kostelníka a dráby.

Matouš Košut první udeřil rychtáře. Jan Kovář ze Seninky vytrhl rychtáři pušku a přiložil mu ji na prsa. Martin Ozefek a Jiří Řeha z Lutoniny, Jan Kořábik z Chrastěšova, Jiří Pagáček z Bratřejova a syn Matouše Kováře se vrhli na rychtáře a dráby, zbavili je zbraní a zbili. Jiní zatím odvedli predikanta do lesa.

Portášům, jež vedl desátník Kuropata z Jablunky, se nic nestalo. Jejich asistence úplně selhala.

Teprve za svítání táhli luteráni několika proudy z lesa k Hošťálkové a k Pržnu.

Po celou sobotu a neděli působil predikant ve stodole Matouše Košuta, odkud ho večer odvezl Pavel Uhřík na nocleh k jeho bratru Tomášovi na paseky. Na Hod Boží si déle poležel. Po dvě noci nespal a byl stále činným. Navštívil pak nemocnou Růženu Tkalcovu a ženu Košutovu. O 11. hodině ho u Matouše Košuta očekával zástup a bylo mu sděleno, že ho zase hledají drábi.

Přišedším drábům se zase vedlo tak jako v noci. Přesila mužů je zbila a zahнала.

V pondělí navštívil predikant Hošťálkovou a Kateřinice a pak se i se svými průvodci, kostelníkem a onou ženou, jež mu připravovala příchod, vydal na cestu odkud přišel, jsa obtížen groši a dukáty.

Marina Kovářová a Anna Uherčáková z Hošťálkové šly za ním. Nesly mu maso, sádlo, buchty, pár nových střeviců, pár punčoch pro jeho ženu, pár trepek a dopis uherským luteránům.

Úřady byly zpočátku ohromeny predikantovou troufalostí. Zahájily pátrání a vyšetřování.

Klamné zprávy, že přišel z Těšína, zapříčinily, že byly obsazeny vojskem a portáši slezské hranice.

Poručík Křenek dostal rozkazem, aby cizince vypátral a zatkl. Jak rád by tento rozkaz vyplnil, ale nemohl. Bolesti v boku ho uložily na několik dnů do postele. Pověřil tím úkolem šikovatele Ondřeje Cibulu.

Obdržev od poručíka vrchnostenský rozkaz, sháněl Cibula až druhého dne portáše ze vsetínského okolí a sehnal jich třicet, přišel s nimi večer do Růžďky ke kaplanovi, aby mu přeložil onen rozkaz, že neumí německy. Bylo to jen úmyslné oddalování.

Kaplan Jiří Jahn je poslal do Hošťálkové a udal jim přesný pobyt cizinců.

Než portáši neposlechli. Zašli v Růžďce do hospody a tam pili až do rána. Šikovatel si přibral na pomoc desátníka Kuropatu z Jablunky a svěřil mu vedení. Udělal však kozla zahradníkem!

Kuropata, o němž bylo známo, že je luteránem, byl v sobotu se ženou, dcerou Marijánou a služkou u predikanta a místo tří grošů za osobu, dal mu celý dukát.

Po různých oklikách dovedl konečně portáše do Hošťálkové, kdy hledaný byl již dávno za hranicemi. Portášům prohlásil, že má predikant od císaře patent se zlatými písmenami.

K vyšetření záležitosti byl císařským dekretem vyslán na Valašsko zvláštní komisař, jímž byl jmenován substitut krajského úřadu v Hradišti Jan Žižka. Jeho úkolem bylo vyslechnout všechny osoby, které vědí o návštěvě predikantově, zjistit odkud pastor byl, jak se jmenuje, u koho se zdržoval, kdo ho pozval a skrýval, kdo znemožnil jeho zatčení a kdo se dopustil násilí na drábech a úředních osobách při jeho zatýkání.

Komisař Žižka si počínal velice přísně. Vyšetřování se vztahovalo na dva přečiny: podpora predikanta a násilí na úředních osobách.

Provinilým navrhuje zároveň tresty. Hlavní vůdcové a provinilci mají být přesídleni do Sedmíhrad, ostatní k nucené práci na panském a to buď v poutech nebo bez nich. Ti, kteří se dopustili násilí, mají být souzeni tribunálem.

Portášům navrhuje sesazení a Kuropata má býti přivázan na pranýř, zmrskán a s celou rodinou přesídlen.

Gubernium nařizuje poručíka Křenka napomenouti a hrabě Salma se dokonce přimlouvá za jeho sesazení, šikovatele Cibulu sesaditi, avšak Kuropatu jen přesídliti bez pranýře.

Vláda hleděla na přestupky mírněji. Dvanáct hlavních provinilců má býti podle jejího rozhodnutí přesídleno, ostatním vyměřeny dny a týdny nucené práce na panském.

Portáši Jiří Míkulášek, Ondřej Cibula, Jiří a Martin Hnilicovi, Jiří Tureček a Jiří Polášek mají býti sesazeni, poručík Křenek má dostati důtku.

Snad každou jinou ránu by Jurka lehčeji nesl než tuto. Za dvaadvacet let služby v portášském sboru nedostalo se mu ani slova napomenutí. Až teď, kdy hlavu pokrývají šediny a záda tíží šest křížků, dostává důtku až od císařského dvora!

A proč?

Že byl tehdy nemocen a nechtyl uherského dobrodruha!

Ano, dobrodruha! Vždyť vyšetřováním bylo zjištěno, že oním predikantem nebyl nikdo jiný, než bývalý luteránský pastor Jan Trnovský, člověk s velmi pestrou minulostí, jenž byl pro různá provinění zbaven svého úřadu a který nyní žil v Trenčíně z milosti své ženy, maďarské šlechtičny, jež si ho jako vdova vzala za manžela.

A za takovým komediantem se ženou Valaši jako za Kristem Pánem! Dávají mu těžce vydělané peníze a za co? Za kousek chleba a kapku vína, které jim může podat sedlák Maniš, Hořanský neb dokonce sami!

Jeho Bystřičani nebyli tak zpozdlí! Z Bystřice nebyl nikdo za ním. Pokud neměli svého kněze, nevolali do dědiny lidí pochybného charakteru a také by ho ani netrpěli.

Žili čistým životem, vždyť měli v Jurkovi i jeho otci krásný příklad. Tam, kde je mravní život na výši, nedaří se bludu a nevěře.

Myšlenka na věrnou obec byla Jurkovi balzám na ránu, kterou mu způsobil dobrodružný predikant.

Ó, kdyby všichni portáši byli tak spolehliví jako moji chlapci, to bych věru necítil tíhu svého úřadu!“ zatoužil při vzpomínce na nespolehlivost vsatských portášů.

Rok 1780 byl bohatý na události. Sotva utichlo vzrušení, způsobené návštěvou císaře Josefa II. na Valašsku v dubnu, přišel predikant a posílil valašské luterány v neústupnosti.

Dne 29. července byl probošt Hay jmenován biskupem v Hradci Králové a rozloučil se s Valaškem. Odcházela odtud zklamán. Nedosáhl účelu, pro který sem před třemi lety přišel. Nepomohla jeho mírnost, laskavost a štedrost, nepomohly ani tvrdé nárazy světské moci.

Císařovna Marie Teresie onemocněla a dne 26. listopadu zbožně zemřela. Před smrtí lítovala svého souhlasu se zrušením jezuitského řádu, neboť dcera Marie Antonietta nebyla šťastná na francouzském trůně.

Otěží vlády se uchopil její syn Josef II. Jedním z prvních jeho činů byl toleranční patent, jímž byla dána svoboda protestantským vyznáním.

Podle tohoto patentu, vydaného dne 13. října 1781, mohli luteráni, kalvinisté a rozkolní Řekové volně vykonávat své náboženské úkony a tam, kde bylo sto rodin, nebo pět set duší, si mohli postavit i svoji modlitebnu. Tato však nesměla mít věž, zvony a vchod do ní nesměl být z ulice. Budou-li si náboženské obce vydržovat pastora samy, mohou si ho voliti, jinak má právo ustanovovat pastora ten, kdo ho platí.

Protestanté mají přístup ke všem úřadům, tedy i k portášům. Tímto ustanovením se Jurkovo postavení značně ulehčilo. Byli přijati do služby i ti, kteří byli vloni sesazeni.

Patent byl u protestantů přijat s velikým jásotem a nadšením a císař byl v oslavných básních veleben jako starozákonní král Cyrus, jenž udělil svobodu národu izraelskému.

Na Hrubé Lhotě vyrostla první modlitebna v kraji.

Tolerančním patentem kapitulovala vláda v zápase s rozčeřenými vlnami zkomírajícího protestantismu, jež pak pokojně ulehly v objetí racionalismu a materialismu. Jím konečně přestaly smutné zjevy, jako bylo rozbití křížů a hmusné zneuctění sochy sv. Jana Nepomuckého ve Vizovicích koncem července 1777 a bláznivé burcování na poplach, jímž fanatický luterán Pavel Valčík z Hošťálkové vzbudil v noci 22. dubna 1779 celou vesnici, aby se chopila zbraní a přepadla katolické sousední dědiny.

Poručík Křenek se těšil, že svůj bohatý život dokončí v klidu a pokoji. Ale byl ještě příliš silným, aby nesnesl dalších ran.

Na jaře 1781 onemocněla jeho věrná Maryška. Srdce jí nedělalo dobrotu. Několik dní si poležela a zase vstala. Ale po bystrické pouti ulehla nadobro. Časté záchvaty a vyčerpanost věstily katastrofu.

Z Hutiska přišel syn Jiří i s rodinou a s maměnkou se něžně rozloučil. Přišel i Michal, jenž hospodařil na „Adámce“, Jan z horní hospody a Ondra z kovárný. Marijánka ze mlýna přibíhala každý den.

Maryška je ráda viděla u sebe a majíc předtuchu brzkého odchodu, požehnala všecky a přidala vhodná napomenutí do života.

Vděčně jí líbali žilnatou ruku, jež pro ně tolik pracovala a za ně se v modlitbě k nebi vzpínala.

Očekávala odchod z tohoto světa klidně a odevzdaně. Majíc v srdci Boha, hleděla s důvěrou vstříc věčnosti, ba těšila se na ni! Vždyť těch šestapadesát roků svého života prožila v dokonalém souladu s vůlí Boží. Dala a vychovala Církvě a národu šest zdárných dětí, jimž hluboko do srdce vstúpila katolickou víru a lásku k vlasti. Byla si jista, že se děti od této cesty nikdy neodchýlí, že svou víru a vlast nikdy nezradí...

Skromná a nenáročná, laskavá a přívětivá, při tom však plná ženské důstojnosti, vytvořila okolo sebe milé ovzduší, do jehož kruhu rádi spěchali jak Jurka, tak i všechny děti.

Měla zvláštní dar, že dovedla každého pochopiti, vžiti se do jeho situace a naléztí ihned správné východisko.

Před Jurkou neměla tajností. Její nitro bylo před ním otevřeno, mohl v něm čísti jako v knize.

Jurka se do těch zlatem psaných stránek rád uchyloval. Zvláště v mladších letech, kdy nebezpečná služba mu často rozbouřila nitro, kdy zloba a nepochopení mu jako dýmem zahalila rozhled a úsudek, stačil jen pohled do Maryščiných očí několik jejich slov a mysl se zase uklidnila.

Mimořádnou útěchu v těžkých chvílích jí skýtala úcta k Matce Boží. Již jako malé děvčátko cupávala s matkou často do Zašové na pouť, kde si ji matička vyprosila a ještě před narozením Matce Boží zasvětila. Velmi záhy se Maryška naučila modlit se růžencem. Tato modlitba jí byla nejmilejší. V patnácti růžencových tajemstvích měla jako v kostce shrnut celý život Spasitelův a jeho Matky.

Maryška do školy nechodila. Číst a psát se naučila až od Jurky. A přece uměla vychovávat s podivuhodnou lehkostí.

Co jí k tomu uzpůsobilo?

Růženec!

Rozjímalá růžencová tajemství a z nich čerpala moudrost, tolik potřebnou při výchově. Nejslavnější Vychovatelka, která pěstovala lidskou přirozenost Syna Božího, byla jí vzorem, který se snažila následovat.

Růženec nosila stále sebou a také nyní na bolestném loži posouvala v bílých rukou klokoč za klokočem. Dbala o to, aby každé její dítě mělo svůj vlastní růženec a denně se jej s nimi modlívala.

Pro horlivou ctitelku Panny Marie byla rodina příliš úzkým kolem pro pěstování jejího kultu. Láska a nadšení pro Marii si žádaly větší okruhu. Proto se přičinila, aby nový kostel v Bystřici byl zasvěcen Matce Boží Nanebevzaté, aby v něm svatá Panna byla oslavována od všech farníků po celá století. Při jeho svěcení prosila vroucně nebeskou patronku, aby uchránila Bystřici od bludu a všeho neštěstí, aby vzala všechny obyvatele pod zvláštní ochranu.

Vycházející slunko dne 26. září 1781 vhodilo první paprsky do tváře umírající Maryšky. Ozářily ji zlatem a vykouzlily na rtech blažený úsměv. To byl její pozdrav, vhozený do přívalu slz...

Umíratí s úsměvem je výsadou ctitelů mariánských. A s Maryščiných rtů nezmizel úsměv, ani když smrt změnila její podobu.

Na svátek svatého Václava vyprovodili Maryšku ke hrobu. Obrovský průvod za rakví, který jako had se vinul leskoveckým údolím, vydával svědectví úcty a lásky k ženě, která bezmála po čtyřicet let byla zdejším lidu vzorem křesťanské manželky a matky. Nezasahovala do politických dějů, žila skrytě a nenápadně a přece byla tolik ctěna a milována.

Ač byl Jurka uvyklý na různé rány a nárazy, které mu uštědřil život, přece byl odchod Maryščin pro něho ranou nejtěžší. Snažil se zakrývatí vnitřní bolest, ale vpadlé oči a nahrbená záda jí přece prozrazovaly.

Na fojtství neměl stání. Jizby, dříve tak útulné, dýchaly na něho smutkem. Hledíval často na dveře a čekal, že jimi vejde Maryška. Samota a smutek na něho doléhaly jako ten těžký náhrobek, jež pořídil na její rov. Z fojtství raději utíkal. Zdržoval se většinou ve mlýně u Marijánky a fojtství ponechával na starost synu Josefovi.

Ze mlýna to neměl daleko k Janovi do hospody. Hospoda, jež měla domovní číslo 63, se stala centrem portášského života. Tam si chodívali portáši pro „lón“, zde se odbývaly porady a udílely rozkazy. Odtud vyjížděl na visitaci portášských stanic, na prohlídku rozsáhlých pozemků a svých podniků a sem k němu přicházeli občané, aby urovnával jejich a spory.

Ve volné chvíli se věnoval výchově svého vnuka Fuksíka, který pod jeho vedením vyrůstal v odvážného mladíka a nadějného portáše.

XXIII.

Nevěra, nazývaná osvícenstvím, způsobila v církvi větší škody, než Lutherův odpad a vše, co po něm následovalo. Ty pohromy se opakují a sotva kdy přestanou!

Nálada proti klášterům byla všeobecná a evropské vlády, ovlivňované svobodnými zednáři, se staraly, aby počet klášterů co nejvíce zmenšily.

Ve Francii zavřela královská komise za sedmáct let 386 klášterů. Zakázala jim přijímat dorost a tak je odsoudila k vymření. Na území benátské republiky bylo zabráno 167 klášterů. Císař Josef II. zrušil v českých, alpských zemích a v Uhrách 551 klášterů mimo četných v Belgii. Podobně si počínal mladší jeho bratr Leopold v Toskánsku. Na rozkaz tohoto svolal pistojský biskup smutně proslulou synodu, jež se zcela postavila na půdu mimocírkevní, a která je bolestným dokladem toho, jak nutným byl sněm Vatikánský, který pravdu o papežské pravomoci postavil na pevný základ.

Názory, hlásané osvícenci, připravovaly francouzskou revoluci, jež se stala krvavým mezníkem v dějinách Evropy.

Kletbou klášterů byly tak zvané „komendy“. Záležely v tom, že důchody některého kláštera byly světským pánem, který obsazoval opatství, přiřknuty uchazeči, jenž ke klášteru nepatřil, nebo vůbec ani duchovním nebyl. I toto svěťtí opatí nosili duchovní oděv a svým kavalírským životem dávali v předních salonech jen pohoršení a budili nenávisť, která pak byla přenášena na kláštery a církve vůbec.

S rozbořeným trůnem a popravou královských manželů ve Francii byla otřesena i církve. A nejen otřesena! Bylať vehnána do varu vyhlazujícího boje, který se dobře vyrovnal snahám Diokleciánovým!

V rakouské říši nezuřilo sice krvavé pronásledování, avšak tepny náboženského života byly tak podvázány reformami Josefa II., že jimi nemohla proudit oživující krev. Jsa obklopen svobodnými zednáři a podléhaje hlavně vlivu všemocného ministra Kaunice, vydával císař v náboženských věcech nařízení, jež byla v rozporu s nařízeními církevními.

Kromě uvedeného počtu klášterů zrušil poutní místa, rekreační oázy duší. Poutní kostely byly opuštěny a ponechány svému osudu. Tak na hostýnském chrámu se propadla klenba a na jeho zdech se ujala bříza a jiné křoviny.

Kazatelny se staly místem obecních vyhlášek. Kněží museli kázati o tom, jak se hnojí pole, štěpují stromy, chovají včely. Byl předepsán i počet svíček na oltáři a mrtví místo v rakvích se museli pochovávatí v plátěných pytlích. Bohoslovecké fakulty a učiliště byly zrušeny a místo nich zřízen v Olomouci tak zvaný generální seminář, z něhož vycházeli svěcení státní úředníci. Kněz byl považován v prvé řadě za státního zřízence a jeho duchovní povolání odsunuto na vedlejší kolej.

Mnohé z těchto reforem byly přijímány s odporem a některé se vůbec neujaly. V Belgii způsobily bouři a byly příčinou, že se Belgie odtrhla od rakouské říše. Císař sice na sklonku svého života litoval svých reforem, ale škody z nich vzniklé nemohl již napravití.

Zákonem z r. 1782 bylo na Moravě zrušeno čtyřicet klášterů, mezi nimi i trinitářský klášter v Zašové.

V pondělí dne 15. prosince o 8. hodině ranní přijel do kláštera zrušující komisař, jímž byl jmenován hrabě Salm, aby provedl jeho zrušení a osobně převzal celý majetek kláštera do státní správy.

Zasedl v refektáři na vyvýšeném místě a v krátkém proslovu oznámil shromážděným mnichům císařovu vůli klášter zrušiti a ujistil je jeho ochranou, přijmou-li toto zrušení klidně. Dal přítomným přečísti zrušující dekret a opis reskriptu, co chtějí dělat po zrušení kláštera.

Naslouchalo mu osm kněží a dva fráteři. Dva těžce nemocní kněží se nemohli dostavití do jídelny a jeden byl zaměstnán v Hrozenkově na faře. Představený, vikář a nejstarší kněz museli podepsati prohlášení, že zrušení bylo klášteru oznámeno a to bylo potom odesláno guberniu. Nato ohlásil komisař, že představení kláštera tím okamžikem pozbývají právo disponovati klášterním majetkem a nesmí nijak zasahovati do časných záležitostí kláštera. Povinnost však konati duchovní a fundační závazky jim zůstává.

Při soupisu klášterních členů bylo sedm kněží uznáno vhodnými pro duchovní správu, čtyři pro neuspokojující zdravotní stav byli takové práce neschopní. Dva fráteři si měli najít zaměstnání ve světě. Z nařízení císařova měla jim býti vyplácena roční penze po 150 zlatých.

Komisař prováděl soupis kostelního a klášterního jmění. Těšil se, jaké bohatství mu padne do rukou, ale velmi se zklamal. Na hotovosti našel jen 675 zlatých 10 krejcarů, z něhož bylo 558 zlatých 10 krejcarů na nový hlavní oltář, 107 zlatých 33 krejcarů patřilo kostelu a jen 9 zlatých 67 krejcarů měl klášter vlastního jmění na hotovosti. Zabavil sice všechny ty peníze, avšak jmění kostelní a dary na hlavní oltář byly později vráceny. Státní pokladna dostala jen oněch 9 zlatých a 67 krejcarů.

Z velikého bohatství bohoslužebných rouch, jež byly většinou darem okolní šlechty, byly všechny cenné věci prodány a kostelu ponecháno jen několik starších

obnošených ornátů. Také všechno stříbro a zlato, darované kostelu od dobrodinců a poutníků na poděkování za vyslyšení proseb, bylo zabaveno a prodáno.

V celách jednotlivých kněží byly nalezeny a zabaveny různé přístroje jako barometry, teploměry, sluneční kompas, dalekohled a elektrický přístroj, které svědčily o zájmu řeholníků o elektřinu a fyziku vůbec.

V knihovně bylo shledáno na dva tisíce knih a v celách kněží ještě pět set. Byly to spisy z různých bohovědných oborů a také krásná literatura byla hojně zastoupena. Krásné vysvědčení pro mladý a chudý klášter, že nešetřil na kulturní povznesení často i posledního groše!

Po sepsání všeho kostelního i klášterního inventáře skončil zrušující komisař dne 17. prosince svůj úkol. Svolal zase všechny mnichy do jídelny a vybral od nich písemné prohlášení, co chtějí v budoucnosti dělati. Všichni kněží se rozhodli pro stav světských kněží, oba fráteri chtěli žítí u svých příbuzných z penze, jež jim bude poskytnuta.

Do 15. března měli všichni opustit klášter. Někteří do té doby skutečně odešli, ale většina nebyla ještě vybavena a odešli později. Nejvíce jich odešlo v květnu.

Poněvadž se zároveň jednalo o zřízení duchovní správy v Zašové, zůstali tam prozatím tři kněží. K zašovské farnosti mělo patřit sedm vesnic a sice Zašová, Střítež, Veselá, Hrubá a Malá Lhota, Brňov a Zubří. R. 1784 byla však zřízena duchovní správa ve Veselé a následujícího roku v Zubří, takže k Zašové byla přidělena pouze dědina Střítež.

Za obydlí pro kněze byla určena část kláštera, ostatek byl r. 1794 prodán za 432 zlatých tehdejšímu vrchnímu na meziříčském panství Ondřeji Vilímkovi, který tam zřídil barvírnu.

Zatímní duchovní správou byli pověřeni tři kněží bývalého kláštera: P. Jelínek, P. Šiška a P. Pilz. P. Knop, jež už dříve působil v Hrozenkově, zůstal tam duchovním správcem.

Klášter byl opuštěn. Do kůru, z něhož se sedmkrát za den ozývaly náboženské zpěvy žaltáře, se nastěhovali pavouci a netopýři. Jenom dvě sochy svatých zakladatelů řádu trinitářského na chrámovém průčelí, připomínají poutníkům slávy valašského poutního místa, jež bylo téměř po šedesát let ohniskem náboženského a kulturního života v kraji.

Po r. 1784 byla bystrická kaplanka povýšena na samostatnou kuracii a kurátovi Schägerovi byli posláni na výpomoc kaplaní.

R. 1786 přišel sem mladý a nadaný kaplan P. Ludvík Dařílek. Byl nejmladším knězem paulánského kláštera na Vranově u Brna a když vranovský klášter stihl týž osud jako zašovský, hlásil se P. Dařílek do duchovní správy v arcidiecési olomoucké a konsistoř po poslala do Hrubé Bystřice.

Na Vranově se mu podařilo před konfiskací zachránit kalich, jež daroval vranovskému kostelu r. 1680 brněnský měšťan Tobiáš Wagner. Přinesl jej do Bystřice a zanechal jej tam jako památku po sobě.

P. Dařílek pobyl v Bystřici jeden rok a zemřel později jako farář v Jalubí u Velehradu.

Zrušení zašovského kláštera se bolestně dotklo poručíka Jurky. Vzpomínal na blahá léta svého mládí, prožitá v jeho zdech, na všechny ty milé tváře bílých mnichů s červenomodrým křížem na škapulíři, na zásluhy, jež si klášter získal o kulturní

i hmotné povznesení celého Valašska. A císařský zákaz poutí Jurkovu bolest ještě rozmnožil.

Stáří a nepříznivé rány osudu učinily z Jurky popudlivého a prchlivého starce, jež mnohdy i bez příčiny dával průchod své podrážděnosti. V takových chvílích bylo nejlépe uklidit se mu z cesty a jenom jediný Fuksík se mohl odvážit mu něco namítnouti.

Tento vnuk se Jurkovi nejvíce líbil. Byl urostlý, odvážný a výbojný; portáš každým coulem.

U bystrické mládeže se však netěšil veliké oblibě. Zvláště chlapci ho neměli rádi. Přebíral jim děvčata a to působilo zlou krev. Do otevřeného boje s ním se však žádnému nechtělo.

„Tam nějakou písničku kdybychom o něm složili! Budeme mu ji zpívat u každé muziky a všude, kde ho uvidíme!“ navrhol Martin Pavleňák, jež složil už několik písní i s nápěvy.

„Ale co dáme do té písničky, aby ho to napalovalo?“

„Však se něco najde! Zčervená mu celá hlava, nejenom vlasy!“

Martin přemýšlel o písničce na Fuksa již delší dobu. Dosud mu nic nenapadlo, co by pokořilo Fuksovu pýchu. Čekal proto na nějaký jeho neúspěch, který by v písničce zvětšil pro budoucí časy.

U poutňové muziky se Fuksík hlouběji zahleděl do černých očí hezké dívky. Ale ty oči nechtěly hledět na něho! Stáčely se ke stolu, za nímž seděl jeho jmenovec Janek Křenek z vaštelovské paseky.

Janek dobře pozoroval Fuksovy úmysly, ale zůstal klidným. Ty oči totiž patřily Haničce, dceři slavného vlkobijce a šverce Juraje Orsága. Věděl, že Orság by svou dceru raději zabil, než by ji dal portášovi a zvláště Křenkovi.

Však Fuks to věděl také. Chtěl však starého Orsága trochu podráždit.

V neděli po odpoledních nešporách se nabídl Haničce, že ji doprovodí domů. Vymlouvala mu to, poukazujíc na známou zášť svého otce k portášům.

„Chci tvému tatíčkovi dokázat, že miluji jeho dceru, ačkoliv mne on nenávidí!“

„Je mi lhostejno, jdu-li sama, nebo jde-li se mnou někdo,“ svolila konečně.

V duchu se však obávala, že ji otec vyplísí, když ji uvidí jít s nenáviděným portášem.

Janek z Vaštelova čekal na Haničku u Orságů. Už zdaleka ji viděl jít s Fuksem a upozornil na ně Orsága.

V prvním návalu zlosti strhl Orság ze stěny ručnici, ale Janek mu zastoupil cestu.

„Neunáhlujte se! Až s ní přijde sem, řekněte mu své mínění a je-li rozumný, poslechně vás. Zbytečně byste popudil proti sobě všechny Křenky, kteří přece mají v dědině velikou moc. Svého nepřítele vidí ve vás jenom ve službě a jinak se k vám chovají přece přátelsky.“

Orság uznal pravdivost Jankových slov a pověsil ručnici. Měl Janka pro jeho rozvahu upřímně rád a radoval se z toho, že si ho Hanička oblíbila.

Když se Fuks přiblížil s Haničkou na doslech, vyběhl Orság z chalupy a zvolal:

„Táhneš od ní, ty plameňáku! Ještě tě jednou s ní uvidím, tak ti zakrouťím krkem! a hýbaj odtud!“

Fuks se zastavil a zbledl. Pobouřila ho nadávka, jíž Orság narážel na jeho ryšavé vlasy. Kdyby měl v ruce aspoň nějakou zbraň, ukázal by mu, co „plameňák“ dovede! Beze slova odpovědi se obrátil a šel domů.

Pavleňák se ještě téhož večera dověděl, jak pochodil Fuks u starého Orsága. Nápěv na písničku už měl, ale slova mu ještě neseděla. Nechtěl v písničce Fuksovi nadávat, aby každý poznal, že mu ta písnička patří. V písničce musí být něco, co by Fuksa prozradilo i bez nadávky.

A na to něco nečekal dlouho.

Brzy po oné neděli poslal otec Fuksa s pasákem do Krbovského potoka, aby tam sřáli několik buků. Bylo třeba nadělat na zimu loučí a také topiva. Přes podzim louče vyschnou a na peci se dosuší.

Fuks vyšel po ránu z hospody a kousek za mlýnem odbočil doleva a kráčel s pasákem podél krbovského potoka proti jeho proudu. Potok nebyl dlouhý a sbíral vodu se strání krbovské kotliny, jež se podobala široce rozevřenému trychtýři. Levý jeho bok byl porostlý statnými buky, jejichž vysoké a rovné kmeny byly až ke korunám hladké.

Fuks se rozhlédl po kmenech a odsoudil některé k smrti.

První tři se pěkně položily a teď zajeli pilou do čtvrtého. Chuchvalce bílých pilin lítaly na obě strany, jak se pila lačně zakusovala do zdravého kmene. Oba dřevorubci se zabrali do práce tak, že ani nepozorovali příjezd starého poručíka, jenž se přijel na koni podívat na jejich práci.

Vytáhl pilu z řezu a Fuks tam zarážel klín.

„Z této strany jsi měl více podřezat!“ volal na něho dědeček.

Fuks jenom mávl rukou, že tomu také rozumí.

Buk, hnaný klínem, se nachýlil, ale nespádl. Klesl do koruny svého souseda a zůstal v ní vězeti.

„Neříkal jsem ti, že je málo podřezaný? Teď se s tím trap, jak chceš!“ řekl Jurka a otočil koně zpět. „Inu, jak není roků, není ani rozumu!“ bručel si ještě cestou.

Na celé příhodě by nebylo nic zvláštního. Vždyť i zkušeným dřevorubcům se stane, že se jim strom ověsí na jiný. Ale zde šel právě okolo Martin, jenž viděl a slyšel všechno.

Zamyslel se na chvíli a pak si pleskl do dlaní.

„Už to mám!“ zvolal vesele.

A hned přikládal slova k nápěvu a než sešel z kopečka ke mlýnu, měl písničku hotovou.

Uřal bučka u potůčka,
nedořal ho,
namluvil si hezké děvče,
nedostal ho!

Zašel s ní do Dujkova mlýna a stárek mu ji přeřál na cimbále.

„Vymyslím si na ni nějaký tanec a v hody s tím vyrukujeme!“ sliboval stárek, jemuž se písnička velice líbila.

Dujkova mlýnice byla po několik večerů taneční síní, v níž se učila mládež novému bystrickému tanci.

Fuks neměl ani zdání o tom, co se na něho chystá. Mrzelo ho dědečkově pokárání a předsevzal si, že nějakým udatným činem si musí u něho získat opět dobré mínění.

Příležitost k tomu se brzy naskytla.

Z Těšína došla starému poručíkovi zprávu, že tam řádí mnohočlenná lupičská banda. Městská rada ho žádala o portáše, kteří by ji zneškodnili.

Jurka tam poslal všechny portáše a jen tři si ponechal pro nahodilou potřebu. Mezi nimi byl i Fuks.

Marně se nabízel do Těšína. Dědeček rozhodl a proti tomu nebylo odvolání! Smutně se díval za odcházejícíma do Těšína. Závídel jim, že se mohou vyznamenat a dostat povýšení a on, který po něm tak toužil, musí zůstat doma!

Ale dlouho jim nezávídel. Z Bystřice pod Hostýnem přišel kurýr a přinesl písemnou prosbu o četu portášů. V hostinci zrovna u kostela se usadila patnáctičlenná zbojnická tlupa, která nebezpečně ohrožuje pokojný život měšťanů. I za dne přepadává jednotlivé poutníky, kteří přes zákaz císařův chvátají na posvátný chlum a v noci vylupují domy zámožných měšťanů. Celé městečko se chvěje strachem, jsouc tísněno silně ozbrojenou bandou.

„Mám doma jenom tři portáše. Ostatní jsem poslal do Těšína a tři portáši na patnáct ozbrojených zbojníků je přece jenom málo!“

„Staříčku, vždycky jste mě říkávali, že dobrý portáš se neptá, kolik je zbojníků, ale kde jsou! Chci vám dokázat, že jsem se u vás dobře vyučil. Pošlete mne do Bystřice a uvidíte, jakou vám způsobím radost!“

Ochota Fuksova starého Jurku potěšila. Ustanovil ho velitelem, dal několik rad a napomenutí a poslal je na nebezpečnou výpravu.

Portáši nešli silnicí přes Meziříčí, ale dali se horami na Rajnochovice, Chvalčov. Tam počkali, až se úplně setmí.

Do Bystřice poslal Fuks posla, aby městská rada přichystala povoz pro zbojníky na cestu do vězení.

Chráněni tmou, vplížili se portáši do městečka a zamířili k hospodě u kostela. Ulice byly liduprázdné a jen v některých oknech blikotalo světlo.

Před hospodou stál muž v bílé zástěře. Byl to hospodský. Jakmile poznal portáše, přiložil prst k ústům a tiše sděloval:

„Jsou všichni doma - v šenkovně. Chystají se na lup a náčelník jim dává rozkazy. Vyrazí ven každou chvíli. A kde je vás více? Na patnáct chlapů sami tři nestačíte!“

„Jdou za námi!“ odvětil Fuks, nechtěje lekat hospodského malým počtem.

Šenkovna byla osvětlena několika loučemi. Mimo zbojníků se tam nikdo neodvážil. Hospodský je musel živit a když chtěl po nich peníze, ukázali mu svoje bambitky.

Fuks se postavil ke dveřím a vši silou do nich kopl. Rozlétly se na dvě půlky.

„Kdo se hne, má hlavu dolů!“ vzkřikl mohutným hlasem až okna zařinčela. Oběma nohama najednou vyskočil na stůl uprostřed zbojníků, zamával obuškem nad jejich hlavami a volal jako by hrom burácel:

„Vy dva je svažte a vy u dveří a pod oknem dávejte dobrý pozor!“

Zbojníci byli nenadálým vpádem portášů ohromeni a domnívajíce se, že je jich venku celá četa, ani se nehnu. Nad hlavou jim svištěl Fuksův obušek a ruce jednomu po druhém svírala pouta. Fuks jim odebral peníze a zaplatil hospodskému jejich útratu.

K hospodě přihrkal krytý povoz. Portáši vehnali spoutané lupiče do něho a vůz se rozjel k Hradišti.

Ještě za večera se o tom roznesla zpráva po městečku a ze všech úst zněla zasloužená chvála na udatné portáše.

Fuksovi vynesla ta výprava povýšení na desátníka. S velikou hrdostí zatínal nyní svůj obušek u dveří portášské hospody o něco výše, než obyčejní portáši.

Také výprava do Těšína měla úspěch a lidé v těšínském a hostýnském kraji uléhali opět pokojně, jsouce zbaveni strachu o životy a majetek.

O hodech byla muzika v obou hospodách. Na fojtství i v portášské. Fuks vypomáhal otci v šenku, ale to mu nevadilo, aby se jeho hlava častěji nezačervenala v kole.

Zábava byla v plném proudu. Martin Pavleňák mžikl na muzikanty a ti hned spustili:

„Uřal bučka u potůčka,
nedořal ho,
namluvil si hezké děvče,
nedostal ho!“

Mládež doprovázela tanec zpěvem a všichni hleděli na Fuksa. Ten pochopil. Tváře mu zrudly více než vlasy. V písničce nebyl jmenován, proto se nemohl bránit. Moudře se vytratil ze šenku a do konce zábavy ho nikdo neuviděl.

Také starým se tanec zalíbil. Vždyť byl tak jednoduchý, ladný a krásný!

Muzikanti jej museli často opakovat a od té doby nebylo v Bystřici jediné muziky, při níž by se aspoň jednou netančil...

XXIV.

Po suchém roku 1790 lehl na Bystřici temný stín hladu. Nebylo obilí, ani zemáků, stodoly a sklepy zely prázdnotou. A jísti se chtělo a muselo! Každý se ohlížel po vedlejší výdělku, jímž by aspoň částečně kryl chybějící životní potřeby. Ale toho nebylo. A pak za peníze neprodali ani na Hané. Jediným platidlem, za něž bylo možno dostat něco k jídlu, byl uherský tabák a sůl.

Švercování se rozmohlo nebývalou měrou a lajtnant Jurka dostával od gubernia stále nové příkazy, aby portáši bedlivěji střežili uherské hranice. Byly určeny vysoké tresty pro šverce a také slušné odměny za jejich dopadení.

Šverci byli organizováni v tlupy, z nichž každá měla svého vůdce. Ve svém jednání neviděli nic hříšného. Byl to jen boj o holý život. Před každou výpravou se sešli u svého vůdce, kde modlitbou a nábožnou písní se připravovali na nebezpečnou cestu. Bedlivě dávali při tom pozor, aby se v písni nezmylili. Stalo-li se a některý se zmylil, pokládali to za nepříznivé znamení a toho dne již nikam nešli.

Těch několik portášů, soustředěných do Bystřice, nestačilo zdolat úkoly, jež jim přikazovala vrchnost. Nemohli býti přece stále ve službě bez oddechu a odpočinku! S povolením gubernia najímali si k pomoci mladé muže a dobře je platili. A tak se stávalo, že otec šel do Uher a syn na něho čekal. Místo však, aby ho zatkl, pomohl mu nésti těžký ranec až domů.

Také Janek z Vaštelova byl několikrát s portáši na výpravě. Měl před svatbou s Haničkou Orságovou a mzdu za pomoc portášům si odkládal na veselku.

Křenkova šerhovna na Beskydě bývala teď obydlena častěji. Šverců bylo tolik, že se téměř denně podařilo portášům někoho chytit.

Nejlépeji z portášů si počínal Fuks. Povýšení na desátníka a naděje na další vyznamenání ho poháněly k horečné činnosti. A právě tato horlivost byla příčinou, že se stal nenáviděným a Orság se slavnostně zaklel, že mu zakrotí krkem.

V záru srpnového slunce dozrávalo obilí na horách a žně byly přede dveřmi. Orság se rozhodl podniknout výpravu do Uher, než začnou žňové práce. Šverci z jeho tlupy se sešli k němu, aby pak v noci společně vyrazili.

Podle zavedeného zvyku zazpívali nábožnou píseň a dávali pozor, aby se nezmylili. Avšak běda! Při třetí sloce se zmylil sám náčelník Orság! Jindy by výpravu odložili, ale dnes, kdy dozrávající žito nutí, aby si pospíšili, nemohou zmeškat ani den.

„Nepůjdeme obvyklou cestou přes Beskyd na Karlovice, ale přes Lušovou na Hrozenkov. Tam se nám nic nestane!“ chlácholil Orság své druhy.

Poslechli, ale s nechutí. Tma je halila do černého pláště, když se trousili ráztkou Tisňavami a odtud vzhůru na Grůň a Lušovou.

Orság se na vrcholu Lušové zastavil. Vánek harašil korunami starých jedlí, ale Orság přece zaslechl blížící se kroky několika mužů. Uhnul proto stranou a uleh do borůvčí, obtěžkaného zralými plody.

Portášský šikovatel Bitala rozváděl stráže a s několika muži se zastavil u místa, kde v borůvčí ležel Orság.

„Ty, Jene Křenku, zůstaneš zde!“ poroučel Bitala jednomu a s ostatními odcházel po horském hřebenu dále ke Skálí a šerhovni.

Orság se v borůvčí zaradoval. Byl přesvědčen, že oním Janem Křenkem nemůže být nikdo jiný, než nenáviděný Fuks, a proto se rozhodl k hroznému činu.

Sotva se šikovatel s ostatními strážci vzdálil, natáhl se Janek pohodlně do mechu a oddal se sladkému snění. V myšlenkách se těšil na brzkou svatbu a na den, kdy si uvede milované děvče na vaštelovskou paseku a založí s ní vzornou spořádanou rodinu. Jako ve filmu ubíhalo mu před očima pásmo líbivých obrazů, které bylo náhle přetrženo tupou ranou do hlavy.

Janek pozbyl vědomí a jen v podvědomí cítil na krku cizí studenou ruku, jak mu stáčí hlavu na stranu, až mu za krkem zaprasklo.

Krátké škubnutí celým tělem a Janek dodýchal.

Orság se rozběhl ke své chalupě.

Jeho žena i Hanička se nemálo podivily, že se tak brzy vrátil, ale omluvil se jim, že má bolesti v žaludku a ihned uleh.

Ve spánku doufal zapomenouti na svůj čin, ale jehly ozývajícího se svědomí podpíraly mu víčka, že ani oka nezavřel. Podkládal ruce pod hlavu, porovnával zhlavec, ale nic platno!

Na druhé posteli zmítala sebou Hanička. Trápil ji těžký sen. Orság měl dceru rád a byl nemile dotčen jejími výkřiky ze sna. Pojímal ho tíživá předtucha její budoucnosti. Marně se utěšoval brzkou její svatbou s hodným mužem, jakým se mu zdál býti Janek z Vaštelova.

Tiha a vědomí zlého činu vyhnaly ho z postele. Bez cíle chodil po dvoře, nahlížel do chléva a stodoly, ale nikde neměl stání. Vrátil se zpět.

Hanička vstala a vypravovala hrozný sen. Viděla Janka na márách, zakrytého jedlovou četinou. Některé chvojky byly zakrváceny, jiné protkány bílými růžemi...

„Na márách bude ležet, ale někdo jiný!“ pomyslel si Orság a náhle se rozhodnuv, vstal, oblékl se a zamířil k portášské hospodě.

Fuksova matka právě otevírala hospodu a velmi se podivila, vidouc Orsága tak časně přicházeti.

„Není mně dobře! Nalej mi žejdlík hořké!“ poručil si.

Křenková obsloužila Orsága a zabrala se do přípravy snídaně.

Slunko již bylo vysoko nad obzorem a okolo hospody proudil denní život. Slepice se honily za lepším soustem a houser vedl své hejno k potoku.

Orság dopíjel poslední hlt, když se dveře do šenkovny prudce otevřely a v nich stanul - Fuks! Orság div neupustil prázdný žejdlík, jak se ulekl. Domníval se, že se Fuks probral a teď ho pozná. Zachvěl se hrůzou.

Než Fuks ho jen mlčky pozdravil a chvátal šenkovnou do kuchyně.

„Našli jsme, maměnko, Janka z Vaštelova na Lušové zabitého!“ volal na matku již ze šenkovny.

„Koho?“ zvolal Orság na portáše.

„Janka Křenka, vašeho nastávajícího zetě!“

Po tomto sdělení vyběhl Orság ze šenkovny a jako liticemi hnaný, pádil domů. Zhrozil se svého omylu! Co si počne Hanička? Její sen byl pravdivý!

Sotva se ráno počalo rozbřeskovati, sbíral šikovatel Bítala rozestavené stráže zpět. Když přišli k místu, kde zanechal Jana Křenka a viděli ho ležeti, domnívali se, že usnul.

„Špatně hlídáš!“ zvolal šikovatel na Janka tak hlasitě, aby ho probudil.

Leč Janek nevstával.

Přišli až k němu a našli ho už ztuhlého.

„Jiný to neudělal, než Orság! Ze zdejších šverců není nikdo tak krutým!“ zvolal Bítala.

„Nebyl-li Orság v noci doma, je to jeho práce,“ přisvědčovali ostatní.

„Půjdu se k němu přesvědčit!“ nabídl se desátník Ondřej Křenek, Fuksův strýc a odešel k Orságovi.

Šikovatel poslal pro ostatní stráže. Z chvojí urobili nosítka a položili Janka na ně.

„Zaneseme ho na Vaštelov!“ rozhodl Bítala a první se chopil nosítek.

Snesli ho pomalu do Tísňav, kde byla již cesta schůdnější.

Orságová se nemálo podivila tak časné návštěvě portášově.

„Kde je Orság?“ otázal se jí přísně Křenek.

„V hospodě!“

„Byl v noci doma?“

„Byl! Nařikal si na bolení a tak si šel něco vypít.“

„Zaběhnu pro něho!“ nabídla se Hanička.

„Nechod! Stavím se sám do hospody a přesvědčím se, zdali je tam.“

Ale Hanička se nedala zdržeti. Jako vítr sběhla po stráni k potoku, ač již z dálky poznala vracejícího se otce.

Portáš chvátal za ní.

Potkali se s Orságem na místě, kde se vlévá Tísňavský potok do Bystřičky.

„Byls v noci doma?“

„Byl!“

„Proč jsi šel tak brzy do hospody?“

„Celou noc mne trápilo bolení. Musel jsem si vypít trochu hořké!“

Výpovědi se shodovaly. Přesvědčí se v hospodě, co Orság pil a shodne-li se i to, musí být Orság z podezření vyňat.

Z Tísňav vyrazil zástup portášů s nosítkami.

„Koho to nesou?“ otázala se Hanička.

„Běž, Haničko, domů! Taková podívaná není pro tebe!“ posílal ji portáš pryč, neboť věděl, že měla s Jankem před svatbou.

„Musím se přece podívat, kdo si zlomil nohu!“ zvolala a jata smutnou předtuchou, pokročila přicházejícím vstříc.

„Koho to nesete?“ volala na portáše již zdaleka.

„Janka z Vaštelova!“

„Cože, Janka? a co si zlomil?“

„Vaz!“

„Není možné!“ zvolala Hanička a vrhla se na nosítka. Odhodila chvojí, jímž byl přikryt a pohlédla do ztuhlé tváře, potřísněné krví.

Portáši se zastavili a položili nosítka na zem.

„Janku, Janičku! - Můj sen, můj sen!“ zaštkala a klesla na Jankovu mrtvolu.

Orság se musel hodně přemáhati. Viděl, že se na něho upírají oči všech portášů, nesměl se tudíž prozraditi ani cuknutím svalu. Sklonil se k Haničce a snažil se jí odtrhnouti od mrtvoly.

Tragická smrt Jankova zůstala portášům záhadou. Orság prokázal alibi a jiný by své oběti sotva lámal vaz.

Ustlali Jankovi na hřbitově a rodičům hradili pohřební výlohy. Fuks a tři mladí portáši spouštěli rakev do hrobu. V tom okamžiku obnovil Orság hříšnou přísahu, že Fuksa sprovodí ze světa.

Po obřadech si usedla Hanička na okraj hrobu a nepřírozeným hlasem zaštkala:

„Tož takovou máme, Janičku, svatbu? Tolik jsi mě přece sliboval, jak bude veselá!“

Pan náhle povstala, zadívala se k horám na horním konci vesnice a zaspívala:

„Zabili Janička na Lušovských lúčkách,
proč jsi se nebránil, měls obušek v rukách?!“

„Chudák Hanička! Od bolesti se až pomátla!“ litovali ji všichni a odvedli od hrobu.

Od té chvíle nebylo s Haničkou rozumné řeči. Všude viděla Janka, s každým o něm nesouvisle hovořila. Náhle přetržené pouto první a čisté lásky poznamenalo její řeč i chování...

Utíkala z chalupy a za tichých měsíčních nocí zazníval její tklivý zpěv z hřebenu Lušové, Skálí a Beskydu, kam chodívala hledat svého Janička. Sedávala leckde na pařezu, kalným zrakem hleděla do dálky a v písničce žalovala celému světu, že

Leží Jano zabítý,
rozmarýnou přikrytý,
rozmarýnou přikrytý
u hája...“

Na vláknech babího léta příkradl se podzim do kraje a valašské hory se odívaly šatem pestrých barev. Z lesů se vystěhoval ptačí zpěv do teplejších krajín a z pastvin se zvedaly bílé sloupky dýmu z ohňů, které si tam kladli pasáči.

Byla třetí neděle v říjnu, výročí posvěcení bystřického kostela. Páter Schäger s horlivým kaplanem docílili toho, že na ten den přistoupila celá kolátura ke svatým svátostem a slavila tak s posvěcením chrámu i posvěcení svých duší. Bylo to nejlepší předběžné opatření, aby se odpolední a večerní zábava odbyvala ve vší počestnosti.

Od Jankova pohřbu se Orság vyhýbal kostelu. Čerstvý hrob mu příliš živě hovořil do svědomí. Zato ale pilněji chodil do hospody.

S bystřickou mládeží byl ráno u svatých svátostí také Fuks. Měl den předtím volno a toho využil k důkladnému prozpytování svého svědomí a účty z něho složil ve zpovědnici. Hodové zábavy se nemínil zúčastnit. Měl strach z tance „Uřal bučka“, a proto šel raději po obědě do služby.

Orság přišel brzy po poledni do hospody a nevidá tam Fuksa, zeptal se nenápadně po něm. Dověděl se, že šel do služby, vytratil se po chvíli z hospody.

Jak Fuks dobře předvídal, hráli a tančili „Bučka“ velmi často. I sedmdesátiletý lajtnant jej zkusil se starou mlynářkou Petruželovou a šlo jim to dobře.

Ráno čekala Fuksova matka se snídaní na syna. Měl tu již býti, jako jindy, ale dnes nějak otálel.

„S někým se zabavil!“ uklidňovala svůj nepokoj, ale přesto svěřila své obavy manželovi i stařečkovi.

„Cožpak je portáš pánem svého času? Kolikrát jsem přišel ze služby až za tři dny! Chytněš někoho, musíš ho odvést do vězení, třebaš až do Hradiště a hned jsou dva dny pryč!“ vymlouval její obavy starý Jurka.

Avšak Fuks nepřicházel ani v úterý ani ve středu. Kdyby žil, jistě by nějak vzkázal, co ho zdrželo.

Na rozkaz lajtnantův se rozběhli všichni portáši, aby ho hledali. A když i po týdnu zůstal neznámým, nabývalo vrchu přesvědčení, že se stal obětí svého povolání.

Nápadným bylo, že současně s Fuksem zmizel z dědiny i Orság. Žena o něm tvrdila, že šel v hody po obědě do hospody a více se nevrátil. V hospodě věděli, že se tam dlouho nezdržel.

„V tom je jistě nějaká spojitost!“ usoudil starý Jurka, jenž zmizení Fuksovo tížeji nesl, než jeho rodiče. Vymýšlel různé kombinace, jež se tu mohly naskytnouti. Konečně se ustálil na tom, že Fuksa zabil a někde zahrabal Orság a sám pak uprchl někam daleko na jiné panství. A když důkladně vyšetřil a uvážil všechny okolnosti při smrti Janka z Vaštelova, vyslovil se, že vrahem Jankovým je Orság, který se tehdy zmýlil, že místo poručíkova vnuka zabil svého nastávajícího zetě.

Toto poznání zapůsobilo na něho jako úder blesku do starého dubu. Vědomí, že ztratil svého nejmilejšího vnuka, sklonilo mu ojiněnou hlavu až na prsa a bylo poslední ranou osudu, z níž se už nevzpamatoval.

Opustil ho zájem o všechno a velení v portášském sboru předal synu Janovi, jenž byl též nemálo zdrcen ztrátou jediného syna.

Jurka cítil, že jeho dnů je už namále. Je třeba myslet na odchod z tohoto světa.

Posledního října, den před svátkem Všechny svatých, oblékl si župicu, do ruky vzal obušek a pomalu se belhal na kopec Bledou, na jehož úpatí stála portášská hospoda.

Vyšel po hřebenu Bledé až na vrchol Bukeryš a zastavil se. Rozhlédl se dokola a oči mu zjihly.

Přes mlžnou clonu viděl všechny bystřické kopce a ráztky. Cáb, Grůň, Lušovou, Skálí, Beskyd, Troják, Mísnu, pod ní Čínov a Bůřanov, dále Díly, za nimi modravý Radhošť, Kyčery, Gígulí, Suchou, Polomec, Spinu, Tinkovec a lhotské vrchy, vlevo od nich do údolí vysunutý Klenov, vedle něho Štípu, Santov, Bůřov a Humenec. Tam dole mezi Polomcem, Bůřovem a Suchou se bělela šindelová střecha bystřického kostelíčka, jenž byl jeho pýchou a radostí.

Jurka vztáhl žilnatou ruku k těm kopcům a jako starozákonní prorok pronášel k nim slova požehnání:

„Žehnám vás, vy milé hory, jejichž stráně jsem tolikrát změřil svými kroky, které jsem čistil od loupeživé chásky a které jste mi bývaly útěchou ve chvílích smutku. Žehnám vám, vy krásná údolí, obývaná chudým, ale dobrým lidem! Ať se ve vás a všech bystřických chalupách rodí věrní katolíci, oddaní církvi a národu, kteří budou vždy milovati svůj rodný kraj! A vy, drazí spoluobčané, víte, že jsem vás měl rád! i když jsem byl někdy tvrdým při rozsuzování vašich sporů, musel jsem takovým býti, aby byl zachován pokoj mezi vámi. Kdo řekne příštím pokolením, že jenom vaše blaho jsem měl na mysli? Kdo jim poví, že jsem ve vás i je miloval?“

Stařecká hrud' se rozvlnila mocnými vzlyky. Bohaté slzy sjížděly po zelené župici k zemi, která je vsála do sebe. Rozhlédl se ještě naposled a zašeptal.

„Milá Bystřice, s Bohem! Již více tě neuvidím!“

Pomalou sestupoval do Krbovského trychtýře a podle potůčku došel až na cestu. Zastavil se ve mlýně u dcery Marijánky, aby si odpočinul.

„Přišel jsem se s vámi rozloučit, děti!“ řekl vážně Dujkovým. „Vánoc se už nedočkám, a proto vám chci něco říci.“

„Ale co vás napadá, tatičku!“ zvolal upřímně zeť Dujka.

„Jsme všichni v rukou Božích! Jan v hospodě nemá dědice, když se Fuksík ztratil a byl bych velmi nerad, kdyby hospoda přišla do cizích rukou. Jestli vám ji Jan neodkáže, kupte ji za každou cenu! Když se tam nebude říkat „U Křenků“, ať se tam aspoň říká „U Dujků“. Máte chlapce, proto váš rod brzy nevymře.“

Slíbili mu, že se zachovají podle jeho rady. Pohovořil ještě chvíli a pak se odebral k Janovi do hospody. Ulehl a více nepovstal. Nohy mu ztloustly a otok postupoval k srdci.

V polovině prosince navštívil ho kurát Schäger a posílil ho svátostnou útěchou. Měl Jurku upřímně rád, vždyť mu byl platným pomocníkem v prvých letech jeho působení v Bystřici a svým postavením v obci vykonal mnoho dobrého ve prospěch víry.

Dne 20. 1791 odevzdal Jurka klidně svou velikou a ušlechtilou duši do rukou svého Tvůrce, aby přijala na věčnost bohatou odměnu za svoji živou a pevnou víru, z níž vyvěrala horlivost pro čest a slávu Boží.

Ustlali mu na hřbitově vedle jeho Maryšky a rožnovský farář Kayl, jenž ho přijel pochovávat, v dojemném proslovu zhodnotil Jurku jako vzorného katolíka a věrného Valacha.

Na jeho čerstvý rov napadl toho roku první sníh...

Prameny a použitá literatura:

- Zemský archiv v Brně P/6
Konsistorní archiv v Olomouci, Exhibiti ad an.
Farní matriky města Rožnova p. R. 1721 - 1779
Farní matriky města Valašského Meziříčí 1778
Farní matriky v Novém Hrozenkově 1783 - 1784
Farní matriky ve Valašské Bystřici 1779 - 1791
Farní kronika ve Velkých Karlovicích (zápis Dr. Fr. Příkryla)
Kancionál Cythara Sanctorum, Prešpurk 1711
Catalogus Cleri Archid. Olom., 1949
Fr. Šigut, Poutní místo Zašové, Val. Meziříčí 1942
Dr. Fr. Bednář, Zápas mor. evangelíků o náb. svobodu, Praha 1931
Dr. Václav Řezníček, Jan Leopold Hay, Praha 1920
Bl. Ráček TJ, Církevní dějiny v přehledu a obrazech, Praha 1940
P. Konrád Kubeš TJ, Poutník, Tasov 1945
Alfons Ševčík, Portáši, Vsetín 1930
Meyer, Konversations-Lexikon X.
K. Papica, Osazení kraje rožnovského
Čeněk Kramoliš, Vlastivěda moravská, okres rožnovský
Ed. Domlupil, Vlastivěda moravská, okres valašsko-meziříčský
Matouš Václavek, Vlastivěda moravská, okres vsatský
Památník národopisných slavností na Vsetíně, Vsetín 1930
Zkazky starých bystřických rodin, uchované ústním podáním

Rodná chalupa Patera Metoděje Karla Bystřického na Videčských pasekách, kolem roku 1950. Z archivu Augustina Drdy, synovce spisovatele.